

Algemeen ambtsbericht Democratische
Republiek Congo

Datum 11 december 2018

Colofon

Plaats Den Haag

Opgesteld door Cluster Ambtsberichten (CAB)

Inhoudsopgave

	Colofon	2
	Inhoudsopgave	3
1	Politieke ontwikkelingen	6
1.1	Ontwikkelingen	6
1.1.1	Organisatie verkiezingen	12
1.1.2	Katumbi	17
1.1.3	CENCO	18
1.1.4	Burgerbewegingen	20
1.1.5	Bemba	22
1.1.6	Geen gezamenlijke kandidaat	23
1.1.7	Maison Schengen	24
1.1.8	Positie internationale gemeenschap	25
1.1.9	Positie buurlanden	27
1.1.10	Uitvoering kaderakkoord Addis Abeba	28
1.2	Veiligheidssituatie	30
1.2.1	Kivu's	30
1.2.2	Noord-Kivu	31
1.2.3	Zuid-Kivu	36
1.2.4	Haut- en Bas-Uélé	38
1.2.5	Ituri	38
1.2.6	Haut-Katanga en Tanganyika	40
1.2.7	Maniema en Tshopo	41
1.2.8	Kasai-provincies	41
1.2.9	Kinshasa	44
1.2.10	Geweld in soorten en maten	44
1.2.11	Gewapende groeperingen	44
1.2.12	Macht en controle	52
1.2.13	Demobilisatie	53
1.2.14	Bescherming burgers	53
1.3	Documenten	58
2	Mensenrechten	61
2.1	Juridische context	61
2.1.1	Verdragen en Protocollen	61
2.1.2	Nationale wetgeving	61
2.1.3	Voornaamste wetgeving	61
2.2	Toezicht op naleving van mensenrechten	63
2.2.1	Aangifte misdrijf	64
2.3	Naleving en schendingen	65
2.3.1	Vrijheid van meningsuiting	66
2.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	70
2.3.3	Vrijheid van godsdienst	75
2.3.4	Bewegingsvrijheid	76
2.3.5	Rechtsgang	76
2.3.6	Arrestaties en detenties	77
2.3.7	Mishandeling en foltering	80
2.3.8	Verdwijningen en ontvoeringen	80
2.3.9	Buitengerechtigde executies en moorden	81
2.3.10	Doodstraf	81

2.4	Positie van specifieke groepen.....	81
2.4.1	Leden oppositie/politieke activisten.....	81
2.4.2	Etnische groepen.....	82
2.4.3	Religieuze minderheden	84
2.4.4	Vrouwen en meisjes.....	84
2.4.5	LGBT	88
2.4.6	Minderjarigen.....	88
2.4.7	Dienstplicht en desertie.....	92
3	Ontheemden en vluchtelingen	93
3.1	Ontheemden.....	93
3.2	Opvang in de regio	95
3.3	Internationale organisaties	95
3.3.1	Standpunt terugkeer UNHCR.....	96
3.4	Terugkeer.....	96
4	Bijlage(n)	97
4.1	Literatuurlijst	97
4.2	Afkortingen.....	99
	Lijst van gebruikte afkortingen	99
4.3	Kaart Provincies	101

Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in de Democratische Republiek Congo (DRC) beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit de DRC en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Congolese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in de DRC (laatstelijk oktober 2017). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van oktober 2017 tot en met november 2018.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie uit openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties (VN) en niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. Tevens heeft in juli 2018 een *fact finding* missie plaatsgevonden naar de DRC.

In het algemeen ambtsbericht wordt verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen, waaronder lokale kranten en radiostations – zoals het door de VN beschermde Radio Okapi - die in de regel goed geïnformeerd zijn. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk een wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek- en veiligheidsgebied.

In hoofdstuk twee wordt de mensenrechtensituatie in de DRC geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen, waaronder minderjarigen belicht.

In hoofdstuk drie komen ten slotte de opvang van vluchtelingen, binnenlands ontheemden en activiteiten van internationale organisaties aan de orde.

1 Politieke ontwikkelingen

Inleiding

President Kabila liet heel lang onzekerheid bestaan of hij wel of niet zou meedoen aan de naderende presidentsverkiezingen, maar wees op de laatste dag van de inschrijving op 8 augustus 2018 een 'troonopvolger' aan: Emmanuel Ramazani Shadary.¹ Diens belangrijkste potentiële tegenstanders, Jean-Pierre Bemba en Moïse Katumbi, probeerden tevergeefs zich kandidaat te stellen, respectievelijk naar de DRC terug te keren. Het besluit van Kabila om niet zelf mee te doen, was voor de oppositie geen garantie dat hij de macht in het land ook daadwerkelijk wilde opgeven.²

1.1 Ontwikkelingen

Tijdens de verslagperiode bleef de politieke situatie gespannen doordat regering en oppositie verdeeld bleven over de invoering van het oudejaarsakkoord van 31 december 2016 dat president Kabila eind 2016 met de oppositie sloot. Belangrijkste punten van dat akkoord waren het houden van verkiezingen en het nemen van vertrouwensmaatregelen ter versoepeling van het politieke klimaat (*mesures de décrispation*).³ Begin november 2017 kondigde de *Commission électorale nationale indépendante* (CENI) aan dat de verkiezingen zouden worden uitgesteld tot 23 december 2018 in verband met politieke, financiële, technische en veiligheidsproblemen.⁴ Op basis van het oudejaarsakkoord hadden de presidentsverkiezingen eind 2017 moeten plaatsvinden.⁵ Toen de oppositie probeerde protesten tegen het nieuwe uitstel te organiseren reageerde de Congolese bevolking daar lauw op.⁶

Bij de protesten die op 31 december 2017 werden georganiseerd door het *Comité laïc de coordination* (CLC), was de opkomst wél groot.⁷

¹ Le Monde, *RDC : l'ancien ministre Emmanuel Ramazani Shadary désigné candidat du parti présidentiel*, 8 augustus 2018. The Guardian, *Joseph Kabila ruled out as DRC election candidate*, 8 augustus 2018. Financial Times, *Fears rise that Kabila will remain Congo's 'string-puller'*, 9 augustus 2018. Oxford Analytica, *Kabila's concession may not presage a fair Congo poll*, 15 augustus 2018.

² Financial Times, *Fears rise that Kabila will remain Congo's 'string-puller'*, 9 augustus 2018. Oxford Analytica, *Kabila's concession may not presage a fair Congo poll*, 15 augustus 2018.

³ UNSC, *S/2018/174*, 1 maart 2018.

⁴ De burgerbeweging LUCHA herinnerde er nog eens aan dat 'Kabila en zijn regime de grondwet hadden geschonden, het oudejaarsakkoord met voeten hadden getreden en zich niets hadden aangetrokken van opeenvolgende resoluties van de VN-Veilighedsraad. Monusco betreunde het nieuwe uitstel van de verkiezingen en wees nog eens op het recht van de Congolezen om te betogen. De VS en de EU gingen akkoord met de verkiezingskalender. Radio Okapi, *RDC : l'élection présidentielle fixée au 23 décembre 2018*, 5 november 2017. AFP, *L'opposition appelée à des "actions fortes" contre Kabila*, 5 november 2017. Radio Okapi, *RDC : la MONUSCO regrette le nouveau report des élections*, 8 november 2017. Al Jazeera, *UN calls DRC to allow peaceful anti-Kabila protests*, 14 november 2017. RFI, *RDC: l'envoyé spécial de l'OIF met en garde contre le non-respect du calendrier*, 13 november 2017. BBC, *RDC : USA et UE accordent un sursis à Kabila*, 11 november 2017. AFP, *Département d'États : Les États-Unis saluent l'annonce du Calendrier Électoral en République démocratique du Congo*, 6 november 2017. Oxford Analytica, *Crackdown will close door to peaceful Congo protests*, 2 januari 2018.

⁵ Martin Fayulu, voorzitter van de *Dynamique de l'opposition*, betreunde op 11 november 2017 dat de internationale gemeenschap zich achter de kiescommissie had geschaard. Fayulu en andere leiders van verschillende oppositieplatforms van het *Rassemblement de l'opposition* (RASSOP) verweten de internationale gemeenschap zich neer te leggen bij de politiek van voldongen feiten. RFI, *Martin Fayulu s'interroge sur le soutien international au calendrier électoral*, 12 november 2017. De Standaard, *VN zeggen regime-Kabila de wacht aan*, 15 november 2017.

⁶ Oppositiepartijen en middenveldorganisaties wilden op 15 november verschillende Congolese steden platleggen. De hoofdcommissaris van politie in Kinshasa waarschuwde dat de politie samenscholingen van meer dan vijf personen 'genadeloos' zou neerslaan. De Standaard, *VN zeggen regime-Kabila de wacht aan*, 15 november 2017. Oxford Analytica, *Congo police threatens may stifle protests*, 15 november 2017. AFP, *La majorité et l'opposition appellent à manifester le 28 novembre en RDC*, 18 november 2017. Oxford Analytica, *Crackdown will close door to peaceful Congo protests*, 2 januari 2018.

⁷ Het Comité laïc de coordination (CLC) is een groep van hoogopgeleide, voornamelijk katholieke gelovigen die zich inzetten voor de uitvoering van het oudejaarsakkoord en het democratisch proces in de DRC. Zie verder de

De oproepen om te demonstreren kwamen vanuit de katholieke gemeenschap, maar de *Conférence Nationale Épiscopale du Congo* (CENCO), de Bisschoppenconferentie die een belangrijke rol speelde bij de totstandkoming van het oudejaarsakkoord, en de vertegenwoordiger van het Vaticaan in de DRC ondersteunden de marsen niet officieel. Zij wezen de marsen ook niet af. Het CLC had bedacht dat het demonstratieverbod kon worden omzeild met het voorwendsel dat men een 'processie' zou houden. Echter, de veiligheidsdiensten dachten daar anders over.⁸ Voorafgaand aan de betogingen sloot de regering het internet- en sms-verkeer af. Politie en leger drongen kerken binnen en schoten met traangas op kerkgangers. Een politieagent en vier burgers werden gedood in Kinshasa en Kananga (Kasaï-Central) op 31 december 2017.⁹ Volgens Human Rights Watch vielen bij de protesten op 31 december 2017 ten minste acht doden en tientallen gewonden, van wie ten minste 27 met schotwonden.¹⁰

Verdeelde oppositie

De oppositie bleef verdeeld over de vraag of president Kabila zou moeten aanblijven tijdens de overgangperiode.¹¹ Binnen het belangrijkste oppositieplatform, het *Rassemblement de l'opposition*, werd de *Union pour la démocratie et le progrès social* (UDPS) nog altijd gesteund door de strijd tussen de hoofdstroming, geleid door Félix Tshisekedi, en de dissidente vleugel binnen de partij onder leiding van premier Bruno Tshibala.¹² De politieke oppositie bleek niet in staat om terrein te winnen, deels vanwege verdeeldheid en deels omdat de oppositieleiders geen inspirerende visie uitdroegen over hetgeen zij met de macht zouden doen als zij zouden winnen. Veel Congolezen waren bang dat als de oppositie aan de macht zou komen dit geen werkelijke verandering zou betekenen.¹³ Oppositieleiders die te kampen hadden met interne verdeeldheid en het verkrijgen van steun onder de bevolking spanden zich vooral in om hun aanhangers op te roepen zich te scharen

informatie over het CLC in paragraaf 1.1.3. Het CLC organiseerde in het hele land protesten waarbij de snelle en volledige invoering van het oudejaarsakkoord werd geëist. Oxford Analytica, *Crackdown will close door to peaceful Congo protests*, 2 januari 2018.

⁸ Le Monde, *Congo : des heurts à Kinshasa après l'appel à manifester des catholiques font cinq morts*, 31 december 2017. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

⁹ In de kathedraal Notre-Dame-du-Congo in Lingwala, een volkswijk in Noord-Kinshasa, schoten veiligheidstroepen met traangas toen oppositieleider Félix Tshisekedi daar aankwam. De priester vroeg de gelovigen naar huis te gaan, omdat er een indrukwekkende troepenmacht klaarstond om op hen te schieten. De autoriteiten sloten het internet af, vanwege de 'staatsveiligheid'. Veiligheidstroepen stelden controleposten in in verscheidene stadswijken. Leger en politie controleerden en fouilleerden de passerende voertuigen. Le Monde, *Congo : des heurts à Kinshasa après l'appel à manifester des catholiques font cinq morts*, 31 december 2017. Oxford Analytica, *Crackdown will close door to peaceful Congo protests*, 2 januari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

¹⁰ Op de ochtend van 31 december 2017 omsingelden veiligheidstroepen ten minste 134 katholieke parochies in Kinshasa en zetten overall in de stad straten af. Na de zondagsdienst probeerden gelovigen te demonstreren in Beni, Bukavu, Butembo, Goma, Idjwi, Kindu, Kamina, Kananga, Kisangani, Lubumbashi, Matadi, Mbandaka en Kinshasa. In het hele land dreven ordetroepen de betogers snel en veelal met gebruik van geweld uiteen. HRW, *DR Congo: Security Forces Fire on Catholic Churchgoers*, 19 januari 2018.

¹¹ In een brief die werd gepubliceerd op 9 januari 2018 riep de voorzitter van de G7, Pierre Lumbi op tot een gezamenlijke strategie om een 'overgang zonder Kabila' te bewerkstelligen. De mededeling van de G7, een platform van zeven politieke partijen die in 2015 uit de Majorité présidentielle traden, kwam een week nadat Moïse Katumbi en Félix Tshisekedi in een persbericht hadden ontkend dat er onenigheid bestond binnen het Rassemblement, het platform dat werd opgericht op 10 juni 2016 door onder meer de UDPS, La Dynamique de l'Opposition, de G7 en het Le Front du Peuple. Zie voor bijzonderheden het Thematische ambtsbericht DRC van oktober 2017, pagina 6. Radio Okapi, *Rassemblement : le G7 appelle à des stratégies pour obtenir « la transition sans Kabila »*, 10 januari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

¹² Op 29 december 2017 riep de tak van de UDPS, die verbonden is aan de door Kabila benoemde premier Bruno Tshibala, zich uit als de enige echte UDPS tegenover de historische vleugel van de UDPS van de overleden oppositieleider Etienne Tshisekedi wa Mulumba. Volgens de voorzitter van de UDPS/Aile Tshibala, Tharcisse Loseke, bevestigen alle officiële aktes dat diens vleugel de wettige opvolger is van de UDPS/Tshisekedi. De notaris die was belast met de interpretatie van de partijstatuten had drie dagen vastgezeten in een cachot van het OM in Matete omdat hij zich had verzet tegen de legalisering van de statuten van de UDPS/Aile Tshibala, die door de tak Limete van de UDPS niet wordt erkend. Belga, *Crise politique en RDC – La branche de l'UDPS fidèle au dissident Tshibala se proclame "seule légitime"*, 29 december 2017. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

¹³ Oxford Analytica, *Congo's conflict between church and state may escalate*, 26 januari 2018.

achter de protestacties van het CLC. De regering beschuldigde het CLC en de Katholieke Kerk.¹⁴ van het aanzetten tot 'opstandigheid' met het doel het verkiezingsproces te ondermijnen. De veiligheidsdiensten gingen door met het onderdrukken van betogingen.¹⁵

Mogelijk vertrek Kabila

Op 6 februari 2018 verklaarde regeringswoordvoerder Mende dat Kabila zich niet kandidaat zal stellen bij de presidentsverkiezingen in 2018.¹⁶ Volgens de *Congo Research Group* lieten regeringsfunctionarissen zich duidelijker dan voorheen uit over het vertrek van Kabila. In plaats van tijd winnen zou hun strategie zijn veranderd in het houden van verkiezingen met een voor Kabila gunstige uitkomst.¹⁷ Verkiezingen in de DRC werden plotseling daadwerkelijk een vooruitzicht waardoor politieke elites begonnen aan de vorming van coalities.¹⁸ Daarbij speelden ook toenemende fricties binnen de *Majorité présidentielle* – het platform van pro-Kabila partijen - een rol.¹⁹ De grootste zorg voor de regering vormde tekenen van onenigheid met één van de partijen van de Majorité, de *Parti lumumbiste unifié* (PALU), waarvan de leider, Antoine Gizenga, steeds meer begon te klinken als een oppositieleider. Toen PALU-leiders in maart 2018 aankondigden dat zij coalitiebesprekingen hielden met oppositiepartijen werd de mogelijkheid van het overlopen van PALU naar de oppositie een reële optie.²⁰

Nieuwe betogingen

Op 25 februari 2018 riep het CLC, gesteund door groeperingen van de oppositie, op tot betogingen in het hele land om de snelle invoering van het oudejaarsakkoord te eisen. De Congolese politie dreef de protesten met geweld uiteen, waarbij ten minste twee personen in Kinshasa en Mbandaka (Equateur) omkwamen, 47 gewonden vielen en 102 betogers werden gearresteerd.²¹

¹⁴ In januari 2018 had kardinaal Monsengwo de DRC omschreven als een 'open gevangenis'. The Guardian, *DRC crisis: aide says Kabila not standing in elections; President's decision not to step down in 2016 led to brutally suppressed protests*, 7 februari 2018.

¹⁵ Op 9 januari 2017 eiste de adjunct secretaris-generaal van de VN-Vredesoperaties, Jean-Pierre Lacroix, dat Kinshasa een onderzoek zou instellen naar de daders van het geweld van 31 december 2017 door veiligheidstroepen tegen de burgers. Lacroix betreurde daarnaast de belemmering van de uitoefening van hun taken van de VN-Blauwhelmen op die dag door de Congolese veiligheidstroepen. Begin januari 2018 had de Congolese regering de politie en de veiligheidstroepen gefeliciteerd met 'het vastberaden optreden conform het internationale humanitaire recht' tijdens de betogingen op 31 december 2017. Le Figaro, *RDC/violences : l'ONU réclame des enquêtes*, 9 januari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

¹⁶ Volgens Mende had Kabila nooit geprobeerd een derde termijn te krijgen en zou hij ook geen kandidaat proberen aan te wijzen die zijn belangen zou behartigen. Volgens analisten zouden Kabila en zijn naaste adviseurs hebben besloten niet langer te proberen de verkiezingen op de lange baan te schuiven. The Guardian, *DRC crisis: aide says Kabila not standing in elections; President's decision not to step down in 2016 led to brutally suppressed protests*, 7 februari 2018.

¹⁷ Volgens het *Chatham House* zouden verkiezingen een goed moment kunnen zijn voor een 'deal' tussen de DRC-elite. The Guardian, *DRC crisis: aide says Kabila not standing in elections; President's decision not to step down in 2016 led to brutally suppressed protests*, 7 februari 2018.

¹⁸ Oxford Analytica, *Congo's political elites begin electoral manoeuvres*, 27 maart 2018.

¹⁹ In de afgelopen jaren kende de Majorité présidentielle grote afsplitsingen, de grootste in 2015 toen de G7-partijen openlijk Kabila verweten dat hij de macht niet wilde afstaan en naar de oppositie overliepen. Tijdens de gouverneursverkiezingen in 2017 liep de Majorité verdere barsten op toen MP-leden niet samenwerkten bij het aanwijzen van kandidaten en de vorming van stemblokken. Oxford Analytica, *Congo's political elites begin electoral manoeuvres*, 27 maart 2018.

²⁰ Een ontmoeting tussen Gizenga en Kabila lijmdde voorlopig de barstjes, maar de oproep van PALU op 24 maart 2018 om haar presidentskandidaat te steunen – waarbij de partij refereerde aan een overeenkomst in 2006 waarbij PALU Kabila steunde in ruil voor een toekomstige steun aan haar ambities – vormde een test voor deze eenheid. Oxford Analytica, *Congo's political elites begin electoral manoeuvres*, 27 maart 2018.

²¹ Op 26 februari 2018 berechtte de militaire rechtbank in Mbandaka tijdens een snelrechtprocedure een politieagent die was aangeklaagd voor het vermoorden van een betogers in deze stad en veroordeelde hem tot levenslange gevangenisstraf. Een politieagent die ervan was beschuldigd dat hij een niet-dodelijk wapen op disproporionele manier had gebruikt waardoor een betogers in Kinshasa was overleden werd ook gearresteerd. De Standaard, *Drie doden bij protesten tegen Kabila*, 26 februari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

Opgesplitste partijen

Op 22 maart 2018 velde de *Conseil National de Suivi de l'Accord (CNSA)*, de instantie die toeziet op de uitvoering van het oudejaarsakkoord van 31 december 2016, een voorlopig oordeel over 'opgesplitste' partijen. Verscheidene politieke partijen hebben zich de afgelopen jaren opgesplitst, waarbij twee of meer facties het recht op de officiële partijnaam en partijregistratie opeisten. Veel van de partijen zijn lid van de G7, een platform van zeven politieke partijen die in 2015 uit de Majorité présidentielle traden. In de Majorité achtergebleven loyalisten bleven echter de partijnamen gebruiken. De CNSA, die zich niet uitliet over enkele andere (opgesplitste) partijen, redeneerde dat in het geval van de G7 het partijbestuur toeviel aan de oprichters van de partij. Echter, in het geval van de *Mouvement Social pour le Renouveau (MSR)*, de grootste partij binnen de G7, besliste de CNSA dat G7-leider Pierre Lumbi een nieuwe partij moet oprichten. Lumbi stelde vraagtekens bij de competentie en de neutraliteit van de CNSA.²²

Constitutionele Hof

Een wetsontwerp dat een wijziging beoogt van de samenstelling en het functioneren van het Constitutionele Hof zorgde voor ongerustheid onder parlementsleden, die in het voorstel een tactische zet zagen om het volgens hen in het verleden eigenzinnige Hof te verzwakken.²³ De regering droeg het wetsvoorstel, waarin het aantal rechters van negen wordt teruggebracht tot vijf, op 29 september 2017 voor aan de Assemblée nationale.²⁴

Op 9 april 2018 moesten door loting drie van de negen rechters aftreden, maar nog voordat er geloot kon worden dienden twee rechters hun ontslagbrief in. Een van de twee rechters, Jean-Louis Esambo, wilde de reden van zijn ontslag niet publiekelijk bekend maken. Op 18 oktober 2016 had Esambo niet deelgenomen aan de zitting van het Constitutionele Hof waarin het Hof het uitstel van de presidentsverkiezingen na afloop van de grondwettelijke termijn van president Kabila goedkeurde. De tweede rechter, professor Banyaku Luape, had evenmin het besluit van het Constitutionele Hof op die dag ondertekend. Een andere rechter van het Constitutionele Hof overleed het weekend daarvoor in een kliniek in Kinshasa.²⁵ De drie rechters moesten worden vervangen door drie nieuwe rechters die worden aangewezen door de president, het gezamenlijke parlement en de Hoge Raad van de Rechtsspraak. Op 9 april 2018 waren er veel militairen geposteed rond het gebouw van het Constitutionele Hof. Dit Hof moet eventuele geschillen rond de presidentsverkiezingen beslechten. Volgens het CLC heeft het Constitutionele Hof alle geloofwaardigheid verloren vanwege partijdige besluiten.²⁶ Op 16 mei 2018 werden drie nieuwe rechters van het Constitutionele Hof benoemd, onder wie twee vooraanstaande leden van de Majorité présidentielle.²⁷

²² Oxford Analytica, *Congo party splits will muddy electoral waters*, 23 maart 2018.

²³ In oktober 2016 waren vier van de negen rechters van het Constitutionele Hof niet verschenen tijdens een zitting waarin toestemming moest worden verleend, of niet, aan de verkiezingscommissie om verkiezingen te organiseren na afloop van de grondwettelijke termijn daarvoor. Onder druk waren vijf rechters in zitting bijeen gekomen, hetgeen een schending inhield van de wet die bepaalt dat het Constitutionele Hof slechts besluiten kan nemen 'in aanwezigheid van alle leden, behalve als twee van hen tijdelijk zijn verhinderd om geldige redenen'. Op grond van overmacht en 'het belang van de zaak' deed het Hof toch uitspraak. Jeune Afrique, *RDC : pourquoi Joseph Kabila veut dompter la Cour constitutionnelle*, 24 oktober 2017.

²⁴ De huidige negen rechters worden gekozen door het parlement, de Hoge Raad voor de Rechtsspraak en de president van de Republiek, drie per instituut. Volgens critici zou het terugbrengen tot vijf rechters een bedreiging vormen voor het politieke en institutionele evenwicht. Volgens de regering gaat de vereiste behandeling door negen rechters ten koste van een snelle afhandeling van rechtszaken. Jeune Afrique, *RDC : pourquoi Joseph Kabila veut dompter la Cour constitutionnelle*, 24 oktober 2017.

²⁵ Le Figaro, *RDC: 2 juges de la Cour constitutionnelle démissionnent*, 9 april 2018.

²⁶ Ibid.

²⁷ RFI, *RDC: trois nouveaux juges à la Cour constitutionnelle*, 16 mei 2018.

Corruptie

Volgens de *Ligue congolaise contre la corruption* (Licoco) is de Congolese schatkist in 2016 één miljard USD misgelopen doordat meer dan tweehonderd ondernemingen geen belasting hadden betaald. Die spenden processen aan tegen de belastingautoriteiten en betaalden de rechters om hun uitspraken te beïnvloeden. Vooral de financiële sector, waar witwassen aan de orde van de dag is, is gevoelig voor corruptie. Veel geld dat afkomstig is uit criminele activiteiten wordt witgewassen in contanten. In de banksector trok de affaire van de *Lumumba papers*²⁸ de aandacht. De onderneming EGAL en de financiële transacties die zij uitvoerde zijn een schoolvoorbeeld van gecentraliseerde corruptie, waarbij onder meer familieleden van president Kabila betrokken zijn. Volgens een rapport van de *Congo Research Group* is de familie (gedeeld) eigenaar van meer dan tachtig ondernemingen en bedrijven in de DRC en het buitenland.²⁹

Een van de gevolgen van de rijkdommen van de president en zijn gevolg is dat de DRC veel te weinig geld heeft en dat veel inkomsten die de staatsbegroting zouden moeten financieren in de zakken van de machthebbers verdwijnen. Als gevolg hiervan heeft het openbaar bestuur nauwelijks of geen financiële middelen om haar taken uit te voeren en is de publieke sector gedwongen elders geld vandaan te halen.³⁰ In de gezondheidssector is de overheidsfinanciering geleidelijk verdwenen, de bevolking financiert nu zeventig procent van de uitgaven in deze sector. De onderwijssector droeg bijna één miljard USD bij.³¹

De systematische corruptie in de DRC vormt geen aansporing voor de politieke en economische elites om het systeem te hervormen, omdat zij er zelf baat bij hebben. In deze context worden corruptiesegmenten die niet onder controle van de autoriteiten staan ofwel gestimuleerd of gedoogd.³²

²⁸ Zie <http://lumumbapapers.info/>.

²⁹ Gecentraliseerde corruptie is terug te vinden in alle sectoren – van land- en mijnbouw tot het bankwezen, onroerende zaken en telecommunicatie. De president en zijn gevolg hebben belangen in al deze sectoren. In een rapport van de Congo Research Group wordt gesuggereerd dat hun ondernemingen vanaf 2003 honderden miljoenen aan inkomsten hebben verworven en dat hun eigen aandelen tientallen miljoenen dollars waard zijn. The East African, *Congo-Kinshasa: Resource-Rich DRC Losing U.S.\$1.3 Billion Every Year in Unpaid Taxes*, 6 september 2017. RAID, *DR Congo: Greed and Corruption Block Democratic Progress*, 13 oktober 2017. RFI, *RDC: un rapport pointe du doigt les activités troubles de la Gécamines*, 3 november 2017. The Guardian, *The inside story of Glencore's hidden dealings in DRC*, 5 november 2017. Trouw, *Glencore verhuult transacties met omstreden Israëliër*, 6 november 2017. De Standaard, *Washington steunt nieuwe verkiezingskalender*, 7 november 2017. Le Monde, *DR Congo: Les « méthodes de cow-boy » des multinationales occidentales en Afrique*, 8 november 2017. Reuters, *Congolese lower house adopts new mining code that increases taxes*, 11 december 2017. NRC, *Amerikaanse sancties tegen Nederlandse brievenbusmaatschappij*, 22 december 2017. De Volkskrant, *Nederlandse adviseur betrokken bij omkopingszaak in Congo*, 6 februari 2018. De Volkskrant, *Volkskrant hoeft stuk over fiscalist van diamanthandelaar Gertler niet te rectificeren*, 17 april 2018. Vertrouwelijke bron, 20 april 2018.

³⁰ Volgens *Enough Project* zou de Congolese bank BGF1, die in het bezit is van een broer van Kabila, geld overmaken aan Hezbollah. RFI, *RDC: une ONG dénonce les transferts financiers d'une banque vers le Hezbollah*, 18 oktober 2017. Jeune Afrique, *RDC : le marché des passeports sert-il à acheter des appartements à Montréal pour la « Kabille » ?*, 18 oktober 2017. The East African, *Congo-Kinshasa: Resource-Rich DRC Losing U.S.\$1.3 Billion Every Year in Unpaid Taxes*, 6 september 2017. RAID, *DR Congo: Greed and Corruption Block Democratic Progress*, 13 oktober 2017. Vertrouwelijke bron, 20 april 2018.

³¹ De meest zichtbare vorm van corruptie in het dagelijks leven van de burger is de gedecentraliseerde corruptie, dat is het misbruik dat ambtenaren van hun positie maken. Ambtenaren in de DRC verdienen wereldwijd een van de laagste salarissen, terwijl zij in moeilijke omstandigheden hun werk moeten doen. Zij worden daardoor aangespoord tot corruptie. Daarnaast is een belangrijk deel van corrupte praktijken binnen de overheid gekoppeld aan clientelisme – de verplichting om de hiërarchie van een constante stroom contant geld te voorzien. The East African, *Congo-Kinshasa: Resource-Rich DRC Losing U.S.\$1.3 Billion Every Year in Unpaid Taxes*, 6 september 2017. RAID, *DR Congo: Greed and Corruption Block Democratic Progress*, 13 oktober 2017. Vertrouwelijke bron, 20 april 2018.

³² The East African, *Congo-Kinshasa: Resource-Rich DRC Losing U.S.\$1.3 Billion Every Year in Unpaid Taxes*, 6 september 2017. RAID, *DR Congo: Greed and Corruption Block Democratic Progress*, 13 oktober 2017. Vertrouwelijke bron, 20 april 2018. Zie ook <http://lumumbapapers.info/>.

Overlevingsstrategie

De voornaamste reden van Kabila's politieke overleven is volgens waarnemers de consensus over corruptie die hij heeft gesmeed met de sleutelfiguren van het systeem in de DRC. Het leger, de politie en de veiligheidsdiensten die vanaf het moment dat Kabila in 2001 aan de macht kwam ruim de gelegenheid hebben gekregen om zaken te doen, hebben het meest geprofiteerd van het regime.³³ Een andere groep bij de consensus over corruptie is de politieke klasse. Enerzijds vermijden de meeste afgevaardigden, bij de afwezigheid van verkiezingen, een motie van wantrouwen die hen zou beroven van hun comfortabele salaris. Anderzijds is een deel van de oppositie zo vaak omgekocht dat zij bij de bevolking nauwelijks meer geloofwaardigheid geniet. Op straat zeg men in Kinshasa: 'een Congolese politicus is niet te koop, hij is te huur'. De derde sector rond de corruptie is de olie- en mijnbouwindustrie. In deze sectoren zijn enkele naaste getrouwen van de president en ondernemingen in fiscale paradisijs actief.³⁴

Oprichting Front Commun

Op 7 juni 2018 richtte president Kabila het *Front Commun pour le Congo* (FCC) op. Hij werd tevens de leider (*autorité morale*) van dit politieke platform. Doel van het FCC was de ondersteuning van één gezamenlijke kandidaat bij de presidentsverkiezingen. Het handvest van het Front benadrukt de identiteit en de autonomie van de leden van de coalitie, maar stelt tevens dat zij zijn onderworpen aan de groepsdiscipline. Het FCC stelde zich open voor de leden van de Majorité présidentielle, andere politieke partijen en groeperingen, onafhankelijke politici en het maatschappelijk middenveld. Voor de oppositie ging het eenvoudig om de uitbreiding van de politieke familie van president Kabila.³⁵

Statuut voormalige presidenten

Op 18 juli 2018 keurde het parlement een wet goed die het statuut vastlegt van 'gewezen verkozen presidenten'. Zij krijgen een belastingvrij pensioen en een jaarlijkse vergoeding voor 'bewezen diensten aan de natie' (bedragen worden niet genoemd).³⁶ Het statuut is ook van toepassing voor hoofden van verschillende staatsdiensten. Op 28 juli 2018 bekrachtigde president Kabila de nieuwe wet. Het statuut werd door sommige waarnemers beschouwd als een mogelijk signaal van het vertrek van de president.³⁷

Shadary kandidaat

Na twee jaar te hebben gezwegen over zijn eventuele kandidatuur maakte president Kabila op 8 augustus 2018, de dag van de sluiting van de kandidaatsstelling, bekend dat hij niet zou deelnemen aan de presidentverkiezingen. Maar de keuze van zijn opvolger, de voormalige minister van Binnenlandse Zaken Emmanuel Ramazani Shadary liet vragen open over zijn ware bedoelingen en bereidheid om de macht af

³³ Hoewel lang niet alle agenten en militairen een zwak voor Kabila hebben, eerder het tegendeel, steunen velen hem om financiële redenen. Dat het hen geen windeieren heeft gelegd valt te zien aan de huizen die legerofficieren in Goma en elders hebben laten bouwen. Le Monde, « *Le consensus de corruption, horizon indépassable de l'histoire congolaise ?* », 26 februari 2018.

³⁴ Le Monde, « *Le consensus de corruption, horizon indépassable de l'histoire congolaise ?* », 26 februari 2018.

³⁵ RFI, *RDC: le Front Commun pour le Congo est lancé par le président Kabila*, 8 juni 2018.

³⁶ Daarnaast hebben zij recht op een 'fatsoenlijke' woning voor zichzelf en hun familie, twee auto's, twee lijfwachten en permanente bewaking van hun residentie, tien personen personeel voor hun huishouding, gratis bureaus voor hun secretariaat, waar zes mensen mogen werken op kosten van de staat, gratis brandstof, gratis verbruik van water en elektriciteit, gratis telefoon, gratis gezondheidszorg in binnen- en buitenland voor henzelf, hun partner en hun minderjarige kinderen. De Standaard, *Kabila of Kabila*, 18 juli 2018. Jeune Afrique, *RDC : la loi sur le statut des anciens présidents étendue aux corps constitués*, 18 juli 2018. VOA, *Kabila promulgue la loi portant statut d'anciens chefs d'Etats élus en RDC*, 28 juli 2018. Volkskrant, *Congo opgelucht: Kabila stelt zich niet verkiesbaar*, 9 augustus 2018.

³⁷ De Standaard, *Kabila of Kabila*, 18 juli 2018. Jeune Afrique, *RDC : la loi sur le statut des anciens présidents étendue aux corps constitués*, 18 juli 2018. VOA, *Kabila promulgue la loi portant statut d'anciens chefs d'Etats élus en RDC*, 28 juli 2018. Volkskrant, *Congo opgelucht: Kabila stelt zich niet verkiesbaar*, 9 augustus 2018.

te staan. Shadary is één van de oprichters van de *Parti du peuple pour la reconstruction et la démocratie* (PPRD) en oud-gouverneur van de provincie Maniema. Hij is een *hardliner* en vertrouweling van Joseph Kabila sinds diens vader Laurent Kabila aan de macht kwam, maar heeft geen eigen politieke basis. Ook zou Shadary lang niet zo rijk zijn als gepasseerde politici zoals parlamentsvoorzitter Minaku en oud-premier Matata Ponyo Mapon.³⁸ In een gezamenlijke verklaring complimenteerden de VS, de EU, de AU en Monusco Kabila met zijn besluit om 'de grondwet te respecteren'.³⁹ Shadary werd vorig jaar door de Europese Unie op de sanctielijst gezet, omdat hij mede verantwoordelijk wordt gehouden voor het dodelijke geweld waarmee veiligheidstroepen in 2017 optraden tegen onlusten in de centrale provincie Kasai.⁴⁰ De keuze voor Ramazani wijst volgens analisten op een vernieuwing binnen de elite.⁴¹

1.1.1 *Organisatie verkiezingen*

Een wetsvoorstel ter herziening van de kieswet was in november 2017 nog niet aangenomen. Volgens het voorstel worden de zetels in het parlement en de senaat voortaan verdeeld op basis van het aantal kiezers en niet meer op basis van het aantal inwoners. Daarnaast wordt een kiesdrempel opgeworpen. Om deel te nemen aan de verkiezingen moeten partijen, politieke groeperingen of onafhankelijke kandidaten aantonen op minimaal drie procent van de stemmen op nationaal niveau te kunnen rekenen. Deze kiesdrempel is voor de provinciale verkiezingen op vijf procent vastgesteld. Het doel van de drempel is de verlaging van de buitensporig hoge kosten van de verkiezingen door korte metten te maken met 'fantasiekandidaten' en de 'vermenigvuldiging van de partijen' – er zijn meer dan zeshonderd politieke partijen in de DRC. Eind november 2017 waren ruim 44 miljoen kiezers ingeschreven. De inschrijving moest op dat moment nog plaatsvinden in de provincies Kasai en Kasai-Central en op het grondgebied van Kamiji en Luilu in de provincie Lomami.⁴²

Verkiezingskalender

De kiescommissie bepaalde dat op 23 december 2018 – twee jaar na het einde van de grondwettelijke termijn van president Kabila – presidents-, parlaments- en provinciale verkiezingen worden gehouden. Volgens de verkiezingskalender zal de nieuwe president op 12 januari 2019 worden ingehuldigd en zal de volledige verkiezingscyclus, inclusief lokale verkiezingen, doorlopen tot 16 februari 2019. Evenals eerdere verkiezingskalenders, waaraan de kiescommissie en de regering zich niet hebben gehouden, bevat de nieuwe kieskalender een lijst van vijftien financiële en logistieke obstakels die van invloed kunnen zijn op het tijdpad.⁴³

³⁸ Volgens Patrick Muyaya, een lid van het *Front Commun pour le Congo* (FCC), nam Kabila het besluit helemaal zelf. Le Monde, *RDC : l'ancien ministre Emmanuel Ramazani Shadary désigné candidat du parti présidentiel*, 8 augustus 2018. The Guardian, *Joseph Kabila ruled out as DRC election candidate*, 8 augustus 2018. Financial Times, *Fears rise that Kabila will remain Congo's 'string-puller'*, 9 augustus 2018. Oxford Analytica, *Kabila's concession may not presage a fair Congo poll*, 15 augustus 2018.

³⁹ Al Jazeera, *DR Congo: International groups laud Kabila's decision to bow out*, 10 augustus 2018. Le Figaro, *Joseph Kabila, fin de règne force*, 17 augustus 2018.

⁴⁰ NRC.Next, *Kabila is toch geen kandidaat*, 9 augustus 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018. BBC Afrique, *RD CONGO: L'UE renouvelle ses sanctions contre Emmanuel Ramazani*, 1 november 2018.

⁴¹ De Standaard, *'Ramazani is niet zomaar een zwakke stroman van Kabila'*, 9 augustus 2018. Le Monde, *Thierry Vircoulon: «Pour le pouvoir congolais, Ramazani est une défaite annoncée»*, 9 augustus 2018.

⁴² RFI, *RDC: que prévoit la nouvelle loi électorale déposée à l'Assemblée nationale?*, 18 november 2017. Radio Okapi, *Les députés examinent le projet de révision de la loi électorale*, 28 november 2017. RFI, *RDC: polémique autour du projet de nouvelle loi électorale*, 28 november 2017. RFI, *RDC: le projet de loi électorale adopté à l'Assemblée nationale divise toujours*, 6 december 2017. Deutsche Welle, *RDC : pourquoi l'opposition refuse de voter la loi électorale*, 5 december 2017.

⁴³ Zoals de actualisering van het voorstel om operationele en logistieke fondsen beschikbaar te stellen, de goedkeuring om verkiezingsmateriaal aan te schaffen, de CENI van adequate logistieke middelen te voorzien en het verkiezingsmateriaal in de stembureaus te plaatsen. Voor verdere bijzonderheden wordt verwezen naar de *Décision n°065/CENI/BUR/17 du 05 Novembre 2017 portant publication du calendrier des élections présidentielle, législatives, provinciales, urbaines, municipales et locales*, die is gepubliceerd op de website van

Op 28 november 2017 accepteerde de VN-Veilighedsraad (VNVR) de verkiezingskalender en benadrukte dat de verkiezingen niet nogmaals mochten worden uitgesteld. De VNVR riep de Congolese regering op een 'geloofwaardige begroting' voor de verkiezingen te publiceren en 'kieswetten aan te nemen' in lijn met de verkiezingskalender. Verder dienden volgens de Veiligheidsraad de verkiezingen op transparante en inclusieve manier te worden georganiseerd om een vreedzame overname van de macht mogelijk te maken.⁴⁴

Nieuwe Kieswet

Op 4 december 2017 nam de *Assemblée nationale* (parlement) na wijzingen van het wetsvoorstel en een aanpassing van het aantal kiesgerechtigden de nieuwe kieswet aan, nadat de oppositie onder protest de zaal was uitgelopen. Partijen, politieke groeperingen en onafhankelijke kandidaten hebben ten minste één procent van de stemmen nodig om de kiesdrempel te halen voor een zetel in het parlement, drie procent van de provinciale stemmen voor een zetel in het provinciale parlement en tien procent van de stemmen voor de lokale verkiezingen. Andere controversiële artikelen van de nieuwe wet zijn onder meer het betalen van ongeveer duizend USD om een kandidaatstelling te laten registreren, elektronisch stemmen en een verbod op kandidaten met een strafblad.⁴⁵

Op 24 december 2017, tien dagen later dan voorzien, bekrachtigde president Kabila in Lubumbashi de nieuwe kieswet en de nationale begroting voor 2018. In de nacht van 15 op 16 december 2017 had het parlement het wetsvoorstel aangenomen, terwijl de oppositie artikelen verwierp zoals de invoering van elektronische stembureaus,⁴⁶ de kiesdrempel en de borg die kandidaten moeten storten. De begroting voor het jaar 2018 werd vastgesteld op vijf miljard USD.⁴⁷

Inschrijving kandidaten

In de eerste week van augustus 2018 dienden 23 kandidaten hun dossier in voor de presidentsverkiezingen.⁴⁸ De kiescommissie verklaarde zes kandidaatstellingen ongeldig. Jean-Pierre Bemba werd niet geaccepteerd vanwege een veroordeling door

de CENI: www.ceni.cd. De aankondiging van de kiescommissie kwam een week nadat de VS-ambassadeur bij de VN, Nikki Haley voorafgaand aan een ontmoeting met Kabila verklaarde dat de lang uitgestelde verkiezingen uiterlijk eind 2018 moesten worden gehouden, anders zouden die geen internationale steun krijgen. HRW, *New DR Congo Electoral Calendar Faces Skepticism Amid More Protests, Repression*, 6 november 2017. *Tempête des tropiques, Publication du calendrier électoral: HRW craint la recrudescence des manifestations et de la répression*, 9 november 2017.

⁴⁴ AFP, *RDC: l'ONU entérine le calendrier électoral*, 28 november 2017.

⁴⁵ Kleine partijen en onafhankelijke kandidaten vreesden dat zij vanwege de drempels en de financiële lasten niet meer konden meedoen en mogelijk zouden worden opgeslokt door grotere partijen – in de eerste plaats door de partij van de president. De verlaging van de kiesdrempel – oorspronkelijk was voorzien in hogere drempels – is vermoedelijk een erkenning van de PPRD dat – om te worden aangenomen door de senaat – de wet de steun nodig heeft van kleinere coalities. Kennelijk beseft de PPRD dat die steun niet uitsluitend kon worden afgedwongen door steekpenningen en dreigementen. De oppositie was bang voor elektronisch stemmen dat fraude in de hand werkt, terwijl politiek gemotiveerde vervolging zou kunnen worden gebruikt om lastige tegenstanders uit te sluiten. Oxford Analytica, *New Congo electoral code will divide and consolidate*, 5 december 2017.

⁴⁶ RFI, *RDC: les «machines à voter» prévues pour les élections font polémique*, 25 december 2017. Vertrouwelijke bron, 18 januari 2018.

⁴⁷ De elektronische stembureaus die in 2018 voor het eerst zullen worden gebruikt, waren onderwerp van een heftige discussie. Volgens de kiescommissie wordt één stembureau per kiesbureau gebruikt, waardoor een kiezer maximaal één à twee minuten heeft om zijn stem uit te brengen voor drie verschillende verkiezingen. Volgens een westerse diplomaat kan het besluit om voor de eerste keer elektronische stembureaus te gebruiken zonder testen, haalbaarheidsstudies, passend juridisch kader, nationale consensus of transparantie de meest belangrijke verkiezingen uit de geschiedenis van de DRC ondermijnen. Volgens de voorzitter van de kiescommissie, Corneille Nangaa, kunnen de verkiezingen in Congo alleen doorgaan als de kiescommissie (CENI) stemcomputers kan gebruiken. Belga, *Kabila promulgue la loi électorale et le budget 2018*, 25 december 2017. De Standaard, *'Geen verkiezingen zonder stemcomputers'*, 14 februari 2018. Oxford Analytica, *Cracks in Congo's opposition may widen*, 24 oktober 2018.

⁴⁸ Le Figaro, *RDC/Présidentielle: 23 candidats ont déposé leur dossier*, 9 augustus 2018.

het Internationaal Strafhof wegens het omkopen van getuigen. Andere afgewezen kandidaten waren oud-premier Adolphe Muzito, oud-premier Antoine Gizenga, 94 jaar, oud-premier Samy Badibanga, de onbekende kandidaat Jean-Paul Moka en de enige vrouwelijke kandidaat, Marie Josée Ifoku Mputa, een voormalige vicegouverneur van een provincie. Alle afgewezen kandidaten gingen in beroep bij het Constitutionele Hof.⁴⁹ Het Hof accepteerde alsnog de kandidatuur van Badibanga en Mputa, maar achtte de afwijzing van de overige kandidaten gegrond.⁵⁰ Op 19 september 2018 publiceerde de kiescommissie de definitieve lijst van kandidaten, onder wie de door Kabila aangewezen Emmanuel Ramazani Shadary en diens voornaamste rivalen, oud-parlementsvoorzitter Vital Kamerhe en UDPS-voorzitter Félix Tshisekedi. Op de lijst ontbraken Bemba en Katumbi, de populaire oud-gouverneur van Katanga, die in een politiek proces wegens 'fraude' was veroordeeld.⁵¹ Zie verder paragraaf 1.1.2.

Wet zetelverdeling

Op 1 mei 2018 nam de Assemblée nationale een wet aan over de zetelverdeling bij de verkiezingen. Voor de nieuwe presidentsverkiezingen en de verkiezing van vijfhonderd nationale gedeputeerden schreef de kiescommissie 40.287.387 kiezers in.⁵² De wet was gebaseerd op een zetelverdeling op grond van een ongecontroleerd kiesregister, met zetels toegewezen op basis van het aantal ingeschreven kiezers per kiesdistrict. De oppositie had kritiek op het feit dat de wet werd aangenomen voordat het kiesregister werd gecontroleerd. Ook was er kritiek op het aantal registreerde kiezers dat is genoemd in de wet. Dit aantal week namelijk aanzienlijk af van het aantal kiezers dat de kiescommissie in april 2018 had opgegeven. Er waren zeer grote stijgingen in het aantal kiezers – en dus zetels – sinds de verkiezingen van 2011 in verscheidene regeringsgezinde kiesdistricten, evenals meer dan gemiddelde dalingen – en dus minder zetels – in kiesdistricten van de oppositie.⁵³

Controle kiesregister

Op 8 mei 2018 begon de *Organisation internationale de la Francophonie* (OIF) aan de controle van het kiesregister.⁵⁴

De OIF concludeerde dat het kiesregister 'inclusief, uitputtend en geactualiseerd' was, maar noteerde drie zwakke punten:

- 16,6% van de kiezers (6.7 miljoen personen) waren ingeschreven zonder dat hun vingerafdrukken waren afgenomen;
- 400,000 geregistreerde kiezers zullen nog niet meerderjarig zijn op de geplande verkiezingsdag; en
- 2,3% van de 54 miljoen blanco kiezerskaarten, dat wil zeggen 1,2 miljoen kaarten, zijn verdwenen.⁵⁵

⁴⁹ Le Monde, *En RDC, les recalés de la présidentielle vont saisir la Cour constitutionnelle*, 27 augustus 2018.

⁵⁰ La Figaro, *RDC: deux nouveaux candidats exclus de la présidentielle*, 5 september 2018.

⁵¹ Le Monde, *Elections en RDC: la liste des candidats officialise l'exclusion de Bemba et Katumbi*, 20 september 2018. Oxford Analytica, *Congo's elections may become more contentious*, 12 september 2018.

⁵² Tijdens de debatten bevestigde een gedupeerde, Henri Thomas Lokondo, dat de telling van Congolezen in het buitenland tot uitstel van de verkiezingen kon leiden. Het CLC beschuldigde de kiescommissie van het verspillen van 'tijd, middelen en energie', vooral bij de kandidaatsstelling van kandidaten voor de presidentsverkiezingen vanaf 25 juli 2018. Het CLC stelde het uitblijven van 'politieke ontspanningsmaatregelen' (mesures de décrispation politique), partijdigheid van de kiescommissie en de 'instrumentalisatie van het Constitutionele Hof' aan de kaak. Le Figaro, *Elections/RDC: une loi adoptée*, 1 mei 2018.

⁵³ Le Figaro, *Elections/RDC: une loi adoptée*, 1 mei 2018. RFI, *RDC: quels enseignements de la loi de répartition des sièges?*, 8 mei 2018.

⁵⁴ Oxford Analytica, *Congo election roll audit will be mired in controversy*, 10 mei 2018.

⁵⁵ Oxford Analytica, *Opposition concern over Congo elections mounts*, 5 juni 2018.

Scepticisme deskundigen

Einde november 2018 toonden internationale Congo-experts zich sceptisch over de naderende verkiezingen. Veel van de kiezers wier identiteit niet is gecontroleerd middels vingerafdrukken zijn waarschijnlijk overleden en hun 'stem' kan worden worden gebruikt door kwaadwillende autoriteiten. Er was daarnaast nog steeds geen consensus over het gebruik van de stemmachines. Van de 106,000 stemmachines zouden er pas 39,000 zijn gearriveerd, die ook nog moesten worden geformatteerd. Volgens de oppositie waren deze *machines à tricher* (bedriegmachines) eenvoudiger te manipuleren dan inkt en papier en was het systeem kwetsbaar vanwege de onbetrouwbaarheid van de Congolese stroomvoorziening.⁵⁶

Afwijzing Monusco

De regering heeft voor de organisatie van de verkiezingen de logistieke steun van Monusco afgewezen, hierover geen informatie meer verstrekt en Monusco de mogelijkheid ontnomen om als waarnemer op te treden. Het mandaat van Monusco voorziet echter in de ondersteuning van het verkiezingsproces met het oog op geloofwaardige verkiezingen binnen de 'aangekondigde termijn'.⁵⁷ Er zijn diverse verklaringen van de VN en de EU geweest waarin bij de DRC is aangedrongen op het accepteren van deze logistieke steun. Echter, de DRC heeft duidelijk gemaakt deze niet te accepteren.⁵⁸

Waarnemers verkiezingen

De CENI nodigde voor de verkiezingen op 23 december 2018 waarnemers van de AU, de *Southern African Development Community* (SADC) en de OIF uit. President Kabila verklaarde dat er veertigduizend Congolese waarnemers zouden worden ingezet. De Congolese autoriteiten nodigden geen waarnemers van de EU en het *Carter Center* uit. President Kabila vond het niet nodig EU-waarnemers uit te nodigen, aangezien de Europese landen hun rapport over de verkiezingen 'al voor de stemming klaar hadden liggen'.⁵⁹

Deelname partijen aan de verkiezingen

In de DRC kunnen zowel partijen als groeperingen van partijen (lijstverbinding) zich inschrijven voor de verkiezingen, op voorwaarde dat de partijen officieel zijn erkend door het ministerie van Binnenlandse Zaken. Als een coalitie zich inschrijft in een bepaald kiesdistrict, kunnen de partijen die daarvan deel uitmaken zich niet ook afzonderlijk als partij laten inschrijven. Partijen dienden uiterlijk op 21 december 2017 te zijn erkend.⁶⁰

⁵⁶ Op 22 november verklaarde de CENI dat zeventig procent van de 'verkiezingskits' op de plaats van bestemming waren aangekomen en dat de rest uiterlijk op 7 december 2018 zou aankomen. Westminster Foundation for Democracy, *Voting Machine Review Democratic Republic of Congo*, augustus 2018. RFI, *Machine à voter en RDC: les recommandations des experts britanniques*, 18 september 2018. France24.com, *À deux mois du scrutin, la machine à voter divise toujours en RD Congo*, 15 oktober 2018. AFP, *Thousands rally in DR Congo against use of voting machines*, 27 oktober 2018. Vertrouwelijke bron, 17 november 2018. Reuters, *Congo Authorities Eye Victory as Candidates Launch Election Campaigns*, 22 november 2018. Vertrouwelijke bron, 21 november 2018.

⁵⁷ Le Monde, *Affaible, la Monusco se cherche une porte de sortie honorable en RDC*, 12 oktober 2018. Zie ook CRG, *New CRG/BERCI poll: Congolese expect a flawed, contentious election*, 31 juli 2018. CRG, *Nouveau sondage GEC/BERCI: Redistribution des rapports de force politique*, 30 oktober 2018. CRG, *The politicization of electoral institutions*, oktober 2018.

⁵⁸ Eind november 2018 had de Congolese overheid 322 miljoen USD overgemaakt naar de CENI en land- en luchttransportmiddelen beschikbaar gesteld. Ook had men een begin gemaakt met de training van het verkiezingspersoneel. Vertrouwelijke bron, 17 november 2018. Vertrouwelijke bron, 29 november 2018.

⁵⁹ In februari 2012 had het Carter Center geschat dat de resultaten van de presidents- en parlementaire verkiezingen van 2011 geloofwaardigheid ontbeerden vanwege ongeregelde tijdens de uitvoering van deze verkiezingen. In een ander rapport van november 2017 schatte het Carter Center dat meer dan 750 miljoen USD aan mijnbouwinkomsten niet konden worden teruggevonden in de Congolese staatsboekhouding. Le Monde, *Election présidentielle en RDC : le dauphin de Kabila courtise le Katanga*, 27 november 2018. BBC News, *Joseph Kabila : "Tout va bien se passer"*, 2 december 2018.

⁶⁰ Volgens de verkiezingskalender hadden de lijsten van de op 21 december 2017 erkende politieke partijen op 25 maart 2018 gedeponereerd moeten worden, doch dit is niet gebeurd. Deze lijsten hadden eerst moeten worden

Op een zeker moment waren er vier lijsten met partijen en groeperingen in roulatie. In eerste instantie werd de Majorité présidentielle op een lijst gezet als politieke groepering met 232 partijen. In tweede instantie werd de Majorité niet meer aangemerkt als politieke groepering, maar werden 199 politieke partijen genoemd en 77 groeperingen mét daarin 601 politieke partijen en 69 groeperingen zonder politieke partijen. Zo zijn er vier partijen die UDPS heten. Waarvan twee hetzelfde adres hebben en hetzelfde registratienummer.⁶¹ Uiteindelijk staan 599 partijen op de meest recente lijst, zie <https://rdcongo.be/category/elections-rdcongo>.

Problemen door afsplitsing

De verdubbeling van de partijen zorgde voor verschillende problemen.⁶² Zo werd de oorspronkelijke MSR uitgesloten, ten faveure van een afgesplitste factie, maar werd de politieke groepering G7, waarvan de oorspronkelijke MSR deel uitmaakt, geaccepteerd, voornamelijk vanwege druk van de internationale gemeenschap op de autoriteiten. Hoewel de G7 geaccepteerd werd, werd de groepering aanvankelijk in sommige kiesdistricten geweigerd met het argument dat één van de partijen van deze groepering, *Avenir du Congo* (ACO), zich al als afzonderlijke partij had laten inschrijven. De ACO was echter al uit de G7 gestapt, hetgeen de G7 schriftelijk aan het ministerie van Binnenlandse Zaken en de kiescommissie had doorgegeven.⁶³

Een groepering die aanvankelijk problemen had is de *Peuple d'abord* (PPA) van oud-premier Adolphe Muzito, die is samengesteld uit verschillende politieke partijen waarvan één, de Congo Pax, twee zetels heeft in de Assemblée nationale. Uiteindelijk werd de PPA geaccepteerd.⁶⁴

Campagne voeren

Alle deelnemende partijen waren in de gelegenheid om campagne te voeren, maar de oppositiepartijen werden daarbij tegengewerkt door de autoriteiten, bijvoorbeeld door een beperkte bewegingsvrijheid, een verbod op demonstratie en samenscholing en de aan banden gelegde persvrijheid. In conflictgebieden waren er beperkingen vanwege de slechte veiligheidssituatie op het platteland. De oppositie beschuldigde regeringskandidaat Ramazani Shadary ervan dat hij zijn campagne financierde uit publieke middelen, hetgeen de regering ontkende.⁶⁵ Op 22 november 2018 ging de campagne officieel van start.⁶⁶

gepubliceerd en dan naar de kiescommissie moeten worden gestuurd. Uiteindelijk is op 14 mei 2018 een speciale uitgave van de staatskrant gekomen, gedateerd 30 april, waarin lijsten stonden (die zogenaamd waren ondertekend op 25 maart) van politieke partijen én van groeperingen die gemachtigd zijn om in de DRC actief te zijn. Het idee was om eerst de partijen te laten erkennen en vervolgens de lijst van de politieke groeperingen te verstrekken. Maar beide lijsten werden tegelijkertijd gepubliceerd. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

⁶¹ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

⁶² In de afgelopen jaren hadden de autoriteiten tegen betaling pro-regeringspartijen gecreëerd met dezelfde naam als een oppositiepartij (*dédoublés*). De echte oppositiepartijen vreesden voor problemen bij de verkiezingen en eisten bij de onderhandelingen voorafgaand aan het oudejaarsakkoord dat deze verdubbeling zou worden opgelost. Hetgeen niet gebeurde. Zie ook het thematisch ambtsbericht van oktober 2017. Het gevolg daarvan is dat de oorspronkelijke partij zich wellicht niet kan laten inschrijven voor de verkiezingen, maar de dubbelganger wel.

⁶³ Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

⁶⁵ BBC News, *Des ressources publiques "affectées à l'usage du candidat Ramazani"*, 16 november 2018. Le Monde, *Election présidentielle en RDC : le dauphin de Kabila courtise le Katanga*, 27 november 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 november 2018.

⁶⁶ Reuters, *Congo Authorities Eye Victory as Candidates Launch Election Campaigns*, 22 november 2018. NRC, *Congo Kandidaat oppositie*, 22 november 2018. Le Monde, *En RDC, le président Kabila s'affiche avec son « dauphin » pour la présidentielle*, 23 november 2018. Al Jazeera, *DRC opposition leader returns home to kick off presidential bid*, 27 november 2018.

1.1.2 Katumbi

Moïse Katumbi, de populaire oud-gouverneur van Katanga, die in 2016 tijdens een politiek proces bij verstek wegens fraude werd veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf, werd door de regering tijdens de verslagperiode nog altijd beschouwd als de meest serieuze bedreiging vanuit de oppositie.⁶⁷ Katumbi vroeg in december 2017 in New York om bescherming van Monusco, hetgeen werd geweigerd.⁶⁸ Hij riep zijn landgenoten op om op 31 december 2017 de straat op te gaan om de uitvoering van het oudejaarsakkoord te eisen.⁶⁹

Op 12 maart 2018 lanceerde Katumbi zijn kandidatuur voor het presidentschap. Hij kondigde de nieuwe coalitie *Ensemble pour le changement* aan – die twee bestaande coalities, de G7 en de *Alternance pour la République* (AR) – bijeen brengt. Beide groeperingen maken ook deel uit van het Rassemblement, waarvan de meeste belangrijke oppositiegroepen deel uitmaken.⁷⁰ In januari 2018 suggereerde een informele peiling van de Congo Research Group dat Katumbi op brede steun kon rekenen met 26%. Eind juli 2018 was dit percentage teruggelopen tot 19%, naar werd aangenomen door Katumbi's langdurige verblijf in het buitenland. Katumbi verbleef hoofdzakelijk in België, maar was vaak op reis. Veel naaste medewerkers van Katumbi verbleven eveneens in het buitenland. De Congolese autoriteiten beletten zijn volgelingen in de DRC te demonstreren.⁷¹

Begin april verklaarde de Procureur-Generaal van de DRC onderzoek te doen naar de Italiaanse nationaliteit die Moïse Katumbi volgens het invloedrijke weekblad *Jeune Afrique* van oktober 2000 tot januari 2017 heeft gehad. Volgens de Congolese grondwet mogen Congolezen geen dubbele nationaliteit hebben, maar vele prominente politici hebben die toch.⁷² Begin juni 2018 sprak Katumbi via Skype duizenden aanhangers in een volkswijk van Kinshasa toe. Hij pleitte voor één gezamenlijke presidentskandidaat en werd luid toegejuicht toen hij stelde dat Kabila moest worden tegengehouden om zich kandidaat te stellen.⁷³

Terugkeer geblokkeerd

Begin augustus 2018 kondigde Katumbi aan terug te zullen keren naar de DRC om zich kandidaat te stellen, maar de autoriteiten gaven hem geen toestemming te landen in Lubumbashi.⁷⁴ Op 4 augustus 2018 probeerde Katumbi vanuit Zambia de

⁶⁷ In een vertrouwelijk rapport van de CENCO, dat op 29 maart 2017 was gedeeld met Kabila, werd gesteld dat Katumbi slachtoffer was van politieke vervolging om zijn deelname aan de presidentsverkiezing onmogelijk te maken. Zie het thematisch ambtsbericht van oktober 2017. Zie ook GRIP, *Dossier Élections RDC - Portrait de Moïse Katumbi*, 9 januari 2017. Vertrouwelijke bron, 5 december 2017. Oxford Analytica, *Opposition concern over Congo elections mounts*, 5 juni 2018. Zie ook het Thematisch ambtsbericht DRC van oktober 2017.

⁶⁸ Op 16 juni 2017 had de VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten de Congolese Staat verzocht de noodzakelijke maatregelen te nemen om Katumbi mee te laten doen aan de presidentsverkiezingen eind 2017. Vertrouwelijke bron, 5 december 2017.

⁶⁹ Belga, *Katumbi appelle à son tour les Congolais à la mobilisation le 31 décembre*, 27 december 2017.

⁷⁰ Oxford Analytica, *New Congo coalitions hint at election momentum*, 13 maart 2018. De Volkskrant, *Politicus-zakenman Moïse Katumbi wil president van Congo worden - hij verkeert alleen wel in ballingschap*, 6 april 2018. Zie ook The Guardian, *Congo's splintered opposition vows to defy repression and return to streets*, 26 april 2018.

⁷¹ Dit percentage was echter aanmerkelijk lager dan de 38 procent die Katumbi bij een peiling in 2017 kreeg. Oxford Analytica, *Congo's political elites begin electoral manoeuvres*, 27 maart 2018. *Jeune Afrique*, *RDC : Moïse Katumbi « en séjour illégal » en Belgique, selon l'Office des étrangers*, 6 juli 2018. Oxford Analytica, *Difficult choices loom in Congo elections*, 1 augustus 2018. HRW, *RD Congo : L'opposition fait l'objet d'attaques*, 28 augustus 2018.

⁷² Volgens Katumbi zijn de beschuldigingen de zoveelste poging om de zijn kandidatuur voor de presidentsverkiezingen tegen te houden. De gemeente San Vito dei Normanni bevestigde in een e-mail aan Reuters dat Katumbi meer dan zestien jaar Italiaans staatsburger is geweest. Katumbi ontkende niet dat hij de Italiaanse nationaliteit heeft gehad, maar zei dat niemand aan zijn Congolese nationaliteit kon twijfelen. The Guardian, *DRC opposition leader may be barred from elections over Italian citizenship; Moïse Katumbi says row is attempt by Joseph Kabila's government to derail his candidacy*, 4 april 2018.

⁷³ Al Jazeera, *Thousands attend exiled DR Congo leader Moïse Katumbi's rally*, 9 juni 2018.

⁷⁴ Le Figaro, *RDCongo: les autorités refusent de laisser rentrer l'opposant Katumbi*, 2 augustus 2018. Le Figaro, *L'opposant Katumbi renonce à atterrir en RDC*, 3 augustus 2018.

grens met de DRC over te steken, maar kreeg daarvoor geen toestemming.⁷⁵ Bij schermutselingen tussen ordetroepen en aanhangers van Katumbi, die hem wilden verwelkomen, vielen vijf doden en zestien gewonden.⁷⁶ Katumbi kon zich niet inschrijven en is daarom niet verkiesbaar.⁷⁷ In een communiqué van 6 augustus 2018 noemde de CENCO dit niet acceptabel.⁷⁸ Alle oppositieleiders eisten 'de terugkeer van Moïse Katumbi' zodat hij mee kon doen aan de verkiezingen. Zijn aanhangers tekenden beroep aan bij de Raad van State (*Conseil d'Etat*) om zijn terugkeer te eisen en zijn kandidatuur te accepteren, zelfs na de einddatum van 8 augustus 2018.⁷⁹ Op 16 augustus 2018 vaardigde de DRC een internationaal arrestatiebevel uit tegen Katumbi, die zich naar Namibië had begeven. Katumbi stelde dat de autoriteiten hem hadden kunnen arresteren als zij hem hadden toegestaan de DRC binnen te reizen.⁸⁰

1.1.3

CENCO

De invloed van de katholieke kerk op het dagelijkse leven is groot in de DRC. Anders dan de overheid, is de kerk geworteld in de samenleving: niet alleen met kerken, maar ook met (katholieke) scholen en ziekenhuizen. De kerk heeft daardoor veel respect van de bevolking. Ongeveer vijftig procent van de Congolese bevolking is rooms-katholiek en de kerk heeft een belangrijke rol gespeeld bij de democratisering van het land. De bisschoppen riepen president Kabila al in een vroeg stadium op om de grondwet te respecteren en aan het einde van zijn tweede presidentstermijn af te treden. De *Conférence Episcopale Nationale du Congo* (CENCO) speelde een belangrijke rol bij de totstandkoming van het oudejaarsakkoord tussen de regering en de oppositie van 31 december 2016, dat echter vervolgens stap voor stap werd uitgehold.⁸¹ Op 27 november 2017 riep de CENCO president Kabila op om publiekelijk te verklaren dat hij zich niet kandidaat stelt voor de presidentsverkiezing van 23 december 2018.⁸²

De Congolese regering stelde dat er een scheiding is tussen Kerk en Staat.⁸³ Tijdens hun contacten in Brussel met de Belgische regering en de Europese Unie vroegen de bisschoppen geld om zestigduizend waarnemers bij de naderende verkiezingen te kunnen opleiden.⁸⁴

⁷⁵ Volgens Katumbi's woordvoerder had de Zambiaanse regering laten weten dat de autoriteiten in Kinshasa geen toestemming hadden gegeven. Volgens regeringswoordvoerder Mende was dit een leugen. Le Monde, *L'opposant congolais en exil Moïse Katumbi a de nouveau été ...*, 4 augustus 2018. Zie ook HRW, *DR Congo: Opposition Under Assault*, 28 augustus 2018.

⁷⁶ Toen Katumbi vanuit buurland Zambia de DRC wilde binnenrijden, werd de grenspost gesloten. Daardoor werd ook de export van grondstoffen onmogelijk. Volgens ingewijden kwam dat de Congolese staat op een verlies van twintig miljoen dollar per dag te staan. De Standaard, *Kabila-papegaaien zullen de Congolezen niet redden*, 10 augustus 2018.

⁷⁷ NRC.Next, *Kabila is toch geen kandidaat*, 9 augustus 2018.

⁷⁸ Trouw, *Oppositieleider mag Congo niet in*, 4 augustus 2018. Le Figaro, *Pourquoi l'Afrique a-t-elle tant de mal avec la démocratie ?*, 7 augustus 2018.

⁷⁹ Le Monde, *RDC : l'opposant Moïse Katumbi « sous le coup d'un mandat d'arrêt international »*, 17 augustus 2018.

⁸⁰ Al Jazeera, *DRC issues global arrest warrant for opposition leader Katumbi*, 16 augustus 2018. Oxford Analytica, *Congo's government may tighten screws on opposition*, 17 augustus 2018. BBC News, *Wanted DR Congo politician scorns arrest warrant*, 17 augustus 2018. Le Monde, *RDC : l'opposant Moïse Katumbi « sous le coup d'un mandat d'arrêt international »*, 17 augustus 2018.

⁸¹ Zie thematisch ambtsbericht DRC van 31 oktober 2017. Zie ook Trouw, *Congolezen willen eindelijk eens stemmen*, 3 januari 2018. Zie ook de website van CENCO: <http://cenco.org/>.

⁸² De CENCO herinnerde er nog eens aan dat deze verkiezingen niet worden gehouden binnen de grondwettelijke termijn. De bisschoppen spraken hun teleurstelling uit dat een jaar na het verlopen van deze termijn nog altijd dezelfde spanningen heersten als eind 2016. Belga, *RDC: les évêques demandent à Joseph Kabila de dire qu'il ne briguera pas de troisième mandat*, 27 november 2017.

⁸³ Ook volgens de Afrikaanse Unie en de buurlanden van de DRC overschrijdt de Congolese Kerk haar religieuze mandaat. De Standaard, *Kardinaal kiest kant tegen Kabila*, 12 januari 2018. AFP, *RDC: le gouvernement durcit le ton face à l'Eglise catholique*, 5 januari 2018. Belga, *RDC: Les évêques belges soutiennent leurs homologues congolais*, 11 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 30 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 15 maart 2018. Le Monde, *« Les élections auront lieu le 23 décembre et le président Kabila respectera la Constitution »*, 18 juni 2018.

⁸⁴ Die zouden kunnen toezien op de eerlijke stembusgang in twee derde van de 90.000 stembureaus. Die waarnemers zouden in de maanden vooraf corruptie of misbruiken kunnen signaleren. Op 20 november 2017

De kerken gebruiken hun invloed niet alleen om te pleiten voor verkiezingen, maar ook om te wijzen op de voortdurende achteruitgang van de sociale situatie.⁸⁵ Op 25 maart 2018 sprak kardinaal Monsengwo tijdens een mis in het Tata-Raphaël stadion in Kinshasa de jeugd als volgt toe: 'Jullie hebben gelijk als jullie politici en de leidende klasse van ons land verwijten dat zij gefaald hebben. Zijn jullie bereid het lot van het land in eigen hand te nemen en jullie verantwoordelijkheid te nemen?'.⁸⁶ Op 2 november 2018 trad kardinaal Monsengwo af. Hij werd opgevolgd door Fridolin Ambongo.⁸⁷

Steun van moslims en evangelisten

De radicalisering van de Katholieke Kerk op het politieke vlak heeft zich verspreid als een olievlek. 'Waarom zouden wij de machthebbers steunen die ons marginaliseren? Wij werden beter behandeld onder Mobutu Sese Seko', bevestigde sjeik Ali Mwinyi M'Kuu, de vertegenwoordiger van de islamitische gemeenschap in de DRC.⁸⁸ De *Eglise du Christ au Congo* (ECC), de invloedrijke protestants-evangelische federatie, is altijd trouw geweest aan de regeringen van vader en zoon Kabila. Maar de traditie van onderwerping aan het gezag is verbroken op 16 januari 2018 toen de dood van Laurent-Désiré Kabila werd herdacht. De protestantse ceremonie werd geleid door dominee François-David Ekofo, de aalmoezenier van de familie Kabila, die bekend staat dat hij geen blad voor de mond neemt en die lid is van de ECC. Op die dag stonden ministers, diplomaten, partijkaders van de Majorité en het leger perplex toen Ekofo zijn gehoor voorhield 'Wij moeten aan onze kinderen een land achterlaten waarin de Staat werkelijk bestaat. Congo zal niet altijd zo zwak zijn als het op dit moment is. Er komt een dag dat het land wakker wordt.'⁸⁹

publiceerde de CENCO een rapport over de inschrijving van kiezers in de periode van 28 augustus tot 12 november 2017. De CENCO betreunde afwezigheid van een tijdpad voor de inschrijving. Verder vestigde de CENCO de aandacht op andere zwakke punten: de inschrijving van minderjarigen en het vragen van een financiële vergoeding voor de inschrijving door vertegenwoordigers van de kiescommissie en de politie. Het onderzoek is verricht door de *Commission Justice et Paix Congo* die daarvoor 320 waarnemers in het hele land heeft ingezet. De voorzitter van de kiescommissie noemde het rapport voorbarig. Radio Okapi, *Révision du fichier électoral : la CENCO note des irrégularités*, 21 november 2017. De Standaard, *Nieuwe stemmachines maken Congolezen onrustig*, 16 maart 2018.

⁸⁵ Le Monde, *RDC : Kabila réprime la fronde des catholiques*, 3 januari 2018. De Standaard, *Kardinaal kiest kant tegen Kabila*, 12 januari 2018. Oxford Analytica, *Congo's conflict between church and state may escalate*, 26 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 30 januari 2018.

⁸⁶ Dit soort uitspraken droegen bij aan de bereidheid van veel jongeren om te protesteren. Belgische bisschoppen steunden de Congolese bisschoppen. Sinds Congo in 1960 onafhankelijk werd, zijn de kerk en Monsengwo een luis in de pels van de opeenvolgende regimes geweest. Onder president Mobutu (1965-1997) en volgende regimes deed de overheid weinig of niets voor de bevolking, terwijl de leiders de opbrengsten van de lucratieve mijnbouw verkwistten. Toen in de jaren negentig het gezag van Mobutu steeds verder ondermijnd werd en er een politiek vacuüm ontstond, zat Monsengwo begin jaren negentig een nationale conferentie voor met tientallen politieke partijen. NRC, *Katholieke kerk in Congo is nu in oorlog met de staat*, 26 januari 2018. Le Monde, *En RDC, les religieux ne croient plus en Joseph Kabila*, 4 april 2018.

⁸⁷ BBC Afrique, *L'archevêque de Kinshasa Laurent Monsengwo démissionne*, 2 november 2018. NRC, *Zingen voor de bisschop*, 1 december 2018.

⁸⁸ De *Communauté Islamique au Congo* (COMICO) is een minderheid die bijna twaalf procent uitmaakt van de Congolese bevolking. In de meer dan 120 moskeeën in Kinshasa wordt steeds luider gemopperd over de president die zich aan de macht vastklampt. Begin 2018 heeft de Majorité présidentielle de *Alliance des kabilistes musulmans* opgericht, die niet wordt erkend door de Comico. Dit kleine groepje moslims moest betogen tegen de anti-Kabila optochten. Le Monde, *En RDC, les religieux ne croient plus en Joseph Kabila*, 4 april 2018.

⁸⁹ Vijf dagen later vielen er verscheidene doden tijdens een mars die door de katholieken was georganiseerd en waaraan een collectief van leken-protestanten (vergelijkbaar met de leken van het CLC) deelnam. Dominee Ekofo sliep dagenlang op andere adressen voordat hij aan boord van een VN-vliegtuig op 3 februari 2018 uitweek naar Entebbe in Uganda en vandaar naar de VS. Twee weken daarna zei André Bokundoa, de nieuwe voorzitter van de ECC, 'We worden protestanten genoemd, omdat wij altijd protesteren tegen onrecht.' Ook de Kibanguistische Kerk heeft een tak die de marsen tegen Kabila steunde. Alleen enkele rock stars van de Ontwakingskerk, waarvan een deel gevoelig is voor de verleiding van het geld, bleven Kabila steunen. Le Monde, *En RDC, les religieux ne croient plus en Joseph Kabila*, 4 april 2018.

Toen aanhangers van Kabila in mei 2018 affiches ophingen waarop Kabila stond afgebeeld als presidentskandidaat, waarschuwde het episcopaat voor de mogelijk ernstige gevolgen van deze strategie.⁹⁰

Het CLC

Het Comité laïc de coordination (CLC), dat werd opgericht in 1992 en dat kardinaal Monsengwo nieuw leven heeft ingeblazen, is een groep van hoogopgeleide, voornamelijk katholieke gelovigen, zonder formele positie in de kerk, die gehoor geven aan de oproep van de CENCO om in actie te komen tegen het gebrek aan voortgang in het politieke proces, zoals de uitvoering van het oudejaarsakkoord. Het CLC ziet zichzelf als eigenstandige actiegroep die door CENCO geïnspireerd wordt.⁹¹ Het CLC heeft opgeroepen tot de marsen van 31 december 2017, 21 januari 2018 en 25 februari 2018 om druk uit te oefenen op president Kabila. Sinds de dood van Etienne Tshisekedi in februari 2017 gaan de inwoners van Kinshasa alleen nog voor de kerk de straat op.⁹² Bij de optocht op 21 januari 2018 liepen priesters voorop, zongen betogers psalmen en schoten militairen met scherp. Vanuit Peru riep Paus Franciscus de autoriteiten op om 'elke vorm van geweld te vermijden', maar zijn oproep was aan dovemansoren gericht. Volgens de Congolese politie waren aan de zijde van de demonstranten twee doden gevallen en waren negen politieagenten gewond geraakt, van wie twee ernstig.⁹³ Op 12 maart 2018 kondigde het CLC het opschorten van de marsen aan.⁹⁴ Tal van vooraanstaande leden van het CLC zijn ondergedoken omdat ze worden gezocht door autoriteiten.⁹⁵

1.1.4 *Burgerbewegingen*

In de verslagperiode breidden burgerbewegingen zoals *Lutte pour le changement* (LUCHA) en Filimbi zich verder uit.⁹⁶ De leden waren overwegend studenten of personen die hun studie al hadden afgerond. Zij organiseerden maatschappelijke acties, zoals de operaties *Salongo* en *Kin propre*, voor een schone leefomgeving.

⁹⁰ Le Figaro, *RDC: l'épiscopat met en garde contre Kabila*, 24 mei 2018. The Economist, *Congo's Catholics are standing up for democracy; Congo's Catholic opposition*, 28 juli 2018. De Volkskrant, *Priesters gaan voor in Congo's strijd voor verandering*, 2 augustus 2018.

⁹¹ Belga, *RDC: Le Comité laïc de coordination décidé à forcer le départ de Kabila*, 2 januari 2018. Oxford Analytica, *Congo's Catholic Church could invigorate protests*, 15 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 16 maart 2018. Het CLC heeft – in tegenstelling tot de CENCO – geen eigen website.

⁹² Volgens de Congolese regering heeft het CLC geen ander doel dan het creëren van een opstandige situatie in Kinshasa om de veiligheidstroepen ertoe te bewegen in de fout te gaan en op die manier de internationale druk op te voeren. Le Monde, *En RDC, les religieux ne croient plus en Joseph Kabila*, 4 april 2018.

⁹³ Veel betogers in Kinshasa droegen rozenkransen en andere religieuze symbolen met zich mee toen ze zondag na de mis de straat op trokken in de Congolese hoofdstad. Enkele betogers gingen, hoewel ongewapend, een confrontatie met de veiligheidstroepen niet uit de weg. Volgens Monusco werden 111 personen opgepakt. Onder hen 24 LUCHA-activisten in Beni in Noord-Kivu. Ook werden acht geestelijken gearresteerd. Politieagenten drongen binnen in kerken. Le Monde, *En RDC, le régime Kabila réprime toute tentative de manifestation*, 22 januari 2018. De Standaard, *Doden bij protesten tegen Kabila*, 22 januari 2018. NRC, *Katholieke kerk in Congo is nu in oorlog met de staat*, 26 januari 2018.

⁹⁴ Le Monde, *En RDC, les religieux ne croient plus en Joseph Kabila*, 4 april 2018.

⁹⁵ The Economist, *Congo's Catholics are standing up for democracy; Congo's Catholic opposition*, 28 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 16 maart 2018.

⁹⁶ De afgelopen jaren hebben steeds meer Congolezen, onder wie veel hoog opgeleide jongeren, een afkeer gekregen van de politiek. Dit leidde tot de oprichting van burgerbewegingen zoals LUCHA, een afkorting van *Lutte pour le changement* (strijd voor de verandering). Anders dan politieke partijen streven deze bewegingen niet naar verovering van de macht, maar willen zij de bevolking aanmoedigen om niet gewelddadige, vreedzame acties te voeren die er op gericht zijn problemen op te lossen. Op 12 november 2017 zetten jongeren van een nieuwe burgerbeweging, *Les Déboutistes*, de hoofdweg van Goma naar Sake af. De politie gebruikte traangas om de betogers uiteen te drijven. De Déboutistes zegden de internationale gemeenschap de wacht af 'wegens medeplichtigheid aan het regime'. Radio Okapi, *Goma : retour au calme après la manifestation des jeunes d'un nouveau mouvement citoyen à Ndosho*, 13 november 2017. Jeune Afrique, *RDC : la Lucha lance une section à Paris pour mobiliser la diaspora*, 14 december 2017. De Standaard, *Brussel staat alleen met harde taal tegen Congo*, 6 februari 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

Sommige LUCHA- en Filimbi-activisten werden tijdens de verslagperiode opgepakt en gedetineerd.⁹⁷ Dat weerhield hen er niet van door te gaan met het organiseren van (verboden) manifestaties en sit-ins.⁹⁸

In 2017 heeft LUCHA zich vooral gericht op het verkiezingsproces. LUCHA organiseerde zich binnen de *communes* (wijken van Kinshasa) en leidde voorlichters (*sensibilisateurs*) op die de *Kinois* (inwoners van Kinshasa) moesten bereiken.⁹⁹ Over het algemeen werd er veel interne en externe druk op de autoriteiten uitgeoefend om opgepakte LUCHA-leden weer vrij te laten.¹⁰⁰

Rechtszaak Filimbi

In december 2017 werden vijf activisten van de burgerbeweging Filimbi (Swahili voor fluitje), Carbone Beni, Mino Bopomi, Cédric Kalonji, Grace Tshunza en Palmer Kabeya, gearresteerd na het mobiliseren van de bevolking in Kinshasa voor deelname aan de demonstraties georganiseerd door het CLC.¹⁰¹

De rechtszaak tegen de Filimbi-5, die op 11 juli 2018 begon, maakte onderdeel uit van een zorgelijke trend waarbij het maatschappelijk middenveld in toenemende mate slachtoffer is van de inkrimping van de politieke ruimte in de DRC. Vooral pro-democratie burger- en jongerenbewegingen zoals Filimbi en LUCHA zijn doelwit. Ook al zijn hun demonstraties vaak kleinschalig, ze worden toch als grote bedreiging door de autoriteiten ervaren. Dit omdat de organisaties door gebruik van sociale media internationaal veel aandacht weten te trekken, vaak niet omkoopbaar of beïnvloedbaar zijn en niet bang zijn voor repressie, in tegenstelling tot veel leden van de oppositie en het meer traditionele maatschappelijk middenveld. Demonstraties van deze bewegingen worden vaak met geweld de kop ingedrukt, waarbij demonstranten kortstondig gearresteerd worden maar vaak zonder aanklacht snel weer worden vrijgelaten. Slechts in enkele gevallen kwam het tot een rechtszaak, maar niet tot een veroordeling.¹⁰²

Dood Nkulula

Luc Nkulula, één van de oprichters van de burgerbeweging LUCHA, kwam op 10 juni 2018 onder verdachte omstandigheden om het leven bij een brand in zijn woning in Goma (Noord-Kivu). De katholieke leken (CLC) eisten een onafhankelijk onderzoek om de dood van Luc Nkulula op te helderen.

⁹⁷ Op 9 januari 2018 eiste het OM drie jaar gevangenisstraf voor elf LUCHA-activisten die op 29 december 2017 waren gearresteerd. Zij werden vervolgd wegens 'ongehoorzaamheid aan het openbaar gezag' en 'deelname aan criminele activiteiten'. De LUCHA-activisten werden na twee maanden gevangenschap vrijgesproken. Radio Okapi, *Nord-Kivu : deux mouvements citoyens tentent de manifester au Sud de Goma*, 30 december 2017. Radio Okapi, *Goma : libération de neuf personnes, dont cinq de la LUCHA, après 60 jours de détention*, 21 maart 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

⁹⁸ Op 29 december 2017 werden in Kananga twaalf LUCHA-activisten gearresteerd tijdens een sit-in. Het *Collectif d'actions de la société civile* (CASC), waar LUCHA deel van uitmaakt, had opgeroepen tot een serie acties om het vertrek van Kabila te eisen. De acties begonnen met het spuiten van graffiti op openbare gebouwen met slogans als *bye bye Kabila*. AFP, *Douze activistes anti-Kabila arrêtés au Kasai dans le centre de la RDC*, 29 december 2017. Radio Okapi, *Goma : 6 militants de la LUCHA arrêtés lors d'un sit-in*, 20 juli 2018. Radio Okapi, *Les militants de LUCHA transférés au parquet de grande instance de Goma*, 4 september 2018. Radio Okapi, *Goma : libération de 7 militants de la LUCHA*, 6 september 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

¹⁰⁰ Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

¹⁰¹ Na een vijf maanden durende illegale detentie door de inlichtingendienst (ANR) zonder officiële aanklacht en zonder toegang tot advocaten en onder erbarmelijke omstandigheden werden de Filimbi-5 begin juni overgedragen aan het Tribunal du Paix en overgebracht naar een reguliere gevangenis. Uiteindelijk werden zij aangeklaagd wegens het aanzetten tot burgerlijke ongehoorzaamheid, het beledigen van het staatshoofd en het verspreiden van pamfletten die tot geweld aan zetten. De maximale straf is drie jaar. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2018.

¹⁰² Vertrouwelijke bron, 12 juli 2018. HRW, *Sept jeunes activistes congolais arrêtés pour avoir exigé la libération de leurs collègues*, 13 juli 2018.

Onderzoek door het Congolese OM wees uit dat de brand was ontstaan door een oververhitte batterij, maar Nkulula's vrienden zagen de hand van de regering in Kinshasa in de brand.¹⁰³

1.1.5 Bemba

In hoger beroep maakte het Internationaal Strafhof de veroordeling van de voormalige vicepresident Jean-Pierre Bemba ongedaan. Bemba, een politiek zwaargewicht die na zijn verlies bij de presidentsverkiezingen in 2006 een gewapend conflict met Kabila-troepen uitvocht in de straten van Kinshasa, werd in 2016 veroordeeld tot een gevangenisstraf van achttien jaar wegens oorlogsmisdaden gepleegd door strijders van de *Mouvement de Libération du Congo* (MLC). Zij maakten zich in 2002 en 2003 schuldig aan plunderingen, verkrachtingen en moorden in de naburige Centraal Afrikaanse Republiek (CAR). Als commandant van de militia werd Bemba door het Strafhof verantwoordelijk gehouden. In 2018 oordeelde de beroepskamer van het Hof daarentegen dat Bemba niet verantwoordelijk kon worden gehouden voor de acties van zijn militia. De uitspraak werd met gejuich ontvangen door Bemba's aanhangers, maar veroordeeld door slachtoffers, hun nabestaanden en mensenrechtenorganisaties.¹⁰⁴ Bemba, die nog altijd senator in de DRC was, kreeg toestemming en een diplomatiek paspoort om terug te keren.¹⁰⁵ Op 13 juli 2018 stelde de MLC Bemba kandidaat voor de presidentsverkiezingen.¹⁰⁶ Op 1 augustus 2018 werd Bemba, die met een privéjet terugkeerde uit België, op het vliegveld in Kinshasa opgewacht door tienduizenden aanhangers.¹⁰⁷ Een dag later bevestigde Bemba dat hij zijn kandidatuur voor het presidentschap bij de kiescommissie had ingediend.¹⁰⁸ Op 24 augustus 2018 bepaalde de kiescommissie zijn kandidatuur niet ontvankelijk, aangezien hij door het Strafhof niet was vrijgesproken voor het omkopen van getuigen.¹⁰⁹ Bemba tekende beroep aan bij het Constitutionele Hof, maar dat bevestigde het besluit van de kiescommissie.¹¹⁰ Bemba's partij kondigde acties aan tegen de uitspraak van het Constitutionele Hof.¹¹¹

¹⁰³ Nkulula was een bekende LUCHA-activist, vooral nadat Kabila hem en enkele andere jongeren van LUCHA tijdens een ontmoeting een miljoen dollar aanbood 'pour entreprendre dans le développement' (om het land tot ontwikkeling te brengen). Daarop raadden de LUCHA-militanten de president aan 'dat geld te gebruiken om eindelijk verkiezingen te organiseren'. CongoForum, *Goma: Luc Nkulula, medeoprichter van beweging Lucha, komt om bij brand*, 11 juni 2018. Le Monde, *Appels à enquête en RDC après la mort d'un des fondateurs de la Lucha dans un incendie*, 11 juni 2018. The Economist, *Luc Nkulula died on June 10th*, 11 augustus 2018. MO, *De man die neen zegde aan Kabila's miljoen, is niet meer*, 12 juni 2018.

¹⁰⁴ Bemba, die in 2008 werd opgepakt in België en werd uitgeleverd aan het Internationaal Strafhof, werd in voorlopige vrijheid gesteld hangende het beroep in een tweede zaak van het Strafhof waarin hij is veroordeeld wegens het omkopen van getuigen. BBC News, *Jean-Pierre Bemba: Congo warlord's conviction overturned*, 8 juni 2018. Oxford Analytica, *Bemba's release may stir up Congolese politics*, 11 juni 2018. De Volkskrant, *Vrijspraak Bemba is lastig precedent*, 12 juni 2018. The Guardian, *DRC set for turmoil as Jean-Pierre Bemba expected home within weeks*, 23 juni 2018. Al Jazeera, *Jean-Pierre Bemba named as DRC presidential candidate*, 14 juli 2018. NRC, *Geen betere plek voor een politieke tegenstander dan Den Haag*, 17 juli 2018. Le Monde, *Une peine pour "subornation de témoins" attendue à la CPI*, 26 juli 2018. NRC, *Terugkeer van Bemba zorgt voor onrust in hoofdstad Kinshasa*, 2 augustus 2018. De Standaard, *Kabila-papegaaien zullen de Congolezen niet redden*, 10 augustus 2018.

¹⁰⁵ NRC, *Terugkeer van Bemba zorgt voor onrust in hoofdstad Kinshasa*, 2 augustus 2018.

¹⁰⁶ Nadat eerst zijn partij hem kandidaat had gesteld, kondigde Bemba ook zelf aan zich kandidaat te zullen stellen. Hij vond dat de oppositie één kandidaat naar voren moet schuiven, en hij zal er zich bij neerleggen als hij dat niet wordt. Le Figaro, *RDC: Bemba investi candidat à la présidentielle*, 13 juli 2018. Le Monde, *Jean-Pierre Bemba: « Je rentre pour déposer ma candidature à la présidentielle » en RDC*, 25 juli 2018. De Standaard, *'Bemba's terugkeer is geen cadeau voor de oppositie'*, 28 juli 2018.

¹⁰⁷ Le Figaro, *Le retour de Bemba à Kinshasa*, 1 augustus 2018.

¹⁰⁸ Le Figaro, *RDC: Bemba annonce avoir fait acte de candidature à la présidentielle de décembre*, 2 augustus 2018.

¹⁰⁹ Le Monde, *RDC La candidature de Jean-Pierre Bemba rejetée*, 26 augustus 2018.

¹¹⁰ De MLC stelde nu dat de CENI alleen in woorden onafhankelijk is en de facto 'naar de bevelen van de regering luistert'. De partij werd daarin bijgevallen door Moïse Katumbi: 'Deze ongeldigverklaringen zijn onaanvaardbaar en tonen nog eens aan dat de CENI volledig geïnstrumentaliseerd wordt door Kabila'. De Standaard, *Bemba gaat in beroep tegen uitsluiting*, 27 augustus 2018. Le Monde, *République démocratique du Congo: la candidature de Bemba définitivement invalidée*, 2 september 2018.

¹¹¹ Oxford Analytica, *Bemba's exclusion may cause uproar in Congo*, 4 september 2018. Le Figaro, *RDC: le parti de Bemba mènera des actions de «grande envergure»*, 4 september 2018.

Op 17 september 2018 bevestigde de beroepskamer van het Strafhof de straf wegens omkoping, maar bepaalde tevens dat Bemba deze straf al had uitgezeten.¹¹²

1.1.6 Geen gezamenlijke kandidaat

Nadat de potentieel meest kansrijke kandidaten, Katumbi en Bemba, al vóór de verkiezingen waren uitgeschakeld, probeerde de oppositie een gezamenlijke kandidaat aan te wijzen. De belangrijkste leiders en/of hun vertegenwoordigers vergaderden hierover op 25 oktober 2018 in Pretoria.¹¹³

Op 6 november 2018 kwamen zeven leiders van de oppositie bijeen in Genève. Na dagenlang vergaderen wezen zij op 11 november 2018 tot veler verrassing Martin Fayulu aan als gezamenlijke kandidaat en passeerden daarmee Félix Tshisekedi, de voorzitter van de UDPS en zoon van van de overleden historische oppositieleider Etienne Tshisekedi. Fayulu, een alom gerespecteerde, in Frankrijk en de VS opgeleide voormalige topman in de olieindustrie, is lid van het parlement en liep voorop bij demonstraties tegen de regering waarbij hij gewond raakte. Hij riep op tot het houden van 'eerlijke verkiezingen zonder machines', waartegen duizenden mensen hadden gedemonstreerd.¹¹⁴

Binnen een dag na de sluiting van het akkoord trokken Félix Tshisekedi en Vital Kamerhe zich echter terug, na felle protesten van hun achterban. De UDPS dreigde er zelfs mee Félix Tshisekedi af te zetten als voorzitter. Kamerhe uitte daarnaast kritiek op de procedure waarbij Fayulu was gekozen.¹¹⁵

Op 24 november 2018 maakte Vital Kamerhe in Nairobi bekend de de kandidatuur van UDPS-voorzitter Félix Tshisekedi te steunen. Na dit nieuws trokken in Kinshasa

¹¹² Le Monde, *La CPI confirme la peine infligée à Jean-Pierre Bemba pour «subornation de témoins»*, 17 september 2018.

¹¹³ In Pretoria ondertekenden de oppositieleiders Vital Kamerhe, Martin Fayulu, Freddy Matungulu en oud-premier Adolphe Muzito een gezamenlijke verklaring. Félix Tshisekedi, Moïse Katumbi en Jean-Pierre Bemba lieten zich in Pretoria vertegenwoordigen. Op 30 oktober 2018 publiceerde de Congo Research Group een nieuwe enquête waarin Félix Tshisekedi 36% van de stemmen kreeg, Kamerhe 17% en regeringskandidaat Shadary 17%. Dit was de eerste enquête na de uitsluiting van Katumbi en Bemba. BBC News, *Les leaders de l'opposition congolaise se retrouvent en Afrique du Sud*, 25 oktober 2018. BBC News, *L'opposition congolaise s'engage à présenter un candidat commun*, 26 oktober 2018. Le Monde, *En RDC, l'opposition s'engage à désigner un candidat commun pour la présidentielle*, 26 oktober 2018. Oxford Analytica, *Cracks in Congo's opposition may widen*, 24 oktober 2018. Oxford Analytica, *Congo's opposition may still need to unite to win poll*, 31 oktober 2018.

¹¹⁴ Le Figaro, *Présidentielle: un «candidat commun» de l'opposition*, 6 november 2018. Al Jazeera, *DR Congo's opposition will meet in Geneva to name joint candidate*, 6 november 2018. NRC, *Oppositie Congo kiest presidentskandidaat voor verkiezingen*, 11 november 2018. The Guardian, *DRC opposition unites behind presidential election candidate*, 11 november 2018. Al Jazeera, *Who is Martin Fayulu, the DRC opposition's candidate pick?*, 11 november 2018. BBC News, *Martin Fayulu, "candidat commun" de l'opposition congolaise*, 11 november 2018. Oxford Analytica, *Congo's opposition candidate will need unified backing*, 12 november 2018. NRC, *Eindelijk concurrentie voor Congolese president Kabila*, 13 november 2018.

¹¹⁵ De stemming in Genève legde bloot dat de 61-jarige Fayulu een compromiskandidaat was: Tshisekedi en Kamerhe gunden elkaar geen stem. Jean-Pierre Bemba, Moïse Katumbi en Adolphe Muzito verkozen Fayulu boven de grote ego's Tshisekedi en Kamerhe. De manier van stemmen was volgens een direct betrokkene dat de vier oppositieleiders die mee mogen doen aan de verkiezingen (Félix Tshisekedi, Fayulu, Matungulu en Kamerhe) iemand voor zouden stellen bij consensus en die zou dan geaccepteerd worden door de andere drie (Bemba, Katumbi en Muzito). Hun voorstel was: Matungulu trekt zich terug en wordt gouverneur van de Centrale Bank, Tshisekedi wordt presidentskandidaat, Fayulu premier en Kamerhe voorzitter van het parlement. Dit voorstel werd niet geaccepteerd door Bemba, Katumbi en Muzito. Daardoor moesten Tshisekedi, Fayulu, Matungulu en Kamerhe eerst onder elkaar stemmen. Iedereen had twee stemmen om te voorkomen dat iedereen alleen maar op zichzelf stemde. Aangezien Tshisekedi en Kamerhe slechts één stem, hun eigen, kregen, kwamen Fayulu en Matungulu als eerste kandidaten uit de bus. Vervolgens stemden de zeven oppositieleiders tussen Fayulu en Matungulu en won Fayulu met 4-3. Al Jazeera, *After protests, Felix Tshisekedi quits DRC opposition unity deal*, 12 november 2018. Le Vif, *Tshisekedi "se retire" de l'accord sur le candidat unique de l'opposition*, 12 november 2018. BBC News, *Tshisekedi et Kamerhe se retirent de l'accord de Genève*, 13 november 2018. Oxford Analytica, *Congo's opposition may struggle to heal new rifts*, 13 november 2018. The Guardian, *DRC opposition's electoral pact to fight ruling party collapses*, 13 november 2018. De Standaard, *Congolese oppositie keldert eigen eenheidskandidaat*, 13 november 2018. Vertrouwelijke bron, 23 november 2018.

aanhangers van beide politici juichend de straat op. Volgens analisten speelde de verdeeldheid van de oppositie de regeringskandidaat Shadary in de kaart..¹¹⁶

Spanningen met België

Naarmate de politieke spanning toenam en internationale actoren op de situatie reageerden, herzag België de samenwerking met Kabila.¹¹⁷ en verhardde de regering haar toon en standpunt tegenover kritische leden van de internationale gemeenschap. Op 26 januari 2018 onderstreepte president Kabila tijdens een persconferentie dat het verkiezingsproces een zaak van de Congolezen was. Kabila benadrukte dat het verkiezingsproces werd uitgevoerd door de CENI, herbevestigde dat de regering bereid was de verkiezingen te financieren en waarschuwde voor bemoeienis van buitenaf die de soevereiniteit van de DRC zou kunnen ondermijnen..¹¹⁸ Als reactie op het besluit van de Belgische regering om ontwikkelingshulp voor de DRC niet meer aan de regering maar aan hulporganisaties te geven in afwachting van vooruitgang bij het verkiezingsproces en de opening van de politieke ruimte, gaven de Congolese autoriteiten opdracht tot sluiting van het Maison Schengen in Kinshasa, dat haar consulaire activiteiten tot nader order moest opschorten..¹¹⁹

1.1.7 *Maison Schengen*

Op 24 januari 2018 maakte de DRC aan België haar besluit kenbaar het Maison Schengen in Kinshasa op korte termijn te willen sluiten. De Congolese overheid hief de diplomatieke immuniteit van het Maison Schengen op per 1 februari 2018. Het Schengenhuis is een samenwerking tussen een aantal Schengenpartners, waaronder Nederland, waarbij zowel *front-office* als *back-office* taken door België worden afgehandeld. Aan het eind van de verslagperiode was het Maison Schengen nog gesloten..¹²⁰

Na de sluiting van het Schengenhuis gaven alleen Spanje, Zwitserland en Griekenland nog een Schengen-visum af. Deze drie ambassades gaven echter niet meer visa af dan voorheen ondanks een drastische stijging van het aantal aanvragen..¹²¹ Tijdens de sluiting kon elke EU-lidstaat een nationaal visum afgeven, dit prerogatief bestond in feite al..¹²² Andere landen waar de visumaanvraag werd ingediend (bijvoorbeeld Frankrijk) droegen het dossier over aan de Belgische ambassade ten behoeve van de verificatie van documenten.

¹¹⁶ Oxford Analytica, *New Congo opposition pact would require trust*, 21 november 2018. Euractiv.com, *Campaigning for critical election opens in crisis-wracked DR Congo*, 22 november 2018. Al Jazeera, *DRC elections: The hopefuls, the promises and the ghost of Kabila*, 24 november 2018. Al Jazeera, *DRC candidates form alliance, hope to unite opposition*, 24 november 2018. De Standaard, *Congolese oppositie verdeeld naar kiezer*, 24 november 2018. BBC News, *DR Congo duo announce joint election bid*, 23 november 2018.

¹¹⁷ De Belgische regering zette projecten stop die rechtstreeks via de Congolese overheid verlopen. De vrijgekomen middelen - 25 miljoen euro - gaan naar humanitaire hulp of andere initiatieven van ngo's voor de acute noden van de bevolking. De regering wilde een nieuw bilateraal samenwerkingsprogramma met Congo afsluiten, 'zodra er geloofwaardige verkiezingen plaatsvinden, op basis van principes van goed bestuur'. De Standaard, *België herziet samenwerking met Kabila*, 11 januari 2018.

¹¹⁸ Op 22 januari 2018 paste de Parti du peuple pour la reconstruction et la démocratie (PPRD) haar partijstatuten aan, waardoor de positie van de partijvoorzitter voorafgaand aan de verkiezingen van december 2018 kan worden vastgesteld. Oxford Analytica, *Congo's Kabila may be mulling end game options*, 23 januari 2018. UNSC, *S/2018/174*, 1 maart 2018.

¹¹⁹ Verder besloot de Congolese regering op 5 februari 2018 het aantal wekelijkse vluchten van Brussels Airlines naar Kinshasa terug te brengen van zeven naar vier. Tevens kondigde de regering aan het Congolese consulaat in Antwerpen te sluiten en verzocht zij de Belgische regering een van haar consulaten in de DRC te sluiten, mogelijk in Lubumbashi. De Standaard, *Kabila sluit Belgisch consulaat*, 7 februari 2018. UNSC, *S/2018/174*, 1 maart 2018.

¹²⁰ Le Monde, *La RDC signifie à la Belgique la fermeture du consulat Schengen à Kinshasa*, 25 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 30 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

¹²¹ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

¹²² Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017.

De Belgische consul besliste of het dossier in behandeling werd genomen.¹²³ De Schengen-partners gaven (geven) alleen een visum af op de onderling afgesproken vier gronden: humanitaire reden, groot nationaal belang, visumplichtige (voornamelijk Congolese) gezinsleden van Nederlanders woonachtig in de DRC en genodigden van (voor Nederland) bijvoorbeeld het Internationaal Strafhof en het OPCW. Tijdens de verslagperiode konden meer dan tienduizend Congolezen, die vóór de sluiting wel een visum hadden gekregen en daarna niet meer, niet meer naar Europa reizen.¹²⁴ Dat leverde spanningen op politiek niveau op. Ministers en hoge functionarissen, en ook de top van het bedrijfsleven, vroegen tevergeefs een visum aan en vonden het moeilijk om dit te accepteren.¹²⁵ Tussen de Schengenlanden is onderling afgesproken om deelnemers aan conferenties, festivals en muziekoptredens geen visum meer te verlenen. Niet alle Schengenlanden hielden zich echter even strikt aan deze afspraken hetgeen onderlinge spanningen opleverde.¹²⁶

1.1.8 *Positie internationale gemeenschap*

Tijdens de verslagperiode verslechterde de relatie van de internationale gemeenschap met de DRC. Half december 2017 verlengde de Raad van de Europese Unie de sancties tegen hoge Congolese veiligheidsfunctionarissen bij consensus voor een jaar.¹²⁷ Na het hardhandig neerslaan van de protesten op 31 december 2017 besloot België de samenwerking met de DRC te herzien. Geld voor ontwikkelingsprojecten werd niet langer overgemaakt aan de Congolese regering, maar aan ngo's.¹²⁸ Daarop vroeg het Congolese ministerie van Buitenlandse Zaken België zijn in de Belgische ambassade in Kinshasa gevestigd bureau voor ontwikkelingssamenwerking te sluiten.¹²⁹ Na de sluiting van het Schengenhuis moest België op 6 februari 2018 haar consulaat-generaal in Lubumbashi, de provinciehoofdstad van Haut-Katanga, sluiten. De DRC beperkte de dienstverlening in zijn consulaat in Antwerpen. Dit consulaat gaf niet langer visa voor de DRC af.¹³⁰ De DRC klaagde over de kritiek van de Belgische minister van Buitenlandse Zaken op 'binnenlandse aangelegenheden'.¹³¹

¹²³ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017.

¹²⁴ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

¹²⁵ België heeft de visumaanvraag van verscheidene Congolese ministers afgewezen. Aan minister Mende van Communicatie werd wel een visum afgegeven, maar aan minister She Okitundu van Buitenlandse Zaken niet. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. *Jeune Afrique, RDC : Lambert Mende est à Bruxelles, malgré les sanctions européennes*, 19 oktober 2017. Actualite.cd, *RDC : Deux ONG belges désapprouvent l'octroi du visa à Lambert Mende*, 19 oktober 2017. Eurac, *EurAc questions the recent decision of Belgium to grant a visa to Congolese Minister for Communications and Media, despite EU sanctions*, 20 oktober 2017.

¹²⁶ Zo wordt gezegd dat Spanje enigszins flexibel is om visa af te geven, omdat Spanje goed in de markt ligt bij de aanbesteding van de bouw van de Inga-3 dam, een project van miljarden dollars. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018.

¹²⁷ Zie voor bijzonderheden over deze sancties en aan welke personen deze zijn opgelegd het Thematische ambtsbericht DRC van oktober 2017, pagina 52. De Standaard, *Brussel staat alleen met harde taal tegen Congo*, 6 februari 2018. CGR, *Spanish, Chinese companies to fund \$18bn Inga dam in DRC*, 26 september 2018. Financial Times, *Chinese, European groups to partner on vast Congo hydro project*, 17 oktober 2018. BBC News, *DR Congo signs deal for massive power project*, 17 oktober 2018.

¹²⁸ In november 2017 was wel de Congolese oppositie, maar niet de regering aanwezig tijdens de opening van de Belgische ambassade. De Standaard, *Oppositie noemt afwezige regering 'onbeleefd'*, 28 november 2017. LaLibre, *Crise politique en RDC : la Belgique révisé sa coopération avec la RDC et réoriente 25 millions d'euros d'aide*, 10 januari 2018. RFI, *Pour la Belgique, les Congolais vont pâtir des «mesures projetées» de Kinshasa*, 26 januari 2018.

¹²⁹ De Standaard, *België moet bureau ontwikkelingssamenwerking sluiten*, 25 januari 2018.

¹³⁰ Eind april 2018 werd de Belgische ambassadeur, die een minder harde koers voorstond dan zijn minister van Buitenlandse Zaken, vervangen. De Standaard, *Kabila sluit Belgisch consulaat*, 7 februari 2018. De Standaard, *Vertrouwensbreuk kost diplomaat post in Congo*, 30 april 2018. Zie ook de website van de Belgische ambassade in de DRC: <https://rdcongo.diplomatie.belgium.be/nl>.

¹³¹ Op de achtergrond van de controverses tussen beide landen speelde de groeiende invloed van China op de gang van zaken in de DRC. Sinds de ondertekening van een miljardencontract volgens de formule 'infrastructuur in ruil voor mineralen' in 2007, is het belang van China in de mijnbouwsector en binnen de macht in de DRC voortdurend verder toegenomen. De overeenkomst tussen China en de DRC wordt direct uitgevoerd door de *présidence* in Kinshasa, de financiering is volkomen ondoorzichtig. Le Monde, « *Le consensus de corruption*,

Verstek DRC op donorconferentie

Op de VN-donorconferentie voor de DRC die Nederland samen met de VN en de Verenigde Arabische Emiraten op 13 april 2018 in Genève organiseerde ontbrak de DRC zelf. De bijeenkomst werd georganiseerd om ruim 1,37 miljard euro in te zamelen voor de humanitaire crisis in het land waar door aanhoudend en escalerend geweld ongeveer 4,5 miljoen mensen ontheemd zijn geraakt. De Congolese regering telde echter slechts 231.346 ontheemden in 69 ontheemdenkampen.¹³² De DRC riep voorafgaand aan de conferentie Nederland op deze te boycotten, maar het Nederlandse ministerie gaf hier geen gehoor aan.¹³³

In antwoord op de conferentie in Genève keurde de Congolese ministerraad op 9 april 2018 een project goed voor de financiering van 100 miljoen USD bestemd voor de herintegratie van de ontheemden.¹³⁴ De *International Crisis Group*, een onafhankelijke denktank in Brussel, waarschuwde dat de humanitaire situatie waarschijnlijk zou verergeren en dat het land dieper in de chaos zou afglijden. Oxfam waarschuwde dat slechts een half miljoen van de vier miljoen zwaar ondervoede Congolezen in 2017 hulp kreeg. Meer dan de helft van de Congolese bevolking moet van één euro per dag zien te overleven.¹³⁵ Op de conferentie kreeg de VN slechts toezeggingen voor een bedrag van 430 miljoen euro in plaats van de beoogde 1,37 miljard euro. Van de 430 miljoen was ongeveer 170 miljoen euro al in januari 2018 toegezegd. De EU en verscheidene donoren stelden het lijden van de Congolese bevolking en de miljoenen slachtoffers van conflicten in de Kasai, Tanganyika, de Kivu's en Ituri boven het wanbeleid van de Congolese regering.¹³⁶

Druk Frankrijk

President Macron verklaarde na een gesprek op 23 mei 2018 met de Rwandese president Kagame dat 'Frankrijk het initiatief steunt van de voorzitter van de Afrikaanse Unie (Paul Kagame) in lijn met de Angolese president', zonder dit verder te preciseren. De DRC eiste hierna verontschuldiging van de Franse president. Volgens regeringswoordvoerder Mende 'heeft niemand het recht om oplossingen voor onze problemen te zoeken zonder ons'. Mende bekritiseerde 'openlijke complotten tegen de soevereiniteit van de DRC'.¹³⁷

horizon indépassable de l'histoire congolaise ? », 26 februari 2018. Le Monde, « Les élections auront lieu le 23 décembre et le président Kabila respectera la Constitution », 18 juni 2018.

¹³² Volgens het UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) is het aantal hulpbehoevendenden binnen één jaar opgelopen van 7.3 miljoen naar 13.1 miljoen en het bedrag dat nodig was om hen op te vangen meer dan verdubbeld. OCHA bepaalde het urgentieniveau in oktober 2017 op L3, een mate van urgentie die tot dan toe alleen in landen als Jemen of Syrië was geconstateerd. De minister van Communicatie, Lambert Mende, beschuldigde internationale hulporganisaties ervan een verkeerd beeld van zijn land te schetsen. "Dat hoge aantal ontheemde mensen maakt investeerders bang en het land is meer afhankelijk van investeringen dan van ontwikkelingshulp." Le Monde, *L'assistance humanitaire en RDC suspendue au bras de fer entre Kinshasa et l'ONU*, 12 april 2018. Trouw, *Congo boycot de eigen donorconferentie*, 13 april 2018.

¹³³ De boycot van Congo van zijn eigen donorconferentie past volgens de NRC in een groeiende trend onder Afrikaanse leiders zich niet meer te laten betuttelen door het Westen. De Afrikaanse kritiek op het Internationale Strafhof hoort bij die tendens, evenals de afwijzing van kritiek op vermeende schending van mensenrechten. De trend begon rond de eeuwwisseling toen China zijn invloed in Afrika deed gelden. China is nu Afrika's grootste handelspartner. NRC, *Met Kaag naar Congo*, 17 maart 2018. NRC NEXT, *'Ga weg, we doen het zelf', zegt Afrika steeds vaker*, 20 april 2018. NRC, *Nederland negeert boycot-oproep*, 10 april 2018.

¹³⁴ Achter de schermen bekenden internationale functionarissen dat zij klem zaten in een binnenlands politiek spel. Zij erkenden dat hun cijfers waren gebaseerd op schattingen die een bepaalde foutmarge inhielden. Maar signaleerden toch een wereld van verschil tussen hetgeen zij waarnamen in de praktijk en de afbeelding van de werkelijkheid door de Congolese regering. Le Monde, *L'assistance humanitaire en RDC suspendue au bras de fer entre Kinshasa et l'ONU*, 12 april 2018.

¹³⁵ The Guardian, *DRC: millions are desperate. Their government does not care*, 12 april 2018.

¹³⁶ Le Monde, *L'ONU échoue à mobiliser des fonds pour la crise humanitaire en RDC*, 13 april 2018. Zie ook AD, *Congo krijgt 10 miljoen euro van Nederland*, 14 april 2018. Al Jazeera, *UNICEF: Two million children in DRC are acutely malnourished*, 16 oktober 2018.

¹³⁷ Le Monde, *Kinshasa demande des explications à Emmanuel Macron*, 28 mei 2018.

1.1.9 *Positie buurlanden*

Tijdens de verslagperiode nam de druk uit de regio op de Congolese regering toe. Kabila heeft altijd geprobeerd om de *goodwill* van Afrikaanse leiders te gebruiken als bescherming tegen kritische Westerse partners. Echter, de ontevredenheid in de regio bezorgde de regering veel kopzorgen. In februari 2018 riep Botswana Kabila openlijk op om af te treden. Andere landen hebben zich niet openlijk uitgelaten, maar Angola, de Republiek Congo en Zimbabwe hebben naar verluidt er bij Kabila op aangedrongen mee te werken aan een stabiele overgang. Het vertrek van president Zuma – een trouwe bondgenoot van Kabila – wekte twijfel aan de steun van Zuid-Afrika. In het oosten leken Rwanda en Uganda ongerust na de toenemende onveiligheid aan hun grenzen. Alleen Zambia en Tanzania steunden Kabila onvoorwaardelijk.¹³⁸

Op 14 februari 2018 ontving president Kabila de staatshoofden van de Republiek Congo, Denis Sassou Nguesso, en van Angola, João Lourenço, in Kinshasa. Toen de Angolese president hem vroeg publiekelijk te verklaren dat hij zich niet kandidaat zou stellen, weigerde Kabila met de woorden: 'Nee, want de grondwet is duidelijk en die verander ik niet'. De bijeenkomsten van de drie presidenten zijn een alternatief voor de westerse diplomatieke offensieven die gepaard gaan met economische sancties. De meerderheid van de landen in de regio is tegen soortgelijke sancties. Volgens een vertegenwoordiger van de Afrikaanse Unie (AU) ondergraven deze sancties het diplomatieke werk en zorgen ze voor radicalisering. België, het Vaticaan, de VS en de EU hebben posities ingenomen die Kinshasa en de buurlanden beschouwen als 'vernederend', 'agressief' en 'contraproductief'.¹³⁹ Achter de schermen drongen Afrikaanse politieke leiders aan op volledige uitvoering van het oudejaarsakkoord van 31 december 2016, inclusief de vrouwenwekkende maatregelen en de vrijlating van politieke gevangenen.¹⁴⁰

Nieuwe Afrikaanse presidenten

Tussen september 2017 en februari 2018 kwamen nieuwe presidenten aan de macht in Zuid-Afrika, Angola en Zimbabwe, drie zeer belangrijke landen van de *Southern African Development Community* (SADC). De aftredende presidenten waren elk bijna veertig jaar aan de macht geweest. De stagnatie die dit teweeg had gebracht in hun landen heeft ook een nadelige invloed gehad op de SADC. In de loop der tijd is de SADC bij de beoordeling van verkiezingen gevoelig geweest voor de soevereiniteit van de lidstaten en heeft de organisatie kritiek vermeden, uitgaande van het beginsel dat regionale stabiliteit het best is gediend met steun voor partijen die aan de macht zijn en leiders uit het tijdperk van de bevrijdingsstrijd en de dekolonisatie van Zuidelijk Afrika. De verhouding van de SADC met de DRC is gecompliceerd doordat Kabila na uitgestelde verkiezingen in 2016 nog altijd aan de macht is, het land geen effectieve centrale regering heeft, de oppositie verdeeld is in honderden partijen en het gevaar van etnoseparatisme op de loer ligt. De situatie wordt verder bemoeilijkt door concurrentie bij mijnbouwconcessies. Kabila weigerde in november 2017 een speciale SADC-gezant in Kinshasa te ontvangen.¹⁴¹ In september 2018 weigerde Kabila de speciale gezant Thabo Mbeki, die door de Zuid-Afrikaanse regering was aangesteld om het verkiezingsproces in de DRC te volgen, te ontvangen.¹⁴²

¹³⁸ Oxford Analytica, *Congo's political elites begin electoral manoeuvres*, 27 maart 2018.

¹³⁹ Le Monde, *RDC : Joseph Kabila sous pression de ses parrains régionaux*, 13 april 2018. Vertrouwelijke bron, 16 maart 2018.

¹⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 5 maart 2018. Vertrouwelijke bron, 16 maart 2018.

¹⁴¹ Oxford Analytica, *SADC reform imperatives face multiple challenges*, 13 april 2018.

¹⁴² News24, *DRC shuns election assistance from SA, Mbeki*, 2 september 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

In de marge van een topconferentie van de *Commonwealth* op 19 april 2018 in Londen, uitte de nieuwe president van Botswana, die twee weken daarvoor was ingehuldigd, kritiek op zijn Congolese collega. Vijf dagen daarna kwamen de staatshoofden van de SADC bijeen in Luanda in Angola. In de conclusie van deze topconferentie herhaalt de SADC te hechten aan 'de uitvoering van de verkiezingskalender' en 'het houden van vreedzame en geloofwaardige verkiezingen'.¹⁴³

De nieuwe Angolese president Lourenço probeerde regionale initiatieven te ondernemen om druk uit te oefenen op Kabila, die hij ervan verdenkt de Angolese oppositie te steunen. De Angolese inzet leek te worden gesteund door de nieuwe Zuid-Afrikaanse president Ramaphosa, de opvolger van Jacob Zuma, een persoonlijke vriend en zakenpartner van de familie Kabila. Ramaphosa had al eerder Kinshasa op de kast gejaagd, toen hij op 12 maart 2018 oppositieleider Moïse Katumbi in Johannesburg in de gelegenheid had gesteld vanuit daar zijn politieke beweging *Ensemble pour le changement* te lanceren. In Kinshasa wantrouwen strategen de as Pretoria-Luanda waar technocraten met hervormingsplannen aan de macht zijn gekomen. Maar de nieuwe president van Zimbabwe, Mnangagwa, die een einde maakte aan het 37-jarige bewind van Mugabe, probeert een 'eervol vertrek' van Kabila uit te onderhandelen, volgens een van diens adviseurs.¹⁴⁴

Tijdens zijn bezoek eind mei 2018 bespraken de Angolese president Joao Lourenço en de Franse president Macron de situatie in de DRC. Zowel Angola als Frankrijk zetten Kabila onder druk om een opvolger aan te wijzen en zich niet kandidaat te stellen bij de presidentsverkiezingen.¹⁴⁵ De Angolese president verklaarde dat hij initiatieven van de regio en de Afrikaanse Unie steunde om president Kabila ertoe te bewegen overeenkomsten uit te voeren en dat het niet ging om een samenzwering.¹⁴⁶

Nadat Kabila had verklaard niet mee te zullen doen aan de presidentverkiezingen, bracht de Zuid-Afrikaanse president op 10 augustus 2018 een bezoek aan Kinshasa waar hij Kabila complimenteerde met zijn respect voor de grondwet.¹⁴⁷

1.1.10 *Uitvoering kaderakkoord Addis Abeba*

Met betrekking tot de uitvoering van het akkoord van Addis Abeba van 24 februari 2013.¹⁴⁸ en de Resolutie 2098 (2013) van de VN-Veiligheidsraad gingen de belangrijkste ondertekenaars.¹⁴⁹ gedurende de verslagperiode door met de invoering van de afspraken van het vredesakkoord, met wisselende resultaten.

¹⁴³ Kabila, die weet dat zijn vader, Laurent-Désiré Kabila, nooit zonder steun van de buurlanden het bewind van Mobutu in mei 1997 omver had kunnen werpen, verdenkt Angola van 'kwaadwillende neutraliteit'. Een Angolese diplomaat verklaarde dat verkiezingen dringend nodig zijn en dat – in het belang van Angola en de stabiliteit van de regio - Kabila moest vertrekken. *Le Monde, Le régime congolais de plus en plus isolé en Afrique*, 12 mei 2018.

¹⁴⁴ Tijdens de tweede oorlog van de DRC (1998-2003) had Zimbabwe bijna twaalfduizend militairen ingezet om Kabila senior te helpen tegen Rwanda en Uganda die vastbesloten waren om hun vroegere protégé te laten vallen. Mnangagwa was in die tijd een special adviseur van president Mugabe in de DRC waar hij leiding gaf aan illegale mijnbouw voor rekening van de politiek-militaire Zimbabweanse elite. Een van de manieren van een eervol vertrek is het behouden van de macht door een sterke partij die wordt voorgezeten door...Kabila. *Le Monde, Le régime congolais de plus en plus isolé en Afrique*, 12 mei 2018. Vertrouwelijke bron, 5 maart 2018.

¹⁴⁵ *Le Figaro, Angola : le mystérieux président Joao Lourenço*, 30 mei 2018.

¹⁴⁶ *Le Figaro, La France fait monter la pression sur la RD-Congo*, 31 mei 2018.

¹⁴⁷ Al Jazeera, *The problem with Cyril Ramaphosa's friendly visit to Kinshasa*, 20 augustus 2018.

¹⁴⁸ Dit kaderakkoord is ook bekend onder de naam *Peace, Security and Cooperation Framework* (PSC-Framework). Het gaat om de hervorming van de veiligheidssector, vooral van het leger en de politie, herstel staatsgezag in Oost-Congo, vooruitgang op het gebied van decentralisatie, economische ontwikkeling en sociale basisvoorzieningen, hervorming (financiële) staatsinstellingen en bevordering nationale verzoening, tolerantie en democratie.

¹⁴⁹ Bij het raamakkoord van Addis Abeba beloofde de DRC haar leger te hervormen en het land te democratiseren, terwijl Uganda en Rwanda zich verplichtten om geen enkele gewapende groepering meer te ondersteunen.

Tijdens een bijeenkomst op 22 november 2017 in Addis-Abeba riepen de ondertekenaars van het Kaderakkoord van Addis-Abeba de Congolese regering op de kiescommissie te voorzien van financiële en logistieke middelen om de verkiezingskalender te respecteren. Ook vroegen zij de Congolese regering de vrijheid van vergadering te respecteren evenals de gelijke toegang tot de media.¹⁵⁰

Tijdens een bijeenkomst op 26 en 27 februari 2018 bleek dat de doelstellingen van het Kaderakkoord nog altijd niet waren gehaald. Het aantal gewapende groepen is de afgelopen twee jaar sterk gestegen en hun activiteiten hebben nog steeds een enorme impact op de bevolking. Staats- en regionale instituties zijn nog steeds zwak; illegale exploitatie van natuurlijke hulpbronnen vindt nog steeds plaats; er is sprake van grote humanitaire nood en het aantal ontheemden is in 2017 groter dan voorheen. Voorts concludeerden de deelnemers dat de mensenrechten- en sociaaleconomische situatie bijzonder slecht was. Enkele sleutelspelers waren niet aanwezig op de bijeenkomst (Rwanda, Zuid-Afrika, CAR) of onthielden zich van actieve inbreng (Angola).¹⁵¹

¹⁵⁰ Radio Okapi, *Elections en RDC : les signataires de l'accord d'Addis-Abeba invitent le gouvernement à doter la CENI de moyens nécessaires*, 22 november 2017.

¹⁵¹ UNSC, S/2018/128, 15 februari 2018. Vertrouwelijke bron, 5 maart 2018.

1.2 Veiligheidssituatie

Inleiding

De veiligheidssituatie was nog altijd aanhoudend slecht in veel delen van het land. Gedurende de gehele verslagperiode bleken de Congolese autoriteiten in grote delen van het land niet bij machte om het grondgebied te controleren, de veiligheid van burgers te garanderen en het monopolie op geweld te handhaven. In zowel Noord- als Zuid-Kivu vonden militaire operaties plaats van het Congolese leger tegen de *Forces démocratiques de libération du Rwanda* (FDLR), de *Allied Democratic Forces/National Army for the Liberation of Uganda* (ADF/Nalu) en andere gewapende groeperingen. Desalniettemin zijn de activiteiten van gewapende groeperingen niet afgenomen en wakkerden spanningen tussen gemeenschappen het geweld nog altijd aan in de Kivu's.¹⁵²

In de Kasai regio zetten Kamuina Nsapu milities hun destabiliserende activiteiten voort, nadat eenheden van de *Forces Armées de la République Démocratique du Congo* (FARDC) uit dit gebied werden overgeplaatst naar het oosten. Instabiliteit in de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR) en Zuid-Sudan leidden tot onveiligheid en vluchtelingenstromen in het noordelijke grensgebied van de DRC. In de provincies Haut- en Bas-Uélé vonden nog steeds aanvallen van het *Lord's Resistance Army* (LRA) plaats, in de provincie Ituri waren het *Front de Résistance Patriotique en Ituri* (FRPI) en andere gewapende groeperingen actief. In de provincies Tanganyika en Haut-Katanga waren gewapende groeperingen nog altijd actief.¹⁵³

In de hierboven niet genoemde provincies van het land bleef de veiligheidssituatie stabiel op enige incidenten na. In de volgende paragrafen wordt per regio de veiligheidssituatie besproken.

1.2.1 *Kivu's*

De veiligheidssituatie in de Kivu's stond in de gehele verslagperiode sterk onder druk als gevolg van mensenrechtenschendingen door de FDLR, de ADF/Nalu en andere gewapende groeperingen en de FARDC.¹⁵⁴ Ofschoon ze onder militaire druk van het leger en Monusco stonden, behielden de ADF en de FDLR hun capaciteit om destabiliserende acties uit te voeren. De gewapende groepering *Nduma défense du Congo-Rénové* (NDC-R) breidde zijn invloedzone in Noord-Kivu uit en werkte samen met het regeringsleger.¹⁵⁵ In Zuid-Kivu namen de activiteiten van de Mai-Mai Yakutumba toe. Brandstichting, plundering en verkrachting kwamen in bijna alle gebieden van de Kivu's voor. Ook vonden veel ontvoeringen plaats. Gewapend geweld zorgde voor onveiligheid van burgers, verdere ontheemding en tribale spanningen in sommige gebieden.¹⁵⁶ In Noord-Kivu veranderde de veiligheidssituatie ten opzichte van de vorige verslagperiode niet of nauwelijks. Ook in Zuid-Kivu veranderde er weinig in de veiligheidssituatie.¹⁵⁷

In het afgelopen jaar heeft een verdere fragmentering plaatsgevonden van de conflicten in Oost-Congo. Volgens de *Kivu Security Tracker*¹⁵⁸ opereren daar nu 150

¹⁵² UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ GRIP, *Est du Congo: à qui profite la prolifération des groupes armés?*, 3 januari 2018. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Op 7 december 2017 introduceerden Human Rights Watch en de Congo Research Group van de universiteit van New York gezamenlijk de nieuwe *Kivu Security Tracker*. Dit project biedt een overzicht van gewelddadigheden in Noord- en Zuid-Kivu door middel van kaarten, grafieken en analytische rapporten. Volgens de eerste resultaten van de Tracker werden in de periode juni tot november 2017 ten minste 526 burgers in de Kivu's gedood, ten

gewapende groeperingen.¹⁵⁹ Nieuwe coalities ontketenden eind 2017 een nieuwe golf van geweld om zich van rivalen te ontdoen en hun economische activiteiten (waaronder mijnbouw, smokkel en georganiseerde misdaad) uit te breiden.¹⁶⁰

1.2.2

Noord-Kivu

Gewapende groeperingen zoals de FDLR, de *Conseil national pour le renouveau et la démocratie* (CNRD), de ADF en verscheidene Mai-Mai groepen.¹⁶¹ bedreigden nog altijd de vrede en veiligheid. Bij telkens terugkerende gevechten waren verscheidene gewapende groeperingen betrokken op het gehele grondgebied van Rutshuru en Masisi.¹⁶² Door fragmentatie nam het aantal gewapende groeperingen toe. Zij voerden zelfstandig operaties uit, maar stemden hun acties wel op elkaar af. Buitenlandse en lokale gewapende groeperingen onderhielden steeds meer banden, hetgeen ook invloed had op de patronen van het geweld, dat in hevigheid toenam. Ook werd zo nu en dan samengewerkt tussen FARDC-militairen en gewapende groeperingen.¹⁶³

Tribale spanningen – vooral vanwege grondconflicten.¹⁶⁴ - zorgden voor instabiliteit en leidden tot activiteiten van eerdergenoemde gewapende groeperingen, vooral op het grondgebied van Lubero en Rutshuru.¹⁶⁵ Op het grondgebied van Beni ging de ADF door met het plegen van aanvallen op de burgerbevolking, het leger en Monusco. Daarbij vielen tientallen doden en gewonden. In reactie op deze aanvallen werden op het grondgebied van Beni Mai-Mai groepen opgericht met enkele honderden strijders.¹⁶⁶ Deze groepen vielen politiebureaus en legerposten aan.¹⁶⁷

In de *Grand Nord*.¹⁶⁸ bleef de veiligheidssituatie slecht. De FARDC lanceerde een campagne tegen de ADF, maar bij tegenaanvallen kwamen veel FARDC-militairen om.¹⁶⁹ Op het grondgebied van Lubero gingen Mai-Mai groepen door met het aanvallen van FARDC-posities en het uitbouwen van een bredere etnische Nande Mai-Mai coalitie.¹⁷⁰ Eind januari 2018 namen botsingen tussen langs etnische lijnen georganiseerde Mai-Mai groepen in hevigheid toe, waarbij Nande Mai-Mai groepen als de Mai-Mai Mazembe, de *Union des patriotes pour la libération du Congo* (UPLC) en de Mai-Mai Kilalo botsten met etnische Nyanga *Nduma défense du Congo-Rénové*

minste 1.087 personen ontvoerd en vonden ten minste elf massaverkrachtingen plaats. De Tracker legt geweld van gewapende groeperingen en Congolese veiligheidstroepen vast. Tijdens de eerste zes maanden werden bijna achthonderd geweldsincidenten vastgelegd. Uit de eerste resultaten is gebleken dat negentig procent van de geweldsincidenten, waarbij zeventig procent van de doden door geweld om het leven kwam, niet zijn genoemd in de internationale media. HRW, *DR Congo: New 'Kivu Security Tracker' Maps Eastern Violence*, 7 december 2017. De Tracker is beschikbaar op: <https://kivusecurity.org>.

¹⁵⁹ De reden van de fragmentering is deels te wijten aan offensieven van het Congolese leger vanaf 2013. De operaties Sokola I en II hebben verscheidene van de grootste gewapende groeperingen ontwricht. Daarbij hebben de overgebleven strijders zich echter opgesplitst in facties. Sommige daarvan zijn naar andere gebieden getrokken, waar zij vaak een verbond sloten met andere gewapende groeperingen en criminele organisaties. Oxford Analytica, *Uganda-Congo offensive hints at gradual re-engagement*, 12 januari 2018.

¹⁶⁰ Oxford Analytica, *Uganda-Congo offensive hints at gradual re-engagement*, 12 januari 2018.

¹⁶¹ Mai-Mai is een verzamelnaam voor lokale gewapende groeperingen, die elk op hun manier en met hun eigen doel actief zijn. De activiteiten van Mai-Mai groepen die waren betrokken bij stroperijen, illegale mijn- en bosbouw en het ontvoeren om losgeld zorgden voor onveiligheid op het grondgebied van Rutshuru. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

¹⁶² UNSC, S/2018/16, 5 januari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

¹⁶³ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁶⁴ USULAMA, « *Pas juste une question de terres* »: *Litiges et conflits fonciers dans l'est du Congo*, 2016.

¹⁶⁵ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁶⁶ Ofschoon de namen van deze groepen nieuw waren, konden zij bogen op veel ervaring. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

¹⁶⁷ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁶⁸ De *Grand Nord* is het gebied van Beni en alles ten noorden daarvan. De *Petit Nord* is de zuidelijke helft van Noord-Kivu.

¹⁶⁹ Op 8 en 10 januari 2018 vielen ADF-strijders FARDC-posities aan bij de weg van Mbau naar Kamango. Op 19, 21 en 24 januari 2018 doodden ADF-strijders zeventien militairen. GRIP, *Est du Congo: à qui profite la prolifération des groupes armés?*, 3 januari 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁷⁰ UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

(NDC-R) groepen in westelijk Lubero. Als gevolg van de gevechten raakten veel burgers ontheemd. In Noord Kivu verblijft de grootste populatie van ontheemden in de DRC, vooral in Lubero en Rutshuru, waar begin 2018 616.000 ontheemden verbleven...¹⁷¹

Aanvallen op VN-bases

Eind 2017 werden drie aanvallen op VN-blauwhelmen op het grondgebied van Beni uitgevoerd. Volgens de VN-Experts – in hun rapport van 4 juni 2018 - werden deze uitgevoerd door een coalitie van gewapende groeperingen met ADF- en Mai-Mai-strijders...¹⁷² Bij de eerste aanval op 17 september 2017 werd bij een aanval op de basis Mamundioma een VN-soldaat gedood. Bij een tweede aanval op dezelfde basis op 9 oktober 2017 werden drie VN-blauwhelmen gedood en raakten achttien VN-soldaten gewond. Bij de derde aanval op 7 december 2017, dit keer op de Monusco-basis in Semuliki, werden vijftien VN-blauwhelmen gedood en raakten 43 VN-soldaten gewond. Na de aanval op de Monusco-basis deden al snel geruchten de ronde dat de aanval op Semuliki niet was uitgevoerd door de ADF, maar door het Ugandese en het Congolese leger om nieuwe militaire operaties in de regio te rechtvaardigen. De geruchten baseerden zich op het feit dat de aanvallers op Semuliki extreem zwaar bewapend waren en dat de regeringen van Uganda en de DRC op de dag van de aanval op Semuliki een topconferentie hielden over de veiligheidssituatie aan de grens. Anderzijds kan het feit dat de aanvallers zo zwaar bewapend waren worden opgevat als een teken van de toenemende kracht van de ADF...¹⁷³ De 'Semuliki' basis bij een brug over de gelijknamige rivier bij Beni neemt een sleutelpositie in van de Monusco's *Force Intervention Brigade*, die aanvallen uitvoert op gewapende groeperingen in Oost-Congo. De basis ligt strategisch aan de weg van Mbau naar Kamango die naar de grens met Uganda loopt...¹⁷⁴

De aanvallen werden veel professioneler uitgevoerd dan welke aanval daarvoor dan ook. De gebruikte tactiek, de voorbereiding qua training en kennis van het aan te vallen doel, het zelfvertrouwen waarmee de VN-blauwhelmen werden overrompeld, de wapens en de vuurkracht waren nog niet eerder vertoond...¹⁷⁵ Getuigen meldden het gebruik van onder meer AK-47's, 12.7 mm machinegeweren, mortieren, RPG's, raketwerpers, en handgranaten. Het aantal aanvallers bij de aanval op Semuliki werd geschat op driehonderd à duizend personen...¹⁷⁶

¹⁷¹ Radio Okapi, *Traque contre les groupes armés au Nord-Kivu : 50 Mai-Mai font reddition à Lubero*, 2 maart 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018. Radio Okapi, *Beni : les FARDC capturent un responsable Mai-Mai au cours des affrontements*, 7 april 2018. Radio Okapi, *Nord-Kivu : cinq morts dans une attaque armée à Mirangi*, 18 mei 2018. Acaps.org, *acaps: Briefing note*, 3 augustus 2018.

¹⁷² Een van de meest actieve ADF-facties heeft zijn basis ten noordoosten van Beni en heeft zijn samenwerking uitgebreid met oud-strijders van het voormalige *Armée du Peuple Congolais* (APC), een van de belangrijkste strijdende partijen in Ituri tijdens de Tweede Congolese Oorlog (1998-2003). Tijdens de laatste maanden van 2017 heeft de ADF-APC zijn smokkel- en misdadige activiteiten langs de weg van Mbau naar Nobili, de belangrijkste hoofdweg naar Uganda die de regio verbindt met de steden Kasese en Fort Portal in West-Uganda, uitgebreid. Oxford Analytica, *Uganda-Congo offensive hints at gradual re-engagement*, 12 januari 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁷³ Euronews, *RDC: 15 Casques bleus tués, pire attaque contre une force de l'ONU depuis 24 ans*, 8 december 2017. Reuters, *Rebels kill 15 peacekeepers in Congo in worst attack on U.N. in recent history*, 8 december 2017. RFI, *RDC: l'attaque contre la Monusco « préparée et organisée », selon l'ONU*, 10 december 2017. RFI, *La Tanzanie reste déterminée à combattre avec la Monusco dans l'est de la RDC*, 11 december 2017. Oxford Analytica, *Uganda-Congo offensive hints at gradual re-engagement*, 12 januari 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁷⁴ Om zes uur 's middags werd de Monusco-basis aangevallen. Bijna onmiddellijk daarna verloor de basis radiocontact met omliggende bases van de VN. Als gevolg daarvan werden geen verkenning- of versterkingsmissies uitgevoerd tot de volgende ochtend. VN-bronnen meldden dat veertien VN-soldaten werden gedood en dat meer dan vijftig VN-militairen gewond raakten tijdens de vier uur durende zware gevechten waarbij onder meer granaatwerpers werden ingezet. Oxford Analytica, *Congo attack will accentuate peacekeeping challenges*, 15 december 2017.

¹⁷⁵ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁷⁶ Uit getuigenverklaringen bleek dat er niet alleen buitenlandse ADF-strijders, maar ook Congolese strijders bij de aanval waren betrokken, zowel mannen als vrouwen. Ook beschreven getuigen het (voor hen opvallende) uiterlijk en het gedrag van de aanvallers. Enkele vrouwelijke aanvallers hadden hun gelaat bedekt. De aanvallers

De aanval op Semuliki kwam volgens ingewijden in Beni niet als een verrassing. De geleidelijke terugtrekking van de speciale snelle interventiebrigade van de VN droeg bij aan de toegenomen activiteit van militieën.¹⁷⁷

Onderzoek naar aanvallen

Een intern VN-onderzoek naar de toedracht van de aanvallen in december 2017 op VN-Blauwhelmen in Oost-Congo, waarbij vijftien Tanzaniaanse militairen om het leven kwamen, heeft verscheidene tekortkomingen in de opleiding en het materieel van de VN-Vredesmacht en haar *Force d'intervention rapide* (FIB) aan het licht gebracht. Ook waren er volgens het rapport problemen bij de bevelvoering, een gebrek aan middelen (vooral bij de luchtmacht) en had de inlichtingendienst gefaald. De VN stelde vast dat de ADF betrokken was bij de aanval, maar dat gelekte informatie van de FARDC daarbij instrumenteel was.¹⁷⁸

Aanval UDPF

Op 22 december 2017 viel het Ugandese leger ADF-posities langs de weg Mbau-Kamango-Nobili aan. Bronnen verschillen van mening over de toedracht van de aanval. Een woordvoerder van het Ugandese leger beweerde dat meer dan honderd ADF-strijders waren gedood en dat ten minste acht ADF-kampen met de grond gelijk waren gemaakt. Echter, evenmin als de bewering van het Congolese leger dat na de aanval op Monusco 72 ADF-strijders waren gedood, is deze bewering bevestigd. Sommige bronnen meenden dat het Ugandese leger slechts een paar raketten het bos in heeft gestuurd en dat het heel goed zou kunnen dat daarbij helemaal niemand werd geraakt.¹⁷⁹ De operatie van het Ugandese leger was volgens het Ugandese leger gericht tegen de kampen van de ADF rond Erengeti in Noord-Kivu, zoals Medina, Canada, Abia, Topoke, Kajaju, Camp Richard, Makayoba en Sangote. Het leger schakelde volgens eigen zeggen niet alleen ADF-strijders uit, maar vernietigde ook opslagplaatsen voor voedsel en munitie.¹⁸⁰

FARDC-operaties

Op 13 januari 2018 lanceerde de FARDC een grootschalige militaire operatie, Usalama II, tegen gewapende groeperingen in Noord-Kivu, waaronder de ADF. Eind maart 2018 had het leger, na hevige gevechten in Mapobu en Sesele, vijf ADF-posities in Mwalika ingenomen. Het leger leed zware verliezen, tussen 1 januari 2018 en 8 maart 2018 vielen ten minste 81 doden en 72 gewonden. De FARDC doodde in de eerste drie maanden vijftien ADF-strijders. Sinds het begin van het FARDC-offensief steeg ook het aantal burgerdoden explosief, waarnemers constateerden een verband tussen militaire initiatieven van het FARDC en burgerdoden. In de rest van het jaar lanceerde de FARDC geen grootschalige militaire operaties meer. Het regeringsleger werd eerder in het defensief gedwongen, vooral door de ADF.¹⁸¹

spraken Congolees Swahili en gebruikten Arabische woorden als 'Allah Akbar' en 'Amir' (commandant). UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁷⁷ Een beschuldigende vinger wordt uitgestoken naar Mbusa Nyamwisi. Deze politicus en krijgshoofd nam eerder deel aan de regering van Kabila, maar zou zich nu willen positioneren voor het tijdperk na Kabila. Om in Congo relevant te zijn in de politiek moet je er een eigen gewapende groepering op na houden en opereren in een grondstofrijk gebied. Beni is rijk aan goud, hout en palmolie. Nyamwisi zou in die cynische machtsstrijd de ADF inzetten. NRC, *Dood blauwhelmen laat zien hoe chaotisch de Congolese politiek is*, 9 december 2017.

¹⁷⁸ Le Monde, *Des attaques en décembre 2017 contre des casques bleus en...*, 2 maart 2018. Vertrouwelijke bron, 16 maart 2018.

¹⁷⁹ Le Figaro, *RDC: l'armée d'Ouganda attaque des rebelles*, 22 december 2017. NRC, *Leger van Oeganda doodt honderd rebellen in Congo*, 27 december 2017. Oxford Analytica, *Uganda-Congo offensive hints at gradual re-engagement*, 12 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 30 januari 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

¹⁸⁰ RFI, *Ugandan military doesn't rule out further operations against ADF rebels in Congo*, 28 december 2017.

¹⁸¹ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Radio Okapi, *Lutte contre les ADF : Jean-Pierre Lacroix promet une réponse forte et concertée*, 8 november 2018. Radio Okapi, *RDC : l'armée et la MONUSCO repoussent une nouvelle attaque des ADF à Beni*, 17 november 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018. NRC, *De strijd tegen een*

Op 15 november 2018 kwamen zeven VN-blauwhelmen om bij gevechten met vermeende ADF-strijders. Tien andere VN-vredesmilitairen raakten gewond. De gesneuvelde militairen kwamen uit Tanzania en Malawi.¹⁸²

Petit Nord

Elders in Noord-Kivu vielen Mai-Mai Nyatura-strijders van John Love einde december 2017 het dorp Yobora op het grondgebied van Rutshuru aan en staken 140 hutten van de Nande gemeenschap in brand.¹⁸³ Op het grondgebied van Masisi leidden spanningen tussen etnische Hunde Mai-Mai groepen, waaronder de *Alliance des patriotes pour un Congo libre et souverain* (APCLS), tot nieuwe splintergroepen en meer bedreigingen van de burgerbevolking.¹⁸⁴ Op 12 februari 2018 kwam het tot schermutselingen tussen de FARDC en het Rwandese leger in het grensgebied bij het Virungapark. Beide legers beschuldigden elkaar van het schenden van het grondgebied van de ander.¹⁸⁵

Virungapark

In de afgelopen twintig jaar zijn meer dan 170 parkwachters omgekomen in het Nationale Virungapark, waar onder meer bedreigde Afrikaanse berggorilla's leven. Er zijn in het park gewapende groeperingen, lokale bandieten en stropers van ivoor en wild. Verder is er de bijzonder lucratieve houtskoolindustrie waarvoor de bomen in het park worden gebruikt en is er illegale visserij.¹⁸⁶ Om de flora en fauna tegen deze conflicterende partijen te beschermen worden parkwachters steeds beter getraind en uitgerust. Tegenwoordig wonen er vier miljoen mensen rondom Virunga en een groot deel van deze groep is voor voedsel, landbouw en houtskool afhankelijk van het park. De bevolking trekt - om de patrouillerende rangers te omzeilen - steeds dieper het regenwoud in om stukjes van het zeer vruchtbare land te bewerken.¹⁸⁷

Ebola

De toch al gecompliceerde veiligheidssituatie in Noord-Kivu verslechterde verder door de uitbraak van een nieuwe ebola-epidemie begin augustus 2018. Eind september 2018 waren al meer dan honderd mensen overleden.¹⁸⁸ De epidemie concentreerde zich vooral rond Beni en het plaatsje Mangina. Ook in Butembo werden mensen met ebola aangetroffen.¹⁸⁹ De ebola verspreidde zich snel, als gevolg van geweld en een gebrekkige infrastructuur in het gebied. De WHO waarschuwde voor 'hét rampscenario': een combinatie van gewapende groepen, sociale onrust en politieke belangen die een obstakel vormen voor hulpverleners en het vaccinatieprogramma. Bovendien wantrouwde de lokale bevolking de hulpverlening vanwege de naderende verkiezingen en waren er allerlei samenzweringstheorieën over ebola als instrument om mensen op een bepaalde

millitie in Congo's 'driehoek van de dood', 15 oktober 2018. BBC News, *Accrochage entre Casques bleus et présumés rebelles à Beni*, 21 oktober 2018. Le Monde, *En RDC, au moins onze morts dans une attaque attribuée aux rebelles ougandais des ADF*, 22 oktober 2018.

¹⁸² NRC, *Zeven blauwhelmen omgekomen bij gevechten met militanten in DR Congo*, 15 november 2018. Le Figaro, *RDC: 7 Casques bleus tués, 10 blessés (ONU)*, 15 november 2018. BBC News, *Nouvelle attaque des ADF en RDC*, 17 november 2018.

¹⁸³ Radio Okapi, *Nord-Kivu: cinq civils tués par des présumés Mai-Mai Nyatura à Bwito*, 28 december 2017.

¹⁸⁴ UNSC, *S/2018/174*, 1 maart 2018.

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ In 2017 werd een partnership opgericht tussen private donoren, de Europese Unie, VS-investeerder Warren Buffett en de Congolese Natuurbescherming. Parkwachters kregen een betere opleiding en uitrusting en verdienden in 2018 een maandsalaris van 250 USD, een flink salaris naar Congolese maatstaven. The Guardian, *'We know we may be killed': the rangers risking their lives for Virunga's gorillas*, 6 april 2018.

¹⁸⁷ Le Figaro, *RDC: 6 gardes du parc des Virunga tués*, 9 april 2018. De Volkskrant, *Congolese militanten doden vijf parkwachters en chauffeur in natuurgebied Virunga*, 10 april 2018. The Independent, *Six park rangers shot dead by militia in wildlife park*, 10 april 2018. Trouw, *De natuur als oorlogsgebied*, 22 februari 2018.

¹⁸⁸ De Volkskrant, *Ebola dreigt vanuit Congo over te slaan naar Oeganda*, 25 september 2018.

¹⁸⁹ Ibid.

partij te laten stemmen. Waarnemers achtten de kans groot dat in sommige delen van Noord-Kivu de verkiezingen geen doorgang kunnen vinden vanwege ebola. In een ebola-zone doodden gewapende mannen op 22 september 2018 ten minste veertien burgers en vier militairen. Op sociale media toonden jongeren hoe onbekende daders de aanvallen uitvoerden.¹⁹⁰ Eind november 2018 bevestigde de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) dat de ebola-epidemie in de DRC de op een na grootste in de geschiedenis was. In de periode augustus-november 2018 constateerde de WHO 426 gevallen van ebola waarbij 198 doden vielen.¹⁹¹

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten in Noord-Kivu:

- Op 7 oktober 2017 doodden vermeende ADF-strijders 26 burgers op de weg van Mbau naar Kamango;¹⁹²
- De autoriteiten troffen op 15 oktober 2017 26 lijken aan in Noord-Kivu. Het ging volgens het leger om personen die waren gedood bij een aanval van de ADF;¹⁹³
- Op 19 november 2017 vielen bij gevechten tussen het leger en een coalitie van Mai-Mai-strijders in Bulambo-Isale op het grondgebied van Beni zes doden, twee militairen en vier militieleden.¹⁹⁴
- Op 23 november 2017 onthoofdden strijders van de FDLR-Rudi vijf personen in Kibirizi, op het grondgebied van Rutshuru;¹⁹⁵
- Op 27 november 2017 vielen bij een aanval van de Nyatura in Numbi vier doden, twee militairen en twee burgers;¹⁹⁶
- Op 22 en 24 december 2017 doodden Mai-Mai, die twee hinderlagen hadden gelegd bij Lweba, negen soldaten;¹⁹⁷
- Op 25 december 2017 staken Mai-Mai-rebellen in Musienene in Noord-Kivu een residentie van president Kabila in brand na deze eerst te hebben geplunderd;¹⁹⁸
- Op 28 december 2017 doodde het Congolese leger zes Mai-Mai-strijders, onder wie lokale kindsoldaten, bij een aanval op hun grondgebied in Kasindi Lubiraha;¹⁹⁹
- Bij aanvallen van de Mai-Mai-Nyatura van 25 tot 27 december 2017 in twee dorpen bij Bwito vielen vijf doden. Daarnaast staken de Nyatura 144 hutten in brand;²⁰⁰

¹⁹⁰ BBC News, *DR Congo Ebola outbreak: Beni attack halts outreach work*, 24 september 2018. Oxford Analytica, *Militia violence will complicate Congo Ebola response*, 24 september 2018. NRC, *Geweld en wantrouwen hinderen bestrijding ebola*, 27 september 2018. HRW, *DR Congo: Upsurge in Killings in 'Ebola Zone'*, 4 oktober 2018. Al Jazeera, *DR Congo to deploy army to protect Ebola funeral workers*, 10 oktober 2018. Oxford Analytica, *"Perfect storm" threatens Congo Ebola response*, 11 oktober 2018. The Guardian, *UN employee in Democratic Republic of the Congo tests positive for Ebola*, 12 oktober 2018. NOS.nl, *AzG: ebola-uitbraak in Congo verergerd, nu 118 doden*, 23 oktober 2018. Ocha, *DRC: Violent attacks continue to hinder response to Ebola outbreak*, 24 oktober 2018. Trouw, *'Veel kinderen dood door ebola'*, 29 oktober 2018. Nederlands Dagblad, *Hoe ebola lichamen én samenlevingen kapotmaakt*, 3 november 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018. BBC News, *Anti-Ebola efforts in DR Congo disrupted amid violence*, 17 november 2018. Al Jazeera, *DRC efforts to fight Ebola resume in Beni after deadly violence*, 18 november 2018. Oxford Analytica, *Congo's Ebola battle may become more complex*, 19 november 2018.

¹⁹¹ Al Jazeera, *DR Congo Ebola outbreak second largest in history: WHO*, 30 november 2018. Trouw, *Grote zorgen over aanpak ebola in Oost-Congo*, 1 december 2018.

¹⁹² UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

¹⁹³ AFP, *Kivu: découverte de 26 corps, de victimes des rebelles ougandais, selon l'armée*, 16 oktober 2017.

¹⁹⁴ Radio Okapi, *Beni : combats entre militaires et miliciens, six morts*, 20 november 2017.

¹⁹⁵ Radio Okapi, *Nord-Kivu : cinq personnes décapitées à Kibirizi, les FDLR-Rudi indexées*, 23 november 2017. Radio Okapi, *Nord-Kivu: 2 femmes portées disparues après la décapitation de 5 personnes à Kibirizi*, 25 november 2017.

¹⁹⁶ Radio Okapi, *Sud-Kivu : 4 morts dans une attaque des miliciens Nyatura à Numbi*, 28 november 2017.

¹⁹⁷ Le Figaro, *RDC: 9 soldats tués dans deux embuscades*, 25 december 2017.

¹⁹⁸ AFP, *Residenz von Präsident Kabila in Demokratischer Republik Kongo in Brand gesetzt*, 25 december 2017.

¹⁹⁹ Radio Okapi, *Beni: six morts dans un accrochage entre l'armée et des présumés Mai-Mai*, 28 december 2017.

²⁰⁰ Radio Okapi, *Nord-Kivu: cinq civils tués par des présumés Mai-Mai Nyatura à Bwito*, 28 december 2017.

- Op 2 februari 2018 doodden ongeïdentificeerde aanvallers acht burgers met geweren en hakmessen in het dorp Ngite, vlakbij een Monusco-basis. De aanvallers spraken een vreemd soort Swahili;²⁰¹
- Op 16 februari 2018 doodde het Rwandese leger vijf Congolese soldaten. Volgens het Congolese leger bij schermutselingen in het Virungapark, op Congolese bodem, volgens het Rwandese leger waren de Congolese soldaten de grens overgestoken en hadden zij een Rwandese basis aangevallen;²⁰²
- Op 22 februari 2018 sneden ongeïdentificeerde aanvallers twee burgers de keel door in Mbau. Een van hun aanvoerders werd 'Al-Qaida' genoemd. De aanvallers spraken verschillende talen waaronder Kinyarwanda, Lingala, Luganda en Swahili;²⁰³
- Op 17 juli 2018 vielen ten minste vijf doden bij een vermeende aanval van de ADF op een legerpositie bij Kabasewa, ten oosten van Beni;²⁰⁴
- Op 7 augustus 2018 werden veertien lijken gevonden bij Beni; het ging om personen die door gewapende strijders waren ontvoerd en vervolgens met geweld om het leven waren gebracht in een gebied waar ook een nieuwe Ebola epidemie was uitgebroken;²⁰⁵
- Op 22 september 2018 vielen ten minste achttien doden bij een vermeende aanval van de ADF in Beni.²⁰⁶

Zie voor overzichten van plaatsen van gewelddadige incidenten – met geschatte aantallen slachtoffers – de informatie van het *Armed Conflict Location & Event Data Project* (ACLED). Tevens wordt in dit verband nogmaals verwezen naar de Kivu Security Tracker.²⁰⁷

1.2.3

Zuid-Kivu

In Zuid-Kivu voerden de Mai-Mai Yakutumba en hun bondgenoten grote aanvallen uit op het regeringsleger, zoals op 5 januari 2018 toen zij een FARDC-positie bij Uvira aanvielen en daarbij vier FARDC-soldaten en vijf politieagenten doodden. Daarnaast voerden zij aanvallen uit op een Monusco-konvooi. Op 25 januari 2018 nam de nieuw benoemde legercommandant generaal Philemon Yav de basis Kazimia van de Mai-Mai Yakutumba in. Het geweld in dit gebied van Zuid-Kivu leidde tot de ontheemding van duizenden burgers van wie achtduizend naar Burundi vluchtten.²⁰⁸

Elders in Zuid-Kivu breidden de Mai-Mai Mutomboki hun werkterrein uit op het grondgebied van Shabunda, waar zij mijngroeven aanvielen en dorpen plunderden.²⁰⁹ In januari 2018 voerde de FARDC herhaaldelijk gevechten met de Burundese Forces nationales de libération (FNL) en hun Congolese Mai-Mai bondgenoten. Op 23 januari 2018 werd een Banyamulenge landeigenaar bij Mutarule gedood door onbekende aanvallers, waardoor spanningen tussen gemeenschappen toenamen. Tegelijkertijd nam de onveiligheid op de weg van

²⁰¹ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁰² BBC News, *DR Congo troops killed 'in Virunga park' by Rwandan army*, 16 februari 2018.

²⁰³ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁰⁴ Le Monde, *En RDC, au moins cinq morts dans une attaque attribuée aux rebelles ougandais de l'ADF*, 17 juli 2018.

²⁰⁵ Le Figaro, *RDC/Violences: 14 corps retrouvés morts*, 7 augustus 2018.

²⁰⁶ Le Figaro, *RDC : une attaque fait au moins 18 morts*, 23 september 2018. Al Jazeera, *DR Congo: Rebels carry out deadly attack in Beni city*, 23 september 2018.

²⁰⁷ Zie https://www.ecoi.net/en/file/local/1435839/1226_1529564799_2017ydemocraticrepublicofcongo-en.pdf. De Security Tracker is beschikbaar op: <https://kivusecurity.org>.

²⁰⁸ GRIP, *Est du Congo: à qui profite la prolifération des groupes armés?*, 3 januari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018. Zie ook Radio Okapi, *Sud-Kivu : les miliciens de Yakutumba contrôlent la cité de Kilembwe*, 21 november 2017. Radio Okapi, *Sud-Kivu : l'armée récupère la cité de Kilembwe*, 28 november 2017.

²⁰⁹ Radio Okapi, *Sud-Kivu : les miliciens Raïa Mutomboki accusés de commettre plusieurs exactions dans le territoire de Kahele*, 4 december 2017. Radio Okapi, *RDC : persistance de l'insécurité à Fizi*, 26 december 2017.

Kamanyola naar Uvira toe door spanningen als gevolg van de aanwezigheid van 2.499 Burundezers van de religieuze Zebiya secte in Kamanyola.²¹⁰

Tijdens de verslagperiode waren ten minste vier Burundese oppositiebewegingen (gelieerd aan de *Forces nationales de libération* (FNL) en de *Forces républicaines du Burundi* (FOREBU) militair actief in Zuid-Kivu en trad het Burundese leger nu en dan actief tegen hen op op Congolees grondgebied.²¹¹

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten in Zuid-Kivu:

- Op 5 oktober 2017 doodde het regeringsleger tien strijders van de Mai-Mai Mazembe op verschillende plaatsen op het grondgebied van Lubero.²¹²
- Op 7 november 2017 doodde het regeringsleger twee strijders van Raïa Mutomboki Mabala die een hinderlaag hadden gelegd op de weg van Lumpumpu naar Lutika op het grondgebied van Shabunda.²¹³
- Op 14 november 2017 vonden hevige gevechten plaats tussen tientallen Mai-Mai Raïa Mutomboki-strijders en het regeringsleger in Walungu, waardoor veel mensen ontheemd raakten.²¹⁴
- Op 27 november 2017 doodden Nyatura-strijders twee militairen en twee burgers bij een aanval op Numbi, op de hoogvlakte van Kalehe.²¹⁵
- Begin december 2017 vielen bij confrontaties tussen Banyamulenge- en Bafuliru-strijders in Bijombo, op het grondgebied van Uvira, vijf doden.²¹⁶
- Op 29 december 2017 vielen bij een confrontatie tussen het leger en een coalitie van de Mai-Mai Malaika en Raïa Mutomboki Musumbu in Nepanepa, op het grondgebied van Shabunda, drie doden.²¹⁷
- Op 29 januari 2018 doodde het regeringsleger drie FLN-strijders in Kiliba, op het grondgebied van Uvira.²¹⁸
- Op 7 februari 2018 doodde het regeringsleger twee Raïa Mutomboki-strijders in respectievelijk Nkuni, op het grondgebied van Shabunda, en Kabalagala, op het grondgebied van Kalehe.²¹⁹
- Op 18 april 2018 doodden Raïa Mutomboki-strijders een soldaat van het regeringsleger in Shabunda.²²⁰
- Op 22 april 2018 doodde het regeringsleger de staf-chef van de Raïa Mutomboki, 'kolonel' Wemba, in Lutika, op het grondgebied van Shabunda.²²¹
- Op 24 mei 2018 vielen bij gevechten tussen het leger en de Mai-Mai Malaika in Salamabila ten minste dertig doden.²²²
- Op 8 juni 2018 doodden gewapende mannen zes burgers in Bijombo, op het grondgebied van Uvira.²²³

²¹⁰ Het ging om Burundese volgelingen van de profetes Zebiya die vervolgd waren in Burundi en zich hadden gevestigd in Kamanyola. In september 2017 doodde het leger 39 Zebiya-volgelingen, nadat een soldaat was gedood. Op 7 maart 2018 trokken de Burundese leden van deze secte onverwacht naar Rwanda. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018. RFI, *RDC: des réfugiés burundais passent au Rwanda, escortés par la Monusco*, 8 maart 2018.

²¹¹ Vertrouwelijke bron, 16 maart 2018.

²¹² Radio Okapi, *RDC: l'armée tue 10 miliciens à Lubero*, 5 oktober 2017.

²¹³ Radio Okapi, *Shabunda : deux morts lors des combats entre l'armée et la milice Raï Mutomboki*, 7 november 2017.

²¹⁴ Radio Okapi, *Les FARDC et les Mai-Mai Raïa Mutomboki s'affrontent à Walungu*, 15 november 2017.

²¹⁵ Radio Okapi, *Sud-Kivu : 4 morts dans une attaque des miliciens Nyatura à Numbi*, 28 november 2017.

²¹⁶ Radio Okapi, *Uvira : cinq morts dans des combats entre groupes armés locaux en début de semaine*, 7 december 2017.

²¹⁷ Radio Okapi, *Sud-Kivu : trois morts dans des affrontements entre FARDC et miliciens à Nepanepa*, 30 december 2017.

²¹⁸ Radio Okapi, *Trois morts dans les affrontements entre FARDC et FNL à Kiliba*, 30 januari 2018.

²¹⁹ Radio Okapi, *Sud-Kivu : deux miliciens tués dans des combats avec les FARDC*, 8 februari 2018.

²²⁰ Radio Okapi, *Sud-Kivu : un militaire tué dans des combats contre des miliciens Raïa Mutomboki*, 19 april 2018.

²²¹ Radio Okapi, *Sud-Kivu : le chef d'état-major du groupe Raïa Mutomboki tué dans les affrontements avec les FARDC à Shabunda*, 23 april 2018.

²²² Radio Okapi, *Salamabila : au moins 30 morts dans des combats entre l'armée et miliciens*, 25 mei 2018.

²²³ Radio Okapi, *Sud-Kivu : 6 personnes tuées à Bijombo*, 10 juni 2018.

- Op 19 juni 2018 vielen ongeveer tien doden bij hevige gevechten tussen verschillende gewapende groeperingen in Bijombo, op het grondgebied van Uvira;²²⁴
- Op 8 juli 2018 vielen bij gevechten tussen het leger en de Mai-Mai Raia Mutomboki drie doden in Swiza, op het grondgebied van Shabunda;²²⁵
- Op 16 juli 2018 vielen vijf gewonden bij een aanval van vermeende FNL-rebellen op Kiliba, op het grondgebied van Uvira;²²⁶
- Op 17 september 2018 schoten militairen de aanvoerder van de Raia Mutomboki Kazimoto dood in Bamuguba, op het grondgebied van Shabunda.²²⁷

1.2.4 Haut- en Bas-Uélé

In provincies Haut-Uélé en Bas-Uélé was de veiligheidssituatie tijdens de verslagperiode betrekkelijk kalm en vergelijkbaar met de vorige verslagperiode. Wel hadden conflicten in de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR) en Zuid-Sudan invloed op de veiligheidssituatie in het grensgebied.²²⁸ In januari 2018 arresteerde het leger in het gebied ten noorden van Duru, in Haut-Uélé, gewapende strijders uit Zuid-Sudan. Begin januari 2018 hield het leger de anti-balaka²²⁹ leider Romaric Madango aan. Er was een toename van het aantal vluchtelingen uit de CAR die werden opgevangen door gastgemeenschappen in Bondo, in Bas-Uélé. Eind januari 2018 was er een gewelddadige piek in de activiteiten van het *Lord's Resistance Army* (LRA). Zij ontvoerden CAR-vluchtelingen en voerden verscheidene aanvallen uit op burgers in het grondgebied van Ango, Bangadi, Bondo, Dungu en Faradje.²³⁰

1.2.5 Ituri

In de provincie Ituri bleef de *Force de résistance patriotique de l'Ituri* (FRPI) de voornaamste oorzaak van onveiligheid, hoewel de door de FRPI gepleegde mensenrechtenschendingen enigszins afnamen ten opzichte van de vorige verslagperiode. In januari 2018 plunderden FRPI-strijders dorpen, waarbij zij burgers verkrachtten, ontvoerden en folterden.²³¹

Op 16 december 2017 brak een nieuwe golf van geweld uit tussen de Hema en Lendu gemeenschappen²³² in Uzi in Walendu Djatsi, toen een groep Hema een

²²⁴ Radio Okapi, *Uvira : environ 10 morts lors de violents combats entre miliciens à Bijombo*, 19 juni 2018.

²²⁵ Radio Okapi, *Shabunda : 3 morts dans affrontement entre FARDC-Raia Mutomboki*, 9 juli 2018.

²²⁶ Radio Okapi, *Uvira : 5 blessés dans une attaque des présumés rebelles burundais du FNL*, 27 juli 2018.

²²⁷ Radio Okapi, *Sud-Kivu : mort de Kazimoto, chef d'une faction des Raia Mutomboki*, 19 september 2018.

²²⁸ De regio's die te lijden hebben van de gewapende groeperingen, van Tanganyika tot Haut-Uélé, liggen langs de grens met instabiele landen zoals de CAR, Zuid-Sudan en Burundi. De instabiliteit wordt verergerd door poreuze grenzen en de grootschalige beschikbaarheid van oorlogswapens, die de invallen in de DRC of de vestiging daar van hun gewapende groeperingen vergemakkelijken. GRIP, *Est du Congo: à qui profite la prolifération des groupes armés?*, 3 januari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

²²⁹ Anti-Balaka is de verzamelnaam voor een aantal christelijke milities in de Burgeroorlog in de Centraal-Afrikaanse Republiek die in augustus 2013 de wapens opnamen tegen de milities van de islamitische rebellenbeweging Seleka nadat die laatsten in maart 2013 een groot deel van het land hadden veroverd en de regering van president François Bozizé omver hadden geworpen.

²³⁰ UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

²³¹ GRIP, *Est du Congo: à qui profite la prolifération des groupes armés?*, 3 januari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

²³² Het grondgebied van Djugu was tussen 1999 en 2003 het toneel van een conflict tussen de Hema en Lendu gemeenschappen waarbij tienduizenden doden vielen. De Lendu en de Hema in Ituri leven als buren met elkaar, trouwen onderling en spreken dezelfde taal, maar delen ook een geschiedenis van bloedige conflicten. Een ruzie over landeigendom escaleerde bijna twintig jaar geleden, waardoor Ituri het episch centrum werd van een grote regionale oorlog, waarin Rwanda en Uganda verschillende milities stunden bij de gevechten om invloed in de DRC. Enkele militieiders die vanuit het buitenland werden gesteund, werden later de eersten die wegens oorlogsmisdaden werden veroordeeld door het Internationaal Strafhof. In het grootste deel van Ituri heerste meer dan tien jaar vrede, maar lokale geschillen – vooral over landbezit – werden nooit opgelost. Door de oorlog waren zij juist verergerd. Nieuwe conflicten ontstonden tussen degenen die waren gevlucht voor het geweld en anderen die zich hadden gevestigd op het door hen verlaten land. The New York Times, *Wave of Attacks in Congo Is Mystery, but the Suffering Is Clear*, 29 april 2018.

jonge Lendu uit Tete, in Walendu Pitsi, ernstig mishandelde.²³³ Op 29 december 2017 sloten leiders van beide gemeenschappen een vredesakkoord. Begin februari 2018 brak opnieuw geweld uit, waarbij meer dan twintig personen werden gedood in Blukwa en Drodo.²³⁴ Dit leidde tot vergeldingen elders waarop een geweldsspiraal zich verspreidde over een aantal gebieden, vooral in de *secteurs*.²³⁵ Walendu Pitsi, Walendu Tatsi en Walendu Diatsi.²³⁶ Veel dorpen werden in brand gestoken, mannen, vrouwen en kinderen van beide gemeenschappen werden gedood en de bevolking sloeg massaal op de vlucht.²³⁷ Volgens ooggetuigen was het Congolese leger wel aanwezig tijdens het etnisch geweld, maar greep het niet in.²³⁸ Half maart 2018 tekenden de leiders van de gemeenschappen een staakt-het-vuren. Hoewel dit *grosso modo* werd nageleefd, ontbrak het de ontheemden aan vertrouwen om in grote getalen terug te keren naar dun dorpen.²³⁹

Oorzaken oplaaiend geweld

In Djugu hebben geen gevechten plaatsgevonden, alleen geweld dat elke gemeenschap ontkent te hebben aangesticht. Volgens inwoners van Ituri zijn oud-strijders die hun wapens niet hebben ingeleverd 'gemakkelijk te koop'. Tegelijkertijd begrepen noch de vluchtelingen, noch de provinciale autoriteiten, noch VN-onderzoekers waarom het geweld opnieuw is opgelaaid. Net als de bisschop van Bunia, die openlijk de 'instrumentalisatie en de manipulatie' aan de kaak heeft

²³³ Als vergelding viel de dag erna een groep Lendu met hakmessen twee Hema vrouwen in Maze, in Walendu Pitsi, aan, waarbij zij ernstig gewond raakten. Dit leidde tot een golf van represailles van 17 tot 20 december 2017, waarbij Hema ongeveer tachtig huizen in Tete in brand staken en Lendu ten minste zes Hema dorpen in brand staken. Ten minste zes Hema werden gedood in Noord Bahema. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²³⁴ Op 2 februari 2018 kwamen bij hevige botsingen tussen Hema-herders en Lendu-boeren in het gebied rond Djugu meer dan dertig mensen om het leven. Volgens een Hema-woordvoerder werden ten minste 23 Hema afgeslacht. Volgens de katholieke humanitaire organisatie Caritas hadden 'naakte Lendu-strijders' honderden hutten in verscheidene dorpen in brand gestoken. Radio Okapi, *RDC : activités toujours paralysées à Bunia*, 6 maart 2018. Euractiv, *Deadly ethnic violence erupts in DR Congo's Ituri*, 6 februari 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²³⁵ De DRC heeft 169 territoires (territoriale eenheden) met 1435 eenheden, waaronder 97 steden, 68 *communes*, 478 *secteurs* en 259 *chefferies*.

²³⁶ Ofschoon veel slachtoffers in 2018 Hema waren, beweerden deskundigen dat deze nieuwe golf van geweld niet het gebruikelijke patroon van het etnische doden en vergelden volgde. In sommige gevallen spraken de aanvallers volgens overlevenden talen uit andere streken. In andere gevallen waren de aanvallers Lendu, maar weet niemand wat hun motieven waren en wie hen steunden. Veel aanvallen waren gecoördineerd en uitgevoerd met nieuwe wapens en dure communicatieapparatuur, hetgeen de steun doet vermoeden van machtige figuren die de vijandigheid tussen de twee etnische groepen zouden willen uitbuiten voor hun eigen doeleinden. Volgens de VN-Experts zijn er aanwijzingen dat de aanvallen zijn gecoördineerd. In sommige gevallen vonden zeven aanvallen op Hema-dorpen tegelijkertijd plaats, waarbij walkie-talkies werden gebruikt. Daarnaast vonden de vergeldingsacties van de Lenu op een veel grotere schaal plaats dan die van de Hema. De Hema gebruikten bij het doden nauwelijks geweren, maar machetes, messen, pijl en boog en speren. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Oxford Analytica, *Conflict in eastern Congo raises risk of manipulation*, 14 februari 2018. Oxford Analytica, *Congo insecurity may grow as public order unravels*, 21 februari 2018. The New York Times, *Wave of Attacks in Congo Is Mystery, but the Suffering Is Clear*, 29 april 2018.

²³⁷ Vanaf december 2017 raakten 200.000 mensen ontheemd. Vanaf begin februari 2018 werden ten minste twintigduizend ontheemden opgevangen in het ziekenhuis van Bunia en vingen gastgemeenschappen nog eens twaalfduizend ontheemden op. Sinds 1 januari 2018 vluchtten naar schatting 39.718 Congolezen naar Uganda. Vanwege de aanhoudend onveilige situatie keerden ontheemden en vluchtelingen slechts mondjesmaat terug. Eind mei 2018 waren 37.000 personen teruggekeerd. Le Figaro, *RDC: 200.000 déplacés en Ituri en 2 mois*, 13 februari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018. Le Figaro, *RDC: de nouvelles violences en Ituri, 49 morts*, 2 maart 2018. New York Times, *Ethnic Clashes in Northeastern Congo Leave Dozens Dead, Officials Say*, 3 maart 2018. Al Jazeera, *DR Congo: Dozens killed in new flare-up of ethnic violence*, 4 maart 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. RFI, *RDC: En Ituri, timide retour des déplacés mais la situation reste instable*, 30 mei 2018. Reliefweb, *Democratic Republic of the Congo: Bulletin humanitaire R.D. Congo - Numéro 11 | août 2018*, 13 september 2018.

²³⁸ Volgens een Monusco-rapport van 25 april 2018 reageerden Congolese veiligheidstroepen maar op tien van de zeventig aanvallen tussen februari en half maart 2018. Volgens de ngo Pax Christi werden de twee bevolkingsgroepen tegen elkaar opgezet door de regering in Kinshasa om chaos te creëren. De Volkskrant, *Op hoop van zegen vluchten over het meer*, 12 maart 2018. The New York Times, *How We Identified Burned Villages in the Democratic Republic of Congo*, 14 maart 2018. The New York Times, *Wave of Attacks in Congo Is Mystery, but the Suffering Is Clear*, 29 april 2018.

²³⁹ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2018. Reliefweb, *Democratic Republic of the Congo: Bulletin humanitaire R.D. Congo - Numéro 11 | août 2018*, 13 september 2018.

gesteld, beschuldigde de lokale geestelijkheid de Congolese autoriteiten van het aanwakkeren van geweld om aan de macht te kunnen blijven. Anderen verklaarden het geweld door te wijzen op oude geschillen over de grond. Ook wezen sommigen op de verantwoordelijkheid van Rwandese Hutu-ballingen, die steeds talrijker worden in de provincie, en oud-strijders die worden gesteund door Rwanda of Uganda.²⁴⁰

Goudzone gespaard

Officieel exporteert Ituri maar dertig kilo goud per jaar. Aan de andere kant van de grens, in Uganda waar de belastingen lager zijn, heeft een Belgische zakenman die banden onderhoudt met gewapende groeperingen, in 2017 een raffinaderij opgezet waar bijna tien ton goud per jaar wordt omgezet. Het goud wordt met boten of in leger- en politievoertuigen naar Uganda gebracht. De zones in Djugu waar goud wordt gedolven zijn het geweld bespaard gebleven.²⁴¹

Aru

Op het grondgebied van Aru bleef de veiligheidssituatie instabiel langs de grens met Zuid-Sudan. Op 10 januari 2018 vond een vuurgevecht plaats tussen het leger en strijders van het *Armée de libération du peuple congolais* (ALPC), een kleine gewapende groepering die banden heeft met de Kakwa gemeenschap. Op 22 januari 2018 arresteerden veiligheidstroepen op het grondgebied van Aru tien voormalige militieleden van het *Front des nationalistes et intégrationnistes* (FNI), een gewapende Lendu-militie die erg actief was tijdens het conflict tussen Hema en Lendu in 2000 en daarna demobiliseerde. De resterende maanden van 2018 was de situatie op het grondgebied van Aru tamelijk rustig, op enkele incidenten na.²⁴²

1.2.6 *Haut-Katanga en Tanganyika*

In de provincie Tanganyika verslechterde de veiligheidssituatie tijdelijk door de gebiedsuitbreiding van de Maï-Maï Yakutumba en hun bondgenoten in het noorden van de provincie en het overloopeffect van de FARDC-operaties in Zuid-Kivu. Op 2 januari 2018 vielen strijders van de Maï-Maï Hapa na Pale, een van de bondgenoten van de Maï-Maï Yakutumba, een FARDC-positie bij Lumumba, twintig km ten zuiden van Bendera, aan en doodden drie FARDC-militairen. Vervolgens vonden tussen 5 en 14 januari 2018 geregeld gevechten plaats tussen het leger en de Maï-Maï Hapa na Pale die leidden tot de dood van een onbekend aantal militairen, rebellen en

²⁴⁰ Op 1 maart 2018 werden veertig personen, onder wie kinderen, vermoord en hun lijken verminkt. Die praktijken kunnen duiden op de deelname van tovenaars (*féticheurs*) van een sekte die in het begin van 21ste eeuw is opgericht rond de landbouwcoöperatie Codeco. Die geheime sekte is populair onder jonge Lendu die vinden dat de Katholieke Kerk onder invloed staat van de Hema. Jonge werkelozen hebben methodisch vermoord, onthoofd, geplunderd. Monusco trof massagraven in het gebied aan. BBC News, *DR Congo massacre: 'My daughter was slashed with a machete'*, 27 maart 2018. Le Monde, *Dans le nord-est de la RDC, des morts par centaines et aucun tueur identifié*, 22 april 2018. Le Figaro, *Découverte de cinq charniers dans l'est de la RDC*, 26 april 2018. Le Figaro, *RDC: l'ONU s'inquiète de «violences barbares»*, 13 juli 2018.

²⁴¹ Terwijl tonnen goud, bonen, koffie, hout en vis uit het Albertmeer naar Kampala worden uitgevoerd, importeren schatrijke handelaren uit Bunia, van wie sommigen nauwe banden met de familie Kabila onderhouden, consumptiegoederen uit Uganda. De meest discrete en belangrijkste handelaar onder hen, Saidi Kansabala, bijgenaamd Sid Boy, die afkomstig is uit Katanga, pendelt tussen Katanga, Kinshasa, Bunia en Kampala, vanwaar hij doorreist naar China en Dubai. Kansabala, een halfbroer van Kabila, heeft het monopolie op de invoer van brandstof. In Ituri behartigt hij de economische belangen van de familie Kabila. Evenals bepaalde politici, notabelen, traditionale chefs of oud-strijders staat ook de kaste van zakenlieden uit Bunia op het verdachtenlijstje van aanstichters van het geweld. De meeste grote handelaren hebben hun vermogen tijdens de oorlog opgebouwd. Maar later meenden zij meer voordeel te hebben bij vrede. Le Monde, *Dans le nord-est de la RDC, des morts par centaines et aucun tueur identifié*, 22 april 2018.

²⁴² De ex-FNI leden werden verdacht van betrokkenheid bij het ronselen van jonge mensen om in Zuid-Sudan te vechten. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018. Radio Okapi, *Ituri : des hommes armés en provenance du Soudan du Sud emportent une cinquantaine des vaches à Aru*, 16 april 2018.

burgers. De maanden erna verbeterde de veiligheidssituatie en bleef het relatief rustig, op enkele incidenten na.²⁴³

Op het grondgebied van Nyunzu en Kalemie werd het stammenconflict tussen de Twa of Batwa pygmeeën –en de Luba of Baluba (bantoës) voortgezet.²⁴⁴ Al vier jaar zijn er schermutselingen tussen Luba-milities en Twa-milities, maar sinds januari 2018 vonden daarnaast hevige botsingen plaats tussen het Congolese leger en de milities. In de eerste twee weken van februari 2018 werden achthonderd veiligheidsincidenten gerapporteerd, waaronder moorden, ontvoeringen en verkrachtingen. Het geweld speelt zich voor een belangrijk deel af in zones die ontoegankelijk zijn voor hulpverleners. De VN waarschuwde voor een humanitaire ramp van ongekende omvang.²⁴⁵

De provincie Haut-Katanga had te maken met geweld dat zich uitbreidde vanuit de provincie Tanganyika, waarbij de situatie in Pweto zorgelijk was door botsingen tussen het leger en de *Éléments*, een Bantoe-militie. Op 14 januari 2018 vonden gevechten plaats tussen Twa-milities en *Éléments* in Kabulembu, 45 km ten zuidoosten van Pweto, waardoor velen ontheemd raakten.²⁴⁶

1.2.7 *Maniema en Tshopo*

Vanouds hebben vooral de provincies aan de oostgrens te maken met onveiligheid, maar de afgelopen tijd kregen ook regio's die verder liggen van de grenzen meer en meer last van Mai-Mai-groepen, vooral in de provincies Maniema en Tshopo. Waarschijnlijk zijn sommige groepen overgekomen uit de Kivu's, maar andere zijn van lokale oorsprong. Die laatste lijken te profiteren van de afwezigheid van de staat in deze regio's, of zijn opgericht als reactie op misdaden van FARDC-soldaten.²⁴⁷

1.2.8 *Kasai-provincies*

In de Kasai regio keerde de rust tijdens de verslagperiode enigszins terug, na de brute respons van de regeringstroepen op het in 2016 uitgebroken conflict van de Kamuina Nsapu. De veiligheidssituatie verbeterde aanzienlijk ten opzichte van de vorige verslagperiode. De facto werd het gebied onder militair bestuur gesteld. Van de 1,7 miljoen ontheemden die hulporganisaties telden op het toppunt van het geweld, is naar schatting bijna de helft teruggekeerd.²⁴⁸ Toch bleef de veiligheidssituatie fragiel vanwege destabiliserende acties van de Kamuina Nsapu en andere milities. In Kasai-Central vielen Kamuina Nsapu-strijders op 2 en 17 januari 2018 het vliegveld van Kananga aan, waarbij zij ten minste zes FARDC-militairen

²⁴³ UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018. Radio Okapi, *Tanganyika : accord entre gouvernement provincial et humanitaires en faveur des déplacés*, 14 maart 2018. Radio Okapi, *Tanganyika : le gouverneur salue les efforts des casques bleus pour ramener la paix*, 30 mei 2018. Radio Okapi, *Tanganyika : quatre secouristes de la Croix Rouge enlevés par des miliciens à Kongolo*, 18 augustus 2018.

²⁴⁴ De Bantoës en de pygmeeën gebruiken vooral traditionele wapens als jachtgeweren, speren en hakmessen. De kern van het conflict heeft te maken met de ontbossing, die de Twa uit hun voorouderlijke jachtgronden heeft verjaagd en hen heeft gedwongen zich aan landbouw te wijden om te overleven – waarmee zij een concurrent zijn geworden van de Luba-boeren. GRIP, *Est du Congo : à qui profite la prolifération des groupes armés?*, 3 januari 2018. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

²⁴⁵ Le Monde, *RDC : violences inter-communautaires et malnutrition au Tanganyika*, 3 januari 2018. Le Figaro, *Désastre humanitaire en RDC selon l'Onu*, 20 februari 2018. Al Jazeera, *Congo: Thousands flee amid surge in 'horrific violence'*, 20 februari 2018.

²⁴⁶ Op 29 december 2017 vielen bij een vergeldingsaanval van Twa-strijders op het dorp Katato twee doden en zeven gewonden. Eerder werd een Twa die zout kwam kopen, maar werd aangezien voor een militant, gedood door de Bantoës in dit dorp. Volgens Zambiaanse autoriteiten waren eind januari 2018 14,283 Congolezen naar Zambia gevlucht. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018. Radio Okapi, *Tanganyika : deux morts et sept blessés dans une attaque de la milice Twa à Katato*, 2 januari 2018.

²⁴⁷ Radio Okapi, *Maniema : Lusangi sous contrôle des FARDC après des combats contre les Mai-Mai*, 4 december 2017. GRIP, *Est du Congo : à qui profite la prolifération des groupes armés?*, 3 januari 2018.

²⁴⁸ De Volkskrant, *Zwarte magie jaagt Congolese kinderen de oorlog in*, 4 augustus 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

doodden.²⁴⁹ In de provincie Kasai voerden de Kamuina Nsapu en het leger gevechten in Kambamba waarbij ten minste vier Kamuina Nsapu-strijders omkwamen. Op de grens tussen het Mweka-gebied in de provincie Kasai en het Demba-gebied in de provincie Kasai-Central waren er nog altijd spanningen tussen de Baluba- en de Bateke-gemeenschappen. Op 29 en 30 januari 2018 vielen een lokale Bateke-chef, een bondgenoot van Kamuina Nsapu, en zijn strijders in het dorp Kakenge Baluba-gemeenschappen aan waarbij ten minste twintig doden vielen en 350 families ontheemd raakten. De meeste slachtoffers waren afkomstig uit de Bateke-, Balulua- en Baluba-gemeenschappen. In heel januari 2018 waren er botsingen tussen de etnische Chokwe Bana Mura militie en de *Lubaphone* bevolking en de diamantmijnwerkers op het grondgebied van Kamonia, in de provincie Kasai, langs de Angolese grens.²⁵⁰

Betrokkenheid autoriteiten

Vier leden van de Majorité présidentielle in de centrale regio's van de DRC zouden het conflict in de Kasai hebben gemanipuleerd. Terwijl de opstand van de Kamuina Nsapu buitengewoon gewelddadig was, verergerde de disproportionele militaire reactie van de regering de crisis. Volgens de VN-Experts zouden politici als Evariste Boshab, voormalig minister van Binnenlandse Zaken, Hubert Mbingho, Maker Mwangu en Alex Kande, oud-gouverneur, hebben opgetreden als bemiddelaars tussen 'lokale' partijen bij conflicten en de 'nationale' macht op wie Kabila of diens potentiële opvolger kon rekenen om in het gebied aan de macht te blijven. Ook volgens de onafhankelijke Congo Research Group hebben lokale en landelijke politici het geweld opgestookt. Rivaliserende politici willen laten zien dat zij brandhaarden kunnen 'aanzetten' en weer 'uitzetten', als bewijs van hun invloed.²⁵¹

Moord op VN-deskundigen

Begin mei 2018 vonden onderzoekers de lichamen van de vier Congolezen die de VN-Experts Michael Sharp en Zaida Catalán hadden begeleid in een massagraf in het dorp Moyo Musuile. In ditzelfde dorp had men op 28 maart 2017 de lijken van de twee VN-Experts ontdekt.²⁵² Onmiddellijk na de dubbele moord, die was opgenomen op een mobiele telefoon en in snel tempo is verspreid op de sociale media, stelde de Congolese regering een onderzoek in. De regering beschuldigde toen - en nog altijd - de opstandelingen van de moord op de VN-Experts.²⁵³ Maar een onderzoek van RFI en Reuters, dat negen maanden heeft geduurd en eind 2017 werd gepubliceerd, stelde ook het optreden van vier overheidsfunctionarissen ter discussie: twee kolonels van het Congolese leger, een informant van de veiligheidsdienst en een voormalige agent.²⁵⁴

²⁴⁹ FARDC-operaties na de aanvallen leidden tot massale ontheemding in dorpen tot aan veertig kilometer ten oosten van Kananga. UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

²⁵⁰ UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

²⁵¹ UNGA, A/HRC/38/31, 3 juli 2018. CRG, *Crisis in Kasai*, 17 juli 2018. Le Monde, *Violences au Kasai : un rapport dénonce l'implication des autorités congolaises*, 18 juli 2018.

²⁵² Le Figaro, *RDC: les corps des accompagnateurs des experts de l'ONU retrouvés*, 7 mei 2018. Zie ook het thematische ambtsbericht DRC van oktober 2017.

²⁵³ Op de video van de moord kunnen enkele personen worden herkend. Vooral Evariste Ilunga, bijgenaamd de 'Mooie Jongen', een militieid met een rode band om het voorhoofd. In de bewijzen die de militaire justitie tussen maart en mei 2017 heeft verzameld komen de militieleider Vincent Maga, die bij verstek is veroordeeld, en figuren uit de oppositie voor. Le Monde, *RDC: des agents de l'Etat soupçonnés dans le meurtre des deux experts de l'ONU*, 20 december 2017.

²⁵⁴ Uit opgenomen telefoongesprekken van kolonel Jean de Dieu Mambweni is gebleken dat deze met de twee VN-Experts contact heeft gehad van de dag dat zij aankwamen in Kananga tot de dag voordat zij werden vermoord. Deze kolonel heeft ook contact gehad met de provinciale hoofden van de inlichtingendiensten. Drie overheidsfunctionarissen en hun bondgenoten waren direct betrokken bij de organisatie van de missie die het leven heeft gekost van de VN-experts. Zij hebben de mensen en middelen beschikbaar gesteld om naar Bunkonde te gaan. Sommigen hebben gelogen over de veiligheidssituatie op de plaats waar zij heen gingen, zoals is gebleken uit een telefonopname van Zaida Catalan tijdens een vergadering op de dag voor de moord. Le Monde, *RDC: des agents de l'Etat soupçonnés dans le meurtre des deux experts de l'ONU*, 20 december 2017.

In juni 2017 werd een begin gemaakt met het proces tegen twaalf leden van de Kamuina Nsapu-militie, maar het proces werd in oktober 2017 stopgezet hangende een VN-onderzoek.²⁵⁵ Uit onderzoek van internationale media, die toegang kregen tot duizenden pagina's vertrouwelijke informatie van de VN, is gebleken dat in het onderzoeksrapport over de moord opzettelijk aanwijzingen achter zijn gehouden over de rol van de Congolese overheid. Een VN-onderzoeker zou dat hebben gedaan om de samenwerking van de VN met de Congolese regering niet te schaden.²⁵⁶

Op 29 december 2017 arresteerde het Congolese leger in het dorp Bena Mpongo Constantin Tshidime Bulabula, het vermeende brein achter de moord op de twee VN-Experts. Volgens de Congolese justitie heeft Bulabula, die lid is van de Kamuina Nsapu militie, militieleden opdracht gegeven Sharp en Catalan te executeren.²⁵⁷ Na tien maanden van schorsing werd het proces tegen de (vermeende) moordenaars van de VN-Experts op 27 augustus 2018 voortgezet. Dertien verdachten werden opgeroepen door de militaire rechtbank in Kananga, onder wie een nieuwe verdachte, het dorps hoofd van Moyo Musuila waar de VN-Experts werden vermoord.²⁵⁸

Barrières

Hoewel het grote conflict tussen de Kamuina Nsapu-milities beslecht was, zorgden overgebleven en nieuwe kleine militiegroepen voor grote onveiligheid. Bij gebrek aan goed bestuur en leiderschap wilden velen gebieden 'besturen' – in de praktijk kwam dit vaak neer op het opwerpen van barrières waar zij burgers en handelaren hun bezittingen en handelswaar afhandig maakten. Daarmee verdienden werkeloos jongeren, die nog nooit een salaris hadden gehad, veel meer dan ze op een andere manier zouden kunnen verdienen. Ook leidde het ertoe dat handelaren niet langer de bevolking van allerlei artikelen kon voorzien. Ordetroepen die naar het gebied waren gestuurd zonder soldij of rantsoen maakten van barrières gebruik om de bevolking af te persen. In de 'militaire wijk' van Kananga in Kasai-Central werd regelmatig bij particulieren ingebroken waarbij zelfs doden vielen.²⁵⁹

Massale schending mensenrechten in de Kasai-provincies

Alle gewapende partijen in Kasai hebben zich tijdens het conflict in 2016 schuldig gemaakt aan oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Volgens een VN-onderzoek pleegden Congolese militairen en de militie Kamuina Nsapu geweld tegen de plaatselijke bevolking, in de vorm van moord, verminking, verkrachting, plundering en brandstichting. Het leger werkte samen met lokale gewapende militieën, de Bana Mura. De Kamuina Nsapu-strijders, die grotendeels bestaan uit kindsoldaten, plunderden regeringsgebouwen en staken die in brand. Zij maakten zich schuldig aan moord, verminking, verkrachting en rekrutering van kinderen onder de vijftien jaar. Het leger gebruikte disproportioneel geweld tegen strijders die waren uitgerust met traditionele wapens zoals hakmessen en stokken. De Bana Mura militieën maakten zich schuldig aan grove wrede daden, waaronder onthoofding.²⁶⁰

²⁵⁵ The New York Times, *Congo Reports Arrest in Killing of 2 U.N. Experts*, 31 december 2017.

²⁵⁶ Het onderzoek werd verricht door de Zweedse televisie, nieuwssite *Foreign Policy*, *Radio France Internationale*, de Franse krant *Le Monde* en van de *Süddeutsche Zeitung*. *Le Monde*, *Experts tués en RDC: l'enquête qui dérange aux Nations unies*, 28 november 2018. *Le Monde*, *Congo Les secrets du meurtre des experts de l'ONU*, 29 november 2018. *Le Monde*, *Ce qu'il faut savoir*, 29 november 2018. NRC, *'VN manipuleerde rapport over moord op eigen mensen'*, 30 november 2018.

²⁵⁷ AFP, *Arrestation du présumé cerveau de l'assassinat des experts de l'ONU en RDC*, 30 december 2017.

²⁵⁸ *Le Monde*, *Experts de l'ONU tués en RDC*, 28 augustus 2018.

²⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

²⁶⁰ FIDH, *Massacres au Kasai : des crimes contre l'humanité au service d'un chaos organisé*, 20 december 2017. *Le Monde*, *Enfants et guerre : des groupes congolais, maliens, yéménite sur liste noire de l'ONU*, 27 juni 2018. UNGA, A/HRC/38/31, 3 juli 2018. CRG, *Crisis in Kasai*, 17 juli 2018. *Le Monde*, *Violences au Kasai : un rapport*

1.2.9 *Kinshasa*

Tijdens de verslagperiode werden alle transportvoertuigen en taxi's voorzien van dezelfde kleur geel en kreeg elk voertuig een duidelijk zichtbaar eigen nummer. De autoriteiten beoogden met deze maatregel de veiligheid te verhogen. Vrouwen die voorheen een risico op ontvoering liepen als zij een taxi namen, konden volgens hen een foto van het nummer nemen en naar huis sturen, opdat de politie bij problemen onmiddellijk kon ingrijpen. In de praktijk bleek echter dat veel voertuigen vanwege corruptie niet waren geregistreerd. Berovingen en kidnapping kwamen nog altijd voor, het aantal incidenten nam niet af.²⁶¹

1.2.10 *Geweld in soorten en maten*

In de DRC komt zowel willekeurig, systematisch als gericht geweld voor. Willekeurig geweld wordt bijvoorbeeld gebruikt door veiligheidstroepen tegen demonstranten, hetgeen ook een systematisch karakter draagt, en door gewapende groeperingen op rooftochten. Gericht geweld wordt bijvoorbeeld gebruikt door gewapende groeperingen bij etnische conflicten, zoals tussen de Hema en de Lendu, de Hutu's en de Nande en de Pygmeeën en de Bantoes. Volgens de *International NGO Safety Organisation* (INSO)²⁶² bestaat ongeveer de helft van veiligheidsincidenten in de Kivu's uit inbraken, moorden en ontvoeringen die worden gepleegd door 'gewone' criminelen, in veel gevallen oud-strijders van gewapende groeperingen.²⁶³ Voor de overige veiligheidsincidenten in conflictgebieden zouden de veiligheidsdiensten – leger, politie en de *Agence Nationale de Renseignements* (ANR) – en de gewapende groeperingen in min of meer gelijke mate verantwoordelijk zijn. Daarbij speelt een rol dat leger en politie zeer slecht of helemaal niet worden betaald en niet zelden betalingsachterstanden hebben.²⁶⁴

De FARDC en de gewapende groeperingen leden tot aan de huidige verslagperiode over het algemeen geen zware verliezen, bij de gevechten betaalde vooral de burgerbevolking een hoge prijs. Echter, in 2018 was de FARDC niet alleen veroorzaker, maar ook slachtoffer van geweld. In Oost-Congo vielen bijna dagelijks doden onder de militairen.²⁶⁵ Tijdens de verslagperiode vonden in Masisi gevechten plaats tussen twee facties van de APCLS, met aan de ene kant Mapensi en Hunde clans die hem aanhangen en aan de andere kant APCLS Janvier, ook Hunde. Dat hield in dat alle Hunde tot de vijand hoorden. Hun dorpen werden geplunderd en in brand gestoken, hun vrouwen werden verkracht op grote schaal.²⁶⁶ Nande Maï-Maï groepen als de Maï-Maï Mazembe, de *Union des patriotes pour la libération du Congo* (UPLC) en de Maï-Maï Kilalo botsten met etnische Nyanga *Nduma défense du Congo-Rénové* (NDC-R) groepen in westelijk Lubero. Als gevolg van de gevechten raakten veel burgers ontheemd.²⁶⁷

1.2.11 *Gewapende groeperingen*

Het aantal gewapende groeperingen in Oost-Congo is in de afgelopen twee jaar toegenomen van ongeveer 80 naar meer dan 150. Zij profiteren van het machtsvacuüm dat is ontstaan na uitstel van de verkiezingen. Die milities voeren steeds grootschaligere aanvallen uit, onder meer op de VN-vredesmacht in de regio.²⁶⁸

dénonce l'implication des autorités congolaises, 18 juli 2018. De Volkskrant, *Zwarte magie jaagt Congolese kinderen de oorlog in*, 4 augustus 2018.

²⁶¹ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

²⁶² INSO is een organisatie die in de DRC informatie over veiligheid van een groot netwerk van ngo's ontvangt.

²⁶³ Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

²⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

²⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

²⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

²⁶⁷ UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

²⁶⁸ NRC.Next, *Kabila is toch geen kandidaat*, 9 augustus 2018.

Een aantal gewapende groepen beroepen zich op een politieke agenda en creëren coalities als de *Mouvement national révolutionnaire* (MNR), het *Collectif des mouvements pour le changement* (CMC).²⁶⁹ en de *Coalition nationale du peuple pour la souveraineté du Congo* (CNPSC) met dit doel. Deze coalities vormen echter zonder steun vanuit buurlanden van de DRC geen reële bedreiging voor machthebbers in Kinshasa.²⁷⁰

FDLR

De FDLR.²⁷¹ was nog altijd actief in delen van Noord-Kivu, vooral op het westelijk grondgebied van Rutshuru, vaak in het Virungapark. Hoewel de FDLR aanzienlijk is verzwakt door deserties, FARDC-operaties en afgesplitste facties zoals de *Conseil national pour le renouveau et la démocratie-Ubwiyunge* (CNRD).²⁷², bleef de FDLR een bedreiging voor burgers. Tijdens de verslagperiode trainde en bewapende de FDLR lokale Nyatura groepen, die de plaatselijke bevolking afpersten en aanvallen uitvoerden op FARDC-posities en andere gewapende groeperingen.²⁷³

Sinds de vorige verslagperiode is de politieke en militaire leiding van de FDLR nog grotendeels intact. Volgens elf voormalige FDLR-strijders verbleef 'generaal-majoor' Gaston Iyamuremye (alias Victor Byiringiro) in de omgeving van Kirama, dertig km ten zuidoosten van Kazaroho op het grondgebied van Rutshuru. 'Kolonel' Gustave Kubwayo (alias Sirkoff) gaf leiding aan de subsector Mediane (voorheen Sinai) in Kazaroho.²⁷⁴ Brigade-generaal Pacifique Ntawunguka (alias Omega Israel), voerde het bevel over de noordelijke sector bij Tongo op de basis 'Paris'. Iyamuremye en Ntawunguka gaven leiding aan ongeveer tweehonderd strijders, onder wie enkele kinderen.²⁷⁵ De militaire opperbevelhebber, 'luitenant-generaal Sylvestre Mudacumura (alias Bernard Mupenzi), wisselde tijdens de verslagperiode geregeld van basis. Volgens sommige oud-strijders zou Mudacumura eind 2017 een basis hebben gehad in Makomarehe, ten noorden van Nyanzalé.²⁷⁶ Daarna zou Mudacumura naar Rusave, ten noordwesten van Mweso, zijn getrokken. Volgens oud-strijders zouden er tijdens de verslagperiode nog altijd 600 à 700 FDLR-strijders zijn, verspreid over verscheidene bases, vooral bij Kazaroho en Makomarehe.²⁷⁷

Begin 2018 kregen volgens een oud-strijder ten minste honderd rekruten een militaire training. De meesten waren Rwandese vluchtelingen in de DRC, enkele rekruten waren afkomstig uit het vluchtelingenkamp Nakivale in Uganda. Ook Congolese Hutu's sloten zich aan bij de FDLR, zij het in mindere mate.²⁷⁸ 'Kolonel' Ezechiel Gakwerere (alias Sibbo Stany) is het hoofd van het militaire

²⁶⁹ De CMC doet zich voor als een politieke beweging die gewapende groeperingen in Noord- en Zuid-Kivu wil verenigen. De CMC stelt zich ten doel president Kabila te dwingen af te treden en de Rwandese invloed in Oost-Congo terug te brengen. De voorzitter van de beweging is Athanase Murundura, alias Baobab, die naar verluidt in een buurland van de DRC woont. De woordvoerder van de CMC is Jean-Claude Habyarimana Mbitse, alias Jules Mulumba, die verblijft in de buurt van Mweso, waarschijnlijk onder bescherming van de Nyatura Kasongo. UNSC, S/2017/1091, 22 december 2017.

²⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 30 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 16 maart 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

²⁷¹ Met de FDLR wordt de FDLR-FOCA (*Forces combattantes Abacunguzi*) bedoeld en niet afgesplitste groepen als het *Rassemblement pour l'unité et la démocratie-Urunana* of de FDLR-Soki.

²⁷² Zie UNSC, S/2017/1091, 22 december 2017. Zie ook het thematisch ambtsbericht DRC van oktober 2017.

²⁷³ UNSC, S/2017/1091, 22 december 2017. Radio Okapi, *Nord-Kivu : au moins 20 morts dans les attaques des villages par les miliciens*, 27 februari 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁷⁴ UNSC, S/2017/1091, 22 december 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁷⁵ Ibid.

²⁷⁶ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ Ibid.

opleidingscentrum in Kyahemba, ten noorden van Kitchanga..²⁷⁹ De meeste rekruten waren tussen veertien en achttien jaar oud..²⁸⁰

Op 21 december 2017 werd de voormalige FDLR-commandant Evariste Nizeyimana, alias Kiszito, gearresteerd nadat Nizeyimana en enkele andere FDLR/FOCA-strijders zich vrijwillig hadden overgegeven in het kader van het DDR-programma van Monusco. Nizeyimana, bijgenaamd Rugamba bazima (hij die zijn slachtoffers levend begraaft in het Kinyarwanda), werd door het militaire OM overgebracht naar de gevangenis van Munzenze. Hij wordt ervan beschuldigd meer dan tachtig personen te hebben vermoord op het grondgebied van Lubero en Walikale. Ook heeft hij verscheidene dorpen in brand gestoken, vooral in Buleusa (Walikale) waar hij zijn hoofdkwartier had..²⁸¹

Deserties en terugkeer

Voormalige FDLR-strijders hebben verklaard dat de meeste overgebleven FDLR-strijders willen deserteren. Van 1 september 2017 tot half november 2017 deserterden ten minste tachtig FDLR-strijders. Redenen waren de slechte omstandigheden in de *brousse*²⁸², teleurstelling in het leiderschap en de *deadline* van 31 december 2017 voor Rwandese vluchtelingen in de DRC om ofwel terug te keren naar Rwanda of een verblijfsvergunning in DRC te regelen. Volgens de Rwandese regering keerden in de eerste acht maanden van 2017 meer dan elfduizend Rwandese vluchtelingen uit de DRC terug naar Rwanda, tegenover 5.800 vluchtelingen in heel 2016..²⁸³

Mai-Mai Nyatura

Lokale gewapende groeperingen, bekend onder de paraplu-term Nyatura, bestaan grotendeels uit leden van de Hutu-gemeenschap op het grondgebied van Rutshuru en Masisi. Hoewel sommige groepen in 2016 en daarna werden opgericht, vinden de meeste Nyatura-groepen hun oorsprong in voormalige gewapende groeperingen zoals de *Coalition des patriotes résistants congolais* (PARECO) die werden opgericht als reactie op de (vermeende) bedreiging van legereenheden die werden geleid door militairen uit andere etnische gemeenschappen. De FDLR trainde en bewapende Nyatura-strijders, vooral van de *Nyatura John Love* en *Nyatura Domi*, die beschikten over vierhonderd à vijfhonderd strijders, de meesten in Bukombo op het grondgebied van Rutshuru..²⁸⁴

Nyatura-strijders voerden regelmatig aanvallen uit op de CNRD en het regeringsleger. Ze hieven lokale belastingen, soms samen met FDLR-strijders. Begin 2018 vonden gevechten plaats tussen strijders van de Nyatura John Love en Domi enerzijds en de Mai-Mai Mazembe..²⁸⁵ anderzijds bij Nyanzalé.

²⁷⁹ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Zie ook URN, *UNHRC Blames Police For Nakivale Refugee Camp Attack*, 11 november 2017.

²⁸⁰ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁸¹ Radio Okapi, *Walikale: des notables saluent l'arrestation du colonel Kozito, un ex-officier FDLR*, 9 januari 2018.

²⁸² De term 'en brousse' wordt in Franstalige Afrikaanse landen gebruikt voor het gebied buiten de steden en dorpen.

²⁸³ The East African, *Refugees rush back home as status deadline looms*, 5 november 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2018.

²⁸⁴ Muhawenimana Bunombe (alias 'kolonel' John Love) was nog altijd de leider van de gelijknamige groep Nyatura-strijders. Hij stond onder commando van Ndaruhutse Kamanzi (alias 'generaal' Domi). Beide groepen waren onderdeel van een grotere gewapende groepering, het *Collectif des mouvements pour le changement*. UNSC, S/2017/1091, 22 december 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁸⁵ Een factie van de Mai-Mai Mazembe die een belangrijke invloedzone heeft in de chefferies van Bwito en Bamate wordt geleid door 'generaal' Muhindo Kitete Bushu. UNSC, S/2017/1091, 22 december 2017.

In december 2017 doodden CNRD-strijders de Nyatura-leider Kasongo, waarna gevechten tussen diens groep en CNRD-strijders bij Mweso uitbraken.²⁸⁶

Nyatura-groepen schijnen de politieke agenda van het *Collectif des mouvements pour le changement* (CMC) te volgen dat campagne voert tegen de regering in Kinshasa en de buitenlandse (Rwandese) invloed in de vorm van de CNRD. Daarnaast verdedigen zij zich tegen Maï-Maï milities.²⁸⁷

ADF/Nalu

De Ugandese *Allied Democratic Forces/National Army for the Liberation of Uganda* (ADF/Nalu) is al ruim twintig jaar actief in de regio rondom Beni. In de verslagperiode opereerde de ADF nog altijd in dit gebied, zij het dat daarnaast ook (steeds meer) andere gewapende groeperingen hier acties 'op ADF-wijze' uitvoerden. Daardoor was het niet altijd mogelijk om vast te stellen wie daarvoor verantwoordelijk waren.²⁸⁸ Tijdens de verslagperiode rekruteerde de ADF slechts enkele tientallen strijders tegenover honderden in het jaar daarvoor.²⁸⁹

De ADF opereerde verspreid in kleine groepen, met een beperkte centrale bevelstructuur. De belangrijkste groep, op de basis 'Whisper' van het hoofdkwartier in Medina, stond onder commando van Seka Baluku en diens adjudant Hood Lukwago, alias London. Andere commandanten waren Richard Mugisa (alias Mzee) en Fezza Seguja, die banden heeft met dorpsgemeenschappen tussen Mbau en Eringeti. Andere belangrijke bases ten noorden van de weg Mbau-Kamango zijn onder meer Mapobu en Sesele. Daarnaast vestigde de ADF/Nalu een nieuwe basis in Lahe, Mayangose.²⁹⁰ Er waren ook berichten over een andere gewapende groepering in Mayangose, bestaande uit voormalige strijders van het *Armée patriotique congolaise* (APC).²⁹¹

Processen tegen de ADF

Tijdens de verslagperiode werden processen gevoerd tegen vermeende ADF-strijders en hun medeplichtigen.²⁹² Waarnemers wezen erop dat deze processen tevens waren bedoeld om af te rekenen met de oppositie. In 2017 werd een militaire rechtbank opgericht in Beni, waar burgers werden berecht omdat zij zich in een 'militaire zone' bevonden. Sommigen werden ter dood veroordeeld – ook al wordt de doodstraf niet voltrokken – zonder mogelijkheid om hiertegen in beroep te gaan. Personen die kritiek hadden op de FARDC of het leger beschuldigden van betrokkenheid bij massamoorden werden 'vanwege contact met de ADF' gedetineerd. Volgens de inwoners van Beni zal het geweld pas ophouden 'op de dag dat Mbusa Nyamwisi (de grote opposant uit de regio) en Kabila vrede sluiten'.²⁹³

Tijdens de verslagperiode bedroeg het aantal ADF-strijders naar schatting 400 à 450, onder wie enkele vrouwen en kinderen. De meesten waren Ugandezen, 100 à 200 van hen waren Congolezen. Ook maakten enkele Tanzaniaanse, Burundese en Rwandese strijders deel uit van de ADF. De ADF ging door met het opleiden en

²⁸⁶ Radio Okapi, *Nord-Kivu : Kasongo Kalamo, le chef de la milice Nyatura tué dans une embuscade tendue par une milice rivale*, 21 december 2017. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁸⁷ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁸⁸ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ Ibid.

²⁹² Radio Okapi, *Procès ADF: la peine de mort requise pour deux chefs coutumiers*, 14 december 2017. Radio Okapi, *Procès des présumés ADF: 3 prévenus condamnés à la peine de mort*, 1 februari 2018.

²⁹³ Actualité.cd, *RDC: Un opposant arrêté par la Cour militaire à Beni pour "participation au mouvement insurrectionnel"*, 2 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018. Zie ook ACP, *Cinq officiers FARDC acquittés par la cour militaire opérationnelle du Nord-Kivu à Beni*, 9 februari 2017.

bewapenen van kinderen, die ofwel werden ontvoerd uit de DRC werden gerekruteerd uit buurlanden ofwel waren geboren en getogen in ADF-kampen. Kinderen van veertien à vijftien jaar werden opgeleid en bewapend en vervolgens ingezet bij gevechten, meestal in de frontlinie..²⁹⁴

Mai-Mai Yakutumba

De Mai-Mai Yakutumba is een gewapende groepering die voornamelijk uit etnische Bembe bestaat. Nadat de beweging een paar jaar een slapend bestaan had geleid, leefde de groep weer op, vooral na december 2016 en het uitstel van de verkiezingen. De leider van deze Mai-Mai militie, William Amuri, alias Yakutumba, slaagde er in verscheidene kleine lokale gewapende groeperingen bijeen te brengen onder de vlag van de *Coalition nationale du peuple pour la souveraineté du Congo* (CNPSC). Tijdens de verslagperiode hadden de Mai-Mai Yakutumba grote delen van het grensgebied tussen de provincies Zuid-Kivu, Maniema en Tanganyika onder controle..²⁹⁵

De Mai-Mai Yakutumba en haar leider genieten enige steun onder de bevolking en politici voor wat betreft hun vertoon van nationalisme en vijandigheid tegenover bevolkingsgroepen die vanwege hun taal en afkomst worden beschouwd als 'Rwandezen'. Amuri was tegen een derde mandaat voor president Kabila en riep andere gewapende groeperingen op met hem mee te doen in de strijd tegen Kabila. De coalitie streed niet alleen tegen het leger, maar zette ook een parallel bestuur op in haar kerngebied (Fizi, Noord Tanganyika en Zuid-Maniema) om inkomsten te verwerven. Het leger nam half 2018 een groot deel van het door de Mai-Mai Yakutumba bezette gebied in, terwijl Amuri op de vlucht sloeg..²⁹⁶

De Mai-Mai Yakutumba bestaat uit een aantal semi-onafhankelijke onderdelen. De meeste troepen waren gelegerd in het woud van Ngandja en het schiereiland Ubwari. Aanvankelijk had de Mai-Mai Yakutumba haar hoofdkwartier in de buurt van Kazimia, maar na het begin van de FARDC-operatie heeft zij een mobiel hoofdkwartier. Geen van de Mai-Mai Yakutumba commandanten heeft een formele militaire graad en sommige commandanten wisselen geregeld van naam, waardoor ze moeilijk zijn te identificeren. Tweede man is Alonda Bita, alias Alida. Commandant van de 'marine' was Saidi Ekanda, alias Dragila of Baleine, tot hij zich op 29 januari 2018 in Rumonge overgaf aan de Burundese autoriteiten die hem uitleverden aan de DRC..²⁹⁷

Coalitievorming

Vanaf begin 2017 versterkte de Mai-Mai Yakutumba zich met andere regionale groepen als Ebuela, René Itongwa, Shetani, Aoci, Mulumba, Hapa na Pale en vele andere gewapende groeperingen. Deze groepen hadden hun eigen leiders, coördineerden gezamenlijke aanvallen en kregen nieuwe rekruten die waren opgeleid in trainingskampen in het woud van Ngandja. Daarnaast onderhield de Mai-Mai Yakutumba nauwe banden met Burundese rebellen, vooral met de Forces républicaines du Burundi. Op hun hoogtepunt beschikten de Mai-Mai Yakutumba en hun bondgenoten over 1.000 à 1.500 strijders. In juni 2018 had Yakutumba na voortdurende aanvallen van het regeringsleger nog ongeveer tweehonderd strijders over..²⁹⁸

²⁹⁴ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

²⁹⁵ Ibid.

²⁹⁶ Ibid.

²⁹⁷ Ibid.

²⁹⁸ Ibid.

Aanvallen op het leger

In 2017 voerde de Mai-Mai Yakutumba meer dan honderd aanvallen op het leger uit, waarbij ongeveer tachtig militairen werden gedood. Bij aanvallen op legerposten werden wapens en munitie buitgemaakt. In september 2017 voerden de Mai-Mai Yakutumba een aanval uit op Uvira.²⁹⁹ Daarna namen nieuwe FARDC-troepen het bezette gebied in, maar beschikten niet over de middelen om het onder controle te houden. Ze kregen geen rantsoenen of soldij, waardoor de toch al gespannen relatie met de Bembe-bevolking nog verslechterde. Sommige militairen arresteerden op willekeurige wijze jonge Bembe, die zij als Mai-Mai Yakutumba beschouwden. Boosheid over de pesterijen van het leger vormde een extra stimulans voor Bembe om zich aan te sluiten bij de Mai-Mai Yakutumba.³⁰⁰ Op 26 december 2017 verving generaal Yav admiraal Safari als commandant van Sukola II Zuid, in Zuid-Kivu. Op 21 januari 2018 begon Yav aan een militaire operatie waarbij hij 133 strijders gevangen nam en 48 strijders doodde.³⁰¹

Bestuur

Mai-Mai Yakutumba leider Amuri voerde een parallel bestuur in een groot deel van het gebied onder zijn controle, vooral op het Schiereiland Ubwari en het kustgebied tot Talama. Onder de vlag van de CNPSC organiseerde Amuri zijn eigen douanekantoor, migratiebureau en bestuurskantoor in Kazimia. De Mai-Mai Yakutumba voerde met haar 'marine' controle uit over het Tanganyika-meer en hief belastingen van schepen en hun passagiers. Zij inspecteerde daarnaast de vracht van schepen. Het migratiekantoor gaf '*laissez-passer*' documenten uit om het land te verlaten. De Mai-Mai Yakutumba verwierf ook inkomsten met activiteiten bij mijnen, vooral in de regio Misisi.³⁰²

Nduma défense du Congo-Rénové

Tijdens de verslagperiode was de Nduma défense du Congo-Rénové (NDC-R) een van de grootste gewapende groeperingen in Noord-Kivu. De NDC-R breidde haar invloedzone aanzienlijk uit. De leider van de NDC-R, 'generaal' Shimiray Mwissa Guidon, werd op 1 februari 2018 toegevoegd aan de VN-sanctielijst.³⁰³ Guidon was nog altijd populair onder de plaatselijke bevolking in Walikale omdat hij opkwam voor hun veiligheid. Tegelijkertijd waren NDC-R strijders betrokken bij de heffing van illegale belasting en de schending van mensenrechten, niet zozeer in Walikale, waar de NDC-R vandaan komt, maar in Lubero. De NDC-R maakte gebruik van de afwezigheid van het leger, haar eigen gedisciplineerde organisatie en haar banden met een deel van het leger om een belangrijk deel van Noord-Kivu onder controle te houden.³⁰⁴

In 2014 was Guidon uit de NDC van Sheka Ntabo Ntaberi gestapt, waarna de NDC-R geleidelijk zijn gebied uitbreidde met grote delen van het grondgebied van Walikale, een belangrijk deel van Lubero en kleine delen van Rutshuru en Misisi.³⁰⁵

²⁹⁹ Op 27 september 2017 vielen de Mai-Mai Yakutumba, haar bondgenoten en de CNPSC coalitie Uvira aan, de op een na grootste stad in Zuid-Kivu. De aanvallers overmeesterden snel de FARD-troepen, maar VN-blauwhelmen blokkeerden hen bij de haven van Kulundu. Op 28 september 2017, viel de Mai-Mai Yakutumba 'marine' de stad aan vanaf het Tanganyika meer, maar aanvalshelikopters van Monusco stelden drie van de vier met kanonnen uitgeruste schepen buiten gevecht, waarmee een eind kwam aan de aanval. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

³⁰⁰ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

³⁰¹ Radio Okapi, *RDC: 89 morts enregistrés lors de la traque contre le chef milicien Yakutumba*, 9 februari 2018. Radio Okapi, *Uvira: l'armée annonce la capture de 15 miliciens Yakutumba*, 17 februari 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

³⁰² UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2018.

³⁰³ www.un.org/press/en/2018/sc13194.doc.htm.

³⁰⁴ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

³⁰⁵ Radio Okapi, *Masisi : 20 000 ménages furent les affrontements entre miliciens à Iyana*, 3 oktober 2017. Radio Okapi, *Walikale: quatre groupes armés occupent la localité de Mutongo*, 29 december 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

Het hoofdkwartier van Guidon, zijn plaatsvervanger 'generaal' Gilbert Bwira Chuo en zijn chef-staf 'kolonel' Deo Bafosse Mparanyi, bevond zich in Irameso in Walikale. Andere belangrijke commandanten zijn 'kolonel' Masiya Sita Tondeze, de T5³⁰⁶ van de beweging, 'kolonel' Jean-Claude Kamutoto, de brigadecommandant in Kasugho en 'kolonel' Kasereka Kifagiyo, de brigadecommandant in Irameso.³⁰⁷

Guidon had enkele honderden strijders in Irameso. Het tweede hoofdkwartier bevond zich in Kasugho in Lubero met 150 à 250 strijders. Op een vooruitgeschoven post in Kagheri verbleven 75 strijders. Andere posten met een flink aantal strijders waren Bukumbirwa, Bunyatenge, Fatua, Buleusa, Oninga, Mutongo, Fungulamachu en Makokundu. Naar schatting beschikte de NDC-R over 1.000 à 1.250 actieve strijders, op militaire wijze opgedeeld in compagnieën, bataljons en brigades. De strijders ontvingen soldij.³⁰⁸

FARDC-soldaten verkochten uniformen en munitie aan de NDC-R. In 2017 rekruteerde de NDC-R volgens Monusco 46 kinderen. In april 2018 ontkende de woordvoerder van Guidon dat de NDC-R ooit kinderen had ingezet.³⁰⁹

Botsingen met andere groepen

De NDC-R voerde gevechten met andere gewapende groeperingen, waaronder de *Alliance des patriotes pour un Congo libre et souverain* (APCLS), Maï-Maï Mazembe groepen en de andere NDC- factie. Nadat de FDLR begin 2017 uit Walikale en Lubero was verdreven, verlegde de NDC-R zijn prioriteiten.³¹⁰

De meeste gevechten vonden plaats tegen Maï-Maï Mazembe groepen en hun voormalige bondgenoten, de *Union pour la protection des innocents* (UPDI). Er werd hevig gevochten in westelijk Lubero bij de dorpen Miriki en Kashugo. De NDC-R breidde haar invloedzone uit ten koste van Maï-Maï Mazembe groepen, met veel ontheemden als gevolg.³¹¹

In het gebied van Pinga en Mutongo, op de grens tussen Walikale en Masisi vonden verscheidene gevechten plaats met de andere NDC-factie, onder commando van 'kolonel' Mandaima die na de arrestatie van Sheka de leiding had overgenomen. Vanaf begin januari 2018 voerde de NDC-R ook strijd met de APCLS van 'generaal' Janvier Karairi Buingo. In het zuidwesten van de regio Pinga werd nauw samengewerkt tussen de NDC-R en de APCLS-Mapensi, die zich had afgescheiden van de APCLS van 'generaal' Janvier.³¹²

Relatie met de FARDC

De NDC-R trok zich terug als de FARDC in de buurt kwam en nam haar posities weer in zodra de FARDC-militairen waren vertrokken. Sommige commandanten van de NDC-R overlegden regelmatig met FARDC-officieren over de strategie om posities van andere gewapende groeperingen aan te vallen. Er werden gezamenlijke patrouilles van de NDC-R en het leger uitgevoerd.³¹³

³⁰⁶ De T5 is verantwoordelijk voor de relaties tussen de gewapende groepering en de lokale gemeenschappen.

³⁰⁷ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Radio Okapi, *Masisi : douze civils tués dans des affrontements entre deux milices à Kalungu*, 9 augustus 2018.

³¹² UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Radio Okapi, *Nord-Kivu : au moins 15 morts dans des combats entre groupes armés à Bashali-Mokoto*, 17 juli 2018.

³¹³ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

Mensenrechtenschendingen

NDC-R commandanten stelden burgerplicht in, salongo genaamd, in Kasugho en Kagheri. Op woensdagen moesten volwassen mannen het militaire kamp schoonmaken, huizen voor strijders bouwen of wegen in de omgeving opknappen. Degenen die niet op kwamen dagen werden geslagen en gevangen gezet. Zij werden slechts vrijgelaten na het betalen van losgeld. Anderen moesten goederen vervoeren naar andere kampen. Daarnaast voerde de NDC-R zo nu en dan standrechtelijke executies uit.³¹⁴

Financiën

De NDC-R hief in zijn invloedzone belasting van elke volwassene - 1.000 FC (0,55 euro) per maand - en reikte een '*jeton*' uit als betaalbewijs. Degenen die geen '*jeton*' konden tonen, werden zwaar beboet of gevangen gezet. Daarnaast dwong de NDC-R artisanale mijnwerkers hun goud voor 25 USD of minder per gram te verkopen, in plaats van de 60 USD die zij van onafhankelijke kopers zouden ontvangen. Volgens de VN-Experts verdiende de NDC-R daarmee 140.000 USD per maand. Het goud werd door Congolese handelaren doorverkocht aan handelaren in Kampala in Uganda.³¹⁵

Maï-Maï Kilalo

De *Union des Patriotes pour la Libération du Congo* (UPLC) staat bekend als de Maï-Maï Kilalo. Hun leider Katembo Kilalo geniet lokale bekendheid omdat hij *dawa* brouwt, de drank die wordt gebruikt om strijders onoverwinnelijk te maken. Kilalo is een oud-strijder van de Maï-Maï groepen van Kakule Sikuli 'Lafontaine' en Paul Sadala 'Morgan'. Kilalo's plaatsvervanger is 'kolonel' Kakule Kitelemire (alias Saperita of Mambari Bini Pélé), een voormalige Maï-Maï-strijder en FARDC-militair.³¹⁶

Naar verluidt waren de Maï-Maï Kilalo verantwoordelijk voor zes verschillende aanvallen op de stad Lubero tussen augustus 2017 en januari 2018. Een dag voor de aanval op 9 januari 2018 riep de UPLC op tot aanvallen tegen de Congolese staat.³¹⁷

Begin 2017 hadden de Maï-Maï Kilalo twee- tot driehonderd strijders, in februari 2018 was dit aantal opgelopen tot vijf- à zeshonderd strijders op verschillende posities ten zuidoosten van Lubero. Begin 2018 waren de troepen verspreid over ten minste tien verschillende bases, van Mushenge, in noordoost Kanyabagonga, tot Kyaviyonge, ten oosten van Butembo en ten zuiden van Isango-Isoro. Andere bases, vooral op de westelijke oevers van het Edwardmeer, bevonden zich onder meer in Bihanzi, Bukununu, Kirikiri, Kabinirio, Masereke, Muramba en Ngalukira.³¹⁸

Kilalo, die regelmatig van de ene naar de andere basis trok om te vermijden dat hij zou worden opgepakt, had tot augustus 2017 zijn hoofdkwartier in Mushenge. Daarna werd het hoofdkwartier verplaatst naar Kasisi bij Kipese, ongeveer vijftien km ten zuidoosten van Lubero.³¹⁹

Ongeveer vierhonderd UPLC-strijders waren tijdens de verslagperiode uitgerust met AK-47 geweren, RPG's, FN FAL-geweren en PKM-machinegeweren.

³¹⁴ Ibid.

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Ibid.

³¹⁷ Ibid.

³¹⁸ Ibid.

³¹⁹ Sommige oud-strijders verklaarden dat Saperita zijn eigen Maï-Maï groepering aanvoerde, terwijl Kilalo slechts optrad als *féticheur* van de groep. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

Een burgerlid van de UPLC, Kapitula of 'de minister', onderhield het contact tussen Kilalo en zakenlieden uit Butembo die financiële steun verleenden. Daarnaast hieven de Mai-Mai Kilalo belasting van vissers op het Edwardmeer.³²⁰

Na UPCL-aanvallen op posities van de FARDC in Kipese en Kitsambiro in januari 2018, voerde het leger een nieuw offensief uit tegen bases van de UPLC in februari en maart 2018. Daaraan namen ook sommige strijders van de NDC-R deel. Dertig Kilalo-strijders gaven zich over. Kilalo en de meeste commandanten ontsnapten ongedeerd, hergroepeerden zich en vielen daarna FARDC-posities aan om hun oude bases te heroveren. Op 20 maart 2018 vielen UPLC-strijders het leger aan in Lukanga, dertig km ten noordoosten van Lubero en op 31 maart 2018 streek een nieuwe UPLC groep neer in Musasa, op vijftien km ten noordwesten van de stad Lubero. De UPCL rekruteerde kinderen.³²¹

Conflictmineralen

Tijdens de verslagperiode waren gewapende groeperingen en FARDC-militairen nog altijd betrokken bij de illegale exploitatie van en de handel in tinerts, coltan, wolfram, tantaal en goud.³²² Veel mineralen werden illegaal uitgevoerd naar Rwanda,³²³ Uganda en Burundi door maffiose netwerken.³²⁴ De illegale uitvoer van mineralen is in strijd met standaarden van de *Organization for Economic Cooperation and Development* (OECD)³²⁵ en de VN-Veiligheidsraad,³²⁶ die zijn opgenomen in de Congolese wetgeving.³²⁷

Vanuit Bunia in Ituri werd het goud afkomstig uit mijnen in Mambasa, Djugu en Irumu met motortaxi's, taxi's en vrachtwagens via de weg naar Mahagi naar de grens met Uganda vervoerd.³²⁸ Het meeste goud in Zuid-Kivu is afkomstig uit Shabunda, Walikale en Fizi waar gewapende groeperingen en criminele netwerken waren betrokken bij de illegale mijnbouw en goudhandel. Vanuit Bukavu werd goud op grote schaal illegaal via Cyangugu uitgevoerd naar Rwanda.³²⁹

1.2.12 *Macht en controle*

In de steden in de DRC beschikt het plaatselijk bestuur, daartoe ondersteund door politie en justitie, effectief over de macht. In kleine plaatsen en op het platteland wordt de macht gedeeld door de centrale overheid, die wordt vertegenwoordigd

³²⁰ UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

³²¹ Ibid.

³²² Ibid.

³²³ Naast Uganda is Rwanda een belangrijke exporteur van goud in de Grote Meren regio geworden. Een groot deel van het door Uganda en Rwanda uitgevoerde goud is afkomstig uit de DRC. Uganda controleert niet op origine van goud. Ook Rwanda controleert niet voldoende. De douane is daarnaast corrupt. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2018.

³²⁴ In de afgelopen jaren heeft de internationale gemeenschap zich ingezet voor het terugdringen van conflictmineralen uit de Grote Meren door het opzetten van traceerbaarheids- en certificeringssystemen die garanderen dat het winnen en exporteren van mineralen - goud en 3T mineralen (tin, wolfram en tantaal) – niet aan gewapende groeperingen ten goede komt. De basis voor deze systemen is de OESO *Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High Risk Areas*. Deze richtlijn verplicht bedrijven zo goed mogelijk te zorgen dat in hun productieketen geen conflictmineralen voorkomen. Zie ook Enough Project, *Demand the Supply: Ranking Consumer Electronics and Jewelry Retail Companies on their Efforts to Develop Conflict-Free Minerals Supply Chains from Congo*, 17 november 2017. Reuters, *Cobalt to be declared a strategic mineral in Congo*, 14 maart 2018.

³²⁵ www.oecd.org/corporate/mne/mining.htm.

³²⁶ www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1533/ue-diligence-guidelines.

³²⁷ Zie bijvoorbeeld artikel 27 van de wet op de mijnbouw van de DRC. *Loi n°18/001 du 09 mars 2018 modifiant et complétant la Loi n° 007/2002 du 11 juillet 2002 portant Code minier*.

³²⁸ Aan de Congolese kant werden douaneagenten omgekocht, aan de Ugandese kant werd niet om documenten gevraagd. Goud werd ook op grote schaal als handbagage vervoerd op commerciële vluchten. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2018. Zie ook Trouw, *Over lijken voor illegaal goud*, 14 september 2018. Trouw, *Goud is oorlog*, 26 september 2018.

³²⁹ In augustus en november 2017 arresteerden douaneagenten twee goudsmokkelaars aan de grens, die zij na ingrijpen van hoge regeringsambtenaren uit Kinshasa onmiddellijk vrijlieten. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

door een provinciale gouverneur, en de traditionele leiders van de gemeenschappen, de zogenaamde *chefs coutumiers*.³³⁰ In conflictgebieden zijn de veiligheidsdienst, het leger en de politie geïnfiltreerd met leden van gewapende groeperingen gedurende de opeenvolgende oorlogen. ³³¹ In zones waar de staat aanwezig is en waar ook gewapende groeperingen zijn, probeert de staat in veel gevallen een verbond met hen te sluiten.³³² In een groot deel van Walikale in Noord-Kivu heeft de staat geen gezag en delen de Mai-Mai Raïa Mutomboki en de Mai-Mai Kifufua de lakens uit, samen met de daar aanwezige *chefs coutumiers*.³³³ Gewapende groeperingen als de NDC-R en de Mai-Mai Yakutumba profiteerden van het machtsvacuüm dat is ontstaan na uitstel van de verkiezingen en breidden hun invloedszones uit.³³⁴ De overgrote meerderheid van Oost-Congo stond tijdens de verslagperiode onder invloed (niet onder controle) van gewapende groeperingen.³³⁵

Rekrutering

In de Kasai-regio en in Oost-Congo gebruikten milities tijdens de verslagperiode nog altijd duizenden kinderen als kindsoldaten. In Oost-Congo rekruteerden vooral de ADF, de FDLR, de NDC-R en de UPLC kinderen.³³⁶ In Noord-Kivu zijn in moskeeën kinderen onder valse voorwendsel geworven voor de ADF. Een imam hield hen voor dat ze in Medina mochten studeren. De bleek echter niet de plaats Medina in Saoedi-Arabië te zijn, maar het opleidingskamp Medina van de ADF bij Beni.³³⁷

1.2.13 *Demobilisatie*

Tijdens de verslagperiode verliep de demobilisatie van oud-strijders van gewapende groeperingen, in het kader van het programma *Désarmement, démobilisation et réinsertion* (DDR3), nog altijd moeizaam.³³⁸ In de laatste drie maanden van 2017 gaven 263 strijders van gewapende groeperingen zich over. Van hen werden 81 buitenlandse strijders gerepatriëerd naar Rwanda.³³⁹

In het kader van DDR3 programma werden oud-strijders (tamelijk onvoorbereid) vanuit de kampen in Kamina en Kitona teruggestuurd naar de dorpen waar zij vandaan kwamen.³⁴⁰ Sommigen kregen bonenzaadjes mee om te planten, maar konden het niet opbrengen om zes maanden op de oogst te wachten. Velen zochten werk in de stad, bijvoorbeeld als motortaxichauffeur, sloten zich opnieuw aan bij gewapende groeperingen of criminele bendes waar zij met ontvoeringen veel meer konden verdienen.³⁴¹

1.2.14 *Bescherming burgers*

In het algemeen liet de bescherming van burgers in de DRC te wensen over. Er waren onvoldoende politie- en legereenheden, met name in conflictgebieden, die hun werk bovendien onder slechte omstandigheden – weinig of geen uitrusting, soms geen rantsoenen en/of soldij - moesten verrichten. In conflictgebieden voelden

³³⁰ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³³¹ Ibid.

³³² Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³³³ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³³⁴ NRC.Next, *Kabila is toch geen kandidaat*, 9 augustus 2018.

³³⁵ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³³⁶ Radio Okapi, *RDC : des milliers d'enfants continuent à être utilisés comme enfants soldats (UNICEF)*, 12 februari 2018. Radio Okapi, *RDC : les groupes armés recrutent encore des enfants*, 13 februari 2018. UNSC, S/2018/531, 4 juni 2018.

³³⁷ Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

³³⁸ Zie voor bijzonderheden over het demobilisatieprogramma het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016, pagina 38, en het Thematisch ambtsbericht DRC van oktober 2017, paragraaf 3.10. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

³³⁹ UNSC, S/2018/16, 5 januari 2018. Zie ook Radio Okapi, *Sommés de quitter la RDC, les ex-FDLR exigent un dialogue inter-rwandais*, 14 maart 2018.

³⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

³⁴¹ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

burgers op het platteland zich in veel gevallen niet beschermd door militairen en politieagenten. Daarom steunden veel burgers gewapende groeperingen van hun eigen etnische groepering, ook al moesten ze daar relatief veel belasting voor betalen.³⁴² Daar waar cohabitatie is ontstaan stellen autoriteiten en gewapende groeperingen soms in overleg regels op voor het heffen van belastingen. In bepaalde gebieden worden de gemaakte afspraken ten aanzien van belastingen nageleefd.³⁴³ In bijvoorbeeld Walikale werkt dit systeem grosso modo naar behoren, omdat de bevolking liever samenleeft met (de eigen) gewapende groeperingen dan met het leger, de politie en het conglomeraat van overheidsdiensten die de bevolking beroven en niet beschermen.³⁴⁴ Overigens worden de burgers in (conflictgebieden van) de DRC niet alleen bedreigd door gewapende groeperingen en georganiseerde misdaad. Ze kunnen ook worden bedreigd door malaria, cholera of ebola. Voorlichting door bijvoorbeeld Radio Okapi en *workshops* door de mensenrechtensectie van Monusco spelen een belangrijke rol bij de bescherming van burgers.³⁴⁵

Bescherming in steden

In steden in conflictgebieden, zoals in Goma, betalen de burgers belasting aan de staat, maar hebben het leger en de politie – die hun salarissen uit deze belasting ontvangen – volgens waarnemers geen respect voor de bevolking.³⁴⁶ In steden heeft de bevolking in geval van problemen niet of nauwelijks toegang tot leger of politie, maar op het platteland kunnen de mensen wel hun *chef coutumier* of de militieleider van ‘hun’ gewapende groepering te spreken krijgen en samen met deze lokale leiders besluiten nemen.³⁴⁷ Tijdens de verslagperiode nam de misdaad in steden toe, ook in steden die als veilig bekend stonden.³⁴⁸ Vanaf januari 2018 nam de misdaad in Bukavu in hevige mate toe. Terwijl sommige buitenwijken bekend stonden om inbraken en kleinschalige schietpartijen, werd het stadscentrum het toneel van een serie gewapende inbraken waarbij grof geschut werd gebruikt. Ook in Goma, Uvira, Butembo en Beni werden talloze veiligheidsincidenten gemeld.³⁴⁹ Op 28 april 2018 schoot een onbekende groep in een buitenwijk van Goma, Mugunga, lukraak op de plaatselijke bevolking. Daarbij vielen zeven doden en achttien gewonden. Een dag erna vielen bij een soortgelijk incident drie doden en 22

³⁴² De Nyatura van Domi, John Love, Kasongo en Ntibi heffen belastingen die ter plaatse ‘lala salama’ (‘slaap rustig’) en ‘rengera buzima’ (‘bescherm je leven’) worden genoemd. Op het grondgebied van Rutshuru heffen de Nyatura wekelijks in het gebied tussen Mweso en Nyanzalé belasting van de bevolking. De Nyatura Kasongo heft een ‘rengera buzima’ belasting van 2.500–3.000 FC (1,50 – 1,75 euro) per maand per huishouden. Sommige families hebben hun huizen en akkers verlaten omdat zij bang zijn dat zij de belasting niet kunnen betalen. In het gebied van Nyanzalé hief John Love een belasting van 1.000 FC (0,55 euro) per maand van 8.000 families. Die moesten zij betalen om hun akkers te mogen betreden. ‘Generaal’ Domi hief zes USD per maand per koe die graasde in het door hem gecontroleerde gebied en hief 5 USD per oogst per familie (er zijn drie tot vijf oogsten per jaar). De families die betaalden mochten het land bewerken. Op een soortgelijke manier hieven de Mai-Mai Mazembe belasting in Kanyatsi, Butalongola en Miriki. Op het Edwardmeer hieven de Mai-Mai Charles belasting van vissers die zich bezig hielden met illegale visserij om hen te beschermen tegen Congolese veiligheidstroepen en parkwachters van het Virungapark. De bedragen varieerden van 10.000 tot 60.000 FC per week. De Mai-Mai Charles ontvoerden vissers die weigerden te betalen. De NDC-R hief belasting bij goudmijnen. UNSC, S/2017/1091, 22 december 2017. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁴³ Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁴⁴ Ibid.

³⁴⁵ Radio Okapi schrijft regelmatig over gezondheidsrisico’s en interviewt deskundigen en autoriteiten in radioprogramma’s. Monusco geeft workshops aan vertegenwoordigers van leger, politie en veiligheidsdiensten over onder meer de bescherming van burgers en het respecteren van mensenrechten in het algemeen. Radio Okapi, *Choléra : une dizaine de milliers de cas répertoriés au Sud Kivu*, 3 november 2017. Radio Okapi, *Nord-Kivu: le paludisme tue 15 personnes en 3 jours à Luofu*, 17 november 2017. Radio Okapi, Florian Massaki parle de la situation du cholera au Kongo-Central, 5 oktober 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

³⁴⁶ Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

³⁴⁷ Ibid.

³⁴⁸ Oxford Analytica, *Congo insecurity may grow as public order unravels*, 21 februari 2018.

³⁴⁹ Ibid.

gewonden. Vier gewonden bezweken aan hun verwondingen.³⁵⁰ De gouverneur van Noord-Kivu, Paluko, verklaarde begin april 2018 dat het ontbrak aan staatsgezag. Leger en politie zijn gedemoraliseerd, corrupt en slecht opgeleid.³⁵¹

Bescherming Monusco

In de conflictgebieden zijn vertegenwoordigers³⁵² van de verschillende gemeenschappen uitgerust met mobiele telefoons en *walkietalkies* om alertmeldingen te kunnen afgeven aan Monusco in geval van gevaar. Monusco stuurt daarop een patrouille naar het desbetreffende gebied. In 2017 werd een begin gemaakt met de overgang van *Protection through Presence* naar *Protection through Projection*, in de veronderstelling dat een mobieler en flexibeler Monusco beter in staat zou zijn gewapende groepen aan te pakken en burgers te beschermen. In dat geval zouden eenheden wel bereid zijn om proactief en aanvallend te werk te gaan en veel eenheden en landen die troepen leveren waren dat niet.³⁵³ Niet-FIB³⁵⁴ troepen weigerden offensief op te treden, aangezien dit volgens hen een FIB-taak is. Het leiderschap van de FIB-troepen was onder de maat.³⁵⁵ Ransom de permanente bases is afhankelijkheid ontstaan.³⁵⁶ Om toch de noodzakelijke bescherming te kunnen bieden werden twee snel inzetbare Monusco-bataljons in Goma gestationeerd, die bij alertmeldingen binnen 24 uur ter plekke konden zijn.³⁵⁷ Tijdens de verslagperiode werden verscheidene bases van Monusco in Ituri en Tanganyika gesloten. Juist in die twee provincies vielen burgerslachtoffers bij oploeiend geweld, waaronder die van Lufo in Zuid-Lubero waar in 2016 verscheidene massamoorden plaatsvonden.³⁵⁸

Stopzetting logistieke steun leger

Begin juni 2018 besloot Monusco te stoppen met de logistieke ondersteuning van FARDC-operaties. Het FARDC-commando gaf volgens Monusco stelselmatig een te groot aantal militairen op dat zou worden ingezet bij operaties, waardoor Monusco in veel gevallen maandenlang ook voedsel en brandstof heeft geleverd voor virtuele militairen. Wel bleef Monusco op dagelijkse basis operationeel samenwerken met de FARDC; zij stemde haar operaties af met het regeringsleger.³⁵⁹

Op 25 september 2018 eiste president Kabila de terugtrekking van de VN-Vredesmissie – zeventienduizend Blauwhelmen met een jaarlijks budget van meer dan één miljard USD - uit zijn land. In januari 2018 had Kabila al geëist dat de VN-Vredesmissie uiterlijk in 2020 zou vertrekken.³⁶⁰ In Oost-Congo, waar massaverkrachtingen zijn begaan op enkele honderden meters van bases van Monusco, wijzen inwoners op het onvermogen van de VN-blauwhelmen om gewapende groeperingen uit te schakelen en burgers te beschermen.³⁶¹ Monusco wordt bij het uitvoeren van haar mandaat tegengewerkt door de Congolese

³⁵⁰ Le Figaro, *RDC: 7 morts et 18 blessés dans une fusillade*, 30 april 2018.

³⁵¹ The Guardian, *Millions flee bloodshed as Congo's army steps up fight with rebels in east*, 3 april 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁵² Zogenaamde *community liaison assistants* (CLA's).

³⁵³ Vertrouwelijke bron, 30 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

³⁵⁴ Force d'intervention rapide.

³⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 16 maart 2018.

³⁵⁶ Waar Monusco haar vaste basis opheft, zoals in Walikale en Pinga, voelt de bevolking zich in de steek gelaten. Vertrouwelijke bron, 30 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018..

³⁵⁸ Vertrouwelijke bron, 5 maart 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

³⁶⁰ Le Monde, *RDC : Kabila exige le « début effectif » d'un retrait des casques bleus*, 26 september 2018. Le Monde, *Affaiblie, la Monusco se cherche une porte de sortie honorable en RDC*, 12 oktober 2018.

³⁶¹ Le Monde, *Affaiblie, la Monusco se cherche une porte de sortie honorable en RDC*, 12 oktober 2018. The Economist, *DR Congo: Peacekeepers in name only*, 26 oktober 2017. Zie ook De Volkskrant, *De tol van vrede moet omlaag*, 28 maart 2018. NRC NEXT, *'VN-vredesmacht in Congo kost 2,4 miljoen dollar per dag'*, 19 april 2018. Le Monde, *A l'ONU, des réformes nécessaires pour maintenir la paix*, 25 mei 2018.

regering, zowel op het gebied van veiligheid – Monusco kreeg bijvoorbeeld geen toestemming om betogers te beschermen - als van de mensenrechten – na betogingen kreeg Monusco geen toegang tot ziekenhuizen en mortuaria. De VN-blauwhelmen zijn niet in staat geweest om in te grijpen en massaslachtingen te voorkomen tijdens de crises in de Kasai (2016), in Ituri (eind 2017), in Beni (Noord-Kivu) en in Tanganyika (2018).³⁶²

Bescherming en uitsluiting

Er zijn geen groepen uitgesloten van bescherming, in de DRC is van overheidswege geen etnische discriminatie.³⁶³ Wel kunnen spanningen tussen of binnen gemeenschappen leiden tot (tijdelijk) verminderde bescherming, zoals bij de conflicten tussen de Hutu's en de Nande, tussen de twee Hunde-facties van de APCLS in Noord-Kivu, tussen de Hema en de Lendu in Ituri en tussen de pygmeeën en de Luba in Tanganyika.³⁶⁴ De etnische spanningen tussen de Hutu's en de Nande en tussen de Hutu's en de Kobe op het grondgebied van Lubero, waarbij Hutu's werden vermoord in Miriki, Buleusa en Luhanga en massaslachtingen werden georganiseerd hebben geduurd tot november 2017 en leidden tot een totale exodus van Hutu's uit de *Grand Nord* en Lubero.³⁶⁵

In het algemeen geldt dat wie geen politieke activiteiten ontplooit die gericht zijn tegen het regime niet voor vervolging heeft te vrezen. Voor de positie van politieke tegenstanders wordt verwezen naar paragraaf 2.4.1. Het *Bureau conjoint des Nations Unies pour les droits de l'homme* (BCNUDH)³⁶⁶, het Mensenrechtenbureau van Monusco, heeft een beschermingsprogramma voor individuele journalisten, mensenrechtenverdedigers, ngo's en burgerbewegingen. In dit programma gaat het zowel om fysieke als om juridische bescherming. Het BCNUDH werkt samen met Congolese advocaten en heeft een samenwerkingsverband met de ngo *Avocats sans Frontières* (ASF). het beschermingsprogramma strekt zich ook uit naar slachtoffers en getuigen van mensenrechtenschendingen. Degenen die in het kader van dit programma bescherming genieten, kunnen tijdelijk worden overgebracht naar een gezin dat hen opvangt. Het BCNUDH zorgt ervoor dat een budget voor voedsel beschikbaar is en dat het opvanghuis goed is beveiligd.³⁶⁷ Journalisten en leden van burgerbewegingen melden zich niet rechtstreeks bij het BCNUDH, maar worden voorgedragen door *Journaliste en Danger* (JED) en burgerbewegingen. Bescherming kan alleen verleend worden als er geen juridische procedure tegen betrokkenen loopt.³⁶⁸ Als er gevaar dreigt doen individuele personen een beroep op de EU, *Front Line* of de *Fédération internationale des droits de l'homme* (FIDH).³⁶⁹

Bepaalde groepen die meer risico lopen zijn bijvoorbeeld CLC-organisatoren, politieke tegenstanders, mensenrechtenverdedigers en activisten van burgerbewegingen. Zo zochten CLC-organisatoren bescherming en ondersteuning bij het BCNUDH in een kader van overleg met de internationale partners. Het CLC is een uitzonderlijke groep met een politiek profiel die de autoriteiten veel last bezorgt.

³⁶² Le Monde, *Affaiblie, la Monusco se cherche une porte de sortie honorable en RDC*, 12 oktober 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁶³ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

³⁶⁴ In Katanga en Tanganyika rechtvaardigen pygmeeën bijvoorbeeld geweld als middel om discriminatie aan de kaak te stellen. Ze zijn eeuwenlang gediscrimineerd door de Luba. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

³⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 5 november 2018. Zie ook het thematisch ambtsbericht DRC van oktober 2017.

³⁶⁶ In het Engels: United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO).

³⁶⁷ Over het algemeen gaat het om een periode van drie tot zes maanden, totdat de dreiging ophoudt. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

³⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁶⁹ Met EU wordt bedoeld op de ambassades van de Europese landen in Kinshasa. *Front Line Defenders* is een organisatie die opkomt voor de belangen van mensenrechtenverdedigers. Zie <https://www.frontlinedefenders.org/en/location/democratic-republic-congo> Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

Een groep die wordt vervolgd, zich helemaal niet kan verplaatsen en er bezwaar tegen heeft om tijdelijk elders onderdak te krijgen in een ander land of in een andere regio, zoals journalisten of mensenrechtenverdedigers. Zij kozen ervoor om onder te duiken en hun activiteiten voort te zetten.³⁷⁰ Onder de politieke tegenstanders liepen degenen die dichtbij Katumbi stonden meer risico's dan anderen. Zij stonden bloot aan intimidaties en beperkingen van bewegingsvrijheid.³⁷¹

Alleen al in Noord-Kivu werden in de eerste zes maanden van 2018 volgens de *société civile* meer dan honderd bedreigingen van mensenrechtenverdedigers geregistreerd. Ook werd bij hen ingebroken en werden sommigen ontvoerd.³⁷² Militanten van Filimbi en LUCHA werden gearresteerd en korte of langere tijd vastgehouden.³⁷³ Tegen Carbone Beni en vier andere militanten van Filimbi werd begin juli 2018 een proces geopend. De openbare aanklager eiste drie jaar gevangenisstraf tegen Carbone Beni, Grâce Tshiunza, Palmer Kabeya, Cédric Kalonji en Mino Bopomi.³⁷⁴

Rol buurlanden op Congolees grondgebied

In Uvira (Zuid-Kivu) braken vanaf begin 2018 gevechten uit in Bijombo tussen de Banyamulenge en de Bembe en Bafuliro. De Banyamulenge worden gesteund door Kayumba Nyamwisi, een ex-generaal, die op zijn beurt wordt gesteund door Burundi.³⁷⁵ Sommige Bembe-groepen behoren tot het platform van generaal Yakutumba. In dit gebied bevinden zich ook groepen van de Burundese oppositie, gesteund door Rwanda, waarvan sommige groepen al jaren zakelijke banden hebben met gewapende Congolese groepen.³⁷⁶ De lokale gevechten tussen de Bafuliro en Banyamulenge escaleerden zeer snel toen buitenlandse proxies - Burundische vluchtelingengroepen ondersteund door Rwanda en Rwandese vluchtelingengroepen (inclusief de niet uit Zuid-Kivu verdreven FDLR-strijders) ondersteund door Burundi - tussenbeide kwamen.³⁷⁷ In juni 2018 raakten 76.000 mensen in Bijombo ontheemd.³⁷⁸

Er waren tijdens de verslagperiode volgens waarnemers geen directe aanwijzingen dat Rwanda en Uganda facties steunden van gewapende groeperingen in Noord-Kivu en Ituri, al wekte het bevreemding dat de FARDC een schip van de Ugandese marine bestookte – waarbij elf Ugandese militairen omkwamen – en dat het Rwandese leger op de grens bij Niyaragongo een FARDC-patrouille in de val lokte, waarbij een tiental doden vielen.³⁷⁹

³⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

³⁷¹ Ibid.

³⁷² Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Zie Congosynthèse, *Goma : Les artistes Musiciens Black-Man et Archipe Romeo viennent d'être retrouvés*, 12 februari 2018.

³⁷³ Velen werden vrijgelaten na betaling van honderd of tweehonderd USD. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

³⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. 7sur7, *Procès Carbone Beni et ses compagnons : 3 ans de prison requis par le ministère public*, 18 augustus 2018. BBC News, *La Lucha: Fighting for a better DR Congo*, 19 november 2018. HRW, *DR Congo: Pre-Election Crackdown on Activists*, 21 november 2018.

³⁷⁵ Volgens de Rwandese regering is ook het *Rwandese National Congress* (RNC) - de Rwandese oppositie - in Bijombo aanwezig. Kayumba Nyamwisi, de belangrijkste Rwandese oppositieleider van de diaspora-oppositie in Zuid-Afrika, heeft een RNC-eenheid van 200-250 strijders op de hoogvlaktes in Zuid-Kivu. Zij zijn te ver weg van de Rwandese grens om een directe bedreiging voor Rwanda te vormen. Radio Okapi, *Uvira : environ 10 morts lors de violents combats entre miliciens à Bijombo*, 19 juni 2018. Agenzia Fides, *AFRICA/DR CONGO - Violent fighting provokes the flight of the population of several villages in South Kivu*, 22 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁷⁶ Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

³⁷⁷ Ibid.

³⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

³⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

1.3 Documenten

Paspoorten

Paspoorten hebben een geldigheidsduur van vijf jaar en kunnen niet worden verlengd. Zowel aanvraag als afgifte van het paspoort vinden plaats bij het ministerie van Buitenlandse Zaken in Kinshasa en bij de daartoe in het land ingerichte uitgiftekantoren, de zogenaamde *centres de capture des passeports*. Congolezen die buiten de DRC woonachtig zijn kunnen het paspoort aanvragen bij een Congolese diplomatieke vertegenwoordiging in het buitenland.³⁸⁰ Een paspoort kost 185 USD.³⁸¹

Overige Identiteitsdocumenten

Meerderjarige Congolezen gebruiken in het dagelijks leven hun kiezerspas (het bewijs van registratie als kiezer) als identiteitsbewijs. Men kan dit bewijs verkrijgen door zich bij de CENI (*Commission Electorale Nationale Indépendante*) als kiezer te laten registreren.³⁸² Ook niet-Congolezen, met name Rwandezers in Oost-Congo, beschikken over een kiezerspas. Minderjarigen kunnen een *Laissez-passer tenant lieu de passeport* als identiteitsbewijs gebruiken. Ambtenaren gebruiken soms hun *carte de service*, andere burgers gebruiken soms een pensioenboekje, een militair boekje, een geldige leerlingen- of studentenpas of een geldig rijbewijs als identiteitsdocument. De procedure voor het aanvragen van documenten, waaronder een geboorteakte, werd tijdens de verslagperiode niet gewijzigd.³⁸³

Reisdocumenten

Behalve paspoorten zijn er ook andere reisdocumenten. Er bestaan speciale regels voor het reizen naar buurlanden, waarvoor de volgende documenten worden gebruikt.³⁸⁴:

Laissez-passer individuel (LPI); ³⁸⁵

Jeton de visite frontalière; ³⁸⁶

L'Autorisation Spéciale de Circulation CEPGL (incl. foto); ³⁸⁷

La Carte Spéciale CEPGL (incl. foto); ³⁸⁸

Visa transfrontalier (in paspoort); ³⁸⁹

Permis de séjour temporaire; ³⁹⁰

Laissez-passer tenant lieu de passeport.

³⁸⁰ Zie bijvoorbeeld <http://www.ambardcparis.com/>.

³⁸¹ Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

³⁸² Er is geen wettelijke identificatieplicht. Zie <https://www.leganet.cd/Legislation/Code%20de%20la%20famille/Loi.15.07.2016.html>. Zie <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/fr/cd/cd001fr.pdf>. Zie <https://www.ceni.cd/>.

³⁸³ Zie voor bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van december 2014. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

³⁸⁴ Zie ook <http://www.dgm.cd/index.php/documents-de-voyage>.

³⁸⁵ Een Laissez-passer individuel (LPI) is 72 uur geldig in grensgebieden. Houders kunnen het hele grondgebied van de nabijliggende stad in het buurland betreden. Inwoners van Goma kunnen bijvoorbeeld met een LPI Gisenyi in Rwanda bezoeken. Een LPI kost vijf USD. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

³⁸⁶ Voor degenen die op een afstand van minder dan twee kilometer van de grens wonen en de grens willen oversteken om naar school of de markt te gaan of hun akker te bewerken, is een jeton voldoende. De jetons zijn 24 uur geldig.

³⁸⁷ *Communauté économique des Pays des Grands Lacs* (CEPGL). De *Autorisation Spéciale de Circulation* CEPGL is twaalf maanden geldig, kan worden verlengd en wordt uitgereikt aan functionarissen van CEPGL organisaties. Het secretariaat van de CEPGL is in Gisenyi.

³⁸⁸ De Carte Spéciale CEPGL wordt uitgereikt aan functionarissen van CEPGL organisaties en is geldig zolang ze deze functie bekleden.

³⁸⁹ Het Visa transfrontalier wordt aan de grens door de DGM – en door buurlanden – afgegeven. Het heeft een geldigheid van zeven dagen indien afgegeven in havens en luchthaven en dertig dagen indien afgegeven op grensposten te land.

³⁹⁰ Uitsluitend voor Angolese vluchtelingen die hun status van vluchteling zijn kwijtgeraakt en nog in de DRC verblijven.

De bovenstaande documenten die geen foto bevatten, zijn slechts geldig in combinatie met een identiteitsbewijs. Reisdocumenten – uitgezonderd het paspoort en het Laissez-passer tenant lieu de passeport – kunnen worden aangevraagd bij de DGM (*Direction Générale de Migration*), die onder het ministerie van Binnenlandse Zaken valt.³⁹¹ Men moet zelf de aanvraag indienen. Alleen in geval van een vrijgeleide (*sauf conduit*) gebeurt dit door de autoriteiten.³⁹² Zie voor overige informatie over documenten het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2014.

De oude semi-biometrische Congolese paspoorten, die wel zijn voorzien van een foto maar niet van een vingerafdruk, zijn vanaf 15 januari 2018 niet langer geldig in de hele DRC. De biometrische paspoorten mét vingerafdruk zijn in november 2015 ingevoerd.³⁹³

Het ministerie van Buitenlandse Zaken beschikt over een database van uitgegeven paspoorten waarin foto's en vingerafdrukken van aanvragers zijn opgeslagen. Bij nieuwe aanvragen worden bestanden niet (voldoende) geverifieerd waardoor Congolezen betrekkelijk eenvoudig in het bezit kunnen komen van meer dan één paspoort, telkens onder een andere identiteit.³⁹⁴

Documentfraude

Het was tijdens de verslagperiode betrekkelijk eenvoudig op illegale wijze een kiezerskaart – het meest gebruikte identiteitsbewijs - te verkrijgen, tijdens, maar ook na de periode waarin de kiezers worden geregistreerd.³⁹⁵ Veel Rwandezers beschikken over een Congolese kiezerskaart.³⁹⁶ Het was niet alleen eenvoudig om – zonder verificatie in de database van het ministerie van Buitenlandse Zaken of controle van onderlinge bewijsstukken - aan een (extra) paspoort te komen, maar ook aan een dienstpaspoort of een diplomatiek paspoort.³⁹⁷ Vooral bij de aanvraag van visa werden veel frauduleuze documenten gebruikt zoals frauduleuze financiële documenten, valse bankafschriften, valse werkgeversverklaringen, valse aktes van de burgerlijke stand en diploma's.³⁹⁸ Echte documenten werden op frauduleuze wijze gebruikt, zo 'verhuurden' Congolezen in België hun Belgische verblijfspas aan

³⁹¹ Veel reisdocumenten worden afgegeven door één van de grenskantoren van de DGM. Voor een overzicht zie <http://www.dgm.cd/>. Zie ook <http://www.congo-autrement.com/blog/listes-de-165-postes-frontieres-de-la-republique-democratique-du-congo.html>.

³⁹² Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

³⁹³ Volgens een communiqué van het ministerie van Buitenlandse Zaken ondertekend op vrijdag 15 september 2017 mogen houders van deze paspoorten niet langer de grens overschrijden, zowel bij de binnenkomst als bij het verlaten van het nationale grondgebied. De paspoorten van Congolezen die in het buitenland wonen en die geen biometrische paspoorten hebben zullen bij terugkeer in de DRC aan de grens ongeldig worden gemaakt en ingetrokken. Ze krijgen een fotokopie van deze ongeldig gemaakte en ingetrokken paspoorten om hen in staat te stellen het nieuwe biometrische paspoort aan te vragen. Radio Okapi, *RDC : les anciens passeports semi-biométriques seront invalidés à partir du 16 octobre*, 16 september 2017. Radio Okapi, *RDC : l'invalidation des passeports semi-biométriques repoussée au 14 janvier 2018*, 3 oktober 2017. Forum des As, *AU TERME D'UN ARRETE INTERMINISTERIEL SIGNE LE 31 OCTOBRE: Les prix du passeport biométrique fixés à 185 USD et à 100 pour les détenteurs des passeports semi-biométriques*, 9 november 2017. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017.

³⁹⁴ Wanneer dubbele identiteiten worden doorgegeven, wordt daarop door de autoriteiten geen actie ondernomen. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

³⁹⁵ Tijdens de registratieperiode was 10 USD voldoende om een valse kiezerspas te kopen, daarna liep dit bedrag op tot 25 à 50 USD. Identificatie was niet nodig, alleen een naam en een foto. Volgens de OIF waren 1.2 miljoen blanco kiezerskaarten verdwenen. Ook werden registratiecomputers gestolen. Wie op frauduleuze wijze aan een kiezerskaart is gekomen staat wellicht niet ingeschreven in het kiesregister, maar heeft wel een officiële identiteitskaart. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018.

³⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018.

³⁹⁷ Zo geven ambtenaren bijvoorbeeld de naam van een collega op, die op een virtuele missie gaat. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017.

³⁹⁸ Vertrouwelijke bronnen, 16 juli 2017.

op hen lijkende landgenoten in de DRC, opdat deze met een terugkeervisum (illegaal) naar België konden reizen.³⁹⁹

Databanken

Er is géén centrale database waarin biometrische gegevens als vingerafdrukken en paspoorten worden opgeslagen. Er zijn meerdere databanken waarin voornoemde biometrische gegevens worden opgeslagen, zoals van het ministerie van Buitenlandse Zaken – van aanvragers van paspoorten -, het kiesregister – van kiezers -, de DGM – van personen die het land in- en uitreizen. Bronnen namen aan dat de veiligheidsdienst (ANR) toegang tot deze databases heeft. Bronnen namen ook aan dat er weinig of geen gebruik wordt gemaakt van de databanken, met uitzondering van de database van de DGM.⁴⁰⁰ De politie werkte aan het opzetten van een database voor de registratie van misdaden en plegers in Kinshasa – met een uitrol daarna in de rest van het land -, maar deze database van de politie was tijdens de verslagperiode nog niet operationeel.⁴⁰¹

Modernisering grensposten

De DGM werkt al enige tijd aan het moderniseren van de uitrusting van de grensposten, zowel van de gebouwen als de apparatuur. Die wordt voorzien van een document identificatiesysteem, waarmee in real time documenten kunnen worden gescand en de informatie via een satellietverbinding vanuit de lokale server naar een server in Kinshasa kan worden gestuurd.⁴⁰² Met het systeem kunnen visastempels worden gecontroleerd. De gegevens kunnen worden opgeslagen in het IOM-systeem *Migration Information and Data Analysis System (MIDAS)*.⁴⁰³

De volgende grensposten zijn inmiddels uitgerust met dit systeem:

- Yema di Ngoyo (Territoire de Moanda)
- Lufu (Territoire de Songololo)
- Port International de Matadi (Province du Bas-Congo)
- Kasumbalesa (Territoire de Sakania)
- Aéroport International de Ndjili (Kinshasa)
- Aéroport International de la Luano (Katanga)
- Aéroport International de Goma (Nord-Kivu)
- Beach Ngobila
- Zongo (Territoire de Mobayi)
- Ruzizi I (Ville de Bukavu)
- Kamvivira (Territoire d'Uvira)
- Grande Barrière (Corniche Ville de Goma)
- Kamako (Territoire de Tshikapa).⁴⁰⁴

³⁹⁹ In sommige gevallen werd dit bij het uitreizen ontdekt door ambtenaren van de DGM. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017.

⁴⁰⁰ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017.

⁴⁰¹ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

⁴⁰² Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

⁴⁰³ Ibid.

⁴⁰⁴ Ibid.

2 Mensenrechten

2.1 Juridische context

2.1.1 Verdragen en Protocollen

Gedurende de verslagperiode heeft zich geen wijziging voorgedaan met betrekking tot de verdragen waarbij de DRC is aangesloten..⁴⁰⁵

2.1.2 Nationale wetgeving

De Congolese grondwet kent enkele bepalingen die van belang zijn voor de eerbiediging van de mensenrechten in de DRC. In de preambule bij de grondwet wordt expliciet verwezen naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Afrikaans Handvest voor de Rechten van de Mens en de Volkeren, het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen..⁴⁰⁶

De DRC heeft het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof geratificeerd. Op 2 juni 2015 nam de *Assemblée nationale* een wetsontwerp aan over de implementatie van het Statuut van Rome in de nationale wetgeving..⁴⁰⁷ Op 9 december 2015 werd het voorstel door de Senaat aangenomen..⁴⁰⁸

Constitutionele Hof

Op 4 april 2015 werd het Constitutionele Hof, dat was voorzien in de grondwet van 2006, geïnstalleerd. Het Hof heeft onder meer rechtsbevoegdheid over de interpretatie van de Grondwet en vervangt de Hoge Raad als hoogste rechtsinstantie inzake geschillen bij parlaments- en presidentiele verkiezingen..⁴⁰⁹ Op 11 juli 2016 publiceerde de Congolese staatscourant de uitspraak van het Constitutionele Hof van 11 mei 2016 waarin het Hof bepaalde dat de president kon aanblijven na afloop van diens laatste grondwettelijke termijn..⁴¹⁰

2.1.3 Voornaamste wetgeving

Strafrecht

Het Wetboek van Strafrecht dateert van 30 januari 1940 en is aangepast op 30 november 2004 en op 20 juli 2006..⁴¹¹

⁴⁰⁵ Zie voor bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht DRC van juni 2012. Zie tevens Ministerie van Buitenlandse Zaken, Verdragenbank, <http://www.minbuza.nl/verdragen> en http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/party_main_treaties.htm.

⁴⁰⁶ Zie voor bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht DRC van juni 2012.

⁴⁰⁷ UNGA, A/HRC/30/32, 27 juli 2015.

⁴⁰⁸ Le Potentiel, *Le Sénat vote le projet de loi de mise en oeuvre du statut de Rome*, 9 december 2015.

⁴⁰⁹ UNSC, S/2015/486, 26 juni 2015.

⁴¹⁰ Het Hof herhaalde slechts de inhoud van artikel 70, alinea 2, van de grondwet dat volgens het Hof geen nadere uitleg behoefde en voegde daaraan het principe van de continuïteit van de staat aan toe: 'De president van de Republiek mag aan het einde van zijn mandaat in functie op grond van het principe van de continuïteit van de staat aanblijven tot de daadwerkelijke installatie van de nieuw gekozen president'. Onder druk waren vijf rechters in zitting bijeen gekomen, hetgeen een schending inhield van de wet die bepaalt dat het Constitutionele Hof slechts besluiten kan nemen 'in aanwezigheid van alle leden, behalve als twee van hen tijdelijk zijn verhinderd om geldige redenen'. Op grond van overmacht en 'het belang van de zaak' deed het Hof toch uitspraak. *Jeune Afrique, RD Congo: la Cour constitutionnelle estime que Kabila peut rester en fonction après la fin de son mandat*, 11 mei 2016. RFI, *RDC: la Cour constitutionnelle publie enfin l'arrêt polémique*, 11 juli 2016. Zie ook *Jeune Afrique, RDC : pourquoi Joseph Kabila veut dompter la Cour constitutionnelle*, 24 oktober 2017.

⁴¹¹ Code Pénal Congolais: Décret du 30 janvier 1940 tel que modifié et mis à jour au 30 novembre 2004. <http://www.leganet.cd/Legislation/JO/20april/JO.30.11.2004.pdf>. Loi no 06/018 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 30 janvier 1940 portant Code pénal congolais. Zie ook de Loi n° 06/019 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 06 août 1959 portant Code de Procédure Pénale Congolais.

Familierecht

Het Burgerlijk Wetboek Personen- en familierecht dateert van 1 augustus 1987. Het bevat wetboeken nationaliteits- persoons-, familie- en erfrecht, alsmede een hoofdstuk burgerlijke stand.⁴¹² In het Wetboek Nationaliteit wordt beschreven hoe men de Congolese nationaliteit van rechtswege dan wel via naturalisatie verkrijgt, hoe men de nationaliteit verliest en onder welke voorwaarde men de nationaliteit kan herkrijgen.

Van rechtswege verkrijgen de volgende personen de Congolese nationaliteit:

- Een ieder die behoort tot de etnische groepen en nationaliteiten die zich op het moment van de onafhankelijkheid op Congolees grondgebied bevonden;
- Het kind van wie de vader of de moeder Congolees is;
- Het pasgeboren kind dat op Congolees grondgebied wordt aangetroffen en van wie de ouders onbekend zijn;⁴¹³
- Het kind van staatloze ouders dat op Congolees grondgebied wordt geboren;
- Het kind dat op Congolees grondgebied wordt geboren uit buitenlandse ouders van wie de nationaliteit volgens de wetgeving van het land van oorsprong niet overgaat op het kind.

Via naturalisatie verkrijgen de volgende personen de Congolese nationaliteit:

- Een buitenlander die zich verdienstelijk heeft gemaakt voor de DRC of bij wiens naturalisatie de DRC een wezenlijk en zichtbaar belang heeft;⁴¹⁴
- Een kind dat geboren is in de DRC of het buitenland uit ouders van wie één ouder de Congolese nationaliteit heeft (optie);
- Een kind dat op legale wijze door een Congolees is geadopteerd;
- Een kind van wie één van de adoptieouders de Congolese nationaliteit heeft verworven of vrijwillig heeft herkrege.⁴¹⁵

Verlies van de Congolese nationaliteit:

Een Congolees verliest de Congolese nationaliteit door een andere nationaliteit aan te nemen. Een tot Congolees genaturaliseerde buitenlander kan de Congolese nationaliteit worden ontnomen als later blijkt dat deze zich niet heeft gehouden aan de wettelijke voorwaarden tot verkrijging daarvan.⁴¹⁶

Benodigde documenten ter verkrijging van de Congolese nationaliteit

Degene die de Congolese nationaliteit heeft verloren en deze wil herkrijgen dient de volgende documenten in tweevoud over te leggen:

- Een gelegaliseerde geboorteakte dan wel een ander geldig administratief of juridisch document waarin leeftijd en identiteit van aanvrager staan vermeld;

⁴¹² Loi n° 87-010 du 1 er août 1987 portant Code de la famille. Livre I – de la Nationalité; Livre II – de la Personne; Livre II de la Famille; Livre IV – ses Successions et des Libéralités. Zie <http://www.leganet.cd/Legislation/Code%20de%20la%20famille/>.

⁴¹³ Als later blijkt dat het kind buitenlandse ouders heeft, wordt aangenomen dat het nooit de Congolese nationaliteit heeft bezeten, doch de nationaliteit van de ouders.

⁴¹⁴ Er zijn daarnaast allerlei aanvullende bepalingen. Zo moet iemand ten minste vijf jaar verblijf in de DRC hebben, een Congolese taal spreken en afzien van een andere nationaliteit.

⁴¹⁵ Er zijn eveneens aanvullende bepalingen in geval van optie (één van beide ouders is Congolees) en adoptie. Ook moet men bijvoorbeeld van goed gedrag zijn en geen oorlogs- en/of andere misdaden hebben gepleegd.

⁴¹⁶ Zo mag iemand die in eigen land is veroordeeld wegens oorlogsmisdaden, wapenhandel of economische delicten zich niet tot Congolees laten naturaliseren. Zie artikelen 22 t/m 29 van de LOI N° 04/024 DU 12 NOVEMBRE 2004 RELATIVE A LA NATIONALITE CONGOLAISE.

- Een door de bevoegde autoriteiten afgegeven akte waaruit blijkt dat aanvrager oorspronkelijk de Congolese nationaliteit bezat;
- Een nationaliteitsverklaring afgegeven door de bevoegde autoriteiten van het land waar aanvrager ingezetene is;
- Een bewijsstuk waaruit blijkt dat volgens de wet van het land waar aanvrager ingezetene is, ingezetenen van dat land hun nationaliteit verliezen door de vrijwillige verkrijging van een vreemde nationaliteit;
- Een door de bevoegde autoriteiten afgegeven document waaruit blijkt dat aanvrager op het moment van aanvraag zijn vaste woon- of verblijfplaats in de DRC had;
- Een verklaring van goed gedrag, niet ouder dan drie maanden, afgegeven door de bevoegde autoriteiten in het land waar aanvrager heeft verbleven;
- Een uittreksel uit het strafregister, niet ouder dan drie maanden, bekrachtigd door het Openbaar Ministerie van de DRC;
- Een door de autoriteiten van het land waar aanvrager ingezetene is gelegaliseerde vertaling in het Frans van benodigde documenten die in een andere taal zijn opgesteld;
- Een curriculum vitae.⁴¹⁷

2.2 Toezicht op naleving van mensenrechten

Nationaal

De DRC beschikt over een ministerie van Justitie en Mensenrechten. Er is een minister voor Justitie en een viceminister van Mensenrechten. Daarnaast is vanaf juli 2015 de *Commission Nationale des Droits de l'Homme* (CNDH) actief.⁴¹⁸ De CNDH speelde een belangrijke rol bij de voorbereidingen van een wet op de bescherming van mensenrechtenverdedigers, die op 15 mei 2017 door de senaat werd aangenomen.⁴¹⁹ Begin februari 2018 richtte de regering een gemengde onderzoekscommissie op bestaande uit vertegenwoordigers van het ministerie van Justitie en Mensenrechten en de CNDH. Deze commissie kreeg opdracht onderzoek te doen naar de mensenrechtenschendingen die werden begaan door de veiligheidsdiensten en het leger tijdens de manifestaties van 31 december 2017 en 21 januari 2018.⁴²⁰ Op 10 maart 2018 presenteerde de minister van Mensenrechten het rapport van de commissie.⁴²¹

Internationaal

De internationale gemeenschap volgt de mensenrechtensituatie in de DRC op kritische wijze. Het gezamenlijke VN-mensenrechtenbureau BCNUDH.⁴²² speelt een

⁴¹⁷ Arrêté ministériel n° 261/CAB/MIN/J/2006 du 04 juillet 2006 portant certaines mesures d'exécution de la Loi n° 04/024 du 12 novembre 2004 relative à la nationalité congolaise.

⁴¹⁸ De negen leden van de CNDH, vertegenwoordigers van diverse mensenrechtenorganisaties, werden op 23 juli 2015 beëdigd. Zie voor meer bijzonderheden het algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016.

⁴¹⁹ UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017.

⁴²⁰ Op 3 januari 2018 gaf de *Directeur de Cabinet du Président de la République* in een brief aan de vicepremier, tevens minister van Binnenlandse Zaken en Veiligheid, hiertoe opdracht. Hij herinnerde aan de noodzaak om bij het handhaven van de orde de fundamentele rechten van de burgers te respecteren. Echter, ondanks deze instructies begingen de ordetroepen op 21 januari 2018 opnieuw ernstige mensenrechtenschendingen. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴²¹ Het rapport bevestigt het algemene verbod op demonstraties en de belangrijke inzet van de veiligheidsdiensten en het leger. Tevens bevestigt het rapport dat sommige leden van de ordetroepen zich niet hebben gehouden aan de geldende internationale, regionale en nationale juridische normen. Het rapport deed aanbevelingen, maar die werden niet opgevolgd. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴²² Bureau Conjoint des Nations Unies aux Droits de l'Homme (BCNUDH). In het Engels: *United Nations Joint Human Rights Office* (UNJHRO).

belangrijke rol in het toezicht op de mensenrechtenschendingen in de DRC.⁴²³ De *Protection Unit* van Monusco richt zich specifiek op het beschermen van slachtoffers en getuigen van mensenrechtenschendingen en van mensenrechtenactivisten. Zij worden in urgente gevallen tijdelijk op een beschermd schuiladres ondergebracht. Tijdens de verslagperiode werd in verscheidene gevallen deze speciale bescherming geboden.⁴²⁴ Er is tevens een *protection network* opgezet van lokale medewerkers, vaak zijn dit medewerkers van plaatselijke ngo's. Zij zijn uitgerust met draagbare telefoons om misstanden te melden. Meldpunten in dorpen in de laatste drie maanden van 2017 gaven gemiddeld 570 alarmmeldingen per maand door. De autoriteiten reageerden in 74% van de gevallen op de gemiddeld 486 maandelijkse meldingen in Noord-Kivu, Zuid-Kivu en Tanganyika. De meldingen waarop niet werd gereageerd waren afkomstig uit afgelegen, ontoegankelijke gebieden.⁴²⁵ Behalve het BCNUDH leiden ngo's als *Protection Internationale*⁴²⁶, *Avocats sans Frontières (ASF)*⁴²⁷, *Front Line*⁴²⁸ en *International Ngo Safety Organisation (INSO)*⁴²⁹ lokale mensenrechtenverdedigers op en zorgen zo goed mogelijk voor hun veiligheid.⁴³⁰

Ondanks verzet van de VS en verscheidene ngo's zoals Human Rights Watch werd de DRC op 16 oktober 2017 met 151 van de 193 stemmen gekozen in de VN-Mensenrechtenraad.⁴³¹

2.2.1

Aangifte misdrijf

Men kan schriftelijk of mondeling aangifte bij de politie of bij het parket doen. Over het algemeen is de politie slecht uitgerust: ze heeft de beschikking over kale bureaus, veelal zonder schrijfmachines, computers of geordende archieven; een proces-verbaal wordt regelmatig met de hand uitgeschreven. Het is niet gebruikelijk dat degene die aangifte doet daarvan een schriftelijke bevestiging krijgt. Tevens kampt de politie met logistieke problemen, zoals een gebrek aan voertuigen, brandstof en telefoons. Niettemin is de politie geregeld in staat om – kort na een inbraak of ander delict – de dader(s) op te pakken. De politie kan daarbij rekenen op veel medewerking van de plaatselijke bevolking.⁴³² Indien de politie in gebreke blijft, kan men bescherming zoeken bij gerechtelijke instanties. Het is niet bekend of en in welke gevallen de autoriteiten hierop actie ondernemen. Vroeger was het gebruikelijk dat de naam van een politieagent op diens uniform werd vermeld, maar dat is niet meer verplicht.⁴³³

⁴²³ Het VN-mensenrechtenbureau verschafte rechtshulp en verschillende vormen van bescherming aan mensenrechtenverdedigers, journalisten en slachtoffers en getuigen van ernstige schendingen van mensenrechten. Het BCNUDH zette zich tijdens de verslagperiode in bij honderden gevallen van bedreigingen en andere schendingen van mensenrechten. UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017.

⁴²⁴ Het gaat dan niet alleen om één individu, maar om het hele gezin. Wel is het voorgekomen dat het BCNUDH onvoldoende budget had om bepaalde personen te helpen. UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018.

⁴²⁵ UNSC, S/2018/16, 5 januari 2018.

⁴²⁶ Zie <https://www.protectioninternational.org/en/where/drc>.

⁴²⁷ Zie <https://www.asf.be/nl/blog/category/country/congo/>.

⁴²⁸ Zie <https://www.frontlinedefenders.org/en/location/democratic-republic-congo/>.

⁴²⁹ Zie <http://www.ngosafety.org/>.

⁴³⁰ UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017.

⁴³¹ Jeune Afrique, *La RDC fait son entrée au sein du Conseil des droits de l'homme de l'ONU*, 16 oktober 2017. Le Monde, *La République démocratique du Congo élue au Conseil des droits de l'homme de l'ONU*, 16 oktober 2017. *Tsur7.cd, RDC au CNUDH : » un camouflet pour les nombreuses victimes des abus commis par le gouvernement «*, HRW, 17 oktober 2017. Reuters, *Congo elected to U.N. rights council*; Britain, *U.S. unhappy*, 16 oktober 2017. Jeune Afrique, *La RDC au Conseil des droits de l'homme : une victoire diplomatique en trompe l'œil ?*, 19 oktober 2017.

⁴³² Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

⁴³³ Ibid.

In Kinshasa en in conflictgebieden kan men bescherming zoeken bij (de protectie eenheid van) Monusco. In alle provincies staan lokale ngo's slachtoffers (vaak van seksueel geweld) bij.⁴³⁴

2.3 Naleving en schendingen

In de gehele DRC – maar vooral in de conflictgebieden - was gedurende de verslagperiode sprake van wijdverbreide en stelselmatige mensenrechtenschendingen. Het Congolese leger (FARDC), de *Police Nationale Congolaise* (PNC), de diverse veiligheidsdiensten (in het bijzonder de nationale inlichtingendienst *Agence Nationale de Renseignements* (ANR) en de Republikeinse Garde maakten zich schuldig aan ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder buitengerechtigde executies, verdwijningen, willekeurige arrestaties, mishandeling en marteling van burgers. Daarnaast maakten gewapende groeperingen, waaronder de ADF/Nalu, de FDLR, de LRA, de Kamuina Nsapu-militie en Mai-Mai groepen, zich schuldig aan ernstige schendingen van de mensenrechten.⁴³⁵

Eén van de belangrijkste mensenrechtenschenders was nog altijd het regeringsleger.⁴³⁶ De regering gebruikte evenals in de vorige verslagperiode disproportioneel geweld om protestbetogingen neer te slaan. Vanaf juli 2017 nam het BCNUDH een zekere militarisering van de politie waar. Verscheidene hoge militairen werden benoemd op de meeste provinciale hoofdbureaus en op hoge politiefuncties, waaronder die van hoofdcommissaris.⁴³⁷ Uit getuigenverklaringen is gebleken dat de autoriteiten hebben getracht de militarisering te verhullen, bijvoorbeeld door militairen van de Republikeinse Garde een politie-uniform te geven.⁴³⁸ Volgens het rapport van het BCNUDH van 24 januari 2018 werden tijdens betogingen op 31 december 2017 ten minste negen burgers gedood, raakten 98 burgers gewond en werden 185 burgers gearresteerd door het leger en de politie; bij de betogingen op 21 januari 2018 vielen ten minste zeven doden, 67 gewonden en werden 121 personen op willekeurige wijze gearresteerd.⁴³⁹ Volgens het BCNUDH waren veel mensenrechtenschendingen gerelateerd aan de inperking van democratische ruimte van de burgers.⁴⁴⁰

Eén van de belangrijkste aspecten van de mensenrechtenproblematiek in de DRC is de hoge mate van straffeloosheid. De meeste militairen en leden van de politie en de veiligheidsdiensten die zich daaraan schuldig maakten werden niet vervolgd of bestraft.⁴⁴¹ Militaire rechtbanken veroordeelden in 2017 ten minste 77 FARDC-

⁴³⁴ Een mensenrechtenactivist die een slachtoffer begeleidt, is altijd in het bezit van wets- verdragsteksten die hij zonodig aan de autoriteiten kan laten zien. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

⁴³⁵ Volgens het BCNUDH nam het aantal schendingen in 2017 (6.497) ten opzichte van 2016 toe met ruim 25%. Meer dan de helft ervan – 61% - werd begaan door leger, politie en veiligheidsdiensten; de overige schendingen werden begaan door gewapende groeperingen. BCNUDH, *Principales tendances des violations des droits de l'homme documentées en 2017*, 24 januari 2018. Zie ook BBC Afrique, *Violations des droits de l'Homme en RDC*, 31 oktober 2018.

⁴³⁶ Volgens het BCNUDH was de politie (26%) in 2017 verantwoordelijk voor de meeste schendingen, gevolgd door het leger (24%). BCNUDH, *Principales tendances des violations des droits de l'homme documentées en 2017*, 24 januari 2018.

⁴³⁷ Zie vooral de Ordonnance n°17/050 du 17 juillet 2017 portant nomination dans la catégorie de commissaire divisionnaire de la Police nationale congolaise en de Ordonnance n°17/052 du 17 juillet 2017 portant nomination d'un Commissaire général et des Commissaires généraux adjoints de la Police nationale congolaise.

⁴³⁸ BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴³⁹ Ibid.

⁴⁴⁰ In 2017 becijferde het BCNUDH deze schendingen in totaal op 1.375, waarvan de politie 712 voor haar rekening nam en het leger 269. BCNUDH, *Principales tendances des violations des droits de l'homme documentées en 2017*, 24 januari 2018.

⁴⁴¹ UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of*

militairen en 28 politieagenten wegens mensenrechtenschendingen die zij hadden begaan in de periode van januari tot juni 2017.⁴⁴²

De regering voerde militaire acties uit tegen enkele gewapende groeperingen, maar had een beperkte capaciteit om onderzoek naar hun misdaden te doen en hen te berechten.⁴⁴³

2.3.1

Vrijheid van meningsuiting

De grondwet voorziet in vrijheid van meningsuiting, persvrijheid en het recht op informatie.⁴⁴⁴ In de praktijk worden deze rechten echter door de autoriteiten ingeperkt.⁴⁴⁵ Mensenrechtenverdedigers en journalisten die zich kritisch uitlieten over de autoriteiten of aandacht vroegen voor bepaalde misstanden werden geregeld bedreigd, op willekeurige wijze gearresteerd en op andere manieren blootgesteld aan mensenrechtenschendingen door politie of veiligheidsdiensten en door gewapende groeperingen.⁴⁴⁶ Tijdens de verslagperiode is volgens de ngo *Journaliste en Danger* (JED) de persvrijheid verslechterd, vooral door de toename van het aantal arrestaties van journalisten.⁴⁴⁷ Volgens de JED werden in 2017 tientallen journalisten gearresteerd en gedetineerd in gevangnissen of *cachots* van veiligheidsdiensten. In het jaarverslag van de JED, getiteld *La répression se banalise*, worden aanslagen op de persvrijheid beschreven. In haar rapport van 2 november 2017, dat de periode van 2 november 2016 tot 1 november 2017 beslaat, beschrijft JED 121 aanslagen op de persvrijheid tegenover 87 in het jaar daarvoor. Volgens de JED waren de veiligheidsdiensten verantwoordelijk voor meer dan de helft van de aanslagen. De JED documenteerde 37 gevallen van willekeurige arrestaties van journalisten tegenover twintig gevallen in het jaar daarvoor. Aan het eind van 2017 had de regering geen enkele overtreder van de persvrijheid bestraft of aangeklaagd.⁴⁴⁸ Terwijl de *Conseil supérieur de l'Audiovisuel et de la Communication* (CSAC) het enige instituut is dat wettelijk is bevoegd om (tijdelijk) vergunningen van kranten en televisiestations in te trekken, beperkten ook de regering, veiligheidsdiensten en provinciale functionarissen radio- en tv-zendtijd.⁴⁴⁹

the Congo, 20 april 2018. DW, "L'impunité structurelle justifie les violences en République démocratique du Congo", 9 oktober 2018.

⁴⁴² US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁴³ Ibid.

⁴⁴⁴ In het algemeen konden individuele burgers kritiek uiten op de regering, haar vertegenwoordigers en andere burgers zonder bloot te staan aan vergeldingsmaatregelen. Degenen die openlijke kritiek op de overheid uiten over verkiezingen, democratie, conflicten, beheer van mineralen en corruptie kregen soms te maken met de ANR en, in mindere mate, met de provinciale autoriteiten. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁴⁵ Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018.

⁴⁴⁶ Degene die een journalist aanpakt en de persvrijheid schendt, wordt in de regel daarvoor niet gestraft. JED, *Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC*, 2 november 2017. Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018.

⁴⁴⁷ JED, *Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC*, 2 november 2017.

⁴⁴⁸ JED, *Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC*, 2 november 2017. Radio Okapi, *RDC: 121 attaques contre les journalistes recensés en 2017*, 8 november 2017. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁴⁹ Sommige regeringsvoorlichters censureerden naar verluidt artikelen van de kranten in de private sector. Private media pasten steeds meer zelfcensuur toe uit angst voor potentiële repressie en het vooruitzicht dat de overheid tot sluiting over zou gaan. De CSAC is bevoegd is om schorsingen uit te delen wegens haat zaaien en andere ernstige ethische overtredingen. De radio was nog altijd het belangrijkste communicatiemiddel vanwege de hoge graad van analfabetisme en de naar verhouding hoge kosten van kranten en televisie. De Congolese Staat was eigenaar van drie radiostations en drie televisiestations en de familie van president Kabila bezat daarnaast nog twee andere tv-stations. Regeringsfunctionarissen, politici en in mindere mate kerkelijke leiders bezaten of bestuurden de meeste radio- en tv-stations. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

Tijdens de verslagperiode stond de vrijheid van meningsuiting onder grote druk. Journalisten die verslag deden van manifestaties werden geïntimideerd en bedreigd door leden van de veiligheidsdiensten en het leger. Zo werden bijvoorbeeld op 28 november 2017 twee journalisten, een van de *Voix de l'Amérique* (VOA) en een van Reuters, door een kolonel van de Nationale Politie in Goma (Noord-Kivu) bedreigd, terwijl zij verslag deden van een demonstratie. Op 30 november 2017 verdreef de politie journalisten in Kinshasa, toen zij de manifestaties in deze stad versloegen.⁴⁵⁰ De autoriteiten beletten internationale en Congolese journalisten om hun werk te doen, door hen te arresteren, hen toegang te ontzeggen of hun apparatuur in beslag te nemen en hun opnames te wissen. Overigens maakten zij daarbij geen onderscheid tussen vertegenwoordigers van regeringsgezinde media en van neutrale of kritische media.⁴⁵¹ In 2017 werden ten minste veertig journalisten gedetineerd. De regering sloot het uitzendingsignaal van Congolese radio- en tv-stations af en beperkte van tijd tot tijd de toegang tot sociale media.⁴⁵²

Op 30 december 2017, aan de vooravond van de door het CLC georganiseerde manifestaties, gaf de minister van Communicatie⁴⁵³ opdracht de toegang tot het internet en de sms-berichten af te sluiten op grond van de 'staatsveiligheid'. De uitzendingen van Radio Okapi et Radio Top Congo werden gestoord. Op 21 januari 2018 werden het internet en het berichtenverkeer opnieuw enkele dagen afgesloten naar aanleiding van de tweede dag van de demonstraties van het CLC.⁴⁵⁴ Verscheidene journalisten van Radio Okapi werden belaagd. Zo bedreigden bijvoorbeeld op 21 januari 2018 twee legerofficieren, die werden vergezeld door vier gemaskerde en gewapende mannen, een journalist van Radio Okapi met de dood en vernielden zijn fototoestel waarmee hij foto's van de demonstraties in Kinshasa nam. Op dezelfde dag bedreigden FARDC-militairen in Kisangani een andere journalist van Radio Okapi terwijl hij verslag deed van de manifestaties.⁴⁵⁵ In Oost-Congo doken journalisten onder die een documentaire hadden gemaakt over een stuk land dat door de familie van Kabila in beslag is genomen in Mbobero.⁴⁵⁶ Begin september 2018 werd een journalist ontvoerd in Noord-Kivu. Na betaling van losgeld werd hij vrijgelaten.⁴⁵⁷

De politie beschouwde journalisten die zich aan de zijde van demonstranten bevonden als tegenstanders – gevaarlijke getuigen die hun optreden met camera's en telefoons vastlegden - en beschermde journalisten die aan de kant van de politie stonden.⁴⁵⁸

⁴⁵⁰ BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴⁵¹ Journalisten van de RNTC, de staatsomroep, liepen het risico te worden geschorst of ontslagen vanwege het uitzenden of verslaan van demonstraties die de macht schaden. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018.

⁴⁵² Vertegenwoordigers van de media meldden dat zij onder druk werden gezet door de regering om geen verslag te doen van door de oppositie georganiseerde bijeenkomsten of nieuws te publiceren over oppositieleiders. Ongeuniformeerde veiligheidsagenten hielden politieke bijeenkomsten in de gaten. De regering weigerde visa aan journalisten van verscheidene buitenlandse media te verlenen of te verlengen. HRW, *World Report 2018 - Democratic Republic of Congo*, 18 januari 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁵³ Voluit: Ministre des postes, télécommunications et nouvelles technologies de l'information et de la communication.

⁴⁵⁴ BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴⁵⁵ Ibid.

⁴⁵⁶ De Standaard, *Ondergedoken na bedreigingen*, 28 juli 2018.

⁴⁵⁷ Le Figaro, *Libération contre rançon d'un journaliste enlevé en RDC*, 3 september 2018. Zie ook Le Figaro, *RDC: 5 journalistes «enlevés» par des policiers*, 19 oktober 2018. Al Jazeera, *DRC journalists set free after police detention*, 20 oktober 2018.

⁴⁵⁸ Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

In de eerste helft van 2018 had de pers volgens sommige bronnen minder moeilijkheden met het verslaan van demonstraties dan in het jaar daarvoor.⁴⁵⁹ Voorafgaand aan de demonstraties kwamen zij bijeen om de route te bespreken en gegevens uit te wisselen over gevaarlijke locaties, contactpersonen bij het CLC en Monusco, deelnemende journalisten, cameramensen, fotografen, chauffeurs en voertuigen. Tijdens de demonstraties trokken zij gezamenlijk – waardoor de politie hen onmogelijk tegelijk op kon pakken - op en brachten zij na acties zo snel mogelijk hun beelden in veiligheid. Ook hielden zij voortdurend contact per Whatsapp.⁴⁶⁰ Journalisten werden nog wel zo nu en dan gearresteerd en naar een politiebureau gebracht, maar niet lang vastgehouden. Zij liepen niet alleen gevaar van de kant van de autoriteiten, maar ook van de kant van demonstranten die niet begrepen waarom zij werden gefilmd.⁴⁶¹ Journalisten konden met hulp van artsen ziekenhuizen en mortuaria bezoeken en hadden ook binnen het veiligheidsapparaat 'vertrouwenspersonen'.⁴⁶²

In sommige gevallen beten journalisten van zich af. Toen minister van Justitie Thambo Mwamba uitspraken deed over 'armzalige journalisten die voor duizend USD een verhaal over Katumbi opschreven', dreigde de *Union nationale de la presse du Congo* (UNPC) zes maanden lang geen informatie van diens ministerie te publiceren.⁴⁶³

Aan het eind van de verslagperiode waren nog altijd vier radio- en tv-stations gesloten die banden hadden met de oppositie: *Radio Télévision Lubumbashi* JUA (RTLJ), dat eigendom is van Muyambo; *Nyota TV* en *Radio Télévision Mapendo*, die eigendom zijn van Katumbi en *La Voix du Katanga radio and television station*, dat eigendom is van Gabriel Kyungu.⁴⁶⁴ De regering vaardigde op 14 juni 2018 een decreet uit waarbij online media werden verplicht om toestemming van de regering aan te vragen voor advertenties.⁴⁶⁵ De ngo *Journaliste en Danger* (JED) vreesde dat de maatregel was bedoeld om de persvrijheid verder in te perken.⁴⁶⁶

In haar jaarverslag van 2017, dat op 2 november 2017 werd gepubliceerd, maakte Journaliste en Danger (JED) melding van 121 aanslagen op de media, waarvan de helft bestond uit fysiek geweld tegen journalisten. Daarnaast noteerde JED veel gevallen van censuur van nationale en internationale media. Volgens JED werden de 'daders' van de repressie daarvoor niet bestraft.⁴⁶⁷

Internet

Er zijn slechts enkele *private internet providers* in de DRC, zoals Vodanet ISP (Vodacom) en Microcom.⁴⁶⁸ Het staatsbedrijf *Société Congolaise des Postes et Telecommunications* (SCPT) regelt de toegang tot de glasvezelkabel waarvan de providers gebruik maken, al zijn er enkele providers die nog gebruik maken van de satelliet. Volgens een bron wordt aan privé providers niet gevraagd gegevens over

⁴⁵⁹ Ibid.

⁴⁶⁰ Ibid.

⁴⁶¹ Ibid.

⁴⁶² Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018.

⁴⁶³ LaLibre, *RDC: les médias congolais décrètent un embargo de 6 mois contre le ministre de la justice*, 20 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018.

⁴⁶⁴ HRW, *DR Congo: Repression Persists as Election Deadline Nears*, 29 juni 2018. Radio Okapi, *Lubumbashi : l'AR salue l'évolution du processus électoral et exige l'application des mesures de décriminalisation*, 2 augustus 2018.

⁴⁶⁵ HRW, *DR Congo: Repression Persists as Election Deadline Nears*, 29 juni 2018.

⁴⁶⁶ JED, *RDC : JED demande un moratoire dans l'application de l'arrêté sur la réglementation des médias en ligne*, 25 juni 2018. Zie ook Al Jazeera, *Censored, harassed and arrested: DR Congo's politicised media*, 2 juli 2018. HRW, *DR Congo: Opposition Under Assault*, 28 augustus 2018.

⁴⁶⁷ Radio Okapi, *RDC : JED documente 121 cas d'attaque contre les journalistes*, 2 november 2017.

⁴⁶⁸ Zie <https://www.budde.com.au/Research/Democratic-Republic-of-Congo-Telecoms-Mobile-and-Broadband-Statistics-and-Analyses>; <http://www.internetworldstats.com/af/cd.htm>

hun klanten te leveren..⁴⁶⁹ Gebruikers van internetcafés zijn niet verplicht hun gegevens achter te laten voordat ze gebruik kunnen maken van de faciliteiten van het internetcafé. Zij betalen en kunnen hun gang gaan. Hun activiteiten worden naar verluidt niet gemonitord door het internetcafé. Het is niet bekend of privé-gebruikers zijn verplicht tot het plaatsen van een internetfilter..⁴⁷⁰

Particuliere ondernemers rekenden schappelijke prijzen voor internettoegang via internetcafés in grote steden in het hele land. Mobiele telefoons zijn een steeds populairdere manier om toegang tot internet te krijgen. Volgens de *International Telecommunication Union* maakte 6,2% van de inwoners van de DRC in 2016 gebruik van het internet..⁴⁷¹

De autoriteiten proberen de inhoud van facebook-, twitterpagina's en internetdiscussiegroepen in de gaten houden om op deze wijze tegenstanders van de regering te identificeren. Het is mogelijk dat mensen bij ondervragingen door de veiligheidsdienst wordt gevraagd hun wachtwoorden te geven van hun facebook- of twitterpagina. Het is voorgekomen dat de veiligheidsdienst Whatsapp-berichten heeft gebruikt als basis om mensen in staat van beschuldiging te stellen. Bij legaal vertrek uit de DRC wordt uitreizenden niet gevraagd naar hun wachtwoorden van hun facebook- of twitterpagina. Bij legale binnenkomst in de DRC wordt reizigers niet gevraagd naar hun wachtwoorden van hun facebook- of twitterpagina. Het op een website/weblog buiten de DRC plaatsen van informatie is niet strafbaar. Er zijn geen gevallen bekend van personen die zijn veroordeeld op basis van de inhoud van hun weblog, facebook- of twitterpagina. Er is geen wet op grond waarvan een veroordeling mogelijk is. Wel zijn er initiatieven om de controle van online media in de wet vast te leggen. Veiligheidsdiensten beschuldigen personen van belediging van het staatshoofd of aantasting van de staatsveiligheid..⁴⁷²

Mobiel telefoonverkeer

Het is het verplicht om alle mobiele telefoons op naam te registreren. Volgens bronnen ontbeert de DRC de technische middelen om op grote schaal c.q. systematisch telefoongesprekken af te luisteren of sms'jes te onderscheppen. Uitsluitend de *police scientifique* zou daartoe (in beperkte mate) in staat zijn. De inhoud van afgeluisterde gesprekken is op beperkte schaal, bijvoorbeeld in het geval van de moord op de mensenrechtenverdediger Chebeya in 2010..⁴⁷³, gebruikt bij justitieel onderzoek. Ngo's en andere gebruikers die politiek-gevoelige informatie willen bespreken houden er rekening mee dat hun gesprek kan worden afgeluisterd..⁴⁷⁴

Het Congolese telecomsysteem is een van de minst ontwikkelde in de regio. Theoretisch heeft de *Société Congolaise des Postes et Telecommunications* (SCPT) op grond van de wetgeving van 1970 een monopoliepositie. Echter, de *Autorité de Régulation de la Poste et des Télécommunications du Congo* (ARPTC) past de regels in de sector losjes toe. Van de Congolezen beschikte in 2017 44% over een mobiele telefoon en 3% over een internetverbinding. Minder dan één procent van de internetverbindingen zijn vaste verbindingen, waardoor de providers van mobiele telefoons de facto ook internet providers zijn. Vodacom (35%), Airtel (30.6%), Orange (27.7%) en Africell (6.6%) zijn de belangrijkste telecomproviders.

⁴⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 22 oktober 2018.

⁴⁷⁰ Ibid.

⁴⁷¹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁷² Vertrouwelijke bron, 22 oktober 2018.

⁴⁷³ Zie HRW, *RD Congo : Assassinat d'un important défenseur des droits humains*, 3 juni 2010.

⁴⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 22 oktober 2018. Zie ook het thematisch ambtsbericht DRC van oktober 2017.

Het is verplicht SIM-kaarten te laten registreren.⁴⁷⁵ *Refugees United* heeft een database ontwikkeld met mobiele telefoonnummers van vluchtelingen en ontheemden. Personen die zich laten registreren kunnen vermiste familieleden terugvinden als die zich eveneens hebben laten registreren.⁴⁷⁶

De autoriteiten hielden journalisten vast die verslag deden van protestdemonstraties en sloten af en toe het internet af aan de vooravond van demonstraties.⁴⁷⁷ Discussies over politiek gevoelige onderwerpen kunnen openlijk worden gevoerd, bijvoorbeeld op *Radio Okapi*, het radiostation van Monusco, hoewel burgers met represailles te maken kunnen krijgen voor het uiten van kritische opvattingen in het openbaar. Naarmate de politieke crisis voortduurt, zijn burgers minder vrij geworden om hun persoonlijke mening over politiek gevoelige onderwerpen kenbaar te maken. In het verleden beperkte de overheid internettoegang niet vaak, maar in 2017 verbood de overheid internettoegang en sms-berichten tijdelijk in tijden van politieke onrust. In augustus 2017 werd de internetsnelheid vanwege de protesten vertraagd, om te voorkomen dat foto's en videobeelden via sociale media zouden worden gedeeld.⁴⁷⁸

Op 30 december 2017 gaf de minister van Posterijen en Telecommunicatie, Emery Okundi Ndjovu, internetproviders en mobiele telefoonbedrijven opdracht om op 30 december om 18.00 uur sms-berichten en internetservice in het hele land op te schorten "om redenen van staatsveiligheid." Het internet en de sms-service bleven beperkt tijdens protesten geleid door de rooms-katholieke kerk op 31 december en waren tegen het einde van het jaar nog niet hersteld.⁴⁷⁹

2.3.2

Vrijheid van vereniging en vergadering

De Congolese grondwet voorziet in de vrijheid van vereniging en vergadering. Ook de wetgeving die de organisatie en het functioneren van politieke partijen regelt voorziet in deze vrijheden.⁴⁸⁰ De grondwet garandeert het recht op vreedzame vergadering, zolang deze niet in strijd is met de wet, de openbare orde en de goede zeden.⁴⁸¹ Ook de vrijheid van demonstratie wordt in de grondwet gegarandeerd.⁴⁸² Een wetsvoorstel om de toepassing van de vrijheid van demonstratie in lijn te brengen met de grondwet en het internationale recht.⁴⁸³ werd op 14 december 2015

⁴⁷⁵ In 2017 werden ongeregistreerde SIM-kaarten gedeactiveerd. <https://www.budde.com.au/Research/Democratic-Republic-of-Congo-Telecoms-Mobile-and-Broadband-Statistics-and-Analyses>. Update 16 februari 2018. <https://www.target-sarl.cd/en/content/key-figures-mobile-telephony-dr-congo-march-2017>. Telecomlead.com, *Africa mobile subscribers to reach 535 million in 2020*, 11 juli 2017. <https://www.export.gov/article?id=Congo-Democratic-Republic-Telecommunication>. <http://www.telcomatraining.com/list-of-mobile-network-operators-of-democratic-republic-of-the-congo/>.

⁴⁷⁶ Deloitte, *Digital inclusion and mobile sector taxation in the Democratic Republic of the Congo*, november 2015.

⁴⁷⁷ Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018.

⁴⁷⁸ Ibid.

⁴⁷⁹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁸⁰ Loi no 04/002 du 15 mars 2004 portant organisation et fonctionnement des partis politiques, artikel 6, 19 en 34.

⁴⁸¹ Volgens het BCNUDH is een algeheel verbod op een vreedzame vergadering, zelfs op grond van de nationale veiligheid of de openbare orde, disproportioneel en discriminatoir aangezien een onderzoek naar de specifieke omstandigheden van elke voorgestelde vergadering wordt uitgesloten. Rapport du Rapporteur spécial sur le droit à la liberté de réunion et d'association pacifique, A/HRC/23/39 (24 avril 2013), para. 63. BCNUDH, *Recours illégal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴⁸² Constitution, artikel 25 en 26. De vrijheid van vergadering is vastgelegd in artikel 37.

⁴⁸³ Voor meer bijzonderheden hierover, zie de volgende rapporten van het BCNUDH: *Rapport du Bureau conjoint des Nations Unies aux droits de l'homme sur les droits de l'homme et les libertés fondamentales en période pré-électorale en République démocratique du Congo, entre le 1er janvier et le 30 septembre 2015*, 8 december 2015; *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016; *Rapport sur les violations des droits de l'homme en République démocratique du Congo sur les événements du 19 décembre 2016*, 1 maart 2017.

aangenomen door het parlement.⁴⁸⁴ De wet was aan het einde van de verslagperiode nog niet van kracht.⁴⁸⁵

Demonstraties dienen vooraf schriftelijk bij de autoriteiten te worden aangekondigd. Het ontbreken van een schriftelijke aankondiging wordt vaak gebruikt als excuus om demonstraties te verbieden. In de praktijk worden demonstraties regelmatig door de lokale autoriteiten en de veiligheidsdiensten verboden of uiteen gedreven.⁴⁸⁶

Sinds januari 2015 is de situatie op het gebied van burgerrechten en politieke rechten ernstig verslechterd en werd de politieke ruimte voor alle burgers in het land steeds verder ingeperkt.⁴⁸⁷ Bijeenkomsten die werden georganiseerd door de oppositie en het maatschappelijk middenveld werden stelselmatig verboden, terwijl het merendeel van de bijeenkomsten van de Majorité werd toegestaan. Op 15 november 2017 werd bijvoorbeeld in Goma (Noord-Kivu) en Kinshasa niet ingegrepen bij verscheidene bijeenkomsten van aanhangers van de Majorité, terwijl bijeenkomsten van activisten van burgerbewegingen werden verboden en uit elkaar werden gedreven door de veiligheidsdiensten en het leger.⁴⁸⁸ Het verbod op betogingen ging soms gepaard met opruiende verklaringen en bedreigingen van sommige overheidsfunctionarissen, die daarvoor nooit tot de orde werden geroepen, en die hebben bijgedragen aan de repressie en het gebruik van geweld tegen vreedzame betogers.⁴⁸⁹

Wetsvoorstellen

Op 30 oktober 2017 toonden parlementsleden zich bezorgd tijdens de indiening van een voorstel tot wijziging van de wet van 20 juli 2001 die toeziet op het functioneren van stichtingen zonder winstoogmerk. Volgens hen wilde minister Thambwe Mwamba van Justitie met het wetsvoorstel de ngo's – en daarmee de

⁴⁸⁴ 7sur7.cd, *L'ACAJ salue l'adoption de la loi fixant les modalités d'exercice de la liberté de manifestation*, 21 oktober 2015. Radio Okapi, *Léon Kengo wa Dondo : « Les sénateurs se sont honorablement acquittés de leurs missions »*, 15 december 2015.

⁴⁸⁵ President Kabila stuurde begin 2016 dit wetsvoorstel terug naar het parlement. Sindsdien werd het wetsvoorstel tijdens alle parlementaire zittingen geagendeerd, zonder dat dit tot enig resultaat leidde. Op 26 januari 2018 onderstreepte president Kabila het belang van deze wet en pleitte ervoor dat het parlement het wetsvoorstel tijdens de zitting van maart 2018 zou aannemen. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴⁸⁶ Op 30 november 2017 beletten veiligheidstroepen optochten van de oppositie tijdens een 'dag van de woede'. Er viel een dode in Butembo, in verscheidene steden werd met scherp geschoten en er werden tientallen arrestaties verricht. De betogingen waren in de meeste steden verboden en werden in de kiem gesmoord nog voordat een stoet zich kon vormen. De politie pakte ongeveer tien kopstukken van het *Rassemblement* (RASSOP) op, onder wie Jean-Marc Kabund, Jean-Bertrand Ewanga en Martin Fayulu, die enkele uren werden vastgehouden en naar eigen zeggen mishandeld. RFI, *« Journée de la colère » en RDC: une personne tuée et des arrestations*, 1 december 2017. Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁸⁷ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016. UNGA, *A/HRC/36/34*, 4 september 2017. Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴⁸⁸ Volgens het BCNUDH lijkt het verschil in behandeling aan te geven dat het verbieden van bijeenkomsten is bedoeld om kritiek te smoren. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018. Zie ook HRW, *World Report 2018 - Democratic Republic of Congo*, 18 januari 2018.

⁴⁸⁹ Zo riep de hoofdcommissaris van de politie in Noord-Kivu in de aanloop naar de betoging op 15 november 2017 in Goma op tot de arrestatie van wie dan ook die zou demonstreren en stelde zijn eigen auto beschikbaar om de lijken af te voeren. Tegelijkertijd verklaarde de hoofdcommissaris van de politie in Noord-Kivu dat elke bijeenkomst van meer dan vijf personen uiteen zou worden gedreven. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

vrijheid van vergadering van de Congolese burgers - aan banden leggen...⁴⁹⁰ Tijdens een plenaire zitting van de Assemblée nationale op 30 oktober 2017 onderstreepte minister Thambwe Mwamba de noodzaak om een einde te maken aan de wildgroei van verenigingen en stichtingen...⁴⁹¹ Het wetsvoorstel voor de ngo's hield in dat ngo's die na het indienen van een aanvraag om een vergunning geen antwoord binnen zes maanden hadden ontvangen deze vergunning werd onthouden. Ook diende de regering een wetsvoorstel in over de bestrijding van terrorisme. Volgens dit wetsvoorstel verliest eenieder die banden heeft met terroristen automatisch zijn of haar politieke- en burgerrechten. Volgens de oppositie was het voorstel bedoeld om Katumbi te beschuldigen van banden met de door Tanzania uitgeleverde kolonel John Tshibangu (zie paragraaf 2.4.1) en op die manier Katumbi diens rechten af te nemen. Ten slotte diende de regering nog een wetsvoorstel in om de rechten van mensenrechtenverdedigers in te perken. Aan het einde van de verslagperiode was de status van dit wetsvoorstel niet bekend...⁴⁹²

Repressie betogingen

Tijdens de verscheidene demonstraties die door de oppositie en het maatschappelijk middenveld, de *société civile*, tussen januari 2017 en januari 2018 werden georganiseerd werden de veiligheidsdiensten en het leger in diverse steden op grote schaal ingezet. Het doel van deze inzet was volgens de oppositie niet het faciliteren van het recht op vreedzame vergadering, maar het afschrikken van de bevolking daaraan deel te nemen. Zo zette bijvoorbeeld de Republikeinse Garde aan de vooravond van de demonstratie van 31 december 2017 tanks in op de straten van Kisangani (Tshopo)...⁴⁹³

Hoewel sommige speciale politie-eenheden, zoals de *Groupes mobiles d'intervention* (GMI) of de *Légion nationale d'intervention* (LENI), soms beschikten over minder dodelijk materieel om de orde te handhaven (helmen, schilden, wapenstokken, traangas en waterkanonnen), waren veel leden van de veiligheidsdiensten en het leger tijdens de demonstraties zichtbaar nog altijd uitsluitend uitgerust met zware vuurwapens...⁴⁹⁴

Minder dodelijk materieel werd gebruikt door eenheden die geen goede opleiding hadden gehad, zij hielden echter tegelijkertijd hun automatische wapens gereed. Volgens de basisprincipes van de VN mogen automatische wapens van het type AK47 alleen worden gebruikt om mensenlevens te beschermen als minder extreme wapens niet beschikbaar zijn en niet als een tactisch wapen om de orde te handhaven...⁴⁹⁵

⁴⁹⁰ Tempête des Tropiques, Alexis Thambwe Mwamba acculé lundi par les députés, 1 november 2017.

⁴⁹¹ Volgens Mwamba waren er 14.000 niet-confessionele verenigingen, meer dan 11.000 kerken, meer dan 300 établissements en 1073 buitenlandse stichtingen in het land. Radio Okapi, RDC: un projet de loi pour lutter contre «la prolifération des mouvements associatifs», 31 oktober 2017.

⁴⁹² LaLibre, RDC : Nouvelles lois en vue pour garantir le pouvoir à Kabila, 8 mei 2018. Vertrouwelijke bron, 1 november 2018.

⁴⁹³ BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴⁹⁴ UNGA, A/HRC/31/66 para. 53.

⁴⁹⁵ Bovendien kan het gebruik van minder dodelijk materieel, vooral van traangas en wapenstokken, bij demonstraties ernstige verwondingen en overlijden teweeg brengen. Zo overleden in Kinshasa twee personen van respectievelijk zestig en zeventig jaar enkele dagen na het inademen van traangas. Politieagenten hadden dit traangas gebruikt om een menigte die zich voor een kerk had verzameld tijdens de demonstraties op 31 december 2017 uiteen te drijven. Op 21 januari 2018 schoten politieagenten die demonstranten achterna zaten traangasgranaten naar de binnenplaats van een kliniek voor moeder- en kindzorg in Kinshasa. Daarnaast schoot de politie tijdens de demonstraties op 31 december 2017 in Kinshasa van dichtbij met rubberkogels op het bovenlichaam van demonstranten, hetgeen tot ernstige verwondingen heeft geleid. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

In sommige gevallen beschikte de politie (of militairen van de Republikeinse Garde in politie-uniform) in verschillende steden ook over zware wapens als raketwerpers en granaten..⁴⁹⁶

Lubumbashi

Van 22 tot 24 oktober 2017 beletten de veiligheidsdiensten oppositieleider Félix Tshisekedi andere oppositieleiden te ontmoeten of een bijeenkomst te houden in Lubumbashi..⁴⁹⁷ Op 22 oktober 2017 bestormde de veiligheidsdienst het partijkantoor van de UDPS in Lubumbashi en arresteerde naar verluidt 32 partijleden wegens het organiseren van een openbare bijeenkomst zonder vergunning..⁴⁹⁸

Kinshasa

De gouverneur van Kinshasa, Kimbuta, verbood protesten op 15, 28 en 30 november 2017..⁴⁹⁹ De oppositie en de groepen van de *société civile* probeerden op deze dagen toch te demonstreren. De veiligheidsdiensten arresteerden ten minste 74 personen in het hele land wegens het plannen van of de deelname aan de protesten op 15 november 2017..⁵⁰⁰ Op 29 december 2017 beweerde gouverneur Kimbuta van Kinshasa dat hij geen toestemming kon geven voor een vreedzame demonstratie van de katholieke kerk, omdat hij 240.000 politieagenten nodig zou hebben om de veiligheid in heel Kinshasa te garanderen. De politie arresteerde op 29 december 2017 elf activisten in Kananga en op 30 december 2017 vijf andere activisten, onder wie Carbone Beni, in Kinshasa..⁵⁰¹

Extreme repressie

Op 31 december 2017 en 21 januari 2018 hebben de veiligheidsdiensten en het leger de bijeenkomsten die waren georganiseerd door het *Comité laïc de coordination* (CLC)⁵⁰² met geweld de kop ingedrukt. Op 31 december 2017 schoten

⁴⁹⁶ BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁴⁹⁷ Voorafgaand aan Tshisekedi's aankomst vaardigde de burgemeester van Lubumbashi een decreet uit en verklaarde 'voor de zoveelste keer', dat openbare bijeenkomsten niet waren toegestaan zonder vergunning. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁹⁸ Alle 32 leden werden op 23 oktober 2017 vrijgelaten, nadat de openbare aanklager naar verluidt weigerde om hen aan te klagen. Op 23 oktober 2017 schoten de veiligheidstroepen met traangas en arresteerden zij meer personen die probeerden Tshisekedi te verwelkomen op het vliegveld van Lubumbashi. Een andere oppositieleider, Gabriel Kyungu, werd tegengehouden toen hij naar het vliegveld wilde gaan. Op 24 oktober 2017 verbood de politie Tshisekedi om zijn hotel in Lubumbashi uit te gaan. Op 25 oktober 2017 ontbood de openbare aanklager de eigenaar van het hotel voor een ondervraging. Toen Tshisekedi probeerde zijn hotel te verlaten, eerst per auto en daarna te voet, zette de oproerpolitie de weg af en schoot met traangas. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁴⁹⁹ Op 14 november 2017 vertelde de politiecommandant Sylvano Kasongo de lokale pers dat Kimbuta de politie opdracht had gegeven om bijeenkomsten van meer dan vijf personen 'zonder genade uiteen te drijven'. Nadat het *Rassemblement* een verzoek had ingediend voor een protestbetoging op 28 november 2018, stuurde de adjunct secretaris-generaal van de Majorité gouverneur Kimbuta een brief waarin hij aankondigde dat de Majorité van plan was zelf een mars op 28 november 2017 te organiseren ter ondersteuning van de nieuwe verkiezingskalender. Bijna tegelijkertijd informeerde de oprichter van een regeringsgezind platform, het *Front pour le Référendum*, gouverneur Kimbuta over hun plan om een mars te houden op 28 november 2018. Toen het *Rassemblement* de betoging uitstelde naar 30 november 2017 organiseerden de jeugd vleugel van de *Convention des congolais unis* (CCU) en twee andere aan de Majorité gelieerde groepen, het *Café Kinois* en de *Union nationales des nationalistes* (UNANA) ook protesten op 30 november 2017. Met een beroep op mogelijke conflicten wegens (deels) overlappende protestroutes, weigerde de gouverneur om toestemming te geven voor de aanvragen. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵⁰⁰ Volgens Monusco arresteerden de veiligheidsdiensten tijdens de protesten op 30 november 2017 213 personen. De meeste van hen werden kort daarop vrijgelaten. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵⁰¹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵⁰² Het CLC bestaat uit een groep katholieke intellectuelen die worden gesteund door katholieke priesters in bisschoppen. Alle belangrijke oppositieleiders en veel ngo's en burgerbewegingen steunden de demonstraties. Zij

politieagenten en militairen met scherp en – ook van dichtbij – met rubberkogels en traangasgranaten om vreedzame betogers uiteen te drijven, niet alleen op straat, maar ook in sommige kerken.⁵⁰³ Daarbij vielen negen doden, acht in Kinshasa en één in Kananga, raakten 98 burgers gewond en werden 185 burgers op willekeurige wijze gearresteerd door het leger en de politie.⁵⁰⁴ Op dezelfde wijze dreven de veiligheidsdiensten en het leger op 21 januari 2018 met geweld betogers uiteen, vooral degenen die de kerk uitkwamen nadat zij een mis hadden bijgewoond. Daarbij vielen ten minste zeven doden, 67 gewonden.⁵⁰⁵ en werden 121 personen op willekeurige wijze gearresteerd.⁵⁰⁶ Op zondag 25 februari 2018 wilden kerkgangers na de mis opnieuw optochten houden tegen president Kabila. Maar veiligheidstroepen omsingelden kerken en zetten straten af om hen tegen te houden. Honderden gelovigen die uit de kerk kwamen werden uiteengedreven door veiligheidstroepen die traangas en kogels gebruikten. De kerkgangers zongen het volkslied '*Debout Congolais*' (Sta op Congolees). In Kisangani schoten de veiligheidstroepen een betogers dood en verwondden twee demonstranten. De optochten waren daags tevoren verboden door de autoriteiten. Op 24 februari 2018, de dag vóór de demonstratie, bezetten honderden aanhangers van de jongerenafdeling van de PPRD de kathedraal van Kinshasa en brachten daar de nacht door.⁵⁰⁷

Opheffing betogingsverbod

De minister van Mensenrechten, Marie-Ange Mushobekwa, kondigde op 20 maart 2018 aan dat het algeheel verbod op openbare betogingen in Kinshasa, dat de autoriteiten op 22 september 2016 hadden ingesteld.⁵⁰⁸, was ingetrokken. Niettemin werd na deze aankondiging nog altijd hardhandig opgetreden tegen talrijke protesten in Kinshasa, Lubumbashi, Sankuru, Goma, Nyiragongo, Bunia, Beni en Kisangani. Wél konden Felix Tshisekedi (op 24 april 2018) en Moïse Katumbi (door middel van een videoconferentie) in Kinshasa bijeenkomsten houden zonder veiligheidsincidenten.⁵⁰⁹

riepen alle Congolezen op om te protesteren tegen het uitblijven van de invoering van het oudejaarsakkoord. HRW, *Overview of the Political Crisis in DR Congo and the Human Rights, Security, and Humanitarian Consequences*, 9 april 2018.

⁵⁰³ Geconfronteerd met de zwaar bewapende agenten en militairen zongen sommige betogers, die wite kleren droegen of religieuze symbolen vasthielden – zoals kruisen, bijbels, rozenkransen en palmbladeren – psalmen of knielden neer op de grond. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁵⁰⁴ BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁵⁰⁵ Tot de gewonden behoorden een vrouw die door een rubberkogel in haar hoofd werd getroffen op het terrein van een kerk en een priester die door een rubberkogel in zijn hoofd werd getroffen toen hij haar in veiligheid wilde brengen. De Apostolische Nuntiatuur berichtte dat zes priesters op 31 december 2017 waren gearresteerd en dat de veiligheidsdiensten 134 parochies hadden omsingeld. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵⁰⁶ Het aantal doden en gewonden is wellicht nog groter. Op beide dagen werden teams van het BCNUDH en Monusco geïntimideerd en bedreigd. Zij kregen geen toegang tot mortuaria, ziekenhuizen en detentiecentra en werden weggejaagd uit bepaalde plaatsen door de veiligheidsdiensten en het leger. Daardoor werd hun capaciteit om onderzoek te doen ingeperkt. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁵⁰⁷ In de aanloop naar de protesten op 25 februari 2018 betaalden partij- en veiligheidsfunctionarissen honderden jongeren en gaven hen opdracht om kerken binnen te dringen, priesters te arresteren als die probeerden na de mis te betogen, degenen die zich verzetten af te tuigen en geweld en chaos uit te lokken om de protestmarsen te ontregelen en een gewelddadige reactie van de ordetroepen te rechtvaardigen. Le Monde, *RDC : les manifestations contre le président Joseph Kabila interdites à Kinshasa*, 24 februari 2018. Al Jazeera, *DR Congo deadly crackdown on anti-government protests*, 25 februari 2018. Le Monde, *Manifestation en RDC : dispersion à balles réelles à Kisangani, au moins deux morts*, 25 februari 2018. HRW, *Overview of the Political Crisis in DR Congo and the Human Rights, Security, and Humanitarian Consequences*, 9 april 2018.

⁵⁰⁸ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁰⁹ HRW, *DR Congo: Repression Persists as Election Deadline Nears*, 29 juni 2018.

Tijdens de registratie van de kandidaten voor de presidentsverkiezingen begin augustus 2018 schoten veiligheidstroepen met scherp en traangas om vreedzame bijeenkomsten van de oppositie uiteen te drijven..⁵¹⁰

De autoriteiten beperkten ook de bewegingsvrijheid van oppositieleiders, arresteerden tientallen aanhangers van de oppositie en weigerden oppositieleider Moïse Katumbi de toegang tot het land om hem te beletten zich kandidaat te stellen. HRW, DR Congo: *Opposition Under Assault*, 28 augustus 2018. Le Figaro, RDC: *une candidate à la présidentielle «empêchée» de voyager*, 18 oktober 2018.

Op 1 augustus 2018 schoten veiligheidstroepen met scherp en traangas om tienduizenden aanhangers uiteen te drijven die oppositieleider Jean-Pierre Bemba in Kinshasa wilden verwelkomen. Daarnaast beletten veiligheidstroepen Bemba om naar zijn residentie in de wijk Gombe te gaan, met als argument dat zijn huis in een 'presidentiële zone' ligt die niet toegankelijk is..⁵¹¹ Op 7 augustus 2018 schoten veiligheidstroepen opnieuw met scherp en traangas om aanhangers van oppositieleider Félix Tshisekedi uiteen te drijven toen deze zijn kandidatuur indiende bij de kiescommissie..⁵¹²

Toen aanhangers van Katumbi zich op 3 augustus 2018 verzamelden bij de grensovergang bij Kasumbalesa, doodden veiligheidstroepen ten minste één persoon. Daarnaast doodden zij die dag twee personen in Kasumbalesa. Op 6 augustus 2018 werden politie en militairen in de hele stad Lubumbashi ingezet. Zij schoten met scherp en traangas op demonstranten in verscheidene wijken, waarbij één kind werd gedood en vier andere kinderen gewond raakten..⁵¹³

2.3.3

Vrijheid van godsdienst

De Congolese grondwet voorziet in de vrijheid van godsdienst..⁵¹⁴ De DRC kent geen staatsgodsdienst. In de praktijk respecteert de overheid het recht op vrijheid van godsdienst, zolang de openbare orde niet in gevaar wordt gebracht..⁵¹⁵

Op 31 december 2017 arresteerden de veiligheidsdiensten katholieke priesters en parochianen, belette burgers de toegang tot de kerk en schoten met rubberkogels en met scherp om door katholieke leiders georganiseerde vreedzame protesten uiteen te drijven. In 2017 stonden religieuze organisaties en leiders, vooral van de Katholieke Kerk, bloot aan intimidatie, pesterijen en in sommige gevallen geweld vanwege hun steun voor geloofwaardige verkiezingen en de uitvoering van het oudejaarsakkoord van december 2016..⁵¹⁶

In de Kasai-regio werden verscheidene katholieke leiders bedreigd, vaak door ongeïdentificeerde aanvallers, nadat zij kritiek hadden geuit op de regering vanwege het niet uitvoeren van de oudejaarsovereenkomst, de mensenrechtenschendingen die werden begaan door de Kamuina Nsapu militie en de veiligheidstroepen. Leden van de Nsapu-militie plunderden talrijke katholieke kerken, scholen en gebouwen en staken die in sommige gevallen in brand. In Noord-Kivu ontvoerden onbekende

⁵¹⁰ HRW, *DR Congo: Opposition Under Assault*, 28 augustus 2018.

⁵¹¹ Ibid.

⁵¹² Ibid.

⁵¹³ Ibid.

⁵¹⁴ Constitution, artikel 22.

⁵¹⁵ Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018. US Department of State, *2017 International Religious Freedom Report - Democratic Republic of the Congo*, 29 mei 2018.

⁵¹⁶ US Department of State, *2017 International Religious Freedom Report - Democratic Republic of the Congo*, 29 mei 2018.

aanvallers twee katholieke priesters onder bedreiging van een geweer en gingen er
vandoor..⁵¹⁷

2.3.4 *Bewegingsvrijheid*

Artikel 30 van de Congolese grondwet bepaalt dat eenieder die zich op het
Congolese grondgebied bevindt het recht heeft zich hierbinnen vrijelijk te bewegen.
Ook heeft iedere ingezetene het recht het nationale grondgebied te verlaten en er
naar terug te keren. De wet kan aan deze bepalingen wel voorwaarden verbinden.
Het is niet bekend welke voorwaarden dit zijn. In de praktijk is het – door de hoge
kosten en het beperkte aantal uitgiftekantoren - voor veel Congolezen moeilijk om
een paspoort te bemachtigen om het land te verlaten..⁵¹⁸

In 2017 perkte de regering de bewegingsvrijheid van buitenlandse journalisten en
VN-onderzoekers die onderzoek deden naar geweld in conflictgebieden in. Ook in
2018 was sprake van beperkingen..⁵¹⁹

In november 2017 verklaarde de mensenrechtenadvocaat George Kapiamba
tegenover de lokale pers dat het ministerie van Buitenlandse Zaken had geweigerd
hem een nieuw volledig biometrisch paspoort te verstrekken. Kapiamba beweerde
dat zijn naam voorkwam op een zwarte lijst van de ANR. Eveneens in november
2017 nam de DGM op het vliegveld van Kinshasa het paspoort in van de secretaris-
generaal van de UDPS, Jean-Marc Kabund Kabund, en belette hem het land te
verlaten..⁵²⁰

Ook in 2018 werden politici van de oppositie zo nu en dan beperkt in hun
bewegingsvrijheid. Zo beletten de veiligheidsdienst, de Republikeinse Garde en de
politie voorzitter Kyungu van het *Ensemble pour le changement* om vanuit zijn
woonplaats Lubumbashi naar Kolwezi te reizen om een vergadering te houden..⁵²¹
Eveneens beletten zij Kyungu om naar Kasumbalesa te gaan..⁵²² De autoriteiten
hielden de terugkeer van Katumbi naar de DRC tegen..⁵²³

2.3.5 *Rechtsgang*

Het Congolese burgerlijke recht en het strafrecht zijn gebaseerd op het Belgische
recht en het lokale gewoonterecht..⁵²⁴ Rechtbanken bevinden zich in stedelijke
gebieden..⁵²⁵ De grondwet voorziet in het recht op een snelle procesgang en het

⁵¹⁷ Ibid.

⁵¹⁸ Constitution, artikel 30.

⁵¹⁹ Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018.

⁵²⁰ Op 24 november 2017 hield de politie de secretaris-generaal van de UDPS, Jean-Marc Kabund, aan op het
vliegveld van Kinshasa toen hij wilde vertrekken naar Spanje. Zijn paspoort werd in beslag genomen. Twee
dagen eerder werden twee jongeren van de UDPS, onder wie James Katshingu, een lid van het kabinet van Félix
Tshisekedi, 'ontvoerd'. AFP, *Opposition en RDC: un cadre empêché de quitter le pays, deux militants "enlevés"*,
24 november 2017. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic
Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵²¹ Kinshasa Times, *Ensemble Katanga saisit la MONUSCO pour son déplacement à Kolwezi "contre vents et
marées"*, 1 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

⁵²² La Guardia, *Lubumbashi : Kyungu Wa kumwanza lance une pétition contre les poursuites judiciaires de Moise
Katumbi*, 28 juni 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

⁵²³ LaLibre, *RDC : La lettre de la DGM pour interdire le retour de Katumbi*, 5 augustus 2018.

⁵²⁴ Buiten de stedelijke gebieden is het rechtssysteem in de DRC non-existent en worden geschillen beslecht door
gewoonterecht. Het gewoonterecht wordt erkend in artikel 207 van de grondwet. Het ziet bijvoorbeeld op
huwelijk, scheiding en eigendomsrechten. Hoewel het gewoonterecht ondergeschikt is aan wetten die door het
parlement zijn aangenomen, wordt 75% van de geschillen door het gewoonterecht opgelost. Bij uitoefening van
het gewoonterecht – dat uitsluitend op de eigen etnische gemeenschap van toepassing is – zijn verscheidene
leden/onderdelen van die gemeenschap betrokken, zoals stamoudsten, de familie- en de stamraad en de
stamleiders. Dunia Zongwe et al, *The Legal System and Research of the Democratic Republic of Congo (DRC): An
Overview*, september 2010. Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari
2018.

⁵²⁵ Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018.

recht op juridische bijstand en het veronderstelt dat een verdachte onschuldig is tot zijn schuld bewezen is.⁵²⁶ President Kabila benoemt leden van de rechterlijke macht, die nog altijd corrupt is en bloot staat aan politieke manipulatie.⁵²⁷ De rechterlijke macht toont zich vaak vooringenomen tegenover leden van de oppositie en het maatschappelijk middenveld, terwijl functionarissen van de regering en de veiligheidsdiensten veelal straffeloos misdrijven kunnen begaan.⁵²⁸

Rechtshulp

In de *commune* Ngiri-Ngiri, een volksbuurt van Kinshasa, staat een *Bureau de consultations gratuites* (BCG)⁵²⁹. Deze wetswinkel wordt gesteund door het *Programme d'appui à la réforme de la justice* (PARJ) en door *Avocats sans frontières* (ASF/Belgique). Werkelozen en anderen die kunnen aantonen niet over inkomsten te beschikken, kunnen gratis advies krijgen en zo nodig een pro deo advocaat krijgen om te procederen. Ter gelegenheid van de negende verjaardag van de bekrachtiging van de wet op de bescherming van het kind⁵³⁰ ondersteunde UNICEF begin 2018 financieel een project van het BCG om gratis juridische bijstand te verlenen aan kinderen die in aanraking zijn gekomen met politie of justitie of zijn misbruikt.⁵³¹

2.3.6

Arrestaties en detenties

Hoewel de grondwet en overige wetten dit verbieden, was tijdens de verslagperiode sprake van willekeurige arrestatie en detentie.⁵³² Eenheden van leger en politie hielden zich in het hele land geregeld bezig met het illegaal heffen van belastingen en het afpersen van burgers.⁵³³ Tijdens de verslagperiode, vooral gedurende de demonstraties eind 2017 en begin 2018 verrichten leger, politie en veiligheidsdiensten op grote schaal arrestaties.⁵³⁴ Volgens het rapport van het BCNUDH van 24 januari 2018 werden tijdens

⁵²⁶ Constitution, artikel 17-19. Zie voor meer bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

⁵²⁷ In 2017 deed de Cenco, in het kader van de uitvoering van het oudejaarsakkoord, onderzoek naar de veroordeling van oppositieleider Moïse Katumbi wegens vastgoedfraude. De Cenco concludeerde dat de regering en de inlichtingendiensten de rechterlijke macht onder druk hadden gezet om Katumbi te veroordelen, noemden de zaak tegen Katumbi een politiek gemotiveerde 'klucht' en bevalen aan de aanklacht in te trekken en Katumbi toestemming te verlenen terug te keren naar de DRC. Echter, de regering ondernam geen actie om Katumbi's naam te zuiveren. De Cenco kwam ook tot de conclusie dat een soortgelijke vastgoedfraude zaak tegen het lid van de oppositie Jean-Claude Muyambo eveneens ongegrond was en neerkwam op 'pesterij van justitie'. De Cenco riep tot de onmiddellijke vrijlating van Muyambo, die in februari 2016 was veroordeeld tot 26 maanden gevangenisstraf. In plaats van hem vrij te laten, ging het openbaar ministerie in beroep en veroordeelde een rechtbank in Kinshasa Muyambo op 12 april 2017 tot vijf jaar gevangenisstraf plus een boete van 9.900 USD wegens het achterhouden van documenten. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵²⁸ In het algemeen werden functionarissen die betrokken waren bij het neerslaan van demonstraties met disproportioneel geweld niet bestraft, terwijl functionarissen die waren betrokken bij seksueel geweld in sommige gevallen wel werden veroordeeld. Rechter weigerden zo nu en dan om te worden overgeplaatst naar afgelegen gebieden waar ze geen ondersteuning van de regering konden krijgen. De autoriteiten trokken zich geregeld weinig aan van gerechtelijke uitspraken. De raden van discipline, die waren opgezet onder de *Conseil supérieur de la Magistrature* deden elke maand uitspraken in gevallen van corruptie en wanbeleid. Bij veel uitspraken werden rechters en leden van de rechterlijke macht ontslagen, geschorst en beboet. Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018. UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017. Radio Okapi, *RDC : le BCNUDH a documenté 620 violations des droits de l'homme au mois d'août*, 20 september 2018. HRW, *DR Congo: Mass Rape Trial Crucial for Justice*, 29 november 2018.

⁵²⁹ Zie <http://barreaudelagombe.cd/bcg/index.php/>.

⁵³⁰ Loi n° 09/001 du 10 janvier 2009 portant protection de l'enfant.

⁵³¹ La Tempête des Tropiques, *Le bureau de consultations gratuites du barreau de Gombe reçoit un appui de l'UNICEF pour assister les enfants*, 15 januari 2018.

⁵³² US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵³³ Zij zetten controleposten op om belasting te heffen, waarbij ze vaak voedsel en geld stelen en personen arresteren die geen steekpenningen kunnen betalen. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵³⁴ BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

betogingen op 31 december 2017 185 burgers gearresteerd door het leger en de politie; bij de betogingen op 21 januari 2018 werden 121 personen op willekeurige wijze gearresteerd..⁵³⁵

Veel vermeende tegenstanders van de regering werden lang – soms maanden - in voorarrest vastgehouden, waarna ze uiteindelijk werden vrijgelaten of veroordeeld..⁵³⁶ Overigens brachten ook veel andere gedetineerden veel tijd in voorarrest door..⁵³⁷

In het algemeen hadden Monusco, het Rode Kruis en sommige lokale mensenrechtenorganisaties wel toegang tot de reguliere gevangenissen, maar niet (in alle gevallen) tot de detentiefaciliteiten van de veiligheidsdiensten..⁵³⁸

Officiële gevangenissen

Ordonnance no 344 van 17 september 1965 over het penitentiaire regime regelt het gevangeniswezen in de DRC. Deze regeling bepaalt waar *prisons centrales*, *prisons de district* en *prisons de police* zijn..⁵³⁹

Cachots

Daarnaast zijn er diverse niet-officiële gevangenissen, die meestal worden aangeduid als *cachots*. Dit zijn detentiefaciliteiten van leger en veiligheidsdiensten, die zijn ingericht in legerbases of in woningen en kantoren. In *ordonnance n°344* wordt bepaald dat gevangenen voor een periode van maximaal vijftien dagen mogen worden vastgehouden op andere plekken dan die door de ordonnance als gevangenis zijn aangewezen..⁵⁴⁰

Kinderen in detentie

Negen jaar na de invoering van de wet ter bescherming van de rechten van het kind..⁵⁴¹ verbleven tijdens de verslagperiode nog altijd kinderen in gevangenissen. Volgens de wet mag een rechter kinderen alleen naar een jeugdinrichting sturen, niet naar de gevangenis..⁵⁴² In 2018 verbleven nog altijd minderjarigen in de Makala

⁵³⁵ De meeste van hen werden kort daarop weer vrijgelaten. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁵³⁶ Radio Okapi, *Goma : libération de neuf personnes, dont cinq de la LUCHA, après 60 jours de détention*, 21 maart 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵³⁷ In april 2018 was slechts veertig procent van de gedetineerden in de gevangenis van Bukavu veroordeeld. De overige gedetineerden verbleven in voorarrest, soms met een leeg dossier. In juni 2018 verbleven ongeveer honderd van de 134 gedetineerden in de gevangenis van Rutshuru al maanden in voorarrest. Radio Okapi, *Bukavu : accélérer le traitement des dossiers pour désengorger la prison*, 25 april 2018. Radio Okapi, *Rutshuru : la société civile préoccupée par la détention prolongée des criminels sans jugement*, 14 juni 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵³⁸ BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 - Democratic Republic of the Congo*, 25 juni 2015.

⁵³⁹ Ordonnance no 344 du 17 septembre 1965 relatif au régime pénitentiaire, artikel 5.

⁵⁴⁰ Zie <https://www.asf.be/fr/blog/detention/la-garde-a-vue-2/republique-democratique-du-congo/quel-est-le-lieu-detention-de-la-garde-a-vue/>. Zie ook Radio Okapi, *Kananga : libérés de prison, dix militants de la LUCHA dénoncent leurs conditions de détention*, 25 januari 2018.

⁵⁴¹ Loi no 09/001 du 10 janvier 2009 portant protection de l'enfant.

⁵⁴² De wet op de bescherming van het kind voorziet in de plaatsing van kinderen die in aanraking zijn met justitie in specifieke opvangcentra voor heropvoeding en resocialisatie (*Etablissements de Rééducation de l'Etat* (ERE) en *Etablissements de Garde, de Rééducation de l'Etat* (EGEE)). Deze jeugdinrichtingen zijn nog altijd niet gebouwd. Daardoor zien kinderrechters zich gedwongen de kinderen in detentie te plaatsen. Bice, *L'incarcération des enfants en RDC une violation de la loi*, 19 juli 2017. Zie ook Radio Okapi, *Kasai-Central : treize détenus mineurs libérés de la prison centrale de Kananga*, 27 mei 2018.

gevangenis in Kinshasa. Jongens zijn in de Makala gevangenis gescheiden van mannen, maar in de vrouwen vleugel delen meisjes cellen met vrouwen.⁵⁴³

Kindsoldaten Kamuina Nsapu

In de gevangenis van Kananga in Kasai-Central hebben kinderen van de Kamuina Nsapu die door de FARDC waren opgepakt omdat zij moorden hadden gepleegd acht maanden vastgezet. Volgens de Congolese wet dient men deze kinderen te beschouwen als met geweld gerekruteerd. Na interventie van Monusco en UNICEF zijn deze kinderen eind 2017 overgebracht naar speciale opvangcentra.⁵⁴⁴

Omstandigheden in gevangnissen

De situatie in gevangnissen in de DRC is slecht.⁵⁴⁵ De gevangnissen zijn overvol.⁵⁴⁶, er is een groot gebrek aan hygiëne en de kans op besmettelijke ziektes, zoals tuberculose,⁵⁴⁷ is groot. Overlijden door ondervoeding komt nog altijd geregeld voor en medische zorg is beneden elke maat.⁵⁴⁸ Veel gedetineerden waren voor hun voedsel afhankelijk van familieleden, ngo's en kerkelijke organisaties.⁵⁴⁹

⁵⁴³ Vertrouwelijke bronnen, 19 juli 2018.

⁵⁴⁴ Vertrouwelijke bronnen, 21 juli 2018.

⁵⁴⁵ In de meeste gevangnissen in Haut-Katanga waren de omstandigheden deerniswekkend. Gedetineerden verbleven in overvolle cellen, hadden geen toegang tot gezondheidszorg en beschikten niet over een latrine. De meeste detentiecentra beschikten niet over geneesmiddelen. In juni 2018 werd de gevangenis van Bunia – een voormalige varkensstal die in 1944 werd omgevormd tot een gevangenis – voorzien van een nieuw dak en enkele nieuwe cellen. CIRBC, *République démocratique du Congo : information sur les conditions carcérales à Kinshasa, y compris le traitement des prisonniers (2015-juni 2017)*, 28 juni 2017. Radio Okapi, *Le CICR réhabilite la prison centrale de Bunia*, 10 juni 2018. Radio Okapi, *Haut-Katanga : les conditions de détention sont déplorables dans les prisons, déplore la société civile*, 13 mei 2018. Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018.

⁵⁴⁶ De gevangenis van Matadi is gebouwd voor 150 personen, maar telde in maart 2018 700 gedetineerden. De gevangenis van Boma is gebouwd voor 60 personen, maar telde in maart 2018 300 gedetineerden. De Makala gevangenis in Kinshasa is door de Belgen gebouwd voor 1.500 gedetineerden. Volgens de Fondation Bill Clinton pour la Paix bevonden zich in mei 2018 meer dan 7.000 gedetineerden in de Makala-gevangenis in Kinshasa, van wie slechts 1.250 waren veroordeeld. De overige gedetineerden zaten in voorarrest. Radio Okapi, *Kongo-Central: quatre morts dans les prisons de Boma et Matadi*, 21 maart 2018. Radio Okapi, *RDC: seuls 1250 des 7000 détenus de la prison de Makala sont des condamnés*, 17 mei 2018. Radio Okapi, *RDC : la MONUSCO dote les prisons de Makala et Ndolo de la vidéo-surveillance*, 3 juli 2018.

⁵⁴⁷ In 2017 overleden acht gedetineerden in de gevangenis van Bandundu als gevolg van slechte hygiënische omstandigheden en gebrek aan medische zorg. In 2017 waren negen gevallen van tuberculose vastgesteld. Radio Okapi, *Kwilu : 8 morts dans la prison centrale de Bandundu en 2017*, 25 januari 2018.

⁵⁴⁸ Volgens de VN overleden in de eerste helft van 2017 honderd gedetineerden, meestal aan de gevolgen van ondervoeding of ziekte. Volgens de arts van de Munzenze-gevangenis van Goma, Dr. Ange-Marie Ballinandi, waren begin 2018 alle meer dan tweeduizend gedetineerden ziek. De gevangenisarts bevestigde dat de gevangenskliniek geen financiële steun van de overheid kreeg en dat het gebrek aan geneesmiddelen een groot probleem vormde. In de gevangenis van Manono hadden sommige gedetineerden twee weken niet gegeten. Eén van hen was aan ondervoeding overleden. Begin 2018 overleden in de gevangenis van Bunia binnen twee weken negen gedetineerden als gevolg van slechte hygiënische omstandigheden en gebrek aan drinkwater. Op 10 mei 2018 werden zeventien gedetineerden vanuit de gevangenis van Rutshuru overgebracht naar het Parket in Goma. Zij waren ernstig ondervoed en vertoonden symptomen van zware ademhalingsproblemen. Sinds begin 2018 werden vijf gevallen van overlijden geregistreerd in de gevangenis van Ilebo, in de Kasai. Sommige gedetineerden hadden zich al negen maanden niet kunnen wassen vanwege watergebrek. Radio Okapi, *Grand Equateur : deux décès enregistrés dans les prisons de Gemena et Boende*, 8 oktober 2017. Radio Okapi, *Haut-Katanga : la prison de Sakania dépourvue d'eau et d'électricité*, 16 november 2017. Radio Okapi, *Tshopo : 39 cas de diarrhée diagnostiqués à la prison centrale de Kisangani*, 18 november 2017. Radio Okapi, *Nord-Kivu : plus de 2 000 détenus de la prison de Munzenze sont malades*, 3 januari 2018. Radio Okapi, *Manono : des détenus affirment avoir passé 14 jours sans manger*, 5 januari 2018. Radio Okapi, *Prison de Bunia : deux nouveaux décès signalés*, 19 januari 2018. Radio Okapi, *Nord-Kivu : six prisonniers sont morts en trois mois à la prison centrale de Kangbwayi*, 20 februari 2018. Radio Okapi, *Prison centrale de Mbuji-Mayi : trois détenus meurent de malnutrition*, 4 maart 2018. Radio Okapi, *Kongo-Central: quatre morts dans les prisons de Boma et Matadi*, 21 maart 2018. Radio Okapi, *Rutshuru : 17 détenus transférés à Goma dans état critique*, 12 mei 2018. Radio Okapi, *Kasai : cinq cas de décès répertoriés à la prison centrale d'Ilebo*, 29 juni 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018

⁵⁴⁹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

Gedetineerden en hun bezoekers werden nog altijd afgeperst door het gevangenispersoneel en door medegevangenen.⁵⁵⁰ Sommige gevangenen werden (deels) bestuurd door gedetineerden.⁵⁵¹

Vanwege de bijzonder slechte staat van de gevangenen in de DRC zijn ontsnappingen aan de orde van de dag. Deze situatie wordt versterkt door het feit dat het overgrote deel van het gevangenispersoneel niet of nauwelijks betaald wordt en daardoor gemakkelijk omkoopbaar is. In de eerste helft van 2017 ontsnapten volgen de VN 5.528 gevangenen.⁵⁵²

2.3.7 *Mishandeling en foltering*

Foltering is in de DRC zowel volgens de grondwet als volgens het Wetboek van Strafrecht verboden.⁵⁵³ Foltering kwam tijdens de verslagperiode nog altijd voor.⁵⁵⁴ Veiligheidsdiensten folterden nog altijd burgers, vooral gedetineerden. Vermeende Kamuina Nsapu-militanten verklaarden dat zij in detentie ernstig waren gemarteld. Sommige Nsapu-militanten zouden als gevolg van foltering zijn overleden.⁵⁵⁵ De ngo *Action chrétienne pour l'abolition de la torture* (ACAT) rapporteerde meer dan achthonderd gevallen van foltering in de eerste helft van 2018 in de provincie Kasai-Occidentale.⁵⁵⁶ Ook uit onderzoek van de gemengde onderzoekscommissie 3121 bleek dat de veiligheidsdiensten zich schuldig hadden gemaakt aan foltering.⁵⁵⁷

2.3.8 *Verdwijningen en ontvoeringen*

Tijdens de verslagperiode vonden politiek gemotiveerde verdwijningen plaats, waarvoor het leger en veiligheidsdiensten verantwoordelijk waren.⁵⁵⁸ Ook de milities die actief zijn in het oosten van de DRC en de Kasai maakten zich schuldig aan de ontvoering van burgers, met het oog op afpersing, dwangarbeid, rekrutering of verkrachting.⁵⁵⁹

⁵⁵⁰ Volgens een ex-politieke gevangene moest in de Munzenze-gevangenis in Goma 420 USD per persoon voor een bed worden betaald, anders moest hij in de open lucht slapen. Gedetineerden kregen extreem weinig voedsel waardoor zich het verschijnsel Gonda Gonda ontwikkelde: 'broodmager'. LUCHA-activisten kregen soms korting van sympathiserende bewakers. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018. Vrouwelijke bron, 24 juli 2018.

⁵⁵¹ Le Monde, *En RDC, des centaines de détenus de Makala « se font la malle » le jour de la Fête de la libération*, 18 mei 2017.

⁵⁵² UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵⁵³ Constitution, artikel 61. Code pénal, artikel 67. Loi No 0011/008 du 9 juillet 2011 portant criminalisation de la torture en RDC.

⁵⁵⁴ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵⁵⁵ Ibid.

⁵⁵⁶ Dit was een vermindering van 55% ten opzichte van dezelfde periode in 2017. Radio Okapi, *Ex-Kasai-Occidental : 800 cas de tortures recensés en six mois*, 29 juni 2018.

⁵⁵⁷ Commission d'enquête mixte 3121, *Enquête sur les violations et atteintes relatives aux droits de l'homme en lien avec les manifestations du 31 décembre 2017 et du 21 janvier 2018 à Kinshasa, Rapport de synthèse, Kinshasa*, 10 maart 2018, pp. 2. Zie ook Radio Okapi, *Le coordonnateur d'un mouvement citoyen accuse la Police de l'avoir torturé*, 12 oktober 2017. Radio Okapi, *Kananga : les militants de la LUCHA accusent le maire de la ville de séquestration, coups, blessures et tortures*, 7 januari 2018.

⁵⁵⁸ Radio Okapi, *Kinshasa : l'ONG ACAJ exige la libération immédiate du père Sébastien Yebo*, 3 februari 2018. Radio Okapi, *Kinshasa : libération du curé de la paroisse Saint Robert « enlevé » par les agents de sécurité*, 4 februari 2018. Radio Okapi, *Goma : marche des étudiants après kidnapping de leur collègue*, 18 april 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018. Freedom from Torture, *A Tool to Silence: Torture to Crush Dissent in the Democratic Republic of Congo*, november 2018.

⁵⁵⁹ Radio Okapi, *Nord-Kivu : libération du dernier otage de l'ONG HYFRO*, 20 februari 2018. Radio Okapi, *Nord-Kivu : 8 personnes kidnappées à Binza*, 28 februari 2018. Radio Okapi, *Des enlèvements avec demande de rançon se multiplient à Kananga*, 8 maart 2018. Radio Okapi, *RDC : découverte de 4 corps des personnes kidnappées à Nyiragongo*, 19 april 2018. Radio Okapi, *RDC : libération des deux otages britanniques au parc des Virunga*, 14 mei 2018. Radio Okapi, *Rutshuru : une vingtaine de personnes enlevées par des présumés miliciens*, 29 mei 2018. Radio Okapi, *Nord-Kivu : 13 personnes kidnappées entre Kiberizi et Kibingu à Rutshuru*, 14 juni 2018. The

Tijdens de verslagperiode werden ontvoeringen in conflictgebieden gemeengoed. In de Kivu's vonden de meeste ontvoeringen plaats op het grondgebied van Shabunda, gevolgd door Rutshuru, Beni en Goma. Naar schatting werden in de eerste zes maanden van 2018 in de Kivu's zeventienhonderd personen gekidnapt voor losgeld.⁵⁶⁰ Ook medewerkers van humanitaire organisaties werden ontvoerd.⁵⁶¹

2.3.9 *Buitengerechtelijke executies en moorden*

In de verslagperiode maakte het Congolese regeringsleger zich, vooral in het oosten, schuldig aan buitengerechtelijke executies en moord. De vele gewapende groeperingen in de DRC maakten zich eveneens schuldig aan moord.⁵⁶² Het aantal buitengerechtelijke executies dat is begaan door veiligheidstroepen in de DRC is in 2017 met 146 procent gestegen ten opzichte van het jaar daarvoor. In totaal werden 1176 personen geëxecuteerd. De stijging is voornamelijk veroorzaakt door het geweld in de Kasai (ten minste 752 geëxecuteerde personen, onder wie dertig vrouwen en 162 kinderen).⁵⁶³

2.3.10 *Doodstraf*

Hoewel de doodstraf in de Congolese grondwet niet genoemd wordt, staat de doodstraf nog wel in het Wetboek van Strafrecht. Een wetsvoorstel met betrekking tot de afschaffing van de doodstraf werd door het parlement in november 2010 niet ontvankelijk verklaard. In de praktijk wordt de doodstraf niet uitgevoerd.⁵⁶⁴

2.4 **Positie van specifieke groepen**

2.4.1 *Leden oppositie/politieke activisten*

Leden en aanhangers van de oppositie werden tijdens de verslagperiode herhaaldelijk slachtoffer van mensenrechtenschendingen. Veiligheidsdiensten drukten grote demonstraties, zoals op 31 december 2017 en 21 januari 2018 met dodelijk geweld de kop in. Verscheidene politici, bekende mensenrechtenverdedigers en vertegenwoordigers van burgerbewegingen werden volgens Human Rights Watch en Amnesty International op willekeurige wijze gearresteerd – en sommigen berecht op grond van uit de lucht gegrepen beschuldigingen – omdat ze zich hadden uitgesproken tegen het aanblijven van Kabila na afloop van diens termijn.⁵⁶⁵

Tijdens de verslagperiode werden personen die werden verdacht van pogingen de regering omver te werpen gearresteerd. Op 29 januari 2018 arresteerden de Tanzaniaanse autoriteiten de afvallige kolonel van de FARDC, John Tshibangu, op het vliegveld van Dar es Salaam. Tshibangu verscheen eind januari 2018 in propagandavideo's waarin hij vanuit het grensgebied van de DRC met Zuid-Sudan en Uganda president Kabila sommeerde binnen 45 dagen de macht op te geven.

Guardian, *Kidnappings, Killings in DR Congo's Virunga National Park*, 9 juli 2018. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵⁶⁰ Het gevraagde losgeld varieerde van 5.000 USD voor kinderen tot 200.000 voor een ontvoerde Brit. Radio Okapi, *Sud-Kivu: une centaine de cas de kidnappings enregistrés dans la plaine de la Ruzizi entre 2000 et 2017*, 18 november 2017. HRW, *Kidnappings, Killings in DR Congo's Virunga National Park*, 15 mei 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018. Zie ook Radio Okapi, *Goma : marche des étudiants après kidnapping de leur collègue*, 28 mei 2018.

⁵⁶¹ Radio Okapi, *Sud-Kivu: libération de trois médecins pris en otage à Lemera*, 2 december 2017. Radio Okapi, *Masisi : deux agents de MSF/Hollande kidnappés par des hommes armés*, 19 januari 2018. Radio Okapi, *Tanganyika : libération de deux agents de l'ONG IRC kidnappés à Mazonde*, 18 januari 2018.

⁵⁶² US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo*, 20 april 2018.

⁵⁶³ Le Figaro, *RDC: hausse «exceptionnelle» des «exécutions arbitraires»*, 24 januari 2018.

⁵⁶⁴ Digital Congo, *L'abolition de la peine de mort pas immédiate en RDC, selon le ministre d'Etat à la Justice*, 2 juni 2018.

⁵⁶⁵ HRW, *DR Congo: Opposition Under Assault*, 28 augustus 2018. Amnesty International, *Annual report 2017/18*, 22 februari 2018.

Tshibangu werd op 5 februari 2018 overgebracht naar Kinshasa in afwachting van een proces wegens rebellie. Eveneens op 5 februari 2018 kondigde minister Thambwe Mwamba aan dat de Congolese opstandeling Freddy Libeba en diens handlanger Alexandre Mitshiabu waren gearresteerd in het grensgebied met de Centraal-Afrikaanse Republiek. Libeba is een vermeende handlanger van de afvallige kolonel Tshibangu.⁵⁶⁶

Op 22 februari 2018 tekende de minister van Justitie Alexis Thambwe Mwamba twee decreten waarbij Huit Mulongo, de voormalige chef-staf van oppositieleider Moïse Katumbi voorwaardelijk in vrijheid werd gesteld en amnestie aan 33 personen werd verleend die waren veroordeeld tot gevangenisstraffen wegens opstand en politieke misdrijven. De voorzitter van de CNSA, Joseph Olenghankoy, stelde dat het besluit was genomen conform de vertrouwensmaatregelen van het oudejaarsakkoord. Sommige ngo's betoogden dat de vrijlating geen direct verband hield met de vertrouwensmaatregelen.⁵⁶⁷

Aan het eind van de verslagperiode waren belangrijke opposanten als Eugène Diomi Ndongala, voorzitter van de *Démocratie Chrétienne* (DC), Franck Diongo, voorzitter van de *Mouvement Lumumbiste Progressiste* (MLP), Jean-Claude Muyamba, voorzitter van de *Solidarité congolaise pour la démocratie et le développement* (SCODE) en de oud-provinciale afgevaardigde Gérard Mulumba nog altijd niet vrijgelaten.⁵⁶⁸

2.4.2 *Etnische groepen*

De bevolking van de DRC bestaat uit een groot aantal etnische groepen die elk een minderheid vormen. Volgens de Congolese grondwet heeft de staat de verplichting de vreedzame en harmonieuze co-existentie van etnische groepen te verzekeren en te bevorderen. Ook dient de staat minderheden te beschermen.⁵⁶⁹

Tutsi's

De Hutu's en Tutsi's die in de DRC leven,⁵⁷⁰ staan samen bekend als de *Banyarwanda* en spreken een dialect van het Kinyarwanda. Zij worden door andere bevolkingsgroepen en in de media wel eens aangeduid als '*les Rwandais*' (Rwandezen), ook al wonen sommige Banyarwanda-groepen al honderden jaren in Congo. De Banyamulenge worden ook wel eens aangeduid als 'Congolese Tutsi's'. Dat is op zich juist, hoewel er in de DRC ook andere Tutsi-groepen leven.⁵⁷¹ De Banyarwanda maken veertig procent uit van de bevolking in Noord-Kivu. Zij zijn goed vertegenwoordigd op provinciaal en nationaal niveau, maar niet in het traditionele bestuur. Dat zorgt voor spanningen. De positie van de Tutsi's in de rest van de DRC, inclusief Kinshasa, is ten opzichte van de vorige verslagperiode volgens bronnen nauwelijks of niet gewijzigd.⁵⁷²

⁵⁶⁶ UNSC, S/2018/174, 1 maart 2018.

⁵⁶⁷ Ibid.

⁵⁶⁸ Radio Okapi, *RDC: la SCODE dénonce la condamnation «injuste» de Jean-Claude Muyambo*, 14 april 2018. RFI, *RDC: verdict de 18 mois ferme de prison confirmé en appel pour Gérard Mulumba*, 29 april 2018. Mediacongo.net, *Sans Diomi, Muyambo, Katumbi... le processus électoral est toujours exclusif (Acaj)*, 6 juli 2018. Radio Okapi, *RDC: Me Kapiamba condamne les propos de Thambwe Mwamba contre les prisonniers Muyambo, Diongo et Diomi*, 17 juli 2018. Radio Okapi, *Franck Diongo porte plainte contre Thambwe Mwamba*, 24 juli 2018. Mediapart, *RDC: Eugène Diomi Ndongala, prisonnier personnel de Kabila, mourra-t-il en prison ?*, 27 september 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018.

⁵⁶⁹ Constitution, artikel 51. Zie voor meer bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

⁵⁷⁰ De Tutsi's en Hutu's leven ook in Rwanda en Burundi. Ze spreken dezelfde taal (Kinyarwanda) en hebben een gemeenschappelijke culturele achtergrond. Voor meer informatie over de migratie van Tutsi's en Hutu's naar de DRC wordt verwezen naar het algemeen ambtsbericht van juni 2009.

⁵⁷¹ Zie voor meer bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

⁵⁷² Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018.

Er is geen sprake van een systematische, structurele en georganiseerde discriminatie van Tutsi's in de DRC.⁵⁷³ Er is evenmin sprake van structureel geweld tegen de Tutsi bevolking of andere Congolezen met een Tutsi-achtergrond. Banyamulenge en overige Tutsi-groepen kunnen bescherming krijgen van de autoriteiten. Ze zijn goed vertegenwoordigd in de politiek en nationale instituties zoals het leger en de politie.⁵⁷⁴ In het westen van de DRC worden degenen die een andere taal spreken dan Lingala soms beschouwd als buitenlandse *Rwandophones*, als vreemdelingen en indringers.⁵⁷⁵ Dit sentiment werd enigszins aangewakkerd na berichten dat ex-M23-strijders⁵⁷⁶ waren ingezet om protesten in Kinshasa te onderdrukken.⁵⁷⁷

Na de nederlaag van M23 eind 2013 trokken veel Tutsi's, die werden verdacht van medeplichtigheid, weg uit het grondgebied van Rutshuru.⁵⁷⁸ Toen de veiligheidssituatie verbeterde keerden sommigen terug, maar bleven anderen in vluchtelingenkampen in Uganda en Rwanda of trokken vandaar naar de VS, Canada, Finland, Zweden en Groot-Brittannië. Er zijn weinig Congolese Tutsi's die willen integreren in Rwanda vanwege werkloosheidsproblemen aldaar.⁵⁷⁹ Tijdens de verslagperiode keerden naar verluidt veel Tutsi's nog niet terug vanwege de onveiligheid in Noord-Kivu, die wordt veroorzaakt door gewapende groepen Nyatura, zoals de Nyatura Domi-groep in samenwerking met de FDLR.⁵⁸⁰

De Tutsi-gemeenschap in Noord-Kivu leeft vooral van de veeteelt in Masisi en - in mindere mate - in Rutshuru en Bwito.⁵⁸¹ Tijdens de verslagperiode werden vooral in Rutshuru en Bwito koeien geroofd door de Nyatura en de FDLR.⁵⁸² In Masisi werden enkele Tutsi-veetelers met militair geweld van hun weidegronden verdreven door een voormalig Tutsi-parlementslid. Door te beweren dat de eigenaren van deze grond naar Rwanda waren vertrokken, zou dit parlementslid 'eigendomstitels' van weidegronden hebben verkocht. In 2018 zouden naar verluidt in twaalf gevallen Tutsi-veetelers van hun grond zijn verdreven.⁵⁸³

In Goma werden Tutsi studenten en zakenlieden niet lastiggevallen.⁵⁸⁴ Veel Tutsi's werken of studeren in Goma en brengen, vanwege de toegenomen onveiligheid 's nachts in Goma, de nacht in Gisenyi in Rwanda door. Inmiddels wonen ook veel

⁵⁷³ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018.

⁵⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

⁵⁷⁵ Ze worden soms nageroepen door straatkinderen, die ook 'Belg' roepen als ze een blanke zien. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018.

⁵⁷⁶ De Nairobi verklaring voorzag in de omschakeling van de *Mouvement du 23 mars* (M23) in een politieke partij, demobilisatie, voorwaardelijke amnestie en nationale verzoening. Aan het einde van de verslagperiode was dit doel nog niet bereikt.

⁵⁷⁷ Dit heeft verder geen gevolgen gehad voor de Tutsi's in Kinshasa. Daarbij moet ook worden aangetekend dat M23 uit meerdere etniciteiten bestond. Human Rights Watch, *DR Congo: Rebels Were Recruited to Crush Protests*, 4 december 2017. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018.

⁵⁷⁸ Zie Algemeen ambtsbericht december 2014.

⁵⁷⁹ Rwanda moedigt deze integratie ook niet aan en ziet de Congolese Tutsi's liever terugkeren naar de DRC. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁵⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁵⁸¹ Het grondgebied van Rutshuru bestaat uit de *chefferie* Bwito in het westen en de *chefferie* Bwisha in het oosten. Deze chefferies zijn van elkaar gescheiden door het Virungapark.

⁵⁸² De Tutsi's hadden eigenlijk een *modus vivendi* met de FDLR daar maar met de snel in omvang toegenomen Nyatura Domi, is het evenwicht verstoord. In Bwisha en ook in het meer noordelijk gelegen Katale, waar nog pockets van Tutsi's zijn, is een nieuwe gewapende groep ontstaan van Tutsi's. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁵⁸³ Volgens de benadeelde Tutsi's zijn bij de verkoop en uitzettingen ook generaal Bruno Mandefu, commandant Sokola 2, en de directeur-generaal van de staatsschuld, Mawaka Lubembo, betrokken. ACP, *Nord-Kivu : Quatorze concessionnaires menacés d'expropriation dans le territoire de Masisi*, 24 februari 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁵⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

andere Congolezen die in Goma werken in Gisenyi, waar het niet alleen veiliger is, maar waar ook de huren lager zijn.⁵⁸⁵

Tutsi's in Kinshasa

In Kinshasa wonen naar schatting enkele tientallen Banyamulenge en (andere) Tutsi's. Ze wonen vooral in de – relatief veilige - villawijken *Gombe* en *Ma Campagne*. Ze zijn tijdens de verslagperiode niet betrokken geweest bij geweldsincidenten.⁵⁸⁶ De recente ontwikkelingen in het oosten van de DRC hebben voor hen geen gevolgen gehad. Ook in Lubumbashi, in de Kasai provincies en in Maniema wonen enkele tientallen Tutsi's in een vergelijkbare situatie.⁵⁸⁷ Van officiële zijde was er tijdens de verslagperiode geen anti-Tutsi propaganda. De media in de DRC maakten zich hier evenmin aan schuldig.⁵⁸⁸

2.4.3 *Religieuze minderheden*

Religieuze groeperingen dienen zich te laten registreren bij de overheid, maar worden niet gehinderd bij de uitoefening van hun geloof.⁵⁸⁹

2.4.4 *Vrouwen en meisjes*

Vrouwen nemen in de DRC een ondergeschikte positie in. Discriminatie van vrouwen is wijdverbreid. Zij hebben meestal geen toegang tot besluitvorming, adequate gezondheidszorg, onderwijs, schoon water, sanitaire voorzieningen en rechtsmiddelen. De algemene positie van de vrouw bleef in de verslagperiode onverminderd slecht. In de DRC zijn diverse ngo's actief op het gebied van vrouwenrechten en de verbetering van de positie van de vrouw. Een wetsvoorstel voor gelijke behandeling van man en vrouw, dat in april 2011 door het parlement in behandeling werd genomen, werd op 15 juni 2015 aangenomen door de senaat.⁵⁹⁰ De wet werd op 1 augustus 2015 bekrachtigd door president Kabila.⁵⁹¹ Vrouwen kunnen dienst nemen als beroepsmilitair. Vanaf de leeftijd van achttien jaar kan aan een vrouw een zelfstandig identiteitsdocument en een zelfstandig reisdocument (paspoort) worden verstrekt. Zij kan deze documenten zelfstandig aanvragen, er is geen instemming en/of begeleiding door een (mannelijk) familielid of echtgenoot vereist.⁵⁹²

Wetgeving ten aanzien van seksueel geweld

De grondwet bepaalt dat de overheid toeziet op de uitbanning van seksueel geweld tegen vrouwen, in het bijzonder als dit gebruikt wordt als wapen gericht op destabilisering of ontwrichting van het gezin. Dergelijke vormen van seksueel geweld worden in de grondwet aangemerkt als een misdaad tegen de menselijkheid.⁵⁹³

⁵⁸⁵ Veel Tutsi's studeren aan de universiteit in Goma. Vervolgens gaan ze naar universiteiten in Rwanda en Uganda vanwege de tweetaligheid. Veel gezinnen in Goma sturen hun kinderen naar Nairobi om vloeiend Engels te leren. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁵⁸⁶ Onder de Tutsi's in Kinshasa zijn generaals, senatoren en leden van de *Assemblée nationale*, die hebben lijfwachten. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018.

⁵⁸⁷ In die provincies gaat het vooral om hoge militairen en vermogende zakenlieden. Normaal gesproken verblijft hun familie in Noord-Kivu. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018. Zie ook het algemeen ambtsbericht DRC van december 2017.

⁵⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 26 juli 2018.

⁵⁸⁹ Van de bevolking is ongeveer 45% rooms-katholiek, 40% protestant (waaronder leden van de Evangelische kerken), 5% Kimbanguïsten en 5% moslims. US Department of State, *2017 International Religious Freedom Report - Democratic Republic of the Congo*, 29 mei 2018.

⁵⁹⁰ IGL, *RDC: Une loi sur la parité, votée au sénat*, 15 juni 2015.

⁵⁹¹ Loi n° 15/013 du 1er août 2015 portant modalités d'application des droits de la femme et de la parité. Zie ook ACP, *Loi sur la parité pour la construction d'une société juste en RDC*, 16 september 2015.

⁵⁹² Vertrouwelijke bron, 30 november 2018.

⁵⁹³ Constitution, artikel 15. Zie voor bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

Seksueel geweld

In het gehele land komt seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes op grote schaal voor. In oorlogsgebieden zijn de gevallen van seksueel geweld het talrijkst. De BCNUDH registreerde van juni 2016 tot mei 2017 399 gevallen van seksueel geweld. Daarvan werden 81 begaan door het leger, 11 door de politie en één door de ANR. In 72% van de gevallen werd het seksueel geweld door leden van gewapende groeperingen gepleegd.⁵⁹⁴ Tussen januari en oktober 2017 werden ten minste 420 vrouwen het slachtoffer van seksueel geweld. Onder de groepen daders waren militairen en leden van gewapende groeperingen, vooral de Twa en de FRPI.⁵⁹⁵

Sinds de inwerkingtreding van een overeenkomst met de regering in 2014 werden de eerste jaren daarna minder gevallen van seksueel geweld, gepleegd door het leger, geregistreerd. In oktober 2017 verklaarde Jeanine Mabunda, speciaal adviseur van de president, dat in drie jaar het aantal gevallen van seksueel geweld in Oost-Congo met 85% was verminderd.⁵⁹⁶ Mabunda maakt gebruik van een database van het Congolese ministerie van Gender, waarin *Gender Based Violence* (GBV) wordt vastgelegd. Het BCNUDH baseert haar cijfers op *Conflict Related Sexual Violence*. Dit conflict gerelateerde seksueel geweld daalde in de periode 2014-2015, maar vanaf 2017 werd opnieuw een opgaande lijn geconstateerd. In Noord-Kivu nam het seksueel geweld vooral toe in Masisi. In Zuid-Kivu vond een massaverkrachting plaats in Kikulube.⁵⁹⁷ Tijdens het weer oploeiende conflict tussen de Twa en de Bantoe-milities werd seksueel geweld ingezet als machtswapen. Beide milities maakten zich schuldig aan massaverkrachting, de Twa-milities daarnaast ook aan seksuele slavernij.⁵⁹⁸

In 2017 registreerde de *Ligue de la zone Afrique pour la défense des droits des enfants et élèves* (LIZADEEL) 510 gevallen van seksueel geweld in de provincie Kasai-Central. In 455 gevallen ging het om geweld tegen kinderen, tachtig procent van de gevallen waren toe te schrijven aan Kamuina Nsapu. 350 zaken werden overgedragen aan het OM, in dertig gevallen veroordeelde de rechtbank de daders. Bij het conflict in de Kasai namen krijgers maagdelijke meisjes naar het slagveld en zetten hen vooraan om zichzelf te beschermen tegen kogels. Vrouwen werden verkracht onder het oog van hun kinderen of echtgenoot.⁵⁹⁹

Dr. Mukwege

De Congolese gynaecoloog dr. Denis Mukwege heeft in 2018 de Nobelprijs voor de Vrede gekregen voor zijn inzet om een einde te maken aan het gebruik van seksueel geweld als wapen in oorlog en gewapende conflicten. In de Panzi-kliniek van dr.

⁵⁹⁴ UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Zie ook Justiceinfo.net, *Violences sexuelles en RD Congo : une avocate raconte son combat*, 3 november 2017.

⁵⁹⁵ Monusco, persconferentie ONE UN, 6 december 2017. Radio Okapi, *Plus d'une femme victime de violence sexuelle chaque jour entre janvier et octobre en RDC : comment arrêter ce fléau ?*, 12 december 2017.

⁵⁹⁶ Radio Okapi, *La RDC en voie de sortir de la liste noire des pays indexés par les violences sexuelles*, 6 oktober 2017.

⁵⁹⁷ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁵⁹⁸ Beide milities verkrachtten massaal vrouwen en meisjes van alle leeftijden die tot de andere gemeenschap behoorden. Daarnaast gebruikten Twa-milities leden van de Bantoe-gemeenschap als seksuele slaven en onderwierpen zij mannen aan massaverkrachting. Bantoe-milities staan gewoonlijk bekend als '*éléments*' en Twa-milities als '*perci*', een afkorting van '*personnel civil*'. De groepen gebruiken wapens als pijl en boog, hakmessen, messen en bijlen. Ze voeren ook rituelen uit waarvan ze denken dat die hen onoverwinnelijk maken. De milities hebben geen duidelijke gezagsstructuur, maar opereren in losse groepjes. Massaverkrachtingen vonden meestal plaats wanneer militieleden dorpen aanvielen of terwijl de vrouwen op het land werkten. De meeste vrouwen die werden verkracht waren tussen de 15 en de 55, maar ook meisjes van 3, 7 en 11 jaar werden verkracht. UNSC, S/2017/1091, 22 december 2017.

⁵⁹⁹ Radio Okapi, *Kasai-Central : 510 cas de violences sexuelles basées sur le genre documentés en 2017* (LIZADEEL), 12 januari 2018. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018. The Guardian, *'They killed my children and raped me'*, 2 november 2018. Trouw, *Seksueel geweld in Congo heeft ongekende omvang*, 3 november 2018.

Mukwege in Bukavu (Zuid-Kivu) worden tientallen vrouwen behandeld die zijn verkracht door gewapende groeperingen. Al eerder, in 2014, kende het Europese Parlement de Sakharov-prijs toe aan dr. Mukwege. Hij staat bekend als criticus van de Congolese regering..⁶⁰⁰

Gevolgen van seksueel geweld

Seks en seksualiteit vormen in de DRC een taboe, hoewel er de laatste jaren meer over wordt gepraat. Een door haar man verkrachte vrouw krijgt van haar echtgenoot in veel gevallen het verwijt dat ze het seksueel geweld zelf heeft uitgelokt of dat ze zich niet verzet heeft. Binnen de Bantoe cultuur wordt een verkrachte vrouw uit de gemeenschap verstoten, dus moet een vrouw die is verkracht een afweging maken tussen haar streven naar gerechtigheid en de sociale gevolgen van een aangifte. Slachtoffers van incest worden vaak het zwijgen opgelegd door andere vrouwen in de familie, die bang zijn dat de dader hen niet meer te eten geeft. De wet kan ook worden misbruikt door families van meisjes die jonger zijn dan achttien jaar die beschuldigingen van verkrachting gebruiken om een bruidsschat en trouwbeloften af te dwingen. De bewijslast bij verkrachting ligt bij het slachtoffer. Vrouwen die zich na hun verkrachting laten behandelen in een ziekenhuis krijgen een artsenverklaring..⁶⁰¹

Bescherming tegen seksueel geweld

Het is voor de meeste vrouwen in de DRC moeilijk bescherming in te roepen tegen seksueel geweld. In theorie is het weliswaar mogelijk om aangifte te doen van verkrachting, maar in de praktijk zien de meeste vrouwen hier van af, vanwege het sociale stigma, het gebrek aan vertrouwen in de rechtsgang en uit angst voor vergelding..⁶⁰² Wanneer een slachtoffer besluit zich tot de autoriteiten te wenden, is het nog maar de vraag of haar zaak in behandeling zal worden genomen. Politieagenten vragen het slachtoffer bijna altijd een financiële bijdrage voor de uitvoering van het onderzoek. In sommige gevallen doen ouders van het slachtoffer aangifte..⁶⁰³ Verkrachting binnen het huwelijk is niet in de strafwet van de DRC opgenomen: de traditie eist dat de vrouw haar man seksueel tegemoet komt. Het is dezerzijds niet bekend of vrouwen die door hun echtgenoot zijn verkracht zich normaal gesproken elders in het land bij familie vestigen om zich aan het geweld te onttrekken..⁶⁰⁴

Slachtofferhulp

In Noord-Kivu bestaat een speciale politie-eenheid voor vrouwen en kinderen (*Police pour la protection des enfants et des femmes*). De politie helpt vrouwen bij het doen van aangifte en verwijst hen indien nodig verder. De Verenigde Naties, internationale ngo's en hun lokale partnerorganisaties steunen centra waar vrouwen die het slachtoffer zijn geworden van seksueel geweld worden opgevangen en waar

⁶⁰⁰ Le Monde, *Le prix Nobel de la paix attribué à Denis Mukwege est aussi un espoir politique pour la RDC*, 5 oktober 2018. De Volkskrant, *Congolese arts Mukwege en jezidi-activist Murad winnen Nobelprijs voor de Vrede*, 5 oktober 2018. Le Monde, *Denis Mukwege : « Les élections en RDC seront falsifiées. Il faut lutter pour libérer le Congo. »*, 2 juli 2018. NRC, *Bezeten arts helpt verkrachte vrouwen*, 5 oktober 2018.

⁶⁰¹ Veel vrouwen die zich melden bij de speciale politie voor vrouwen of bij een opvangcentrum hebben een medisch certificaat bij zich. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁶⁰² Vooral als de dader een belangrijke persoon is, zoals een (hoge) militair of politieagent. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018

⁶⁰³ De slechte infrastructuur en het gebrek aan financiële middelen kan onderzoek belemmeren: waar de verkrachting heeft plaatsgevonden is er lang niet altijd een kliniek in de naaste omtrek, kan de weg slecht zijn en is er lang niet altijd een politiebureau of gevangenis in de omgeving waar een verdachte kan worden vastgehouden. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

⁶⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 30 november 2018.

ze begeleid worden bij het doen van hun aangifte.⁶⁰⁵ Zo heeft de Congolese ngo LIZADEEL in verscheidene steden in de DRC kleine centra waar slachtoffers van seksueel geweld worden opgevangen en begeleid naar medische voorzieningen. De UNJHRO organiseerde ook tientallen voorlichtingsbijeenkomsten voor burgerlijke en traditionele autoriteiten alsmede het maatschappelijk middenveld om de toegang van slachtoffers tot de rechtsgang te verbeteren.⁶⁰⁶

Vervolging verkrachting

Tijdens de verslagperiode was er enige verbetering in de strijd tegen de straffeloosheid door processen tegen militairen die zich schuldig hadden gemaakt aan seksueel geweld. Zo feliciteerde dr. Mukwege de militaire justitie voor haar bijdrage aan de strijd tegen seksueel geweld. In november 2017 had de militaire rechtbank in Kavamu (Zuid-Kivu) achttien verdachten opgeroepen en vijftig kinderen die het slachtoffer waren van verkrachting. Een maand later veroordeelde de rechtbank Frederic Batumike en tien medeplichtigen tot levenslange gevangenisstraf wegens misdrijven tegen de menselijkheid door verkrachting.⁶⁰⁷ In augustus 2018 werden ten minste 29 militairen en dertien politieagenten veroordeeld.⁶⁰⁸

Positie van weduwen en andere alleenstaande vrouwen

Hoewel de *Code de la Famille* weduwen zou moeten beschermen, hebben ze in de praktijk een kwetsbare positie in de Congolese samenleving. Vaak worden deze vrouwen door de schoonfamilie verantwoordelijk gehouden voor de dood van hun echtgenoot en daarom gestraft. Na het overlijden van de echtgenoot, komt het geregeld voor dat een weduwe wordt beschuldigd van hekserij, wordt mishandeld of wordt weggejaagd, al dan niet met haar kinderen. Bovendien gaan alle gezamenlijke bezittingen naar de familie van de overleden man. Daar in de praktijk zelden testamenten worden opgemaakt, slagen weduwen er vaak niet in om aanspraak te maken op een deel van de erfenis van hun overleden echtgenoot.⁶⁰⁹

Kinshasa

In Kinshasa heeft een alleenstaande vrouw die een baan heeft en haar eigen zaken kan regelen voldoende vrijheid. Als haar man is overleden, dan kan zij alleen blijven maar ook hertrouwen; zij moet dan wel accepteren dat de bezittingen van de man overgaan op diens kinderen. Vrouwen die weinig vaste inkomsten hebben, hebben het zwaarder. Alleenstaande vrouwen in Kinshasa die afkomstig zijn uit andere regio's kunnen niet beschikken over een eigen akkertje om hun eigen voedsel te verbouwen. Zij kunnen zich in Kinshasa aansluiten of tijdelijk onderdak vinden bij hun eigen etnische gemeenschap (*communauté*). Ook zoeken alleenstaande vrouwen steun bij de katholieke kerk of bij één van de vele evangelische *Eglises du Réveil*.⁶¹⁰ (ontwakingskerken). In Kinshasa worden juridische opleidingen gegeven met het oog op de vervolging van daders van seksueel geweld. De ngo LIZADEEL heeft een opvangcentrum voor getraumatiseerde vrouwen in Kinshasa. Ook de ngo *Solidarité féminine pour la paix et le développement intégral* (Sofepadi) heeft een

⁶⁰⁵ De UNJHRO ondersteunde wetswinkels in Noord- en Zuid-Kivu. Slachtoffers van seksueel geweld krijgen daar gratis rechtsbijstand en ondersteuning bij aangifte. UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017.

⁶⁰⁶ UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017.

⁶⁰⁷ The Guardian, *Congolese fighters convicted of raping young girls in landmark case*, 13 december 2017. BBC, *Militiamen jailed in DR Congo's Kavumu for raping 40 children*, 13 december 2017. Radio Okapi, *Lutte contre les violences sexuelles : Dr Mukwege félicite la justice militaire*, 5 september 2018.

⁶⁰⁸ UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017. Radio Okapi, *RDC : le BCNUDH a documenté 620 violations des droits de l'homme au mois d'août*, 20 september 2018.

⁶⁰⁹ Zie voor meer bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

⁶¹⁰ Zie bijvoorbeeld LaLibre, *RDC : Les églises du réveil appelées à la rescousse par le pouvoir*, 18 januari 2018.

opvangcentrum: *Karibuni wa Mama*. Ook wordt daar onder meer voorlichting gegevens over gezinsplanning..⁶¹¹

2.4.5 *LGBT*

In de DRC is homoseksualiteit niet expliciet strafbaar. Homoseksuele handelingen kunnen bestraft worden als 'vergriep tegen de goede zeden' zoals beschreven in het Wetboek van Strafrecht in het hoofdstuk 'Inbreuken op het familieleven'. Op een dergelijk vergriep staat een maximale gevangenisstraf van drie jaar..⁶¹² In de verslagperiode hebben geen veroordelingen plaats gevonden..⁶¹³

In 2010 probeerde het parlementslid dominee Evariste Ejiba Yamapiale een wet in te voeren die homoseksualiteit strafbaar stelt, maar de behandeling in het parlement werd voor onbepaalde tijd opgeschort. Eind 2013 probeerde een ander parlementslid, Steve Mbikayi, handtekeningen te verzamelen en conferenties te organiseren om de wet aan te nemen, maar dit is niet gelukt..⁶¹⁴ Er wordt geen actief vervolgingsbeleid tegen LGBT's gevoerd..⁶¹⁵ Niet gebleken is dat het bekend zijn van (toegeschreven) LGBT gedragingen of geaardheid van een persoon in de praktijk heeft geleid tot onevenredige of discriminatoire bestraffing of tenuitvoerlegging van een straf die wordt opgelegd bij (strafrechtelijke) vervolging wegens een commuun delict..⁶¹⁶ Veel homoseksuelen verbergen hun seksuele geaardheid. Homoseksualiteit wordt niet geaccepteerd, maar over het algemeen wel getolereerd. LGBT's ondergaan soms beledigingen en fysieke agressie..⁶¹⁷ De autoriteiten bieden geen daadwerkelijke bescherming hiertegen..⁶¹⁸ Vanaf 2012 heeft de LGBT-gemeenschap zich vanuit Oost-Congo over de rest van het land geëmancipeerd. Ngo's als *MOPREDS*, *Jeunialissime*, *Oasis Club Kinshasa*, *La Colombe* en *Synergia* nodigen leden van de gemeenschap uit voor bijeenkomsten in ontmoetingscentra en leggen contacten met onder meer de politiek, politie en justitie, opdat zij in geval van problemen op hulp kunnen rekenen..⁶¹⁹ Een stichting van advocaten in Kinshasa, *Le Ruban rouge* komt op voor LGBT's in Kinshasa..⁶²⁰ In Bukavu verleent de ngo *Mapambazuku* zo nodig bijstand..⁶²¹ In Kinshasa is homoseksualiteit minder omstreden dan in de provincie..⁶²² In mei 2017 is in Goma de jaarlijkse conferentie van LGBT-organisaties uit onder meer Lubumbashi, Kisangani, Kinshasa, Goma, Kalemie gehouden. Aan de conferentie hebben 25 organisaties uit de hele DRC deelgenomen..⁶²³

2.4.6 *Minderjarigen*

Minderjarigheid eindigt in de DRC bij het bereiken van de leeftijd van achttien jaar..⁶²⁴ Het is echter mogelijk dat een rechtbank een minderjarige na het bereiken van de vijftienjarige leeftijd meerderjarig verklaart op verzoek van de ouders of, bij het ontbreken van de ouders, de voogd. Vanaf de leeftijd van achttien jaar is

⁶¹¹ Zie <http://www.sofepadirdc.org/rapports-et-documents-2/>. Sofepadi wordt ondersteund door ondermeer UNICEF, UNDP en verscheidene ambassades in Kinshasa. Zie ook het algemeen ambtsbericht DRC van december 2017.

⁶¹² Wetboek van Strafrecht, artikel 176.

⁶¹³ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 18 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶¹⁴ In 2014 was er een sterke mobilisatie binnen de LGBT-gemeenschap om de wet tegen te houden. La Prospérité, 'Unikin: Steve Mbikayi enrole les étudiants contre l'homosexualité en RDC!', 21 februari 2014. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶¹⁵ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶¹⁶ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

⁶¹⁷ Ibid.

⁶¹⁸ Het is in beginsel mogelijk om aangifte te doen bij de politie, maar in de praktijk gebeurt dit niet. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶¹⁹ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

⁶²⁰ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶²¹ Ibid.

⁶²² Ibid.

⁶²³ Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

⁶²⁴ Constitution, artikel 41, Code de la Famille, artikel 219.

iemand wettelijk handelingsbekwaam en kan hij of zij documenten aanvragen.⁶²⁵ Er is geen eenduidig antwoord te geven of de situatie van kinderen over het algemeen is verbeterd ten opzichte van de vorige verslagperiode.⁶²⁶

Onderwijs

Volgens de grondwet zijn kinderen in de DRC vanaf zes jaar leerplichtig tot de afronding van de basisschool.⁶²⁷ Volgens de wet hebben kinderen recht op gratis onderwijs, maar deze wet wordt niet uitgevoerd. Volgens een bron kunnen veel ouders geen schoolgeld betalen, maar dezerzijds is geen onderzoek bekend waarin aantallen worden genoemd.⁶²⁸ Veel meisjes worden vroegtijdig uitgehuwelijkt, soms in verband met de bruidsschat. Plannen van de overheid om naar dit verschijnsel onderzoek te doen – en bijvoorbeeld aantallen in kaart te brengen – en tevens campagne te voeren tegen deze kindhuwelijken vonden geen doorgang wegens gebrek aan financiële middelen.⁶²⁹

Kinderarbeid

Kinderen mogen vóór de leeftijd van achttien jaar niet werken, maar sommige werkzaamheden zoals werken op het land of op de markt zijn vrijgesteld van de leeftijdsgrens.⁶³⁰ Toch werken veel kinderen illegaal. Kleine kinderen worden gebruikt om in smalle mijngangen te kruipen.⁶³¹ In de Kasai bestond al kinderhandel, die door de crisis nog is verergerd. Kinderen werken in de mijnen, worden verkocht in het binnenland van de DRC of in het buitenland.⁶³² Sommige kinderen worden door volwassenen meegenomen naar Angola, waar zij worden doorverkocht om te werken in de mijnen, de huishouding of de prostitutie.⁶³³ De geboorteregistratie neemt af. 28% van de pasgeborenen in het hele land wordt ingeschreven in het geboorteregister.⁶³⁴

Jeugdcriminaliteit

Er bestaan kinderrechtbanken voor kinderen van nul tot veertien jaar die de wet hebben overtreden. Bemiddelingscomité's proberen in veel gevallen een minnelijke schikking te treffen tussen dader (kind) en slachtoffer.⁶³⁵ Volgens de wet moeten minderjarige delinquenten in een heropvoedingscentrum worden geplaatst, maar die zijn er niet.⁶³⁶ Bij misdrijven van kinderen van veertien tot achttien jaar heeft de rechter in sommige gevallen geen andere keuze dan plaatsing in een gevangenis, bijvoorbeeld in Paviljoen 10 van de Makala gevangenis.⁶³⁷

Kinderen in de Kasai

Zestig procent van de 1,4 miljoen ontheemden in de Kasai bestaat uit kinderen. Ze zijn blootgesteld aan geweld en misbruik door milities en het leger. Veel ontheemde

⁶²⁵ Zie voor het wettelijk kader de paragraaf Opvang alleenstaande minderjarigen van het Algemeen ambtsbericht DRC van juni 2012.

⁶²⁶ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶²⁷ Vertrouwelijke bron, 4 december 2018.

⁶²⁸ Als kinderen niet naar school gaan kan dit volgens een bron leiden tot prostitutie en banditisme. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

⁶²⁹ De bruidsschat varieert van plaats tot plaats. In de Kasai gaat het om een geit, maar in de Bas-Kongo gaat het om een grote som geld. Een oom ontvangt de bruidsschat voor zijn nicht en dit geld wordt gebruikt voor de zoon die moet trouwen. Vanwege de armoede geven verscheidene gezinnen hun kinderen weg tegen een belachelijk laag geldbedrag. In de Kasai leeft de bevolking van één dollar per dag. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶³⁰ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶³¹ Inspecteurs die de wet moeten handhaven, komen niet overal. Kleine kinderen krijgen bijvoorbeeld één dollar voor een kilo gouderts, die vervolgens voor 500 USD wordt verkocht. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶³² Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

⁶³³ Ibid.

⁶³⁴ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶³⁵ Ibid.

⁶³⁶ Ibid.

⁶³⁷ Ibid.

kinderen hebben wormen, opgezwollen buiken van het eten van bladeren en het drinken van water uit plassen.⁶³⁸ Tijdens de verslagperiode leden volgens UNICEF 400.000 kinderen aan zware ondervoeding.⁶³⁹ In de Kasai zijn meer dan zeshonderd scholen verwoest in 2017 waardoor 150.000 tot 200.000 kinderen zijn getroffen.⁶⁴⁰ Militairen die werden geplaatst in de Kasai gebruikten kleine kinderen om water te putten, te werken en misbruikten hen seksueel. Kleine meisjes raakten zwanger, waarna de militairen vertrokken.⁶⁴¹ Ook werden meisjes misbruikt door leden van gewapende groeperingen en werden zwangere meisjes achtergelaten door leden van gewapende groeperingen.⁶⁴² In de Kasai heeft Monusco meer dan 1520 gevallen van geweld tegen kinderen geregistreerd, het merendeel gepleegd door Kamuina Nsapu, gevolgd door de FARDC voor wat betreft moorden. De door de regering gesteunde militie Bana Mura was van juli 2017 tot juli 2018 betrokken bij 101 gijzelingszaken van vooral vrouwen en kinderen waarbij dertig gegijzelden zijn ontsnapt.⁶⁴³

In de Kasai bestaat het belangrijkste deel van de Kamuina Nsapu-milities uit kinderen, zij hebben de meeste regeringssoldaten gedood.⁶⁴⁴ Tientallen kinderen die werden beschouwd als daders werden aanvankelijk – in strijd met de Congolese wet - in de gevangenis gezet.⁶⁴⁵ In december 2017 zijn na ongeveer acht maanden 24 kinderen uit de gevangenis van Kananga vrijgelaten.⁶⁴⁶ Vervolgens werden zij na vrijlating overgedragen aan *War Child*, een partner van UNICEF. Na pogingen tot gezinshereniging belandden veel kinderen – die werden afgewezen door hun familie of de gemeenschap - op straat waar zij werden ingelijfd door misdaadbendes.⁶⁴⁷ Sommige kindsoldaten keerden terug naar hun militie waar ze zich veiliger voelen dan bij hun familie.⁶⁴⁸ In de Kasai waren tijdens de verslagperiode drieduizend kinderen geregistreerd die vooralsnog geen opvang hadden.⁶⁴⁹ Honderden kinderen zijn geplaatst in een opvangcentrum waar creatieve activiteiten plaatsvinden als spelen, tekenen, zingen en theater maken om hen te socialiseren.⁶⁵⁰

In de Kasai is de katholieke kerk bezig met het opzetten van een psychologisch centrum om getraumatiseerde voormalige kindsoldaten op te vangen. In de gemeenschap zijn er nog steeds slachtoffers die deze kinderen hebben gemaakt, hetgeen de herintegratie bemoeilijkt. Er wordt gezocht naar traditionele vormen van gerechtigheid. In de provincie Kasai-Central zijn ongeveer tien weeshuizen van katholieke nonnen.⁶⁵¹

⁶³⁸ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶³⁹ Le Figaro, *RDC : des centaines de milliers d'enfants souffrent de malnutrition*, 12 december 2017. BBC News, *DR Congo's Kasai crisis: 400,000 children face starvation*, 11 mei 2018. Zie https://www.unicef.org/french/infobycountry/drcongo_71751.html.

⁶⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁴¹ Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

⁶⁴² Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁶⁴³ Gijzelaars worden niet snel vrijgelaten, naar wordt aangenomen omdat hun getuigenverklaringen over hetgeen ze hebben meegemaakt tijdens de crisis belastend voor de autoriteiten kan zijn. In sommige gevallen worden gegijzelde kinderen gehersenspoeld. Ze mogen van de gijzelnemers niet meer hun eigen taal spreken. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

⁶⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018. Zie ook De Volkskrant, *Zwarte magie jaagt Congolese kinderen de oorlog in*, 4 augustus 2018.

⁶⁴⁵ Volgens de Congolese wet worden kinderen uit gewapende groeperingen als slachtoffers beschouwd. Ze worden verondersteld met geweld te zijn gerekruteerd, voor hen is er een speciale procedure. Na hun arrestatie is de FARDC verplicht om ze ofwel naar de kinderrechter ofwel rechtstreeks naar een opvangcentrum te sturen om integratie en gezinshereniging te faciliteren. Monusco vormde een speciaal team voor leeftijdsevaluatie. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁴⁶ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁴⁷ Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

⁶⁴⁸ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

⁶⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁵¹ Radio Okapi, *Kasai Central : 250 enfants sortis de la milice Kamuina Nsapu encadrés par le Bureau catholique de l'enfance*, 30 oktober 2017. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

Opvang alleenstaande minderjarigen

In de DRC worden weeskinderen in het algemeen opgevangen door de familie van één van beide ouders.⁶⁵² Aan het eind van de verslagperiode waren er geen door de Congolese staat geleide opvangcentra of weeshuizen. Wel zijn er in het hele land verschillende particuliere opvanghuizen die worden geleid door ngo's of religieuze organisaties.⁶⁵³ Voorbeelden zijn Don Bosco.⁶⁵⁴, SOS kinderdorpen, het Mama Koko ziekenhuis annex weeshuis voor zeshonderd kinderen in Kimbondo, het opvangcentrum van de bekende Congolese zanger Werasson in Kasangulu (Bas-Congo), *Soeurs de Charité de Limete*, *Maison de l'Espoir*, het *Bureau du Volontariat au Service de l'Enfant et de la Santé* (BVES).⁶⁵⁵ en *Save the Children*. Op deze opvangcentra van particuliere organisaties of ngo's is geen toezicht vanuit de overheid.⁶⁵⁶ Er zijn veel straatkinderen die niet willen worden opgevangen in een weeshuis. Voor die kinderen zijn er ontmoetingsplaatsen – centra van ngo's - waar ze kunnen worden geholpen. In Kinshasa en Goma kunnen kinderen met problemen die hulp zoeken gratis het nummer 117 bellen.⁶⁵⁷

Doel opvangtehuizen

Veel opvangtehuizen zijn bestemd voor wezen en straatkinderen.⁶⁵⁸ De grotere opvanghuizen, zoals die van Don Bosco, bieden daarnaast lager-, voortgezet- en vakonderwijs voor kinderen van ouders die dat niet kunnen bekostigen.⁶⁵⁹ Voormalige kindsoldaten worden via de afdeling *Child Protection* van Monusco opgevangen door UNICEF in samenwerking met het BVES.⁶⁶⁰ De kindsoldaten worden overgebracht naar een opvangcentrum waar ze scholing krijgen. UNICEF werkt aan gezinshereniging, maar beschikt tevens over een netwerk van gastgezinnen waar deze kinderen worden opgevangen. Medische zorg en psychosociale hulp worden verstrekt in transitcentra (*Centres de transit et d'orientation* (CTO's)) - voordat kinderen worden geplaatst in gastgezinnen.⁶⁶¹

Capaciteit opvangtehuizen

De capaciteit van de opvangtehuizen is bij lange na niet toereikend om alle alleenstaande kinderen op te vangen.⁶⁶² Over de omstandigheden in deze

⁶⁵² Kinderen die geen ouders hebben worden normaliter door een tante, oma of ander familielid opgevangen. Wel zijn de omstandigheden de afgelopen paar jaar gecompliceerder geworden vanwege de sociaal-economische crisis. Daardoor hebben grote gezinnen moeite om ook nog eens neefjes of nichtjes op te vangen. Straatkinderen zijn soms verstoten door de familie. Maatschappelijk werkers identificeren de straatkinderen, noteren gegevens in een database bestand en proberen oplossingen voor hen te vinden zoals het (op termijn) herenigen met hun eigen familie of opvang door gastgezinnen en hen deel te laten nemen aan onderwijs. Anderzijds staan straatkinderen in grote steden als Kinshasa bloot aan invloeden van straatbendes (*Kuluna*). Verwezen wordt naar de veiligheidsparagraaf over Kinshasa. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶⁵³ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁵⁴ Don Bosco heeft opvangcentra in Kinshasa, Mbuji Mayi, Kananga, Lubumbashi, Tshikapa, Goma en andere plaatsen.

⁶⁵⁵ Naar schatting maakten tijdens de verslagperiode nog 13.000 kinderen deel uit van gewapende groeperingen in Noord- en Zuid-Kivu. Zie Radio Okapi, *RDC : les groupes armés recrutent encore des enfants*, 13 februari 2018.

⁶⁵⁶ Volgens de wet is het ministerie van Sociale Zaken hiervoor verantwoordelijk, maar in de praktijk wordt er niet of nauwelijks toezicht gehouden. Unicef houdt toezicht op opvangcentra die ondersteuning van Unicef ontvangen. Unicef controleert de kwaliteit van de zorg in de opvangcentra van haar partners. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁵⁷ Dit is een gezamenlijk initiatief van het *Ministère des Affaires Sociales Action Humanitaire et de Solidarité Nationale* (MINAS) en *War Child UK*. Zie <https://www.warchild.org.uk/whats-happening/blogs/helplines-can-help-save-children>.

⁶⁵⁸ Alleen al in Kinshasa zijn tienduizenden straatkinderen. Sommige van hen zijn kinderen van voormalige straatkinderen die nog altijd op straat leven. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶⁵⁹ Radio Okapi, *Kinshasa : clôture de la session de formation des éducateurs à l'école maternelle*, 20 juli 2018.

⁶⁶⁰ Zie <http://www.bves-rdc.org/>.

⁶⁶¹ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁶² UNICEF en lokale Ngo's zoeken bij voorkeur gastgezinnen voor alleenstaande kinderen.

opvanghuizen is - met uitzondering van de omstandigheden in de opvangcentra van Don Bosco - weinig recente informatie bekend..⁶⁶³

Sommige particuliere opvangcentra voldoen niet aan minimale criteria voor wat betreft slaapgelegenheid, sanitaire voorzieningen, voedsel, medische zorg en onderwijskansen..⁶⁶⁴ De voorzieningen van Don Bosco zijn qua onderwijs, kwaliteit van de medische zorg en verstrekt voedsel, beschikbaarheid van nachtopvang en sanitaire voorzieningen – gemeten naar lokale maatstaven – acceptabel. In het opvangcentrum van Don Bosco..⁶⁶⁵ in Kinshasa krijgen enkele duizenden kinderen les van wie alleen veertig straatkinderen – die door maatschappelijk werkers van straat zijn gehaald – intern zijn gehuisvest..⁶⁶⁶ Het opvangcentrum van Don Bosco in Goma is op een vergelijkbare wijze geoutilleerd. Don Bosco in Goma heeft filialen in de stad die zich bezig houden met straatkinderen en kwetsbare meisjes, zoals slachtoffers van seksueel geweld..⁶⁶⁷

Regelgeving opvangtehuizen

Er bestaat geen regelgeving met betrekking tot weeshuizen en andere instellingen die zich bezighouden met kinderopvang. Vanuit de overheid wordt geen toezicht gehouden op opvangtehuizen..⁶⁶⁸ Tijdens de verslagperiode zijn geen minderjarige kinderen vanuit Nederland naar Don Bosco gegaan..⁶⁶⁹

Terugkeer alleenstaande minderjarigen

Het ministerie van Sociale Zaken beschikt niet over geëigende opvangstructuren voor teruggekeerde alleenstaande minderjarigen. Het ministerie werkt samen met de voogdijraden van communes en met ngo's die minderjarigen opvangen. Als de Congolese autoriteiten..⁶⁷⁰ worden geïnformeerd over de aanstaande terugkeer van minderjarige landgenoten, dan traceren zij hun ouders en zorgen ervoor dat deze aanwezig zijn bij aankomst op het vliegveld..⁶⁷¹ Er zijn geen aanwijzingen dat kinderen die zijn teruggekeerd uit het buitenland op straat zijn beland of slecht zijn behandeld door autoriteiten..⁶⁷²

2.4.7

Dienstplicht en desertie

In de DRC bestaat geen dienstplicht, al biedt de nieuwe grondwet wel de mogelijkheid deze in te stellen..⁶⁷³ Er wordt niet gedwongen gerekruteerd/geronseld door het leger. Militairen ontvangen een ID kaart (biometrisch met duimafdruk)..⁶⁷⁴ Desertie is volgens het Militaire Wetboek van Strafrecht strafbaar en kent als maximumstraf de doodstraf. Gezien de huidige staat van het Congolese leger, met een groot aantal niet-geïntegreerde brigades en versneld geïntegreerde ex-strijders van gewapende groepen, is het moeilijk te definiëren wat desertie precies inhoudt.

⁶⁶³ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶⁶⁵ Don Bosco beschikt over lokalen voor basis- en voortgezet onderwijs, metaalbewerking, meubelmaken, een schooltuin en een varkensfokkerij. Daarnaast zijn er slaapzalen voor straatkinderen en is er een aparte opvang voor uit het buitenland teruggekeerde kinderen. Zie voor meer informatie hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

⁶⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁶⁶⁷ Ibid.

⁶⁶⁸ Ibid.

⁶⁶⁹ Ibid.

⁶⁷⁰ Ibid.

⁶⁷¹ Ibid.

⁶⁷² Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

⁶⁷³ Constitution, artikel 63.

⁶⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 4 december 2018.

3 Ontheemden en vluchtelingen

Het recht op asiel is vastgelegd in de Congolese grondwet.⁶⁷⁵ Eind augustus 2018 bood de DRC volgens de UNHCR onderdak aan 536.271 vluchtelingen en 3.546 asielzoekers, onder wie 217.766 uit Rwanda, 176.654 uit CAR, 93.995 uit Zuid-Sudan en 46.512 uit Burundi.⁶⁷⁶

Registratie Rwandese vluchtelingen

Op 31 december 2017 liep de *deadline* van het beëindigen van de vluchtelingenstatus (*cessation of refugee status*) voor Rwandezen af. De UNHCR beschouwde vanaf dat moment de Rwandezen buiten Rwanda niet langer als vluchtelingen. Landen die besloten de *Cessation Clause* niet toe te passen gingen echter door met het beoordelen van deze Rwandezen als vluchtelingen en hen als zodanig te registreren.⁶⁷⁷ Tijdens de verslagperiode werkten teams van de *Commission nationale pour les réfugiés* (CNR) vanaf april 2018 verder aan de telling van Rwandese vluchtelingen. De CNR was in 2015 begonnen met de biometrische registratie van deze vluchtelingen, maar in september 2016 daarmee gestopt omdat de registratieteams werden aangevallen door FDLR-strijders. Op dat moment hadden zij ongeveer 25.000 Rwandese vluchtelingen geregistreerd.⁶⁷⁸ Na overleg met de FDLR-Foca en de FDLR-CNRD besloot de CNR bij de herstart in 2018 in eerste instantie alleen namen en foto's te registreren en zodra de telling gereed was teams te sturen voor het afnemen van vingerafdrukken ten behoeve van de biometrische registratie. Rwandese vluchtelingen kregen bij registratie een vluchtelingencertificaat met een geldigheidsduur van één jaar van de CNR. Daarnaast kwamen voormalige vluchtelingen terug uit Rwanda om hun certificaat te vernieuwen.⁶⁷⁹ In Noord-Kivu werden in de periode april-juli 2018 32.000 personen geregistreerd. De CNR werkte samen met leiders van Hutu-vluchtelingen. Tijdens de registratie waren ook lokale leiders, autoriteiten, de politie en de DGM aanwezig. Veel Rwandese Hutu's hadden naast hun vluchtelingencertificaat ook een Congolese kiezerspas.⁶⁸⁰

3.1 Ontheemden

Naast de vluchtelingen uit buurlanden, verbleven eind augustus 2017 4.490.000 ontheemden in de DRC.⁶⁸¹ Dit is een substantiële toename ten opzichte van de vorige verslagperiode.⁶⁸² Naar schatting waren er eind september 2018 meer dan één miljoen ontheemden in Noord-Kivu. Alleen al in 2018 raakten meer dan een half miljoen mensen ontheemd. Op het grondgebied van Djugu in Ituri bedroeg het aantal ontheemden ongeveer 350.000.⁶⁸³

Humanitaire situatie Kasai

In juli 2018 waren er naar schatting nog 1.4 miljoen ontheemden in de Kasai.⁶⁸⁴ De humanitaire situatie in de Kasai was tijdens de verslagperiode bijzonder slecht. Tijdens het conflict zijn twee oogsten verloren gegaan. De wereldvoedselorganisatie PAM (WFP) heeft genoeg voedsel, maïs en bonen aan de slachtoffers uitgedeeld,

⁶⁷⁵ Constitution, artikel 33.

⁶⁷⁶ UNHCR, *Factsheet DR Congo*, 31 augustus 2018.

⁶⁷⁷ The New Times, *Rwanda refugees to lose refugee status after 2017*, 21 december 2016. <http://www.unhcr.org/rw/wp-content/uploads/sites/4/2018/01/>.

⁶⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

⁶⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

⁶⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018.

⁶⁸¹ UNHCR, *Factsheet DR Congo*, 31 augustus 2018.

⁶⁸² Zie het thematisch ambtsbericht DRC van oktober 2017.

⁶⁸³ Radio Okapi, *RDC : plus d'un million de déplacés dans l'Est de la RDC où sévit le virus Ebola (HCR)*, 29 september 2018. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/rd_congo_-_provinces_nord-kivu_et_ituri_-_plan_de_reponse_durgence_avril-septembre_2018_0.pdf

⁶⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018.

maar dat creëerde tegelijkertijd een crisis in de provincie, omdat het WFP geen voedsel van elders bracht, maar het voedsel inkocht in de stad om het van daaruit te distribueren in de dorpen, waardoor er voedseltekorten in de stad ontstonden. Weinig mensen die zijn teruggekeerd zijn begonnen met het bewerken van het land. Hun strotenten zijn vernield en het materiaal voor herbouw (stro) is pas beschikbaar na een volgende oogst. Uitgedeeld zaaigoed wordt door teruggekeerde ontheemden opgegeten, als zij geen ander voedsel hebben. Geld dat zij van hulporganisaties krijgen voor de aanschaf van zaaigoed of landbouwgereedschappen wordt uitgegeven aan medicijnen. In klinieken wordt niet behandeld zonder contante betaling.⁶⁸⁵ De toch al ernstige humanitaire situatie in de Kasai verslechterde verder nadat Angola eind oktober 2018 tweehonderdduizend Congolezen uitzette.⁶⁸⁶

Landonteigening Hutu's

Een groot deel van de ontheemden in Noord-Kivu bestond uit Rwandese en Congolese Hutu's die traditioneel geen land bezitten in de DRC en in conflict zijn geraakt met de Nande of door generaals of stromannen van de president van hun land zijn gezet.⁶⁸⁷ Veel Hutu's bedreven landbouw op voormalige Belgische koffie- en tabaksplantages, maar hadden geen eigendomsbewijzen. Ze werden verjaagd en probeerden naar Ituri te gaan. Ze moesten echter door het gebied van Beni en Butembo, werden daarvandaan gejaagd en kwamen in ontheemdenkampen terecht.⁶⁸⁸

Volgens het maatschappelijk middenveld zijn er de afgelopen tijd in Noord-Kivu veel Rwandese Hutu's om electorale redenen bijgekomen: verkiezingen vinden nog altijd plaats op tribaal-etnische basis. Sommige politici willen graag een groot aantal Rwandezers in de DRC, een kiezerskaart is gemakkelijk verkrijgbaar.⁶⁸⁹ De grote meerderheid van de ontheemden leefde tijdens de verslagperiode buiten de kampen, bij familie en leden van dezelfde etnische- en kerkgemeenschappen die hen ondersteunen.⁶⁹⁰

Sluiting ontheemdenkampen

Tijdens de verslagperiode werd verder gegaan met de sluiting van ontheemdenkampen in Noord-Kivu. Traditioneel worden ontheemden opgevangen door gastgezinnen, de kampen waren vooral bedoeld voor ontheemden in gebieden waar de bevolking overwegend van andere etnische afkomst is.⁶⁹¹

⁶⁸⁵ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁶⁸⁶ De terugkeerders zijn voornamelijk mensen die in het noordoosten van Angola in kleine, geïmproviseerde diamantmijnen werkten. De sluiting van 67 illegale diamantmijnen en uitzetting van Congolese migranten is onderdeel van Angola's 'Operatie Transparantie', een poging om diamantsmokkel, illegale mijnbouw en migratie tegen te gaan. Angolese veiligheidsdiensten in deze regio voerden een operatie uit om mensen uit het gebied te verjagen. Zo zouden ze de regio aantrekkelijker willen maken voor private investeerders. De operatie zou met veel geweld gepaard gaan, volgens ooggetuigen vielen er tientallen doden, hetgeen door de Angolese overheid werd ontkent. BBC News, *Des migrants furent l'Angola après une "répression brutale"*, 15 oktober 2018. Oxford Analytica, *Angola-Congo expulsions will strain fragile relations*, 16 oktober 2018. Trouw, *Honderdduizenden arbeiders teruggejaagd naar Congo*, 17 oktober 2018. Le Monde, *Kinshasa exprime son « indignation » après l'expulsion de 200 000 Congolais par l'Angola*, 17 oktober 2018. Trouw, *Angola pakt migranten aan om diamanten*, 18 oktober 2018. BBC News, *La RDC convoque l'ambassadeur d'Angola*, 18 oktober 2018. Reliefweb, *More than 80,000 children returned from Angola to DR Congo in urgent need of humanitarian assistance – UNICEF*, 30 oktober 2018. LaLibre, *Congolais expulsés d'Angola : cris d'alarme des humanitaires*, 2 november 2018. Al Jazeera, *Over 300,000 Congolese refugees forced to leave Angola*, 13 november 2018. Le Monde, *RDC : 50 000 Congolais en manque de tout, bloqués à la frontière avec l'Angola*, 23 november 2018.

⁶⁸⁷ Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

⁶⁸⁸ De autoriteiten die de Hutu's tegenhielden beweerden dat zij niet wilden dat FDLR-strijders naar Ituri zouden trekken. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

⁶⁸⁹ Voor bijvoorbeeld Congolese Hutu-politici vormen Rwandese Hutu's een welkome aanvulling van hun electoraat. Deze Rwandese Hutu's kunnen zonder probleem een kiezerskaart bemachtigen. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁶⁹⁰ IDMC, *Democratic Republic of the Congo - Mid-year update 2017*, 30 juni 2017.

⁶⁹¹ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

Nadat de de *Commission nationale pour les réfugiés* (CNR) in 2016 zonder overleg met de VN ontheemdenkampen hadden gesloten, werden spelregels vastgesteld voor de sluiting van deze kampen om de rechten van ontheemden te respecteren.⁶⁹² In 2017 sloten de provinciale autoriteiten van Noord-Kivu dertien kampen in overleg met de UNHCR. De resterende 21 kampen vingen slechts tien procent van de ontheemden op in Rutshuru en Masisi.⁶⁹³ In 2018 verklaarde de regering alle resterende ontheemdenkampen te zullen sluiten. Maar aan het eind van de verslagperiode was deze doelstelling niet gerealiseerd. Er waren zelfs spontaan geïmproviseerde kampen bijgekomen.⁶⁹⁴

3.2 *Opvang in de regio*

Uganda

Eind augustus 2018 verbleven volgens de UNHCR 316.968 Congolese vluchtelingen in Uganda.⁶⁹⁵ Vluchtelingen worden in kampen en gastgemeenschappen opgevangen. UNHCR werkt samen met zowel de centrale en de lokale Ugandese overheid als met nationale en internationale partners om vluchtelingen toegang te verschaffen tot onderwijs en gezondheidszorg.⁶⁹⁶

Rwanda

Eind augustus 2018 verbleven volgens de UNHCR 81.740 Congolese vluchtelingen in Rwanda.⁶⁹⁷ Vluchtelingen worden zowel in kampen als in gastgemeenschappen opgevangen. De Rwandese regering en UNHCR begonnen op 30 augustus 2018 in Kigali met de uitgifte van identiteitsbewijzen voor vluchtelingen waarmee zij toegang krijgen tot openbare dienstverlening en de arbeidsmarkt. Daarnaast kunnen zij met deze identiteitskaarten reizen binnen Rwanda.⁶⁹⁸

Tanzania

Eind augustus 2018 verbleven volgens de UNHCR 84.068 Congolese vluchtelingen in Tanzania.⁶⁹⁹ In Tanzania heeft 75% van de Congolese vluchtelingen al langer dan twaalf maanden een eigen bedrijf of werkt als ZZP'er.⁷⁰⁰

Zuidelijk Afrika

Half september 2018 verbleven volgens de UNHCR 104.597 Congolese vluchtelingen in Zuidelijk Afrika.⁷⁰¹

3.3 *Internationale organisaties*

Een groot aantal VN-organisaties, zoals UNHCR, UNICEF, UNIFEM, de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), het Wereldvoedselprogramma (WFP) en de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO), is actief in de DRC. Daarnaast zijn onder andere de volgende internationale en niet-gouvernementele organisaties actief: Artsen zonder Grenzen, Care, Cordaid, ICCO, ICRC, IOM, Oxfam-Novib, Save the Children, WarChild, World Vision en ZOA. Het Congolese Rode Kruis beschikt over

⁶⁹² Ibid.

⁶⁹³ Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018.

⁶⁹⁴ Vertrouwelijke bron, 23 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁶⁹⁵ UNHCR, *Factsheet DRC*, 31 augustus 2018.

⁶⁹⁶ Reliefweb, *UNHCR Uganda Factsheet - June 2018*, 30 juni 2018. Zie ook UNHCR, *The Democratic Republic of Congo situation, Regional Update*, oktober 2018.

⁶⁹⁷ UNHCR, *Factsheet DRC*, 31 augustus 2018.

⁶⁹⁸ UNHCR, *UNHCR – Operational Update Rwanda*, augustus 2018. Zie ook UNHCR, *The Democratic Republic of Congo situation, Regional Update*, oktober 2018.

⁶⁹⁹ UNHCR, *Factsheet DRC*, 31 augustus 2018.

⁷⁰⁰ UNHCR, *Global Focus Tanzania*, 2018. Zie ook UNHCR, *The Democratic Republic of Congo situation, Regional Update*, oktober 2018.

⁷⁰¹ UNHCR, *Factsheet DRC*, 31 augustus 2018. Zie ook UNHCR, *The Democratic Republic of Congo situation, Regional Update*, oktober 2018.

een omvangrijk netwerk om familie van vluchtelingen, ontheemden en alleenstaande minderjarigen op te sporen. ECHO, het humanitaire programma van de Europese Commissie, is actief in de DRC.

3.3.1 *Standpunt terugkeer UNHCR*

Ten aanzien van de mogelijkheid van terugkeer van afgewezen asielzoekers uit de DRC stelt de UNHCR zich op het standpunt dat dit afhankelijk is van de plaats van herkomst en de situatie aldaar op het moment van terugkeer. Het dient, kortom, van geval tot geval te worden bezien. Voor afgewezen asielzoekers zijn er geen formele beletselen of treiterijen van de kant van de overheid, maar de lokale veiligheidssituatie kan uiteraard van grote invloed zijn op de wijze waarop een afgewezen asielzoeker zijn of haar leven kan oppakken.⁷⁰²

3.4 *Terugkeer*

Voor zover bekend ondervinden uitgeprocedeerde meerderjarige of minderjarige asielzoekers die zonder een uitreisvisum van het DGM het land zijn uitgereisd bij terugkeer geen problemen met de autoriteiten. Er zijn geen gevallen bekend waarin migranten die (gedwongen) terugkeren bij aankomst door de autoriteiten worden mishandeld. Er zijn geen signalen dat personen die uit het buitenland terugkeren naar hun eigen woongebied vaker gevaar lopen dan andere groepen in de regio's. Het is niet bekend of de Congolezen die uitgezet zijn, doorgereisd zijn naar de regio's waar ze vandaan komen. AMV'ers kunnen terugkeren naar familie indien zij hieraan meewerken. Indien de familie dit niet wenst of niet gevonden kan worden dan is de opvang van het opvanghuis Don Bosco (zie paragraaf 2.4.6.) bereid deze AMV'ers op te vangen tot in ieder geval hun achttiende verjaardag. De afgelopen vier jaar zijn er geen AMV'ers vanuit Nederland gedwongen teruggekeerd naar Kinshasa.⁷⁰³

⁷⁰² Vertrouwelijke bron, 5 november 2018. Vertrouwelijke bron, 7 november 2018.

⁷⁰³ Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 5 november 2018. Vertrouwelijke bron, 4 december 2018.

4 Bijlage(n)

4.1 Literatuurlijst⁷⁰⁴

Voor dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Rapporten

ACLED:

- Democratic Republic of Congo, Year 2017, 18 juni 2018..⁷⁰⁵

Amnesty International:

- Annual report 2017/18, 22 februari 2018.

BCNUDH:

- Principales tendances des violations des droits de l'homme documentées en 2017, 24 januari 2018.
- Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018, maart 2018.

Congo Research Group:

- Crisis in Kasai, 17 juli 2018. DR Congo: a committed, sophisticated electorate, 25 oktober 2016.
- New CRG/BERCI poll: Congolese expect a flawed, contentious election, 31 juli 2018.
- Nouveau sondage GEC/BERCI: Redistribution des rapports de force politique, 30 oktober 2018.
- The politicization of electoral institutions, oktober 2018.

Dossier DESC:

- L'Afrique s'impatiente de ne pas changer assez vite, 30 oktober 2018.
- Pourquoi faut-il maintenir les sanctions UE contre les collaborateurs de Kabila ?, 2 november 2018.

Enough:

- Running Out of Time: Elections in DR Congo, 10 oktober 2018.
- Powering Down Corruption: Tackling Transparency and Human Rights Risks from Congo's Cobalt Mines to Global Supply Chains, 30 oktober 2018. After Kabila Announcement, Credibility of Congo Elections Remains in Question, 9 augustus 2018.
- New Investigative Report Raises Red Flags for Upcoming Elections in DR Congo, 14 september 2018.

Human Rights Watch:

- World Report 2018 - Democratic Republic of Congo, 18 januari 2018.
- Overview of the Political Crisis in DR Congo and the Human Rights, Security, and Humanitarian Consequences, 9 april 2018.
- DR Congo: Repression Persists as Election Deadline Nears, 29 juni 2018.
- DR Congo: Opposition Under Assault, 28 augustus 2018.

⁷⁰⁴ In deze lijst zijn alleen publicaties opgenomen die in de verslagperiode zijn verschenen. Voor oudere publicaties wordt verwezen naar voorgaand ambtsberichten.

⁷⁰⁵ Zie https://www.ecoi.net/en/file/local/1435839/1226_1529564799_2017ydemocraticrepublicofcongo-en.pdf.

Global Witness:

- Not For Sale - Congo's forests must be protected from the fossil fuels industry, 29 mei 2018.

GRIP:

- Est du Congo: à qui profite la prolifération des groupes armés?, 3 januari 2018.

IDMC:

- Global Report on Internal Displacement (GRID 2018), 2018...⁷⁰⁶

International Crisis Group:

- Time for Concerted Action in DR Congo, 4 december 2018.

ISS:

- Credibility is the name of the game in DRC's elections, 2 juli 2018.

JED:

- Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC, 2 november 2017.

Pole Institute:

- RD Congo: Des élections pour poser les bases d'une nouvelle société, 11 oktober 2018.

UN General Assembly:

- A/HRC/36/34, 4 september 2017.
- A/HRC/38/31, 3 juli 2018.

UNHCR:

- Factsheet DR Congo, 31 augustus 2018.

UN Security Council:

- S/2017/1091, 22 december 2017.
- S/2018/16, 5 januari 2018.
- S/2018/128, 15 februari 2018.
- S/2018/174, 1 maart 2018.
- S/2018/531, 4 juni 2018.

U.S. Department of State:

- Country Report on Human Rights Practices 2017 - Democratic Republic of the Congo, 20 april 2018.
- International Religious Freedom Report - Democratic Republic of the Congo 2017, 29 mei 2018.

⁷⁰⁶ <http://www.internal-displacement.org/sites/default/files/2018-05/GRID%202018%20-%20Figure%20Analysis%20-%20DEMOCRATIC%20REPUBLIC%20OF%20CONGO.pdf>.

Nieuwsberichten

Actualité.cd	Le Figaro
AD	Le Monde
Al Jazeera	Le Potentiel
AFP	MO
BBC Afrique	New York Times
BBC News	NRC
Belga	Oxford Analytica
Bloomberg	NRC
CRG	Radio Okapi
Deutsche Welle	RFI
Economist	Reliefweb
Financial Times	Reuters
Guardian	Standaard
HRW	Tempête des Tropiques
IRIN	Trouw
Jeune Afrique	7sur7
La Libre	Volkskrant

4.2

Afkortingen

Lijst van gebruikte afkortingen

ACAJ	Association congolaise pour l'accès à la justice
ACAT	Action chrétienne pour l'abolition de la torture
ACO	Avenir du Congo
ADF	Allied Democratic Forces
ALPC	Armée de libération du peuple congolais
ANR	Agence Nationale de Renseignements
APC	Armée patriotique congolaise
APCLS	Alliance des Patriotes pour un Congo Libre et Souverain
AR	Alternance pour la République
ARPTC	Autorité de Régulation de la Poste et des Télécommunications
ASADHO	Association africaine de défense des droits de l'homme
ASF	Avocats sans Frontière
AU	African Union
BCG	Bureau de consultations gratuites
BCNUDH	Bureau conjoint des Nations Unies pour les droits de l'homme
BVES	Bureau du Volontariat au Service de l'Enfant et de la Santé
CAR	Centraal-Afrikaanse Republiek
CDC	Convention des démocrates chrétiens
CENCO	Conférence Episcopale Nationale du Congo
CENI	Commission Electorale Nationale Indépendante
CLC	Comité laïc de coordination
CMC	Collectif des mouvements pour le changement
CNDH	Commission Nationale des Droits de l'Homme
CNPSC	Coalition nationale du peuple pour la souveraineté du Congo
CNR	Commission nationale des réfugiés
CNRD	Conseil national pour le renouveau et la démocratie
CNSA	Conseil national de suivi de l'accord

CSAC	Conseil Supérieur de l'Audiovisuel et la Communication
CTO	Centres de transit et d'orientation
DC	Démocratie chrétienne
DDR	Désarmement, démobilisation et réinsertion
DGM	Direction Générale de la Migration
DRC	Democratische Republiek Congo
ECC	Eglise du Christ au Congo
ECIDE	Engagement pour la Citoyenneté et le Développement
FARDC	Forces Armées de la République Démocratique du Congo
FCC	Front Commun pour le Congo
FDLR	Forces Démocratiques de Libération du Rwanda
FDN	Forces de défense nationale
FIB	Force Intervention Brigade
FIDH	Fédération internationale des droits de l'homme
FNI	Front des nationalistes et intégrationnistes
FNL	Front National de Libération
FOREBU	Forces républicaines du Burundi
FRPI	Front de Résistance Patriotique en Ituri
GRIP	Groupe de recherche et d'information sur la paix
ICG	International Crisis Group
INSO	International Ngo Safety Organisation
JED	Journaliste en Danger
LENI	Légion nationale d'intervention
LICOCO	Ligue congolaise contre la corruption
LIZADEEL	Ligue de la zone Afrique pour la défense des droits des enfants
LRA	Lord's Resistance Army
LUCHA	Lutte pour le changement
M23	Mouvement du 23 mars
MIDAS	Migration Information and Data Analysis System
MLC	Mouvement de Libération du Congo
MLP	Mouvement Lumumbiste Progressiste
MNR	Mouvement national révolutionnaire
MNS	Mécanisme national de suivi
MONUSCO	Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la stabilisation en RD Congo
MP	Majorité Présidentielle
MSR	Mouvement Social pour le Renouveau
NALU	National Army for the Liberation of Uganda
NDC	Nduma défense du Congo
NDC-R	Nduma défense du Congo-Rénové
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OIF	Organisation internationale de la Francophonie
PALU	Parti lumumbiste unifié
PARECO	Patriotes Résistants Congolais
PARJ	Programme d'appui à la réforme de la justice
PNC	Police Nationale Congolaise
PPA	Peuple d'abord
PPRD	Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie
RSF	Reporter sans frontières
RTLJ	Radio Télévision Lubumbashi JUA
RTNC	Radio télévision nationale congolaise

SADC	Southern African Development Community
SCODE	Solidarité congolaise pour la démocratie et le développement
SCPT	Société Congolaise des Postes et Telecommunications
UDPS	Union pour la Démocratie et le Progrès Social
UNDP	United Nations Development Programme
UNPC	Union nationale de la presse du Congo
UPDI	Union pour la protection des innocents
UPLC	Union des Patriotes pour la Libération du Congo
VOA	Voix de l'Amérique

4.3 Kaart Provincies

